T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ELAZIĞ GELENEKSEL KONUT KÜLTÜRÜ

Servet KARAKAŞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
KONYA - 2008

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ELAZIĞ GELENEKSEL KONUT KÜLTÜRÜ

Servet KARAKAŞ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

KONYA - 2008

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ELAZIĞ GELENEKSEL KONUT KÜLTÜRÜ

Servet KARAKAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

Bu tez 26 / 06 / 2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. A. Deniz OKTAÇ
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. M. Emin BAŞAR
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Mine ULUSOY
(Üye)

ÖNSÖZ

Çalışmam sırasında bana yardımlarını esirgemeyen danışmanım sayın *Yrd. Doç. Dr. Arife Deniz OKTAÇ* hocama, katkı ve desteklerinden dolayı sayın *Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin Başar* hocama, *Yrd. Doç. Dr. Mine ULUSOY* hocama, *Yrd. Doç. Dr. İbrahim BAKIR* hocama, *Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri DÜLGERLER* hocama, Çekül Vakfı Başkanı *Prf. Doç. Dr Metin SÖZEN* Hocama, sürekli desteklerinden dolayı *İnşaat Mühendisi Ramazan GÜRGÖZE'ye, İnşaat Mühendisi Mustafa SUSALAN'a*, çalışmanın her noktasında bana yardımcı olan Çekül Vakfı Elazığ temsilcisi Mustafa Balaban'a, ölçü alma işlerinde yardımcı olan Öner İMİŞ'e, Ali GÜNAYDIN'a ve çalışmanın birçok bölümünde emeği geçen tüm arkadaşlara teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER **SAYFA**

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **III**
ÖNSÖZ ..... **V**
İÇİNDEKİLER DİZİNİ ..... **VI**
YEREL TERİMLER SÖZLÜĞÜ ..... **IX**
1. GİRİŞ **1**
1.1. AMAÇ 3
1.2. KAPSAM 3
1.3. MATERYAL VE METOD 4
2. ELAZIĞ İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ **6**
2.1. Tarihi Özellikler 6
2.2. Coğrafik Özellikler. 7
2.3. Kültür Tarihi Ve Nüfus Bilgileri 8
2.3.1. Kültür tarihi 8
2.3.2. Nüfus özellikleri 10
3. ELAZIĞ İLİNİN FİZİKİ GELİŞİMİ **14**
4. İNCELENEN EVLER **30**
4.1. Ömer Arığ Evi 30
4.2. Harput Küçük Efendi Konağı 40
4.3. Harput Sarahatun Evi 56
4.4. Harput Hacı Kerimlerin Evi 65
4.5. Altındişlinin Evi 77
4.6. Mehmet Alkış Evi 86
4.7. Memişoğlu Konağı 95
4.8. Muhittin Narlıkaya Evi1 06
4.9. Tursun Çelik Evi (Papazın Evi1 17
4.10. Vahdettin Efendi'nin Evi (Boynuzlu Ev1 26
4.11. Dişçi Hayri Say'ın Evi 1 36
4.12. Özcanların Evi 1 46
4.13. Selahattin Yıldız Evi 1 55
4.14. Faik Beyin Konağı1 64

4.15. Resül Çiçek Evi1 77
4.16. Sandalcının Evi1 86
4.17. Sadettin Bilici Evi1 97
5. DEĞERLENDİRME 211
5.1. Elazığ Ve Çevresinin Yerleşim Özellikleri 211
5.2. Geleneksel Elazığ Evlerinin Plan Örgütlenmesi Ve Özellikleri 215
5.3. Plan Elemanları 225
5.3.1.Yaşama mekanları 225
5.3.1.1 Sofa 225
5.3.1.2 Oda 226
5.3.1.3 Şahnişin 227
5.3.1.4. Yazlık Köşk 227
5.3.1.5. Köşk Oda 228
5.3.1.6. Baş Oda 228
5.3.1.7. Çilehane 229
5.3.2. Servis ve mekanları 229
5.3.2.1. Mutfak 229
5.3.2.2. Kiler Ve Mahzen 230
5.3.2.3. Tandır Başı 230
5.3.2.4. Çerez Odası 230
5.3.2.5. Kahve Ocağı 231
5.3.2.6. Tuvalet 231
5.3.2.7. Hamam 232
5.3.2.8. Ahır- Merek 232
5.3.2.9. Avlu 233
5.3.2.10. Eyvan 235
5.3.2.11. Revak 235
5.3.2.12. Bahçe 236
5.3.2.13. Havuz 236
5.3.2.14. Çeşme 237
5.4. Yapı Elemanları 237
5.4.1 Strüktürel Yapı Elemanları 237
5.4.1.1. Duvarlar 237
5.4.1.2. Tavanlar 238

5.4.1.3. Döşemeler....239
5.4.1.4. Kantarma (Kabaltı....239
5.4.1.5. Dam Ve Saçaklar....240
5.4.2. Yapı Elemanları....240
5.4.2.1. Dış Kapılar....240
5.4.2.2. İç Kapılar....241
5.4.2.3. Bacalar....241
5.4.2.4. Merdivenler....242
5.4.2.5. Dolap Ve Nişler....242
5.4.2.6.Gusülhane....243
5.4.2.7. Çark....243
5.5. Süsleme Özellikleri....243
5.6. Cephe Özellikleri....245
6. SONUÇ....248
KAYNAKÇA....252

YEREL TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Ara evi:**Evde kiler işlevi yapan küçük mekânlara verilen isim**

Ayahçah : **Merdiven**

Cisir : **Evlerin tavanında kullanılan yatay yöndeki ahşap kiriş**

Çark : **Evlerde ev halkının yıkanma veya yıkma ihtiyacını sağlayan, içi oyularak çukurlaştırılmış bir taş veya etrafı yükseltilerek tekne biçimine getirilmiş bir alandır**

Çerez Odası : **Harput evlerinde kuru yemişlerin saklandığı ve yaş yemişlerin kurutularak asıldığı oda**

Çilehane : **Bazı evlerde tasarlanmış küçük ve karanlık inziva mekanı**

Divanhane :**Kemaliye evlerinde sofadan camekan veya duvarla ayrılan başoda ye verilen isimdir.**

Davzara : **Farsça büyük kapı anlamına gelen iki kanatlı konak kapısı**

Gülmüh : **Kapıların üzerinde bulunan yuvarlak ve üst kısımları bombeli kalaylı demir çivilere verilen isim**

Havlu : **Avlu**

İşuva **: Hurrilerden sonra M.Ö.2000 yıllarında Elazığ yöresine verilen isim**

Kantarma : **Bir tonoz kullanılarak sokağın üstünün örtüldüğü sistem yakın şehirlerde de kullanılmıştır. (Kabaltı)**

Kahve Ocağı : **Bazı konaklarda kahve pişirmek ve konuk ağırlamak için kullanılan içinde çark ve seki bulunan oda**

Köşkoda : **Evlerin çatı katında bulunan oda**

Loğ **: Damın üst kısmı ise "Loğ" denilen araçla sıkıştırılır**

Makat : **Oda ve sofaların muftelif yerlerinde bulunan oturma ve yatma eylemleri için kullanılan sabit ev eşyası**

Mağ **: Bir mekanın eni kadar genişliği tarifleyen sabit olmayan ölçü**

Musandıra : **Zengin süslemeye odanın bir duvarını kaplayan bazen kapıyıda içine alan dolap**

Sündürme **: Kış aylarında dama biriken karlar "Sündürme" isimli araç kullanılarak temizlenir.**

Şahnişin : **Yapının üst katında odalardan bir veya bir kaçının cumba şeklinde dışarıya yaptığı çıkma**

Tandırbaşı : **Geleneksel Elazığ evlerinde ekmek pişirilen yer**

Yazlık Köşk : **Evlerin ikinci katında bulunan döşemesi cisirlerin üzerine oturan ahşap kaplamadan oluşturulan cumbalı serin oda**

Yatsılık **: Yatsı vakitlerinde evde yenen meyve ve yemişlere verilen isim**

1. GİRİŞ

Elazığ (eski adıyla Harput) yöresi insanlığın ilk iskân sahalarından olan Mezopotamya'da bulunan bir yerleşim bölgesidir. Sahip olduğu özellikleri sayesinde, tarih boyunca önemli bir alan olmuştur. İçerisinde Fırat Nehrinin geçtiği, verimli toprakların olması; bölgenin ilk insanlardan günümüze kadar kullanılmasını sağlayan en önemli unsurdur. Anadolu'dan geçen tarihi İpek ve Baharat yolları güzergâhları, bölgenin sosyo ekonomik açıdan zenginleşmesini sağlamıştır. Yörede bulunan tarihi Harput Kale'sinin, Doğu Anadolu ile İç Anadolu arasında stratejik ve askeri açıdan önemli bir konumda olması sebebiyle bölge; birçok medeniyetin dikkatini çekmiş ve tarih boyunca sürekli el değiştirmiştir. Burada yaşayan medeniyetler birçok eser bırakmış ve Elazığ zengin bir kültür kenti haline gelmiştir.

Anadolu'nun Türklerin eline geçmesi ile başlayan ve günümüze kadar gelinen süreçte, sayısız sivil mimari eser bölgede inşa edilmiştir. Bu eserlerden biri olan; Anadolu Tük Ev mimarisine ait birçok örnek günümüze kadar gelmiştir. Türk evi plan şemasının oluşumuna etkisi olan İslam inanışı; evlerin içe dönük bir yaşam biçimini yansıtmasına neden olmuştur. Genel özellikleri fazla değişmemekle beraber; farklı iklim, bitki örtüsü, topografya etkisi ve değişik yöresel yapı malzemesinin kullanılmasıyla Anadolu'da çeşitli evler yapılmıştır.

Geleneksel Elazığ Evleri de; Anadolu Türk Evi özelliklerini taşıyan, soğuk iklimin etkisiyle avlunun kapalı olduğu; topografyanın etkisi ile farklı plan çözümlerinden oluşmuş evlerdir. Malzemenin taş, kerpiç ve ahşap olduğu, aile yapısının birleşik konak tiplerini ortaya çıkardığı evlerdir. 19. yy'a kadar Harput tepesi ve çevresi iskan sahası olarak kullanılırken bu tarihten sonra bugünkü Elazığ şehir merkezi olan mezra (ova) kullanılmıştır. Anadolu'da birçok kentin yaşadığı, yer değişim süreci Elazığ'da da yaşanmıştır. Bu sürecin öncesi ve sonrasında kentin gelişimini gösteren; sosyal, ekonomik, kültürel, tarihi değerleri, yaşam biçimini anlatan, geleneksel teknikler kullanılarak çok sayıda sivil mimari eser inşa edilmiştir.

20 yy'ın ikinci yarısına kadar ülkenin hemen her tarafında geleneksel yapım malzemeleri kullanılarak inşa edilen yapılar, bu dönemden sonra yerini sanayi ürünü malzemelere bırakmıştır. Bunun nedeni 18 ve 19 yy' arda batı dünyasında meydana gelen reformların Osmanlı'yı da etkilemesidir. Dünyadaki gelişmelere kayıtsız kalamayan Osmanlı Devleti bu süreçte bir değişim ve gelişim gösterse de bu yetersiz

olmuştur. Ancak yeni devletin kuruluşu ile Osmanlı'da aksayan birçok yön yeniden değerlendirmiştir.

Savaş ve reform sonrasındaki yıllarda sanayi toplumunu kurma kaygısı ile yeni yaşam normları oluşmuş ve tarım toplumu yerini sanayi toplumuna bırakmıştır. Sanayi ürünlerinin daha seri ve kısa sürede imal edilmesi, daha ekonomik olması; kısa sürede yeni kentlerin kurulmasına neden olmuştur. Özellikle 2. dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan hızlı kentleşme yurt genelinde etkili olmuş ve bu süreçte; geleneksel yapım süreci bir anda terk edilerek yerini sanayi ürünü betonarme yapılara bırakmıştır. Yeni sanayi toplumunun oluşumu ile aile yapısı da değişerek; tarım kültürüne dayalı aile yapısı bir anda çekirdek aile tipine dönüşmüştür. Buna bağlı olarak o döneme kadar yapılmış olan yapılarda, kullanım problemlerini ortaya çıkarmıştır. Alt katları eskiden servis mekânları; (ahır) olarak kullanılan evlerin; alt bölümleri artık işlevsiz bir hal almıştır. Üst katlarda geniş aile yapısı için inşa edilmiş birçok odadan oluşan evler artık kullanılmayan odaların olduğu büyük ve işlevsiz evlere dönüşmüştür. Tarım kültürünü bulunduğu her ortama uyarlayan Anadolu toplumu; evin içinde bulunduğu bahçesini ve içinde özellikle yaz aylarında kullandığı müştemilatı ile bahçesini kullanamaz hale gelmiştir. Bütün bunlar çok kısa bir süreç içerisinde yaşanmış; eskinin tarım toplumu; artık sanayi toplumu olma eğilimine geçmiştir.

Bütün yurtta olduğu gibi Elazığ'da da 1950'li yıllarda hızlı kentleşmenin etkisi ile kısa sürede yeni yapılar (apartman blokları) inşa edilmiştir. Bunlar ya eski kent dokusunu taşıyan evlerin hemen yanına; yada eski evler yıkılarak boşaltılan arsalara yapılmıştır. Günümüze yaklaştıkça kent merkezlerinin kat kat değerlenmesi, arsa problemleri nedeniyle kısa sürede yüzyılların ürünü olan kültür birikimlerini yok edilmiştir. Bugün kent merkezinde birkaç ev dışında bütün evler; yıkılarak veya terk neticesinde yıkılıp bugüne ulaşamamıştır. Şehir merkezinden 3-5 km mesafede bulunan Hüseynik, Kesrik, Aksaray gibi mahallelerde geleneksel kent dokusuna ulaşmak mümkündür. Ayakta kalan çok az sayıda yapı ise bugün bakıma muhtaç haldedir. Bu tez çalışmasında köklü bir yerleşim bölgesi olan Elazığ yöresine ait sivil mimari özelliğinin ortaya çıkarılması ve tanıtılmasını amaçlanmıştır.

1.1 Amaç

1835 yılından itibaren, yeni kurulan şehir merkezinde geleneksel teknikle inşa edilen ova mahalleleri, zamanla betonarme binalar kullanarak değişime uğramıştır. Bu mahallelerde kalan geleneksel evler ise ya bakımsızlıkla karşı karşıya kalmış, yada mülkiyet problemleri yüzünden kesinleşmemiş yıkım kararını beklemektedir. Pek dayanıklı bir malzemeye sahip olmayan ve sürekli bakım isteyen birçok yapıda terk edilince yıkılıp gitmiştir.

Şehrin merkezine yakın olup; arazi ve mülkiyet değerinin az olduğu bu günkü şehir yapısı içinde kenarda kalmış mahallelerde ise; geleneksel yaşam, mekânlarıyla beraber devam etmektedir. Ancak bu mahalleler (Hüseynik, Kesrik, Aksaray) bugünkü şehir merkezine olan yakınlık ve şehrin her geçen gün genişleyen yapısı düşünüldüğünde her an yeni imar çalışmalarıyla karşı karşıyadır.

Bu çalışma ile tarihi bir kentin gelişim sürecine bağlı olarak ortaya çıkan sivil mimari öğelerden; Geleneksel Elazığ Evlerinin mimari özellikleri analiz edilerek, Geleneksel Elazığ Evinin, Türk Evi Mimari özellikleri içindeki önemi vurgulanmak istenmiştir. Bunun amaçla; kalan az sayıda geleneksel evin mevcut hali belgelenerek; incelenen örnekler üzerinden; evlerin mekansal kurgusu, tarihi süreçteki gelişimi, iklim topoğrafya ilişkileriyle birlikte değişimi, sosyo-kültürel değerlerin etkisi saptanmıştır.

Sivil mimari yapıları koruma bilincine henüz sahip olmayan Elazığ'da; bu çalışma ile unutulmak üzere olan Elazığ evlerinin yeniden hatırlanması ve koruma anlayışını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Ayrıca tarihi Harput kentinin yeniden canlandırılabilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için; yapılacak koruma çalışmalarına altyapı olabilecek bir çalışma hazırlanması da başka bir amaçtır.

1.2 Kapsam

Elazığ konut mimarisini tariflerken Harput'tan ve Harput ev mimarisinden başlayarak şehrin muhtelif bölgelerine yayılmış olan konutlar kentin gelişim sürecine bağlı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın yapılacağı alan belirlenirken kent içerisinde özgün kimlikli tüm yapılara ulaşmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın başlangıç noktasını, Elazığ kentinin orijini olan Harput oluşturmuştur. Şehrin birçok noktasındaki 100 civarındaki geleneksel ev değerlendirmeye tutulmuş

ve özgün nitelikleri olan 17 tanesinin çizimleri yapılmış diğer evler fotoğraflanarak tez çalışması tamamlanmıştır.

Elazığ konut mimarisinin tipolojisine tam olarak ulaşabilmek maksadıyla kent merkezi dışında da çalışmalar yapılmıştır. Palu ilçesinde, özgün kimliğini koruyan bir konutta çalışmamız içerisindeki yerini almıştır. Çalışma alanı olarak tarihi kent Harput, şehir merkezindeki Hüseynik, Kesrik, Aksaray, Mustafapaşa, Nailbey, Fevziçakmak, Akpınar mahalleleri ve Palu ilçesi üzerinde çalışmalar yapılmıştır.

Tez içinde yer verdiğimiz 16 ev detaylı biçimde anlatılmıştır. Her ev, teknik resim kuralları dahilinde ölçekli olarak çizilen plan kesit ve görünüşlerle anlatılmış gerekli fotoğraflar eklenmiştir. Ayrıca bu konutlara ait rapor ile mimari özellikleri değerlendirilmiştir.

Yapılar üzerinde değerlendirmeler yapılırken; sadece mimari özelikleri değerlendirilmemiş o evin sosyal hayatından ve yaşamın plan şemasına olan etkilerinden de bahsedilmiştir.

1.3. Materyal ve Metot

Harput'un tarihi kent kimliği ve Elazığ'ın 150 yılık bir kent olmasına karşın bu konuda kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Yapılan çalışmaların bir kısmı Harput'u, bir kısmı ise sadece Elazığ şehir merkezini konu edinmiştir. Elazığ konut mimarisini bütünüyle ele alacak; Harput'u, şehir merkezini ve ilçeleri de kapsayan detaylı bir çalışma konusu belirlenmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında Elazığ konut mimarisi başta olmak üzere, bölge ve Anadolu'nun birçok yerinde yapılmış olan eserler toplanarak, incelemeler yapılmıştır. Literatür çalışması ile beraber konuyla ilgili bilgi sahibi olan Elazığ Müze Müdürlüğü, İl Kültür Müdürlüğü, Elazığ Belediyesi, Çekül Vakfı Elazığ Temsilciliği, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu ile görüşmeler yapılmış ve gerekli olan kaynaklar temin edilmiştir. Elazığ' da az sayıda evin tescilli oluşu ve bunlar üzerinde daha önceden bazı çalışmaların yapılmış olması nedeniyle şehrin daha tenha noktalarında bulunan geleneksel evlere ulaşma düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla özellikle Harput' ta detaylı tarama yapılmıştır. Çıkan az sayıda evin rölövesi alınmış yıkılan veya bir kısmı ayakta kalmış olan yapıların ise önemli detayları çizim ve fotoğraflarla belgelenmiştir. Harput' un tarihi bir kent

olması ve kültürel açıdan bir asır öncesine kadar Anadolu genelinde birikimli yapısı, Harput üzerine birçok çalışma yapılmasına neden olmuştur.

Harput' tan sonraki çalışmada; imar çalışmalarının henüz geleneksel dokuya ulaşmadığı bir mahalle olan Hüseynik üzerinde çalışılmıştır. Öncelikle gözlem ve çalışma yapılacak evlerin tespitini esas alan ilk çalışma yapılmıştır. Bölge halkının yardımı alınarak belirlenen evler üzerinde rölöveler alınıp, fotoğrafları çekilmiş ve bölgede yaşayan yaşlı insanlardan tarihi mahalle hakkında bilgiler alınmıştır. Bu süreç şehir merkezinde bulunan Kesrik, Aksaray, Fevzi çakmak, Nailbey, Akpınar, Mustafapaşa mahallelerinde devam etmiştir. Şehir merkezinde ve Harput' taki taramadan sonra; Kovancılar ve Palu ilçelerinde çalışmalar devam etmiştir.

Tespit çalışmaları sırasında yaklaşık 100 yapıya girilmiş; bunlardan özgün nitelikleri olan yapılar; Elazığ konut mimarisini temsilen seçilmiştir. Bir sonraki aşamada belirlenen ve rölöveleri alınmış yapılar için büro çalışmasına geçilmiştir. Öncelikli olarak plan şemaları çıkarılmış, eksik olan kısımlar tekrar alınarak evlerin bilgisayar ortamındaki rölöveleri çizilmiştir. Her eve ait kat planları ve en az birer tane kesit, görünüş çizilerek Elazığ ev mimarisini tanımlayan yazı sürecine geçilmiş; toplanan kaynaklar ve yapılar hakkındaki gözlemsel raporlar değerlendirilerek; çalışma son haline getirilmiştir.

2. ELAZIĞ İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. Tarihi Özellikler

Elazığ kent merkezinin geçmişi yeni olmakla birlikte yerleşim olarak bölgenin tarihi oldukça eskidir. Bu nedenle Elazığ'ın tarihinin, devamı durumunda olduğu Harput'un tarihi ile birlikte ele alınması gerekir.

Harput ve yöresi, Anadolu'nun en eski yerleşme birimlerinden biridir. Nitekim, Fırat Irmağı'nın çizdiği büyük yay içinde, sulak ve verimli bir ova üzerinde bulunması, doğal kaya sığınakları, kara ve su hayvanlarının bolluğu nedeniyle yöre, Paleolotik (Yontma Taş Devri M.Ö. 10.000) dönemden beri, yerleşme alanıdır.

Elazığ ve yöresinin yazılı tarihinin Hitit tabletlerindeki bilgilerle aydınlatıldığı görülmektedir. M.Ö. 2000'lerde yörenin İşuva adıyla anıldığı belirlenmiştir. (Ardıçoğlu, 1992)

M.Ö. 12. – 7. yüzyıllar arasında yöreye merkezi Van (Tuşpa) olan Urartular hakim olmuştur. Urartu dönemi ile ilgili olarak, Harput Kalesi başta olmak üzere, Altınova Norşuntepe'de ortaya çıkarılan Urartu yerleşmesi, Palu Kalesi, Karakoçan (Bağın) ve İzoli (Kuşsarayı)'ndaki çivi yazılı kitabeler yöredeki Urartu hakimiyetini açıkça ortaya koymuştur. (Sevin, 1987)

Daha sonra bölgede Medler, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve Arapların değişik dönemlerde egemen oldukları görülmektedir. (Köroğlu, 1996)

Büyük Selçuklu'lar ile bölgedeki Türk hakimiyeti başlamıştır. Sonraki dönemlerde; Çubukoğulları, Artukoğulları, Anadolu Selçuklu Devleti, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular ve 1516 yılında bölge Osmanlıların eline geçmiştir. (Aksın, 1999)

Coğrafi konumu itibariyle tarihin hemen her döneminde önemli bir yerleşim merkezi olan Harput, 1834'te doğu eyaletlerini ıslah etmek üzere görevlendirilen Reşid Mehmed Paşa, ovada yer alan Agavat Mezrası'nı merkez haline getirince, Elazığ Vilayeti'nin merkezi buraya taşınmıştır.

Yeni kurulan şehir önceleri eyalet ve bilahare vilayet merkezi olmuş, bir ara Diyarbakır Vilayeti'ne bağlı bir sancak haline gelmiştir. 1875'te müstakil mutasarrıflık, 1879'da tekrar vilayet olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında Malatya ve Dersim sancakları da buraya bağlanmış, 1921'de bu iki sancak Elazığ'dan ayrılmıştır. (www.egeforum.net)

Adının Kaynağı:

Elazığ Anadolu'nun en eski yerleşmelerinden biridir. Yöre tarihinin Paleolitik Dönem'e değin uzandığı saptanmıştır. Elazığ tarihinin 19 yy'a kadar merkezi noktası Harput'tur. Bölge; Hitit İmparatorluğu döneminde "İşuva" olarak, Asurlular döneminde "Karpata", Urartular döneminde "Karberd", Arap kaynaklarında "Hinzit", Ermeni kaynaklarında "Handzid" olarak geçmektedir. Osmanlılarda Harput olarak adlandırılmıştır. 1835 yılından sonra, Sultan Abdulaziz zamanında "Mamuretül-Aziz", daha sonra "Elaziz", Cumhuriyet döneminde Atatürk'ün önerisiyle "Elazık" ve 10 Aralık 1937'de Bakanlar Kurulu kararı ile "Elazığ" adı kabul edilmiştir. (www.elazigmimar.org)

2.2. Coğrafik Özellikler

Şekil 1 (www. images.google.com.tr.)

Elazığ ili Doğu Anadolu Bölgesinin güneybatısında, Yukarı Fırat Bölümünde yer almaktadır. Yüzölçümü 8.455 Km2 si kara, 826 Km2 si baraj ve doğal göl alanları olmak üzere toplam 9.281 Km2 dir. Denizden yüksekliği 1.067 metre olan Elazığ, yeryüzü şekilleri açısından topraklarını dağlık alanlar, platolar ve ovalar oluşturmaktadır. Türkiye topraklarının % 0,12'sini meydana getiren il sahası, 40º 21' ile 38º 30' doğu boylamları, 38º 17' ile 39º 11' kuzey enlemleri arasında kalmaktadır. Bu çerçeve içinde şekil olarak kabaca bir dikdörtgene benzeyen Elazığ ili topraklarının D-B doğrultusundaki uzunluğu yaklaşık 150 km. K-G yönündeki genişliği ise yaklaşık 65 km. civarındadır.

Coğrafi konumu itibariyle, Doğu Anadolu Bölgesini batıya bağlayan yolların kavşak noktasında bulunmaktadır. İli, doğudan Bingöl, kuzeyden Keban Baraj Gölü aracılığıyla Tunceli, batı ve güneybatıdan Karakaya Baraj Gölü vasıtasıyla Malatya, güneyden ise Diyarbakır illerinin arazileri çevrelemektedir. İl Sınırları içindeki en önemli akarsu Fırat ve kollarıdır. 86 Km2 yüzölçümü olan Hazar Gölü, İl merkezine 30 Km. mesafededir. Ayrıca İlimiz Keban, Karakaya, Kralkızı ve Özlüce gibi önemli baraj gölleri ile çevrilidir.

Geçmişte karasal iklimin hüküm sürdüğü Elazığ, yapılan ve yapılmakta olan barajların etkisi ile ılıman bir iklime geçiş yapmıştır. (Darkot, 1945)

2.3. Kültür Tarihi Ve Nüfus Bilgileri

2.3.1. Kültür tarihi

Elazığ (Harput)'ın yazılı tarihi hakkında ilk bilgilerin Hitit tabletlerinden almaktayız. Buna göre yörenin ilk sakinleri Mitanni adında bir devler kuran Hurriler olmuştur. M.Ö. III ve IV bin yıllarında bölgede Subarlar'ın yaşadıkları ve Fırat isminin bunlar tarafından verildiği ileri sürülmüştür. Subarlar yeryüzünde madeni ilk işleyen kavim oldukları bilinmektedir. Hurrilerden sonra M.Ö.2000 yıllarında yöreye "Işuva" adı veren, tarımda ve dokuma sanatında ileri olan Hititler hakim olmuşlardır.

Hititlerin sonra; çivi yazısını kullanan ve taş oymacılığı konusunda ileri olan Urarturlar bölgede yaşamıştır. Günümüzde de ayakta olan Harput Kalesini ilk yapanların Urarturlar olduğu ileri sürülmektedir.

M.S. 1. Asırla 3. Asar kadar Harput'a hakim olan Romalılar, madencilikte ileri olup yörede maden işletmeleri kurmuşlar Harput ve civarında azda olsa bir şehir hayatının ortaya çıkmasına vesile olmuşlardır.

H.z.Ömer zamanında müslüman Arapların hakimiyetine giren bölgede Uluova ve Kuzuova da hayvancılık yapılmıştır. (Danık,1999)

Artukoğulları döneminde bir hastane, bir çok çeşme, türbe, saray inşa edilmiştir. Harput kalesi önemli bir onarım görmüş ve bazı eklentiler yapılmıştır. Yine kalenin hemen dibinde Süryani Kilisesinin Artuklu Hükümdarı Fahrettin Karaaslan tarafından yapıldığı kanaati vardır.(Öztürk, 1992)

Artuklular döneminde musikide, edebiyatta önemli gelişmeler olmuştur. Uluova ve Kuzuova da geleneksel usüllerle tarım yapılmıştır. Bu dönemlerde evler genellikle tek katlı ve damlıdır.(Ardıçoğlu, 1938)

Anadolu Selçuklu döneminde ticaret, sanat ve kültür şehri olma özelliğini sürdürür. Arap Baba Mescidi bu dönemin eseri olup, mescitteki çini işçiliği, el sanatlarının ne kadar ileri bir düzeyde olduğunu gösterir. (Alptekin, 1992)

Osmanlı Devleti zamanında Keban ve Maden ilçelerinde maden işletmeciliği oldukça gelişmiştir. (Memişoğlu,1973)

Evliya Çelebi Harput'ta 17. Yüzyılda 600 dükkan ,7 ticaret hanından,bedesten ve saraçhaneden söz eder. Harput'un çevre köylerinde de el sanatları yaygınlaşmıştır.

Harput medreselerinde çok sayıda vasıflı alim ve sanatkar yetişmiştir. Yöre insanı divan edebiyatı konularına hakim olmuştur. Medrese kültürü ile, kır kültürü birbirini yakından etkilemiş aydın halk tezadı önemli ölçüde ortadan kaldırmıştır. İpekçilik son derece gelişmiş, ipek tezgahları ve fabrikaları kurulmuştur.

Osmanlılar'ın son zamanlarında batılılar Harput'a özel bir önem verdiler. Amerikan, Alman ve Fransız kolejleri kurdular. (Resim 3) Bu okullar Harput'taki yaşama biçimini etkilemiştir.

Osmanlı idaresinde tam bir eğitim ve irfan merkezi halinde kullanılan Harput'ta Cumhuriyet öncesinde 16 medrese, 3 kütüphane, 11 mahalle mektebi bulunmaktadır. Bu ünitelerin giderlerini karşılamak için; (2) han, (2) fırın, (5) değirmen ve (36) dükkan kullanılmıştır. (Çelikbilekli,Z.; Enson, A.1970)

Harput, birbirine çok benzeyen sebeplerle tarihe karışan bir çok eski Türk şehri gibi terk edilmiştir. Yöneticilerin 1834 yılında askeri ve idari merkezlerini mezraya taşımaları, demir yolunun mezradan geçmesi gibi nedenlerle zaman

içerisinde Harput bütün fonksiyonları ile birilikte taşınarak bugünkü Elazığ'ı oluşturmuştur. (Memişoğlu,1977)

2.3.2. Nüfus özellikleri

1518 tahririne göre alanın nüfusu 6062 kişidir. Bunun 3775 ‘i Müslüman, 2287 ‘si ise gayrimüslimdir. (Çakırca, 1997)

Harput 19.yüzyılda 2670 ev, 843 dükkan, 10 camii, 10 medrese, 8 kütüphane, 8 kilise ,12 han ve 90 hamam bulunmaktaydı.(Aksın, 1999)

1892 ve 1906 Yıllarında Nüfus: Bu tarihten yaklaşık on yıl sonra yayınlanan 1310 (1892/93) tarihli salnamede ise harput şehrinin nüfusu hem kadın hem de erkek olarak verilmiştir. Verilen (kadın nüfus da dahil olmak üzere) nüfus toplamı 30639 olup bu rakam daha önceki nüfus sayısından oldukça yüksektir. Bu bakımdan verilen bu sayının sadece harput’a ait bir nüfus sayımı olduğu belli değildir. Ancak biz yakın bazı köy ve bölgelerin de bu sayımın içinde bulunduğunu zannediyoruz. Çünkü 1325 (m. 1907) tarihli salnamede de Harput kasabasıyla merkez ve Sarını Nahiyeleri içerisindeki nüfus sayısı aynı rakamlarla verilmiştir. (Aksın, 1999)

	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Müslim	11553	10132	21683
Hristiyan	3514	3390	6904
Katolik	52	61	113
Protestan	605	640	1245
Latin	71	91	162
Süryani	244	288	532
Gayri Müslim Toplam	4486	4470	8956
TOPLAM	16039	14602	30639

1892/1902 yıllarına göre nüfus (Aksın, 1999)

Yüz yıllık geçmişi olan Elazığ Kenti, özellikle cumhuriyet dönemindeki gelişmesi ile Doğu Anadolu’nun önemli merkezlerinden biri durumuna gelmiştir. 1935’de Elazığ Kenti 23.178 nüfusuyla ülkenin 26. büyük kenti durumundayken, Nüfus 1970’de 108.364, 1975’de 131.425, 1980’de 142.983, 1985’de 182.296,

1990'da 204.603, 1995'de 236.449, 2000'de 286.484'e ulaşmıştır. Elazığ, şehir belediye nüfusu 319.381 olarak belirlenirken, kentte nüfusun 389.774 ü şehirde, 151.484ü ise köylerde yaşıyor. Kentin gelişmesindeki en önemli etkenlerden biri, yörede yönetsel merkez işlevini yüklenmiş olmasıdır. (www.elazigmimar.org)

Sosyal yapı:

Geleneksel yaşamda, toplumsal hayatın temelinde aile vardır. Aile yapısı inanç, gelenekler, soysal yapıya bağlı olarak değişikliler göstermektedir. Genellikle 20. yüzyıla kadar geniş aile tipinin çoğunlukta olduğu Elazığ'da, bu gün birçok Anadolu kentindeki gibi çekirdek aile yapısına dönüşmüştür. Aile yapısı, kentleşme sürecine bağlı olarak değişerek bugünkü haline gelmiştir.

Cumhuriyet dönemi öncesinde Harput'ta yaşayan Müslüman ve gayri Müslim ailelerin nüfus ve ekonomik seviyelerinde farklılıklar gözlenmemektedir. Benzer aile yapısına sahip ailelerin çocuk sayıları birbirine yakındır. Ailelerin yapısı geniş aile özelliğindedir.

Çocuk Sayısı	Aile sayısı
1	4
2	7
3	15
4-5	11
6-7	7
8	2

Harput şehrindeki Müslim ahalinin çocuk sayıları (Aksın, 1999)

Sahip olunan Çocuk sayısı	Aile sayısı
0-1	2
2	6
3-4	4
5	6
6	3
7-8	3

Harput şehrindeki gayrimüslim ahalinin çocuk sayıları (Aksın, 1999)

Harput'ta bulunan gayri müslimlere ait gelirlerin tutan hane halkına oranı Harput şehir merkezinde gerekse köylerinde sakin müslim ahalnin ortalama tutarıla hemen hemen aynıdır. Bundan da anlaşılacağı üzere gayri müslimlerin müslim ahaliden hem zenginlik hem de fakirlik bakımından pek farkı yoktur. Müslim ve

gayri müslimlere ait tutarlar, arasında anormal bir farkın olmaması, gayrimüslimlerin Osmanlı tebası sıfatıyla ne kadar demokratik ve eşit şartlarda yaşadığının en güzel örneğidir. (Aksın, 1999)

Cumhuriyet dönemi öncesinde ciddi oranlarda gayrimüslim tebanın bölgede yaşaması; cumhuriyet sonrasında devam etmemiştir. Bundan sonraki süreçte ise sosyal yapı müslüman toplum çerçevesinde kalmıştır. İslam toplumunda bir erkeğin dört eşli olabilmesine karşın, çok eşlilik yok denecek kadar azdır. Aile yapısı yakın zamana kadar geniş aile tipinde olamasına rağmen son zamanlarda bu yapı çekirdek aileye dönüşmüştür.

Çekirdek aile oranı %53 'tür. Geriye kalan ailelerin %20'si geçici geniş aile, %17'si ataerkil geniş aile ile %11'iparçalanmış ailelerdir. Bu oranlar, Harput'ta yaygın aile tipinin çekirdek aile olmasına rağmen, aile içi ilişkiler göz önüne alındığında geleneksel ailenin özelliklerinin de sürdüğü görülmektedir. Bu açıdan Harput ailesi, hem modern değerlerin hem de geleneksel değerlerin yaşandığı bir "geçiş ailesi" niteliğini taşımaktadır. (Ünlen, 1997)

Ekonomik yapı:

Alanın sosyo-ekonomik yapısıyla ilgili yapılan kaynak araştırmasında elde edilen en eski ve ilk bilgiler orta çağa dayanmaktadır. Orta çağda uzun süre Artuklu ve Akkoyunluların merkezi olduğu için Elazığ (Harput) da köklü bir şehirleşme mevcuttur. Şehrin en önemli özelliği halkın daha çok tarım dışı mal ve hizmet üretmesi ve bunları yakın veya geniş bir çevre içerisinde pazarlanmasıdır (Ünal, 1986).

Elazığ (Harput) şehir halkı, bu özelliklere uygun olarak büyük ölçüde tarım dışı üretimle geçimini temin etmekle beraber, şehir çevresinde yapılan tarım faaliyetlerinin özellikle bağcılık ve bahçeliğin önemi büyüktür. Eski Harput un ekonomik hayatında tarım, küçümsenmeyecek bir öneme sahiptir (Ünal, 1986; Selem, 1948). Diğer taraftan şehirdeki sanayi ve ticari faaliyetler, tarımla ilgili faaliyetlerin yanında hayli ileri gitmiştir (Ünal, 1986).

XVI. yüzyılda sanayi faaliyetleri içerisinde en başta geleni dericiliktir. Kesilen hayvanların derileri dabakhanede değişik şekillerde işlenilmektedir. (Çakırca, 1997). Harput' taki dokuma sanayinin varlığı bilinmekle birlikte kapasitesi ve içeriği hakkında bir bilgi yoktur. XVI. yüzyılda ayrıca Harput çevresinde pamuk

üretimi de ileri bir seviyede olduğundan iplik ve kumaş imal eden atölyelerin da anlaşılmaktadır. (Ünlü, 1986).

Elazığ (Harput) ‘un Diyarbekir, Ergani ve Bingöl üzerinden gelen yolların üzerinde bulunması sebebiyle, gelip geçen kervanlardan sağlanan gelirin de önemi büyüktü. Kervanların çevre halkına sağladığı faydalar ve bölgeye kazandırdığı ekonomik canlılığın da çok büyük bir önemi vardır. (Çakırca, 1997).

Cumhuriyet dönemi öncesinde başlayan sanayi süreci sonrasında Bugün şehrin birçok noktasında sanayi ürünleri imal edilmektedir. Yakın şehirler ile ticaret ağını bugünde sürdüren kentte 2.sanayi bölgesi bulunmaktadır. Yurt dışına ihraç edilen ürünlerin başında ise mermer gelmektedir.

3. ELAZIĞ İLİNİN FİZİKİ GELİŞİMİ

Elazığ yöresinde ilk yerleşmeler, M.Ö. 2000 'li yıllara dayanan tarihi ile Harput'ta başlamış, uzun yıllar bu bölgede yaşam sürmüştür. Anadolu'nun birçok tarihi kentindeki en önemli yerleşim kriteri olan savunma anlayışı Harput'ta da geçerli olmuştur. Doğu Anadolu'da yer alan birçok kentte aynı mantıkla kurulmuş doğal veya yapay yollarla daha korunaklı hale getirilmiştir .Bu dönemlerde kentin fiziki yapısı korunma mantığından uzaklaşmadan gerçekleşmiştir. Yerleşim alanları kale surları ile kapatılarak korunaklı bir alan haline getirilmiştir. İmar çalışmaları da surların sınırladığı alan içerisinde kalmıştır.

Fırat havzası bölgesel doğa karakteri olarak kara ikliminin koşullarına sahip, yeşil bitki sınırlı, bölge malzemesi olarak toprak ve taşın ağırlık kazandığı bir bölgemizdir. Tarih boyunca Anadolu'ya girişlerin bu bölgeden olması, zengin yerleşme dokuların meydana getirmesine rağmen, insan ilişkilerinde korunma iç güdülerinin ön plana çıktığı mimari oluşumlara neden olmuştur. Yerleşmeler korunması kolay sarp tepelerde kurulmuş, etrafı surlar ile çevrelenmiş ve mimari doku belli aralıklarla mesafelendirilmiştir. Harran evleri, Mardin'in yerleşmesi Diyarbakır surları Harput ve Urfa kalesi bunun en belirgin örnekleridir. (Eriç, 1992)

Bölgeye dört biryandan istila dalgaları sayısız savaşlar, iç huzursuzluklar, yerleşmelerin ovalardan çok yaylalar ve dağlık sahalarda kurulmasına neden olmuştur. Bu gibi sebepler ile nüfusun dağılma şeklinde değilde, aksine belirli sahalarda toplanma eğiliminde kalmış olması ve kentlerin kendine özgü bir yapı tarzıyla "kale kent" şeklinde kurulmasına sebep olmuştur. (Hayli, 2005)

Harput güzel bir ovayı kucaklayan bir tepeler silsilesi üzerine kurulmuştur. Coğrafi ve strateji konumu açısından çevreye hâkim olan Harput, esasta bir birimden bağımsız sarp kayalıklardan oluşmuştur. Bu kayalıklardan, etrafı derin uçurumlarla çevrili bir kütle üzerine kale inşa edilmiştir. Savunma amacına dönük olan kalenin çevresine sonradan şehir oluşmuştur. (Yaşar, 1992)

Urartular zamanında yapılan kalesi ile Harput; dış etkilere karşı insanlar için ciddi bir korunak olmuştur. Çevre yerleşim alanlarına göre stratejik bir konumda olması; bir çok devletin buraya sahip olma arzusuna neden olmuştur. Geniş ve verimli topraklara sahip olması da Harput'un her an işgali için hazır bir neden durumundadır. Tüm bu olumlu imkânlar Harput'un tarih boyunca neden bu kadar çok el değiştirdiğini ortaya koymaktadır. Büyük bir yerleşim birimi olmasının

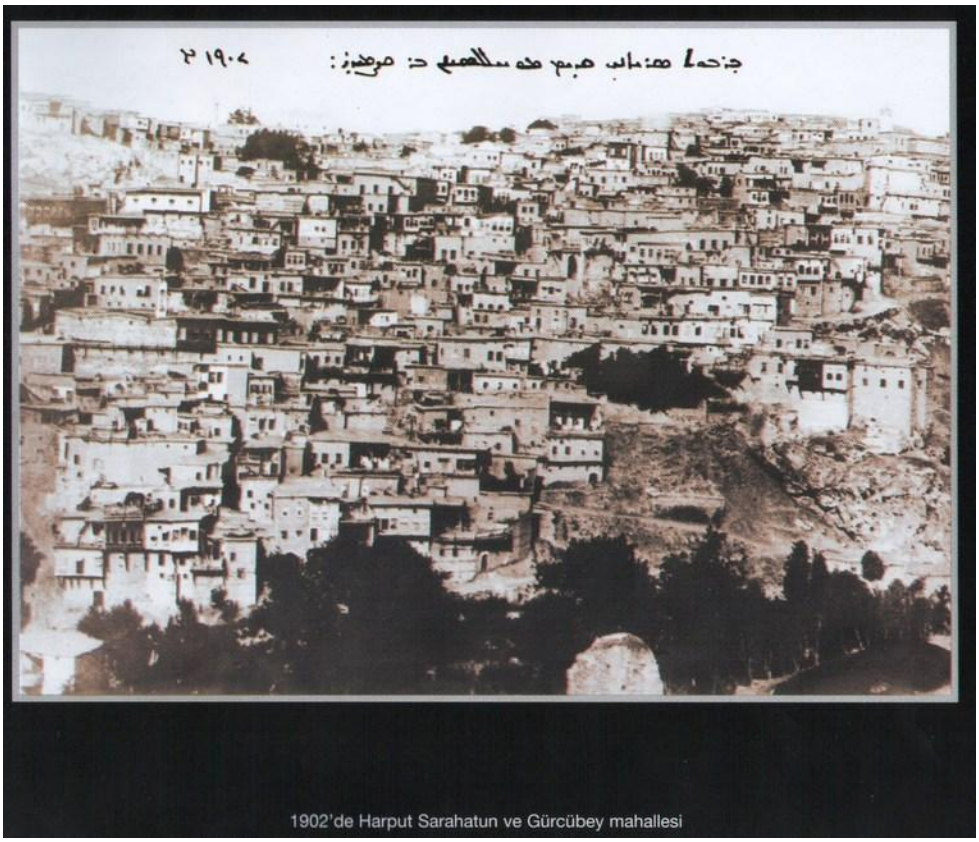
yanında; kale-şehir olması mimarisine de yansımıştır. Şehrin 19. yy.daki görüntüsüne baktığımız vakit; evlerin şehrin dış surlarına dikilmiş nöbetçi kulesi gibi olması korunmanın mimariye olan etkisini ortaya koyuyor. (Resim 1)

Şehrin iç kısmında sınırlı alan olması sokakların darlaşmasının sebebidir. Şehrin bütün toprakların tepe yerleşimlerinde olması ve bu alanın dolması sonucunda yerleşimler aşağıya doğru kaymaya başlamıştır. (Resim 2) Bu şekilde Harput'un güney kısımlarına doğru şehir büyümüş ve başta Hüseynik olmak üzere bugünkü mahalleler kurulmuştur. " Kale içinde ki yerleşmelerde ise kazılar sonucun da vardığımız nokta şudur; bu alanın daha da sınırlı oluşu sokakların evlerin arasında geçite dönüşmesine neden olmuştur. Meydanlar dışında geniş bir alan bırakılmıştır. " (Sevin 2007)

Bu dönemde kentin fiziki yapısı; arazinin eğimli olması nedeniyle; eğime paralel olarak düzenlenmiştir. Evler birbirinin üstüne gelecek şekilde sıralanmıştır. Evlerin konumu ve planlaması yapılırken başka bir evin manzara ve güneş açısına dikkat edilmiştir. Eğimli alandaki yerleşmeleri ve dar sokakları ile Hüseynik evleri, Harput evleriyle benzer özelliklere sahiptir.

Resim 1. Harput 'un dış surları üzerine inşa edilmiş evler (Keleştimur 2006)

Resim 2. 1902 yılında Harput Sarahatun ve Gürcü bey mahalleleri (Balaban 2006)

1800'lü yılların ortalarına kadar kentte yapılaşmayı sınırlayan en önemli unsur coğrafi koşullar olmuştur. Çevresindeki keskin yükseltilerin etkisiyle şehir belli bir alanda sıkışmış ve bu tarihte maksimum yoğunluğa ulaşmıştır. Sonraki yıllarda yeni kentin kurulmasındaki en önemli sebeplerden biri de; Harput'un gelişime müsait olmaması olmuştur.

"Çevresi dağlarla ve derelerle çevrili olduğundan şehircilik açısından imkânın olmadığı belirtilen Harput doğuda Sinebud, batıda Keserci dağları bulunmaktadır. Güney ve kuzeyi çok engebeli alanlarla çevrili bulunmaktadır. Nitekim Harput yerleşmesinin bulunduğu düzlük 4 km genişliğindedir. (Ünlen 1997).

Zamanla sınır bölgesi olmaktan çıkıp iç kısımlarda kalan Harput, askeri özelliğini yitirmiş ve ovanın kullanım kolaylığı nedeniyle kentin göç etmesine ve bugünkü Elazığ' ın kurulmasına neden olmuştur. 1834'te doğu eyaletlerini ıslah etmek üzere görevlendirilen Reşid Mehmed Paşa, ovada yer alan Agavat Mezrası'nı merkez haline getirince, Elazığ Vilayeti'nin merkezi buraya taşınmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra yerleşimler Bugünkü şehir merkezi olan ovada yayılmıştır. (Resim 3)

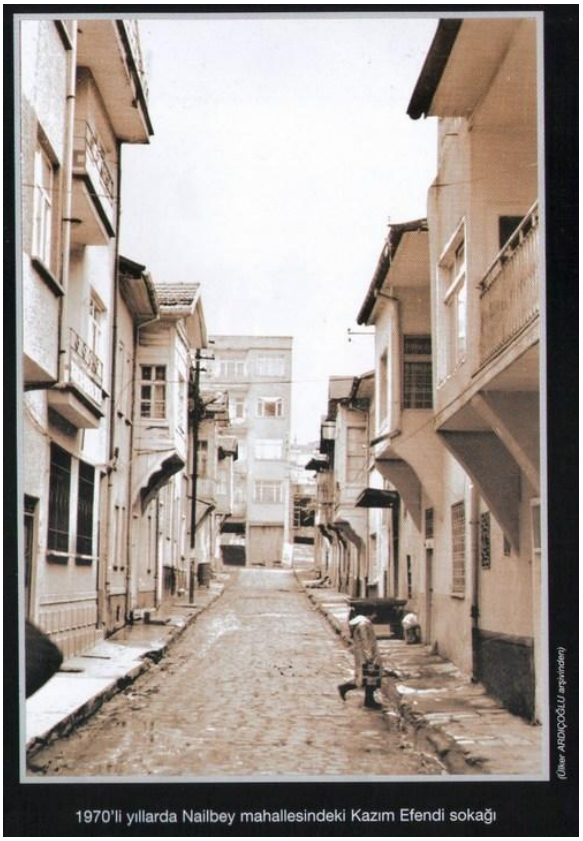

Resim 3. 1968 yılında şehir merkezi (Balaban 2006)

Öncelikli olarak Kentin idari açıdan önemli kurumları ovaya taşınmış ve bu sebeple ilk yerleşimler bu idari yapılar çevresinde gelişirken sonraki yıllarda daha geniş alanlar kullanılmıştır. (Resim 4) Buradaki yerleşimler Harput ve Hüseynik yerleşimlerine nazaran daha derli-toplu olup; sokak ve mahalle kavramları daha net görebileceğimiz niteliktedir. Topografyanın zorlayıcı etkisinin olmadığı ova evlerinde plan şemaları birbirine daha yakın olup, evler çoğunlukla aynı özelliklere sahiptir. Kat sayılarının birbirine yakın olduğu gözükmektedir. Bu sebeple sokak silüetlerinde nizami görüntüler ortaya çıkmıştır. (Resim 5-6). Ovada kurulan yeni kent 20. yy'ın ikinci yarısına kadar geleneksel teknikle yapılan sivil mimari örnekleri ile doldurulmuştur. (Resim 7-11).

Resim 4. 1940 yılı bugünkü şehir merkezi, belediye çevresi (Balaban 2006)

Resim 5. 1970 yılında Kazım Efendi sokak (Balaban 2006)

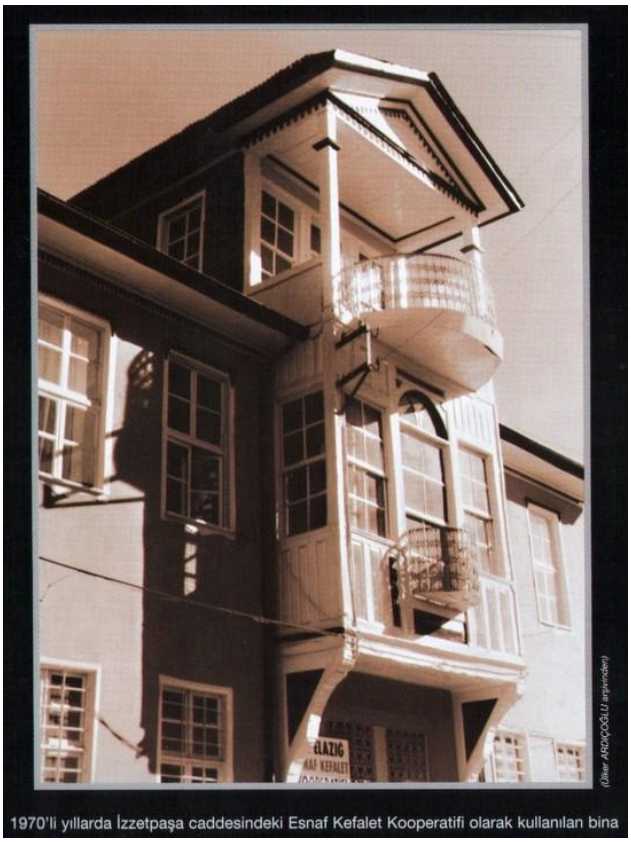
Resim 6. 2008 yılında Kazım Efendi sokak

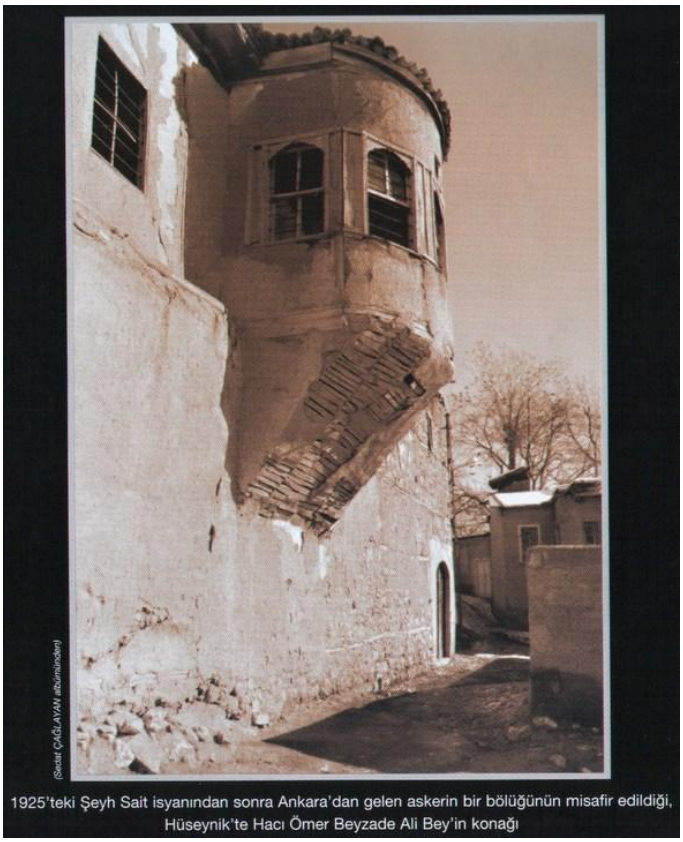
Resim 7. 1930 yılında Bugünkü şehir merkezi (Balaban 2006)

Resim 8. 1940 yılında bugünkü şehir merkezi (Balaban 2006)

Resim 9. 1970 yılında şehir merkezinde bulunan bir ev (Balaban 2006)

Resim 10. 1925 yılında Hüseynik mahallesindeki bir ev (Balaban 2006)

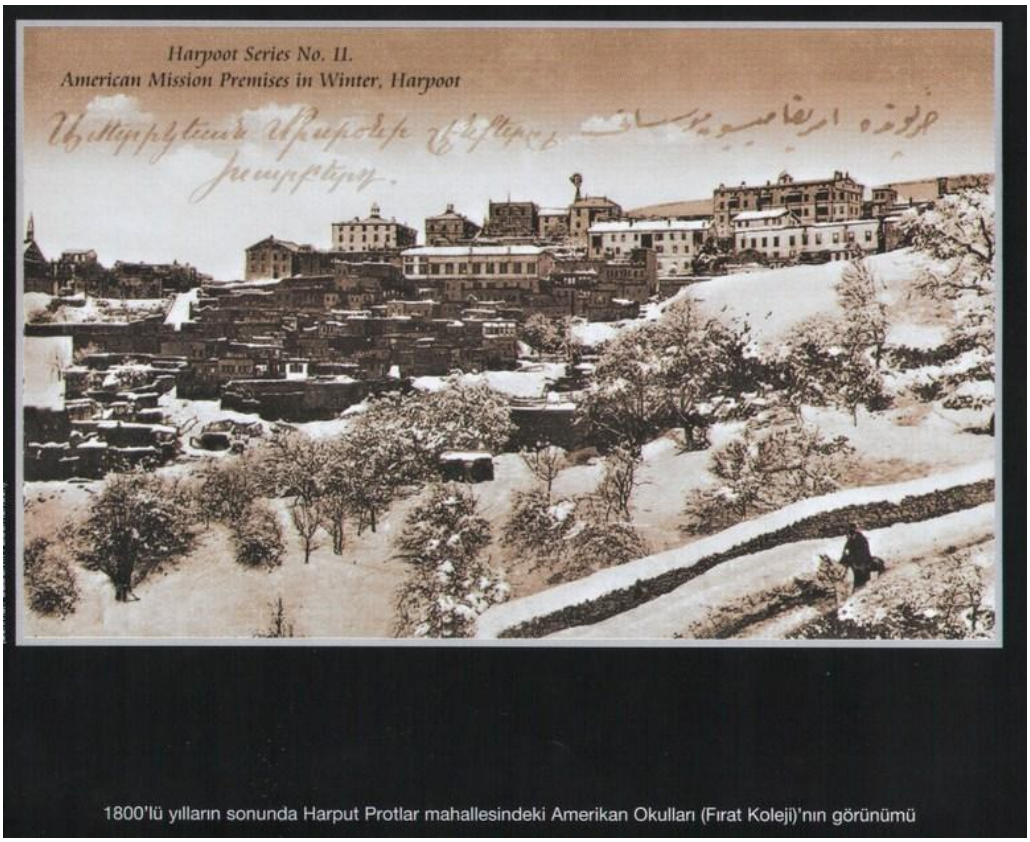
Resim 11. 1930 yılında Beşkardeşler konağı (Balaban 2006)

1950'li yıllara kadar mezrada iki ve üç katlı evler yapılırken bu tarihten sonra kentleşme sürecini etkisiyle çok katlı betonarme binalar yapılmaya başlamıştır. İlk olarak 4-5 katlı yapılar ile başlayan süreç kısa sürede bu yapılar yaygınlaşmış ve kat sayıları artarak günümüze kadar gelinmiştir. Bugün şehir merkezi eski görüntüsünü tamamen yitirmiş durumdadır. (Resim 12) Başta tarihi kent Harput (Resim 13-15), Şehir merkezinde bulunan Gazi Caddesi (Resim 16-19), Hürriyet Caddesi (Resim 20-22) ve İstasyon Caddesi (Resim 23-24) eski görüntüsünden çok uzaktır.

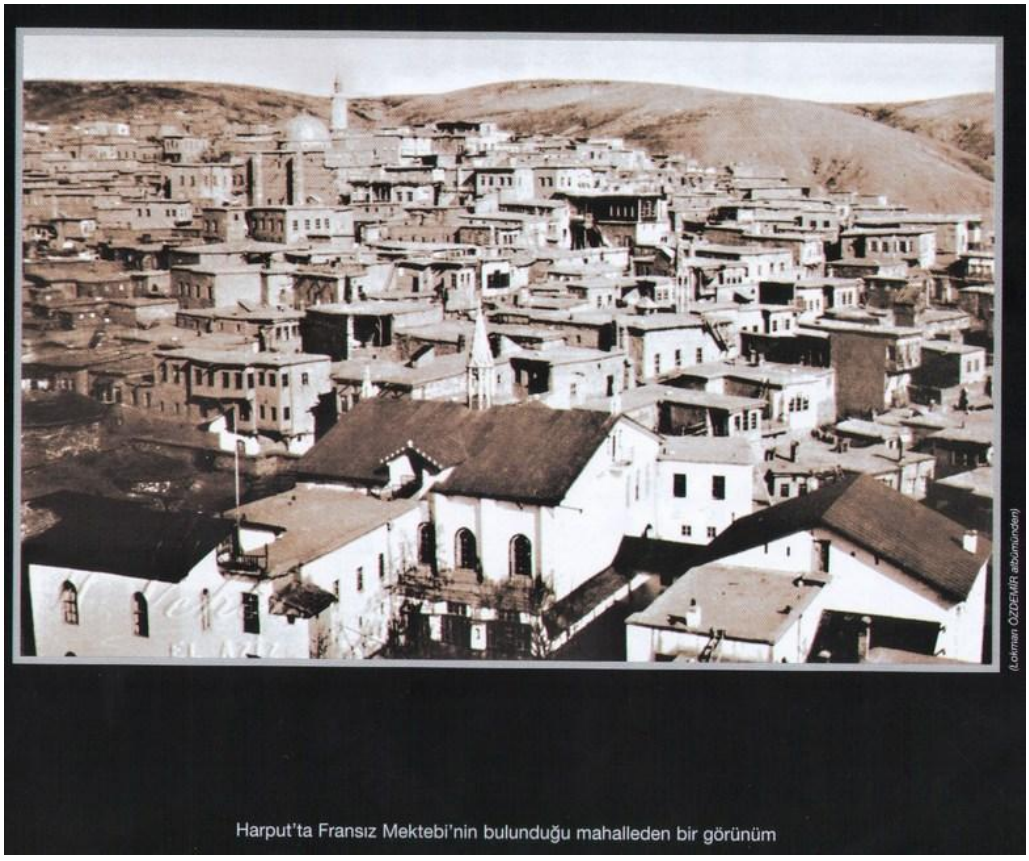
Bütün yurtta ortaya çıkan hızlı kentleşmenin etkisiyle klasik türde yapı üretimi durmuş ve son 50 yıl içerindeki tahribatlar nedeniyle Geleneksel Elazığ Evi yok olma tehlikesiyle karşı karşıya gelmiştir. Bugün Hüseynik, Harput, Kızılay Kesrik mahallelerinde ve merkeze bağlı yakın köylerde çok az sayıda geleneksel ev kalabilmiştir. Mevcut kalanlarda kentleşme sürecinin etkisiyle; şehir içindeki önemini kaybetmiş, atıl vaziyete gelmiştir. (Şekil 2)

Resim 12. 2008 yılında şehir merkezi

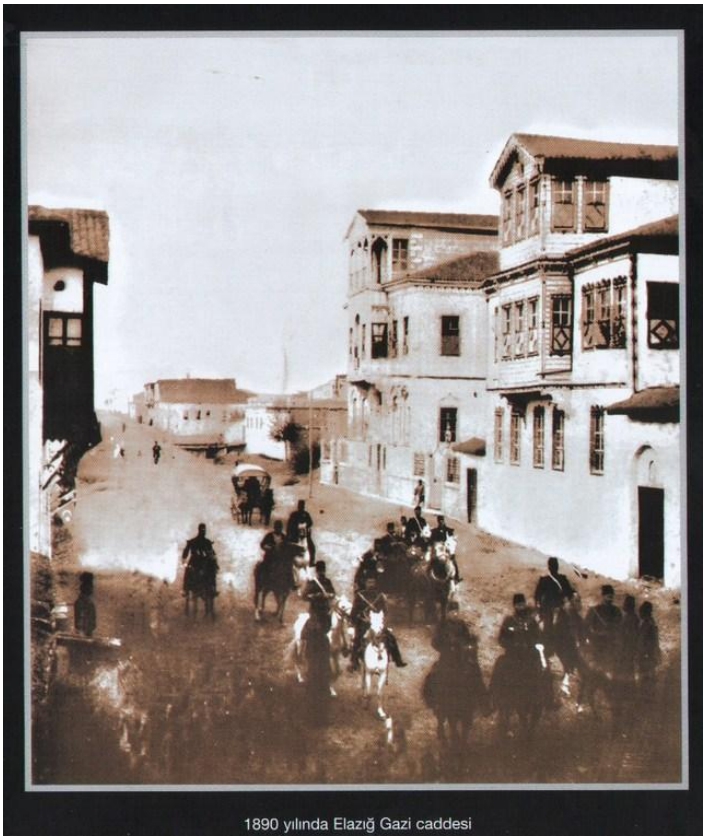
Resim 13. 1800' lü yıllardaHarput' taki Amerikan Okulları (Balaban 2006)

Resim 14. 1800' lü yılların sonunda Harput (Balaban 2006)

Resim 15. 2008 yılında Harput (google earth)

Resim 16. 1890 yılında Gazi Caddesinden Bir görünüm (Balaban 2006)

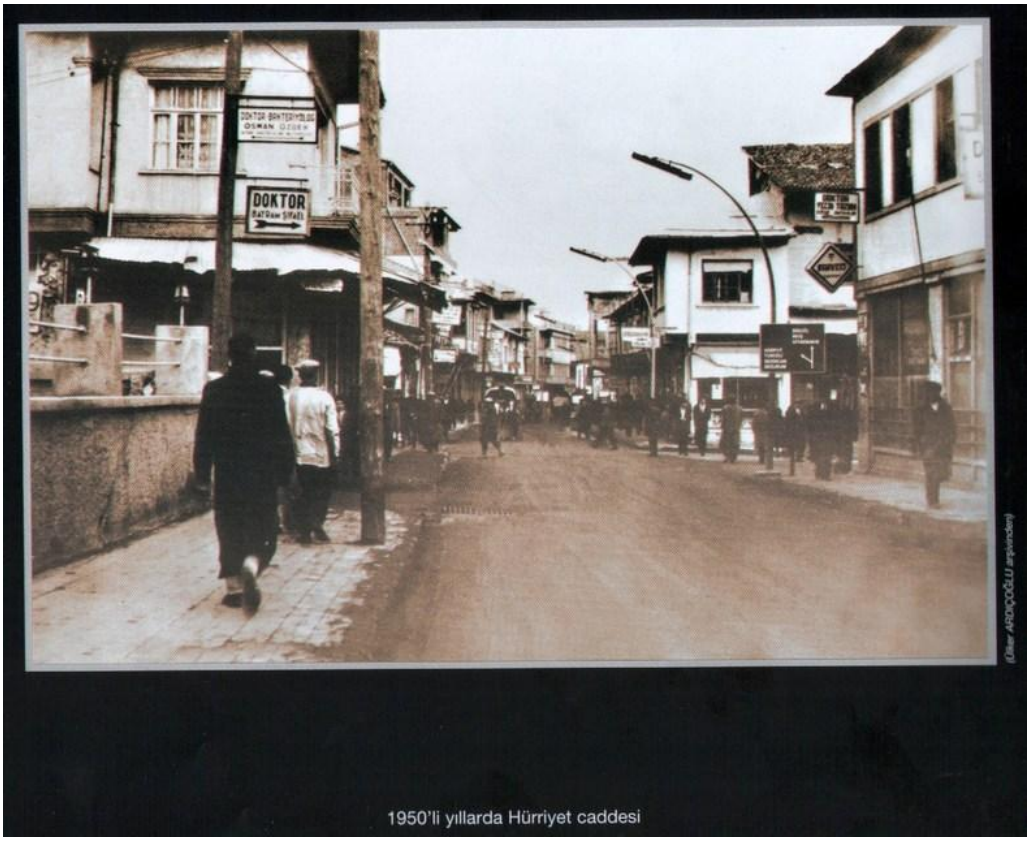
Resim 17. 1930'lu yılarda Gazi Caddesinden Bir görünüm. (Balaban 2006)

Resim 18. 1970 yılında yılarda Gazi Caddesi. (Balaban 2006)

Resim 19. 2008 yılında Gazi Caddesi

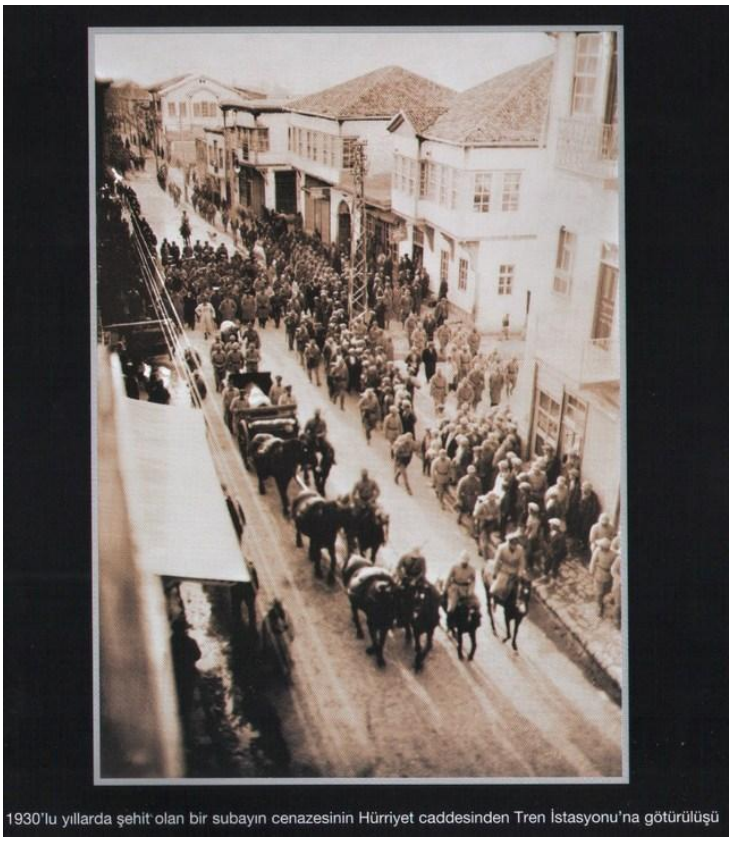
Resim 20. 1950 yılında Hürriyet Caddesi (Balaban 2006)

Resim 21. 1920 yılında Hürriyet Caddesi (Balaban 2006)

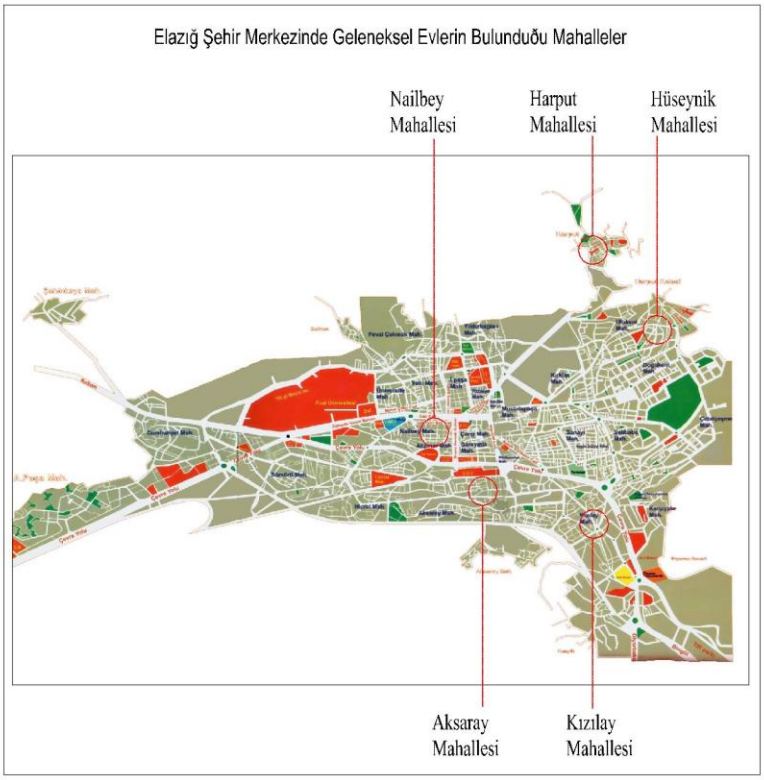
Resim 22. 2008 yılında Hürriyet Caddesi

Resim 23. 1930 yılında İstasyon Caddesi (Balaban 2006)

Resim 24. 2008 yılında İstasyon Caddesi

Şekil 2. 2008 yılında Elazığ şehir merkezi ve Harput (www.elazig.org)

4. İNCELENEN EVLER

4.1. Ömer Arığ Evi

İnceleme Tarihi : Temmuz 2006
Yapının Sahibi : Hediye Arığ
Yaptıran kişi : Ömer Arığ
Yapım Yılı : 1930
Pafta No : -----
Ada No : -----
Parsel No : -----
Konumu : Aksaray Mah. Değirmen Sok No:4
Tarihçesi : Tapu Müdürü Ömer Arığ tarafından 1930 yılında yapılan ev, bugün Ömer Arığ'ın eşi Hediye Arığ tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Hafif eğimli arazi üzerine kurulmuş evin girişi; doğu cephesindeki yol tarafındadır. (Şekil 3) Ayrık yapı nizamında inşa edilmiştir. Güney ve batı cephesinde bulunan büyük bir bahçe içerisindedir. Yapıya cumbanın altındaki çift kanatlı üstü işlemeli ahşap kapıdan girilir.

Plan özellikleri:

Ön cephesi üç bölümden oluşan evin girişi orta kısımdaki hol aksındadır. Holün iki tarafında simetrik odalar yer almaktadır. Sağ tarafta yola bakan kısım selamlık odasıdır. Bu odanın yanında yer alan bölüm odunluktur, karşı tarafta ise mutfak ve kiler yer almaktadır. Mutfağın içerisinde iki basamakla çıkılan banyo bulunur. Giriş kapısının tam karşısında holün bitiminde iki kanatlı bir kapı bahçeye açılır. Bahçenin içinde evin servis mekânları (hela ve ocak) bulunmaktadır. En arka kısımdaki bahçenin içinde havuz ve havuzu süsleyen taştan motifler yer almaktadır.

Holün içinde iki katlı ahşap merdiven ile üst katın sofasına çıkılır. Merdiven kafa seviyesini kurtarması için bir bölümü seki yapılarak çözümlenmiştir. (Şekil 6). Sofanın sağında ve solunda ikişer oda yer almaktadır. Sofanın bir kısmı camekan ile bölünerek başoda oluşturulmuştur. Bu bölüm dışarıya çıkma yapıp önde üç, yanlarda ise birer pencereye sahiptir. Sofanın batı cephesinde yer alan kapı ile tuvalete ulaşılır.

Üst kattaki odalardan kuzeydeki iki tanesinin arasında gusülhane/yüklük olarak kullanılan bölüm vardır. Oda pencereleri daha fazla ışık alsın diye içe doğru şevli yapılmıştır.

Plan özellikleriyle kıyaslandığında iç sofalı plan tipindeki yapı Elazığ Evlerindeki bir çok yapı ile yakın plan formuna sahiptir. Evin alt katında hol (avlu), üst katında ise; sofa yapının çekirdeğini oluşturmaktadır. Tüm mekânlara bağlantı bu bölümlerden sağlanmıştır. (Şekil 4-5)

Yapım tekniği:

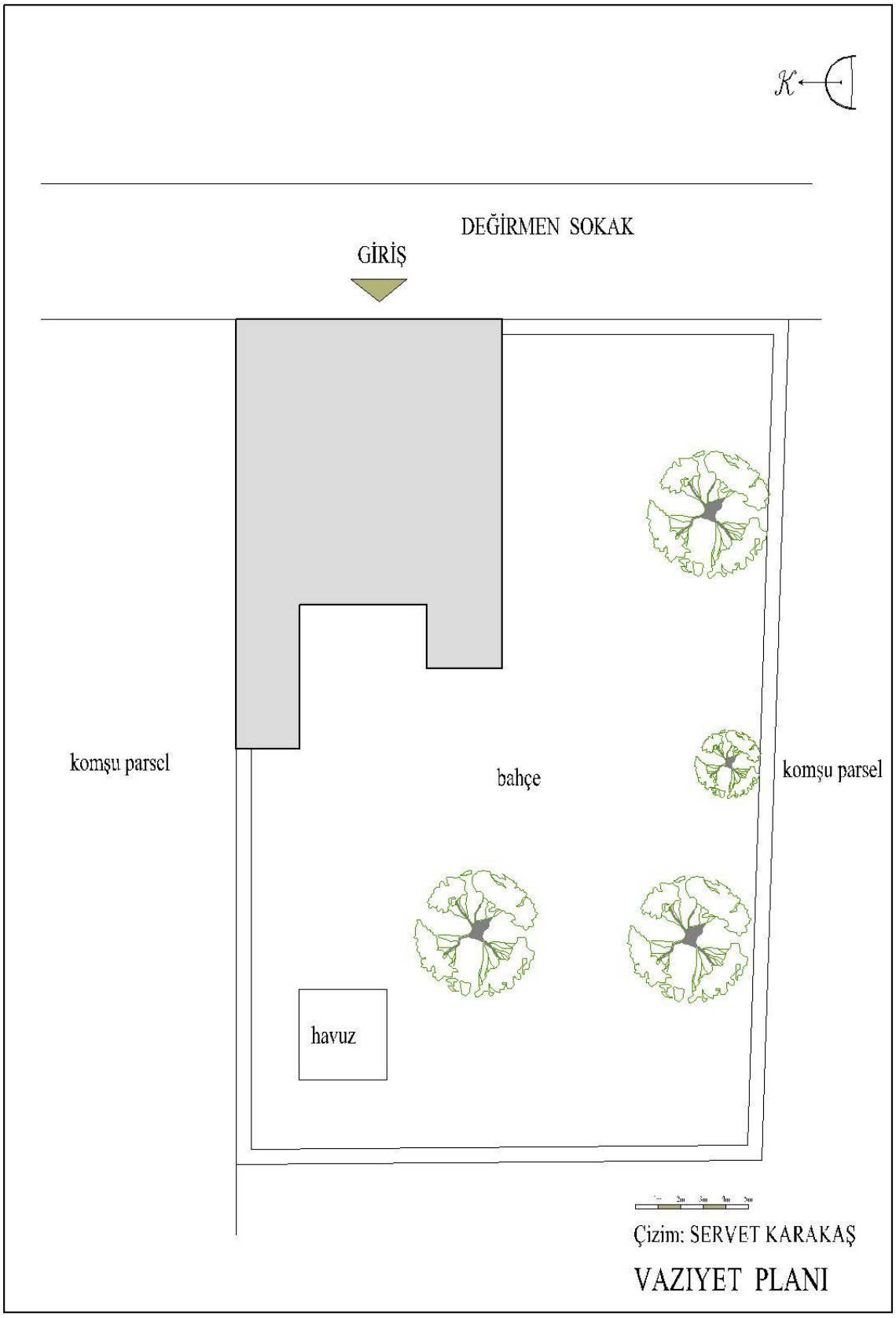
Temellerde taş, duvarlarda ise kerpiç malzeme kullanılmıştır. Cumbada ve döşemelerde ise ahşap kullanılmıştır. Mekanların tavanları ahşap kirişleme ile oluşturulmuştur. Ahşap taşıyıcılı kiremit örtülü çatının orijinal olduğu sanılmaktadır. Saçakların dibi ahşap kaplama yapılmıştır. Bacalar ise Elazığ Evlerinde somut örnekleri az olan orijinal türdendir. (Resim 28). İç mekânların zemininde doğal taş kaplama, ahşap kaplama ve toprak zemin yüzeyler bulunmaktadır.

Cephe Özellikleri:

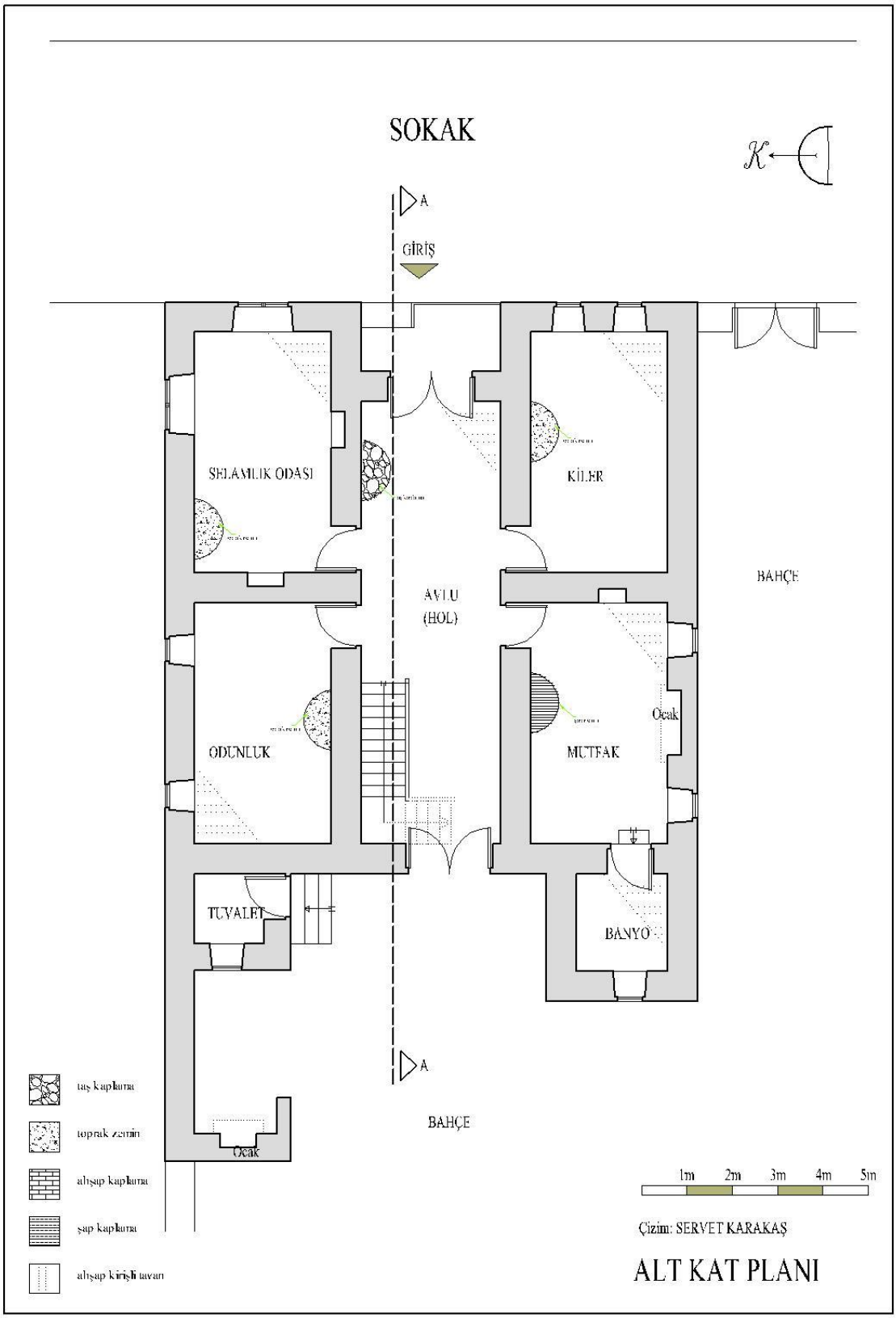
Giriş kapısı sokaktan biraz içeri çekilerek daha geridedir. kapının üstündeki cumba ise tersi yönde dışarı çıkma yaparak evin bu cephesinde hareketlilik sağlamıştır.(Resim 25) Dışardandan bakıldığında tamamen ahşap görünümlü cumbası ve estetik hatlara sahip çıta kaplamalı paydası ile dikkat çekmektedir. Cumbanın orta penceresi önüne çiçeklik eklenip, pencere üstü ovalleştirilerek ön cephede monotonluk giderilmiştir. (Resim 30). Yan ve arka cepheler ise sadedir. Evin en gösterişli bölümü olan şahnişin yol cephesine bakmaktadır. Ön cephede yer alan pencere kenarında ve duvar üzerindeki söveler sonradan yapılmıştır.

Süsleme:

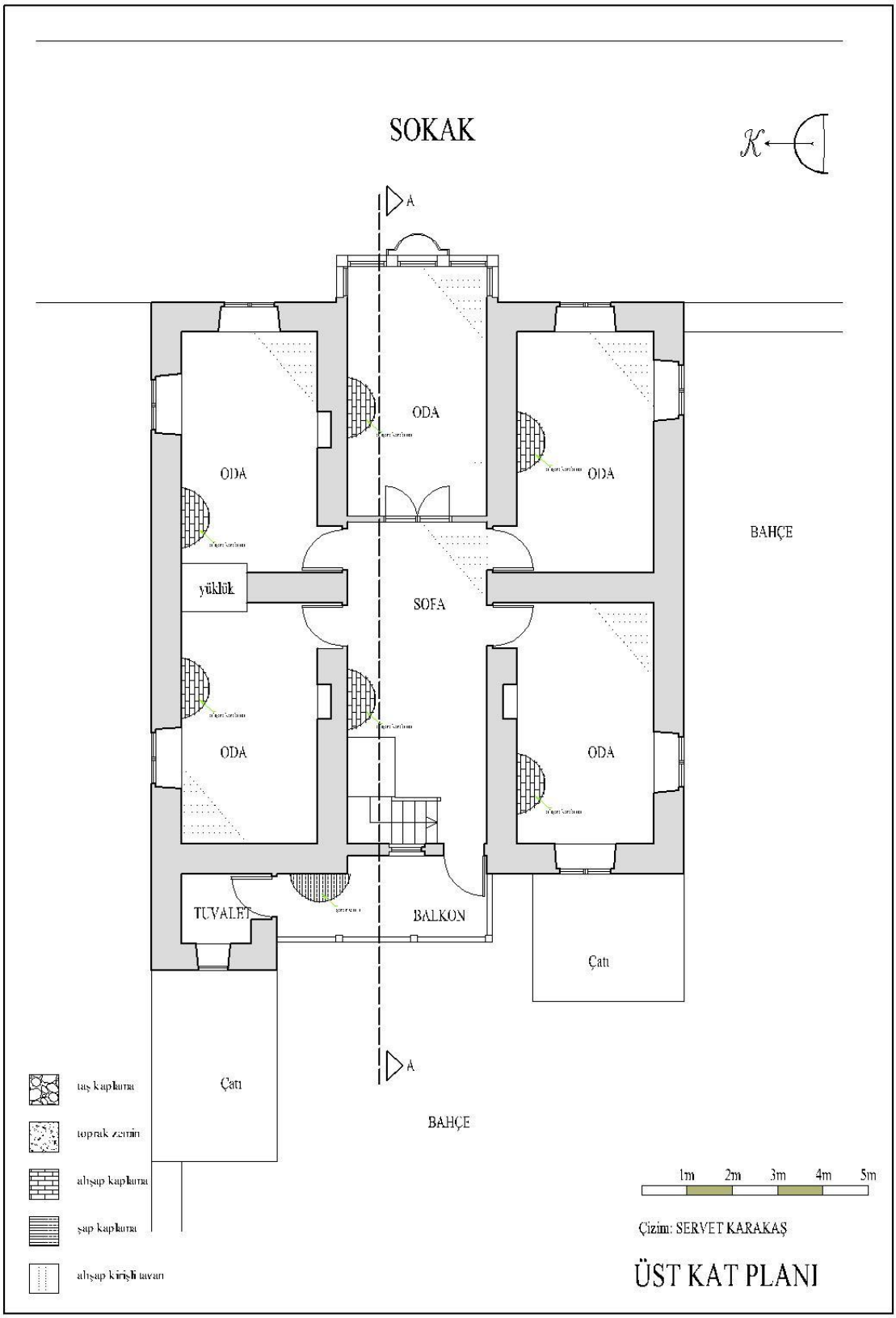
Süsleme özellikleri açısından zengin sayılabilecek Elazığ evlerindendir. Cumba ve payanda üzerindeki ahşap işçiliği, kapı üzerindeki ahşap motifleri ve havuz başındaki aslan heykelleri önemli detaylardır. (Resim 26,29) Ayrıca üst katta ahşap işlemeli orijinal bir dolap bulunmaktadır. (Resim 27)

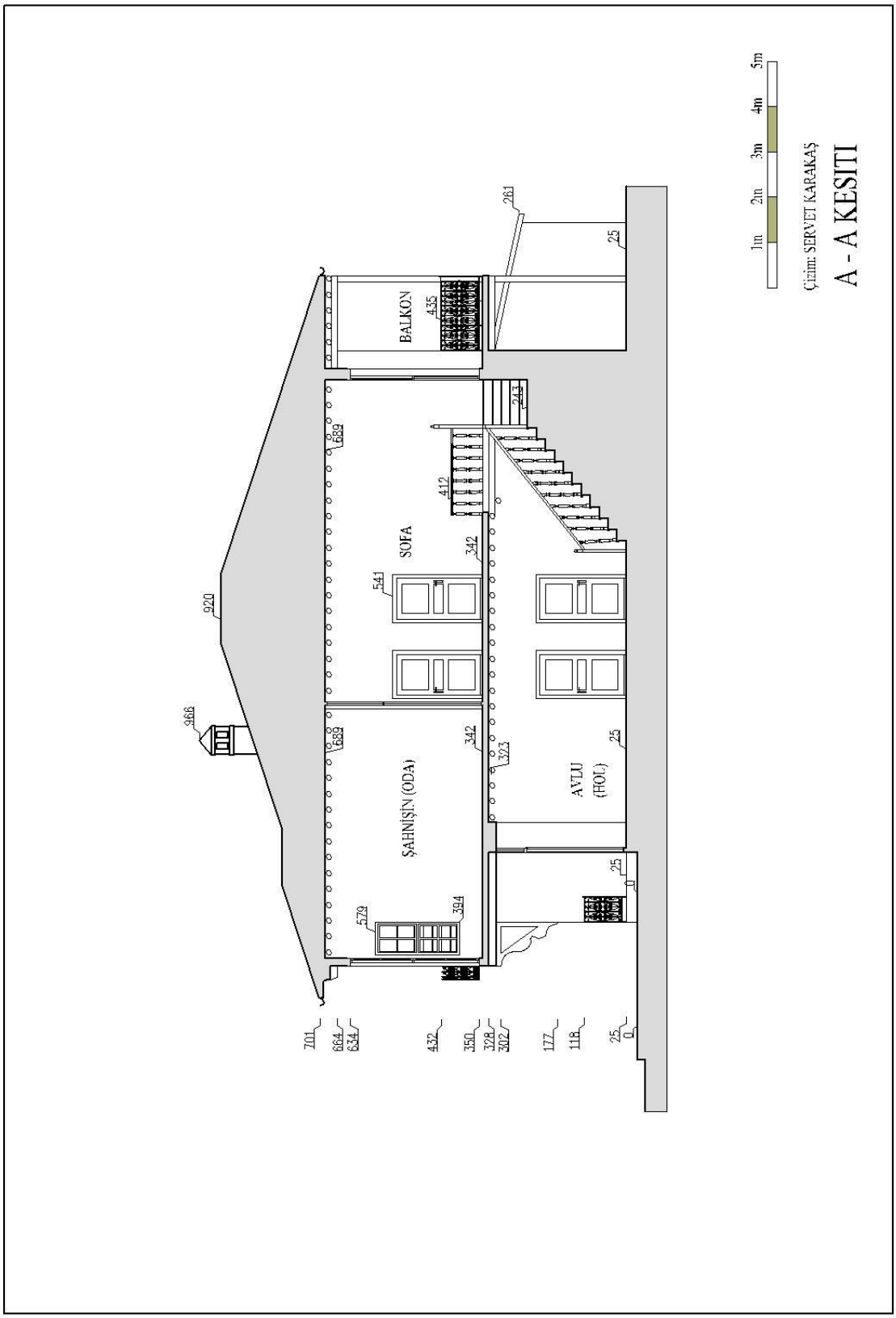
Şekil 3. Ömer Arığ evi (vaziyet planı)

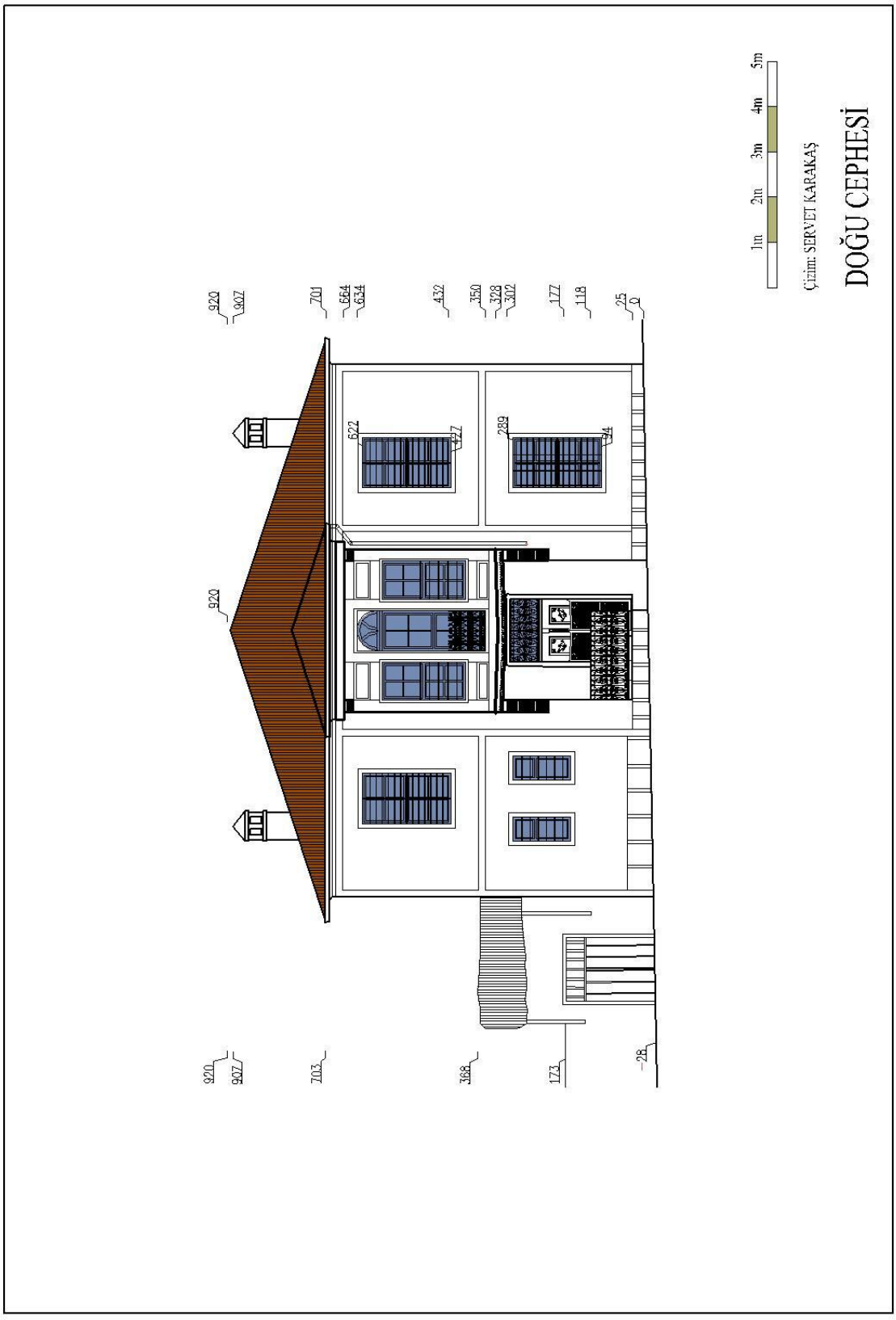
Şekil 4. Ömer Arığ evi (alt kat planı).

Şekil 5. Ömer Arığ evi (üst kat planı).

Şekil 6. Ömer Arığ evi (A-A Kesiti).

Şekil 7 Ömer Arığ evi (doğu cephesi).

Resim 25 Ömer Arığ evi (sokaktan görüntü.)

Resim 26. Ömer Arığ evi (giriş kapısı.)

Resim 27. Ömer Arığ evi (Üst katta bulunan ahşap işlemeli dolap)

Resim 28 Ömer Arığ evi (Evin orijinal bacası)

Resim 29 Ömer Arığ evi (Havuzbaşında yer alan heykel)

Resim 30 Ömer Arığ evi (şahnişin önündeki çiçeklik)

4.2. Harput Küçük Efendi Konağı

İnceleme Tarihi : Mayıs 2005
Yapının Sahibi : Hicabi Ünlü
Yaptıran kişi : Hoca Hasan Hicabi (Küçük Efendi)
Yapım Yılı : 1870
Pafta No : 32M 4B
Ada No : 15
Parsel No : 7
Konumu : Harput Mah. Ahmet Kavaklı Bulvarı No:1
Tarihçesi :1870 yılında yapılan Küçük Efendi Konağı bağımsız bir yapı olmayıp; batı tarafındaki Sağır Müftügil konağına bitişik yapılmış ve bu iki konak birlikte kullanılmıştır. Sağır Müftügil konağı daha önceden yapılmış olup; yapım tarihi hakkında bilgi yoktur. Farklı dönemlerde birçok onarım görmüştür. Son olarak 1950 yılında yapılan onarımlarla bugüne gelen. konağın orjinal yapısı korunmamış ve yapıda kullanılamayacak alanlar oluşturulmuştur.

Yapının genel tanımı:

Elazığ şehir merkezine 5 km mesafede bulunan tarihi Harput Kalesinin dış surlarının bitimindedir. (Şekil 8) eğimli bir arazi üzerine oturan yapı üç kattan oluşmaktadır. Güney cephesinde yer alan Harput Hacı Kerimlerin Evi'ne ve kuzeyindeki Ahmet Bey camisine bitişik olarak planlanmıştır. Yapının manzara yönü batı cephesidir.

Plan özellikleri:

Dervaze denilen (bugün mevcut olmayan) cümle kapısından dış avluya girilir. Bu kısımdan Sağır Müftügil Konağına ait iç avluya, harem dairesine, selamlık kısmına, ahır, samanlık, kümes kısımlarına geçiş yapılır. Üst katta ise eyvan haremlik ve selamlık kısımlarını bağlayan bölüm olmuştur. Selamlık kısmı: selamlık odası, mutfak, sofa, oda ve tuvaletten oluşur.. Merdivenlerle üst kata çıkılınca merdiven sofasına girilir buraya açılan bir oda kapısı eyvan kapısı ve sofa kapısı bulunur. İki kanatlı kapıyla girilen sofanın solunda tuvalet banyo sağında ise selamlık odaları yer alır (Resim 34). Selamlık odasında ve selamlık sofasında şahnişin (cumba) bulunur.

Harem dairelerine evin erkekleri dışında erkeklerin girmemesi için harem dairesine avludan bağımsız bir giriş verilmiştir. Avludan harem dairesinin merdiven bölümüne girilir. İki basamak çıkıldıktan sonra harem dairesinin tuvalet ve banyosu ara sahanlıkta yapılmıştır. Merdivenin üstü ahşap bir seki ile kapatılmıştır. Sofaya açılan iki oda ve birde mutfak bulunmaktadır. Odaların içlerinde gömme dolaplar vardır. Mutfağa bir basamak ile çıkılır. İçerisinde bir ocak, bir gömme dolap ve iç avluya bakan penceresi vardır.

İç avludan Sağır Müftügil konağının sofasına girilir. Sol tarafta kiler ve onun üstünde merdivenle çıkılan bir oda vardır. (Ünlü 2006). Sofanın sağında ise mutfak ve odunluk yer alır. Odunluk kısmında sokaktan girişin sağlandığı kemerli bir kapı boşluğu vardır. Ancak bu kısım sonradan kapatılmıştır. Avluda tuvalet bulunmaktadır. Mutfak ve odunluk kısımlarındaki değişiklikler nedeniyle; mekânlarda kullanılmayan alanlar oluşmuştur.

Sağır Müftügil Konağı, bağımsız bir konak olup; iç sofalı ve avlulu türk evi örneklerindendir. Ailenin genişlemesi sonucunda; bu konağın batı kısmına Hoca Hasan Hicabi tarafından 1870 yıllarında Küçük Efendi Konağı inşa edilmiştir. (Şekil 9-10) Küçük Efendi Konağı ise haremlik bölümü iç sofalı ve selamlık bölümü dış sofalı plan şemasına sahiptir.

Yapım tekniği:

Konağın yapımında kullanılan malzeme kerpiç, taş ve ahşaptır. Zemin katta; dış duvarlar taştan yapılmış, iç bölmelerde ise bölücü duvarlar kerpiçten yapılmıştır. Pencere korkuluğu olarak metal kullanılmıştır. Kapı ve pencere kenarlarında yontma kireç taşı kullanılmıştır. Evin üst örtüsü orijinal halde düz toprak damlıdır. 19.yy sonunda orjinalde kiremit ve saç kaplamalı konutlarda yapılmıştır. İç mekânların zemininde ahşap kaplama, doğal zemin seramik kaplama ve şap kaplama yapılan yerler bulunmaktadır. (Resim 34)

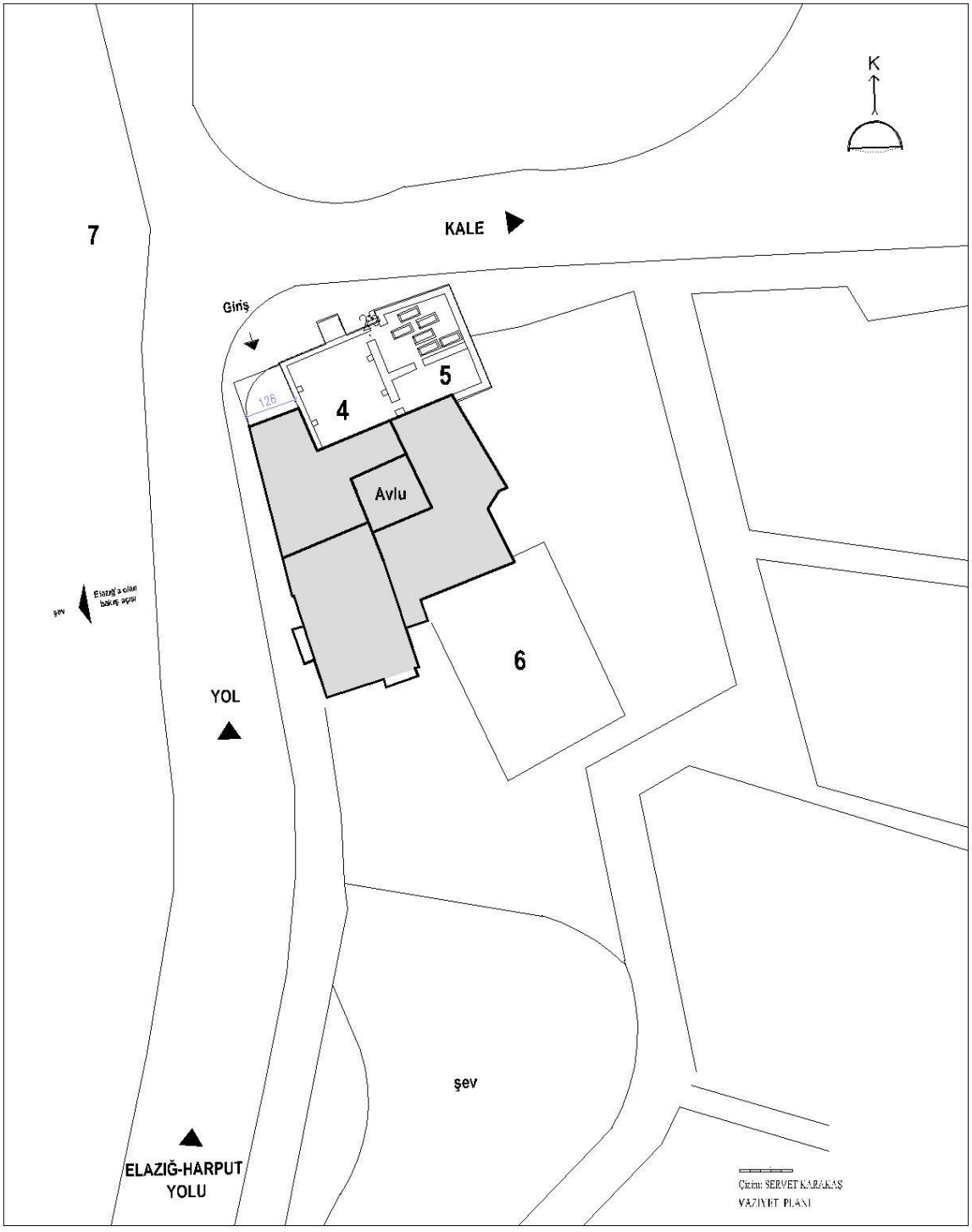
Cephe Özellikleri:

Konak sade duvarlardan oluşmuştur. Alt kattaki pencereler oldukça küçüktür, üst kısımlarda çıkmalar (şahnişinler) vardır. Konağın selamlık kısmına ait olan iki şahnişin yapının en önemli cephe elemanıdır. (Resim 31) Cepheyi hareketlendiren diğer bir özellik ise haremlik selamlık arasındaki eyvandır. (Şekil 15)

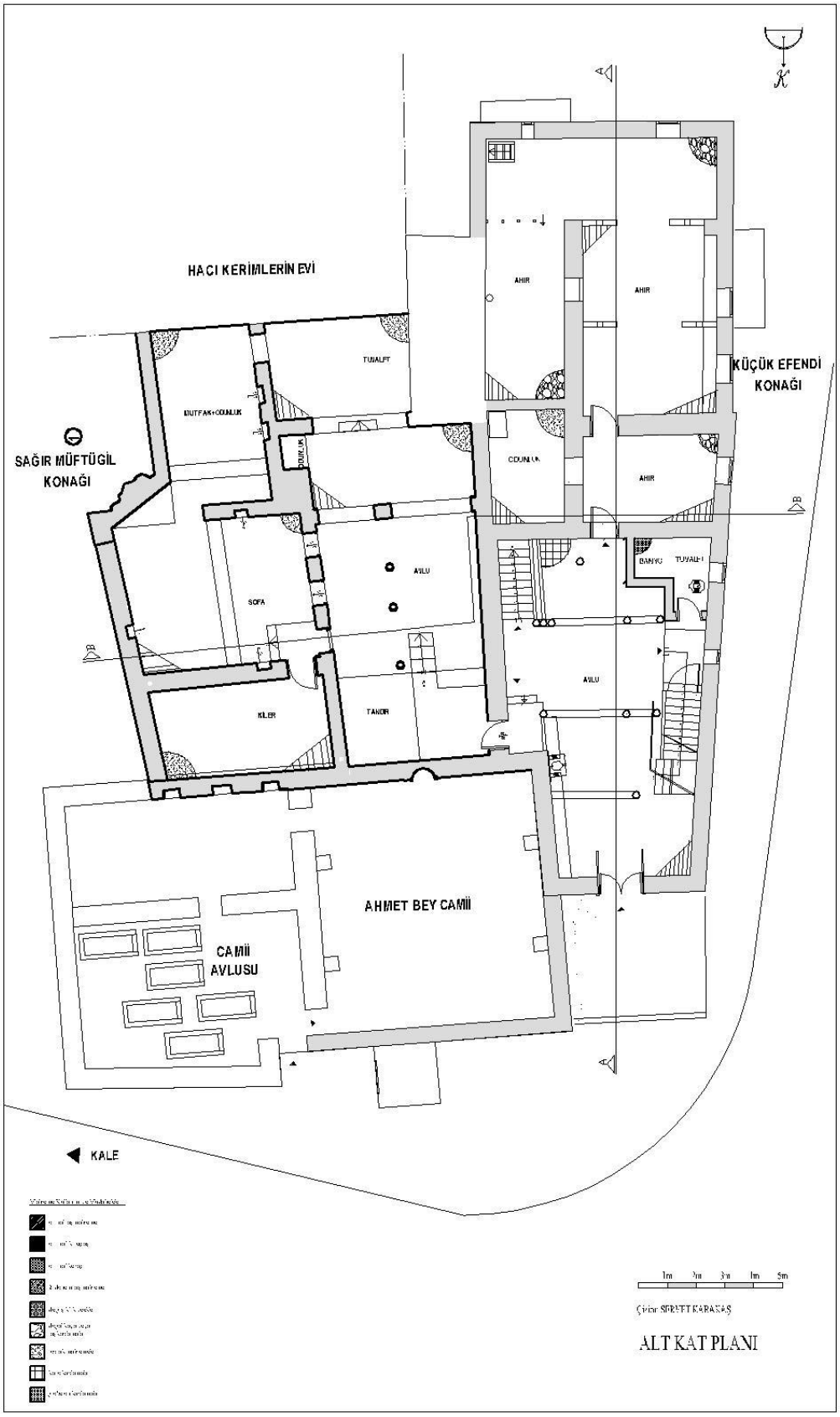
Pencereler yana açılır veya giyotin pencere tipindedir. Üst kat pencereleri, demir parmaklıklıdır. Haremlik bölümü, 1950 li yılarda yıkılıp yeniden taş malzeme ile yapılmıştır. Pencereleri ise küçük ve sadedir. Selamlık kısmının pencereleri büyük olup şahnişinli ile bu kısım daha da gösterişlidir. Pencere düzeni açısından yapıda bir bütünlük yoktur. (Şekil 12-15) Ayrıca malzemenin selamlıkta kerpiç, harem dairesinde taş olması konağın cephe düzeni olarak farklı gözükmesine sebep olmuştur. Duvarda kullanılan ahşap hatıllar da cephede gözükmektedir.

Süsleme:

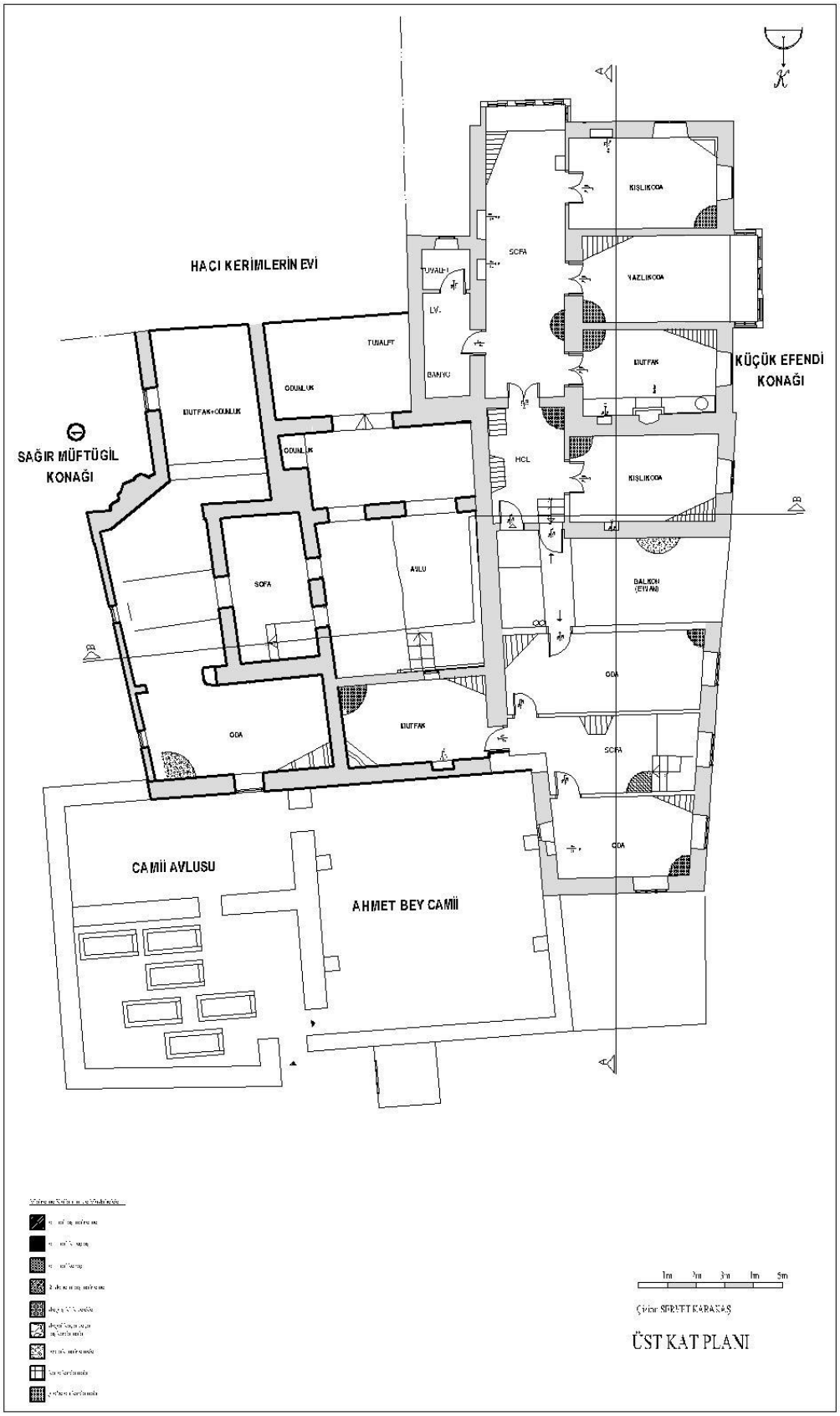
Dış cephede ise ahşap, cumbada (şahnişinde) süsleme elemanı olarak kullanılmıştır. İç mekanlarda dolap ve kapılarda, oda içlerinde konakların ahşap süsleme detayları bulunmaktadır. (Resim 36) Odaların tavanına yakma tekniği ile ayeti kerimeler yazılmıştır. (Resim 38) Selamlık bölümünde yer alan ocak da taş süsleme açısından önemli detaylara sahiptir. (Resim 37)

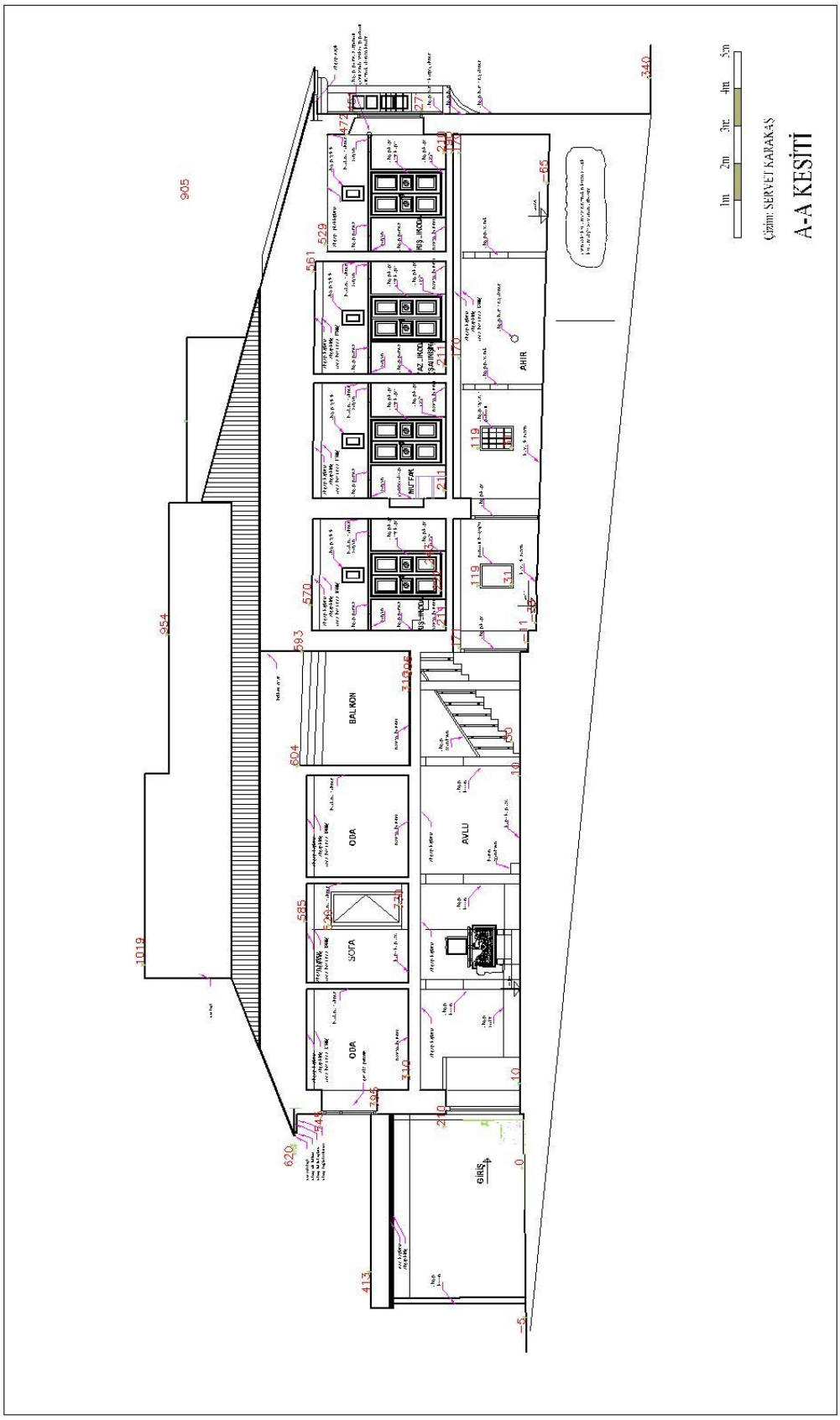
Şekil 8. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Vaziyet Planı)

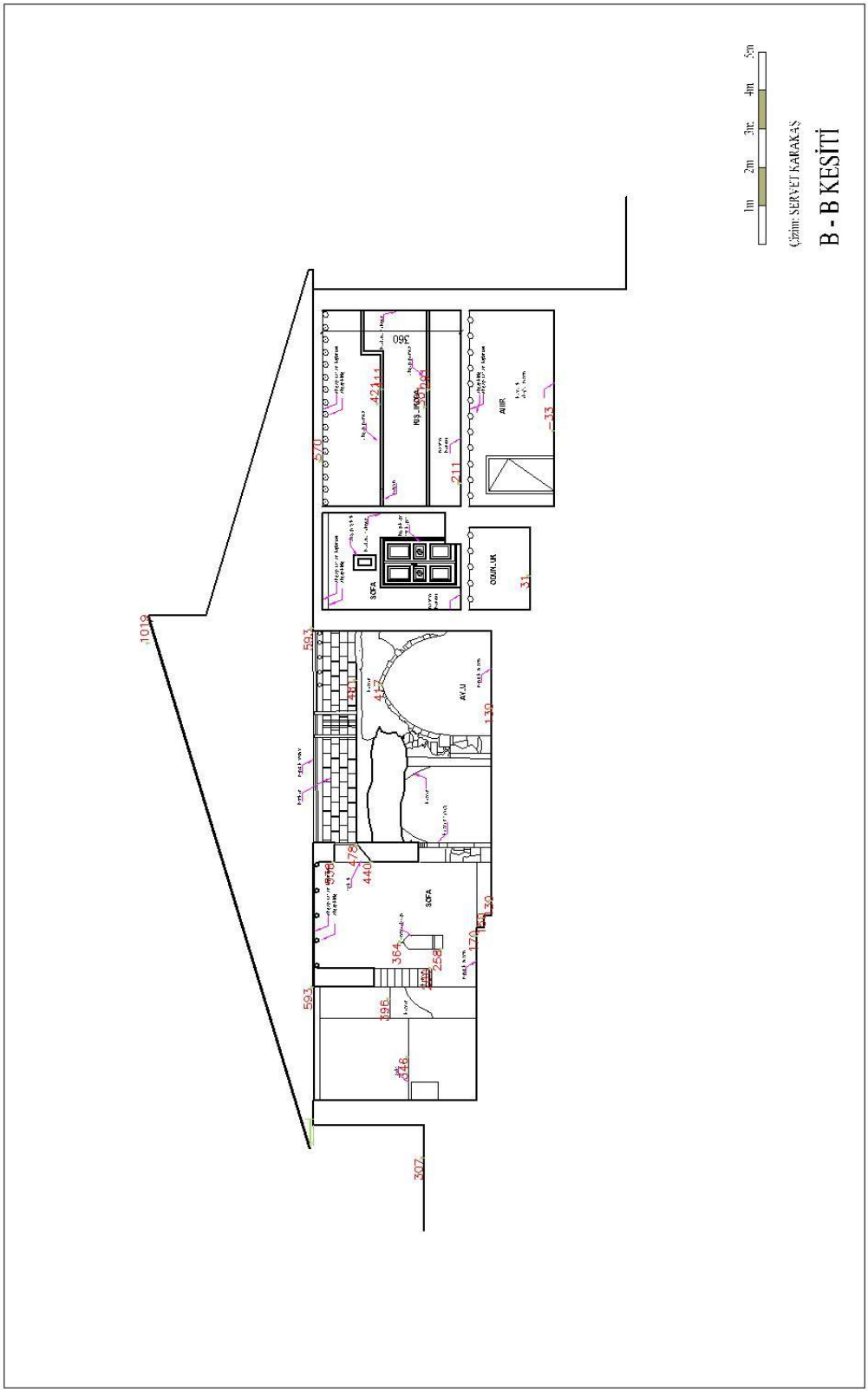
Şekil 9. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Alt Kat Planı)

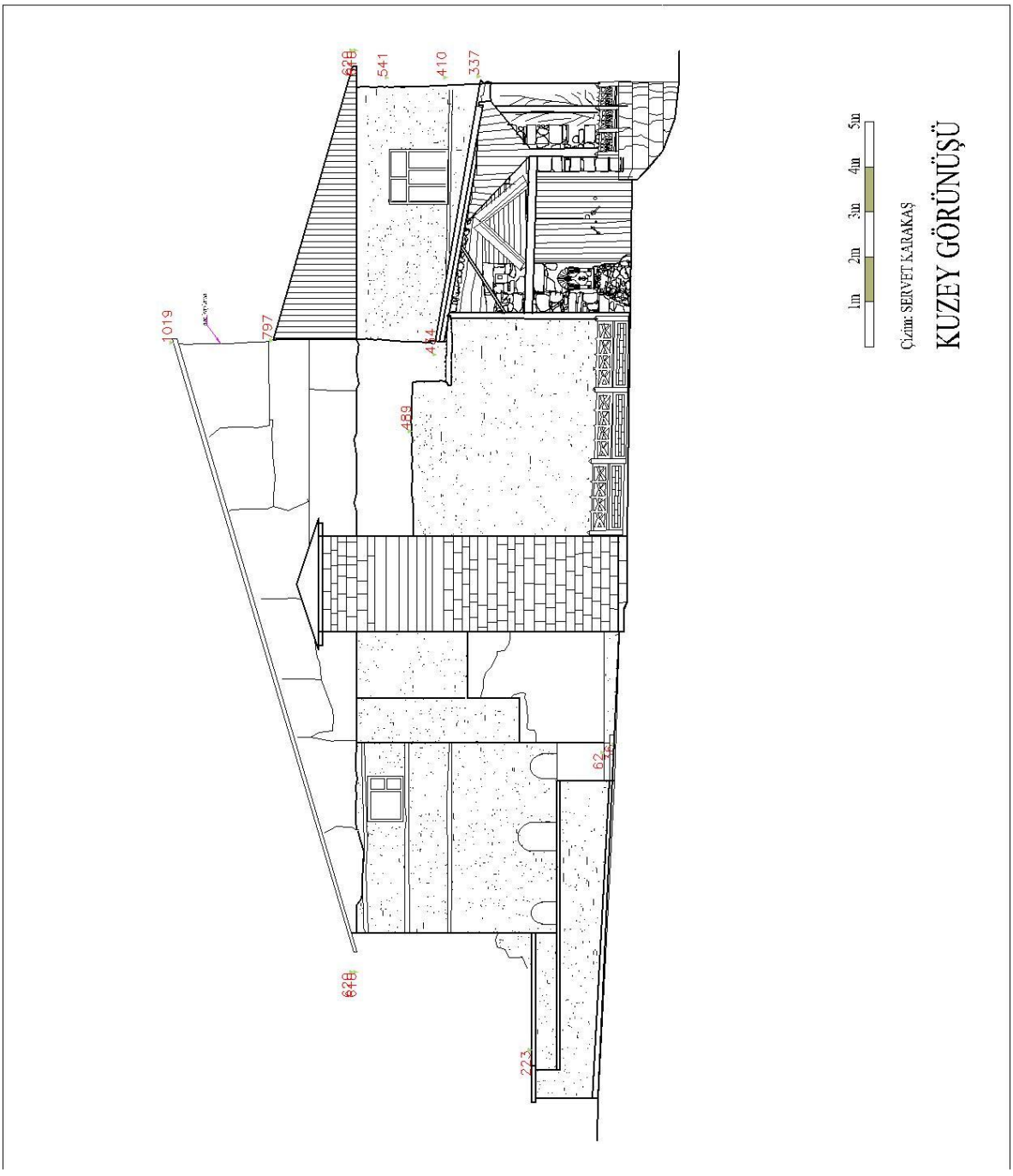
Şekil 10. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Üst Kat Planı)

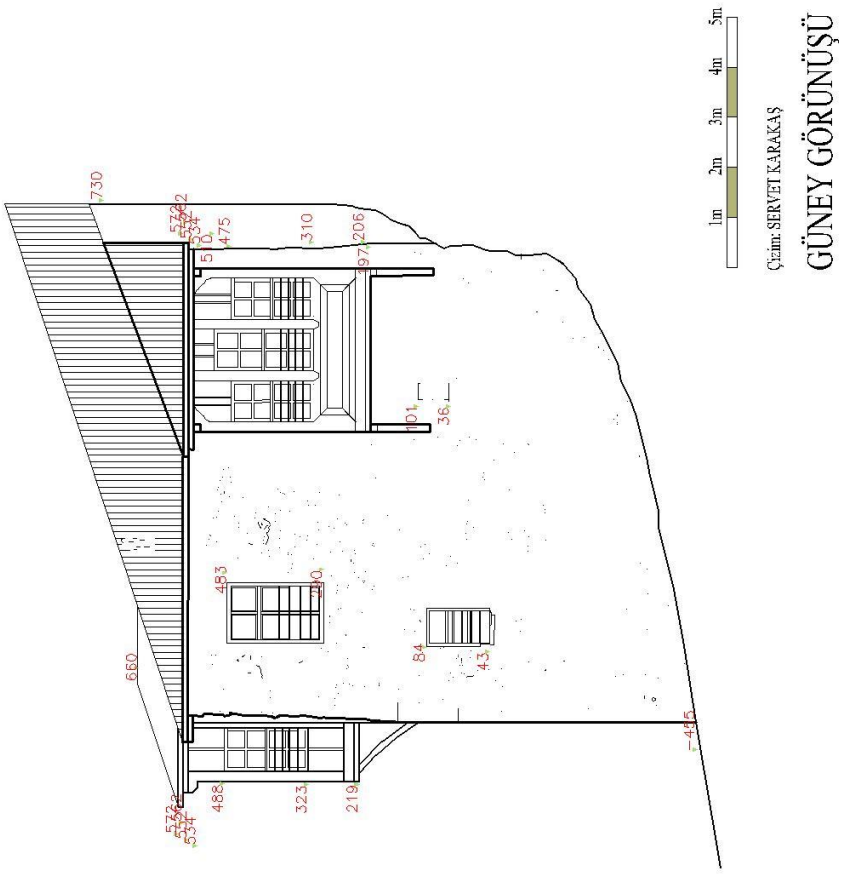
Şekil 11. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (A-A Kesiti)

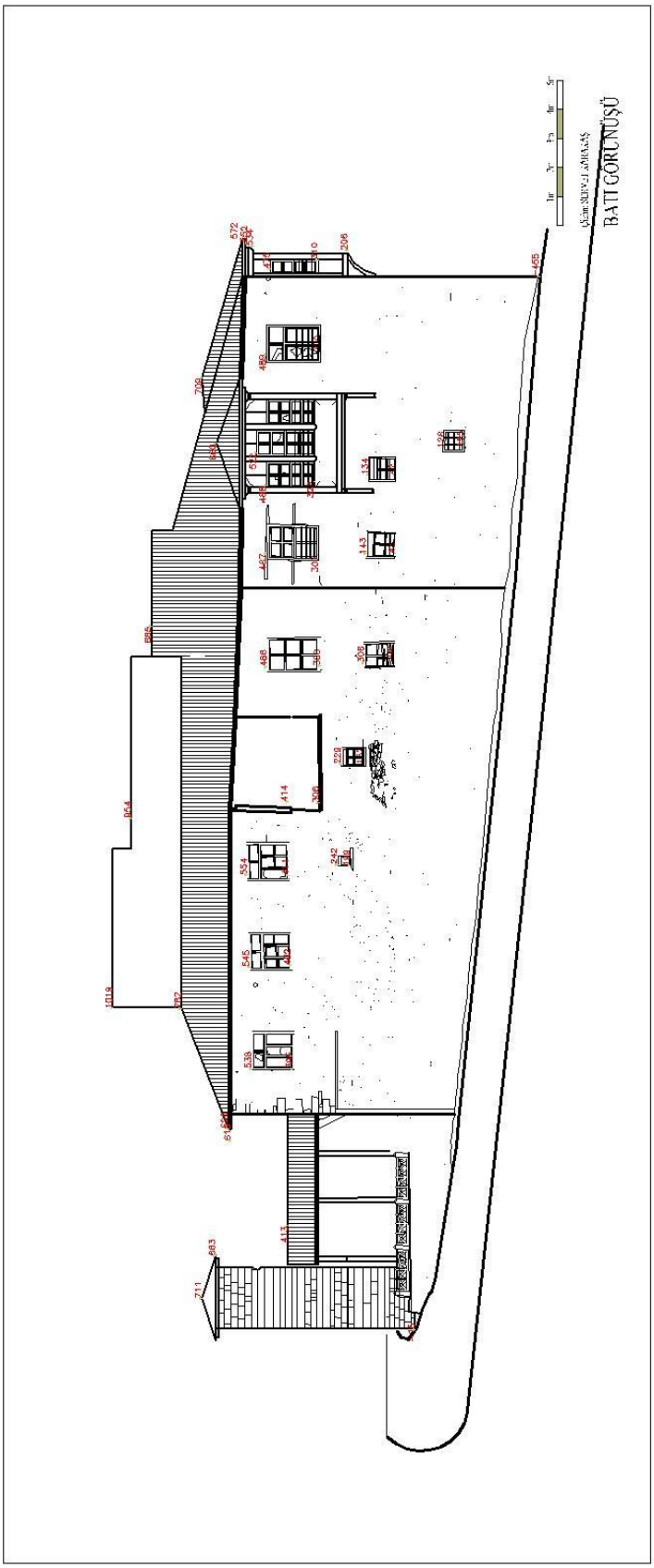
Şekil 12. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (B-B Kesiti)

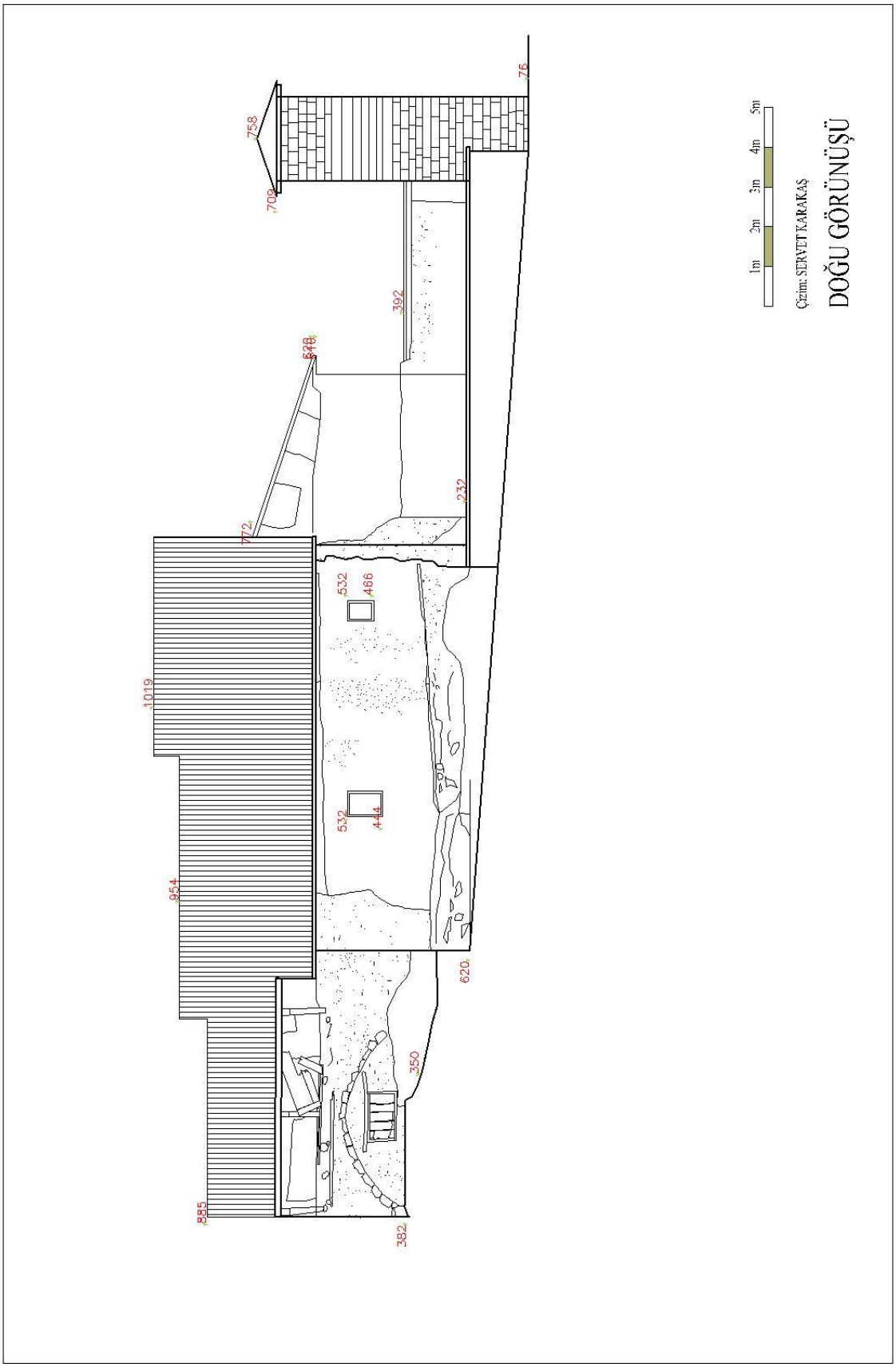
Şekil 13. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Kuzey Cephesi)

Şekil 14. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Güney Cephesi)

Şekil 15. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Batı Cephesi)

Şekil 16. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Doğu Cephesi)

Resim 31. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (güney cephesi)

Resim 32. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (avlusundaki revaklar).

Resim 33. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (sofadaki kemer)

Resim 34. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (sofaya genel bakış).

Resim 35. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Şahnişindeki ahşap seki)

Resim 36. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (duvardaki ahşap raf)

Resim 37. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Taştan yapılmış olan ocak)

Resim 38. Küçük Efendi ve Sağır Müftügil Konakları (Yakma tekniği ile selamlık odasının tavanına yazılmış maşallah ve ayeti kerime)

4.3. Harput Sarahatun Evi

İnceleme Tarihi : Mayıs 2007
Yapının Sahibi : -----
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : 32M 4B
Ada No : 105
Parsel No : 1
Konumu : Harput Mah. Yakup Sok No:50
Tarihçesi :Evin yapım tarihi ve kullanıcıları hakkında bilgi olmayıp ev bugün kiracılar tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Harput Mahallesinde sarahatun cami arkasında bulunan ev; ayakta kalmış az sayıda Harput evlerinden biridir. (Şekil 17) Dışarıdan bakıldığında giriş kapısının üzerine gelen kısımdaki değişiklikler göze çarpmaktadır. Giriş kapısı taş olan evin, bu özelliği bir çok Harput Evinde kullanılan özelliktir.

Plan özellikleri:

Tek kanatlı muhdes demir kapı ile yapının holüne girilir. Alt katta hole açılan ahır, odunluk, tuvalet ve banyo gibi mekânlar yer almaktadır. Bu kısımda pencerelerin küçük ve yüksek olması alt katın servis katı olduğu gösterir. Alt kattaki pencerelerin bir kısmı sonradan kapatılmıştır. Tuvaletin yapıya girmesi de yakın zamanda gerçekleşmiş bir değişikliktir.

Holden yukarıya çıkan ahşap merdivenler ile üst katın sofasına ulaşılır. Üst katın sofası tüm mekânlara geçişin sağlandığı geçiş bölümüdür. Sofanın iki tarafında birer oda, güney kenarında ise içinde ocak bulunan bir mutfak bulunur.

Harput Evleri içinde birçok örneği olan basit yapılı konutun örneklerindendir. Bu tarz evlerin hemen hepsinde; alt kat servis amaçlı, üst kat ise yaşama amaçlı olarak kullanılmaktadır. (Şekil 18-19)

Plan şeması iç sofalı olan evin basit ve sade yapısı, evi kullananların sosyal seviyesi hakkında bilgi verir. Daha çok alt gelir seviyesine sahip küçük aileler tarafından kullanılan küçük evlere bir örnektir. Aile yapısı ve sosyal duruma bağlı

olarak gelişen ve büyüyerek detaylanan Elazığ Evlerinde en çok karşılaşılan tip basit yapılı evlerdir.

Yapım tekniği:

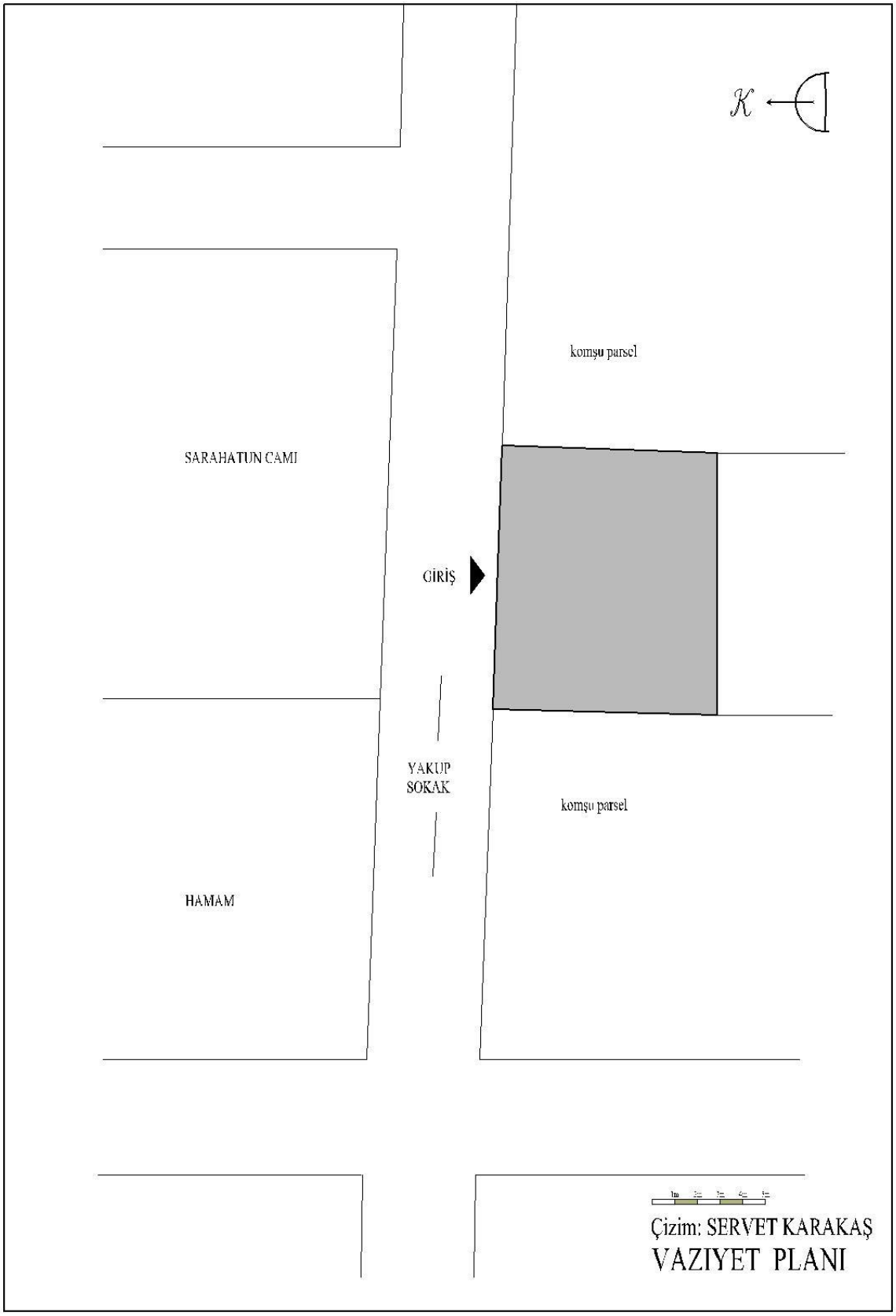
Malzeme olarak taş, kerpiç ve ahşap kullanılmıştır. Sofanın ön kısmı şahnişinli olarak dışarıya çıkmalıyken, bu kısım kesilerek yapının ön cephesi, tuğla kullanılarak değiştirilmiştir. Ahşap cisirli tavanlar ile oluşturulan yapının bir odasında ters tavan kullanılmıştır.

Cephe Özellikleri:

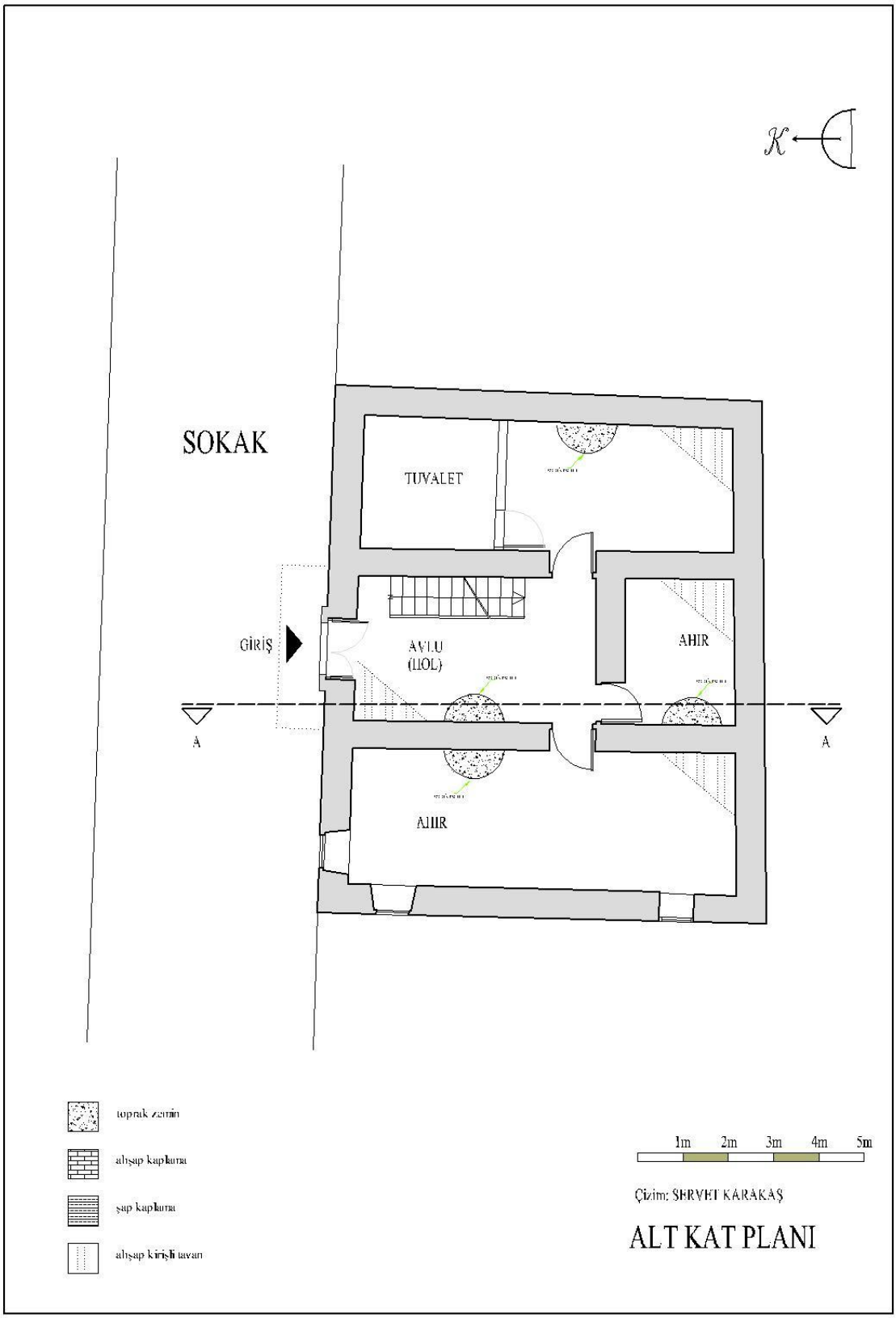
Yapının özellikle dış yüzeyinde bir çok değişiklik yapılmış şahnişini kesilmiştir. (Resim 42) Cephe açısından en önemli özelliği giriş cephesinde yer alan cumbası ve giriş kapısıdır. Bu cephedeki ve taş kemerli kapı yapının belirgin özelliğidir. (Şekil 21) Yan cephelerinde farklı müdahaleler yapılarak bugünkü haliyle sade bir haldedir.

Süsleme:

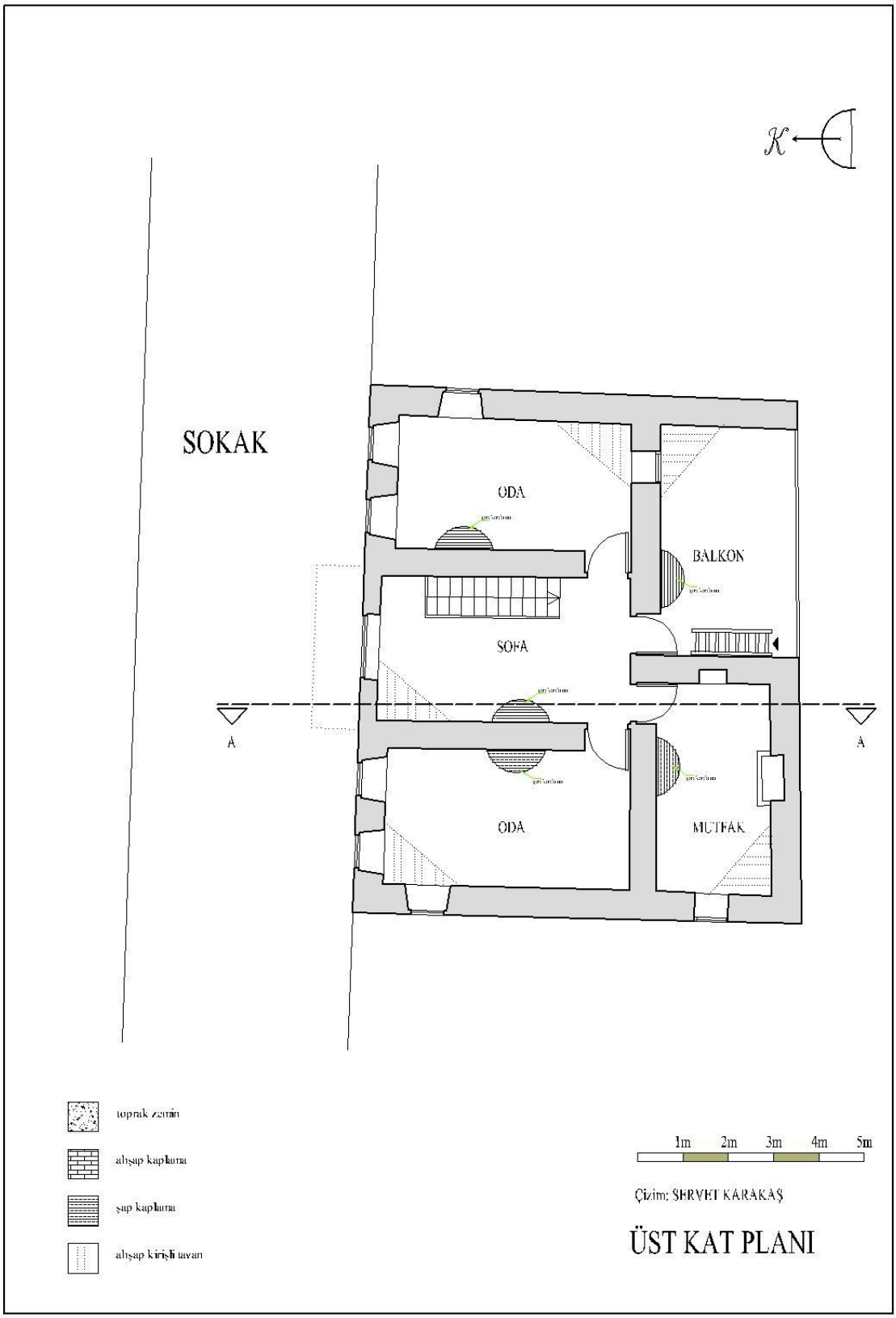
Süsleme açısından yapı içerisinde herhangi bir detay bulunmamaktadır. Ancak taş kemerli giriş kapısı yapının süsleme detayı yapıya özgün bir kimlik kazandırmıştır. (Resim 39)

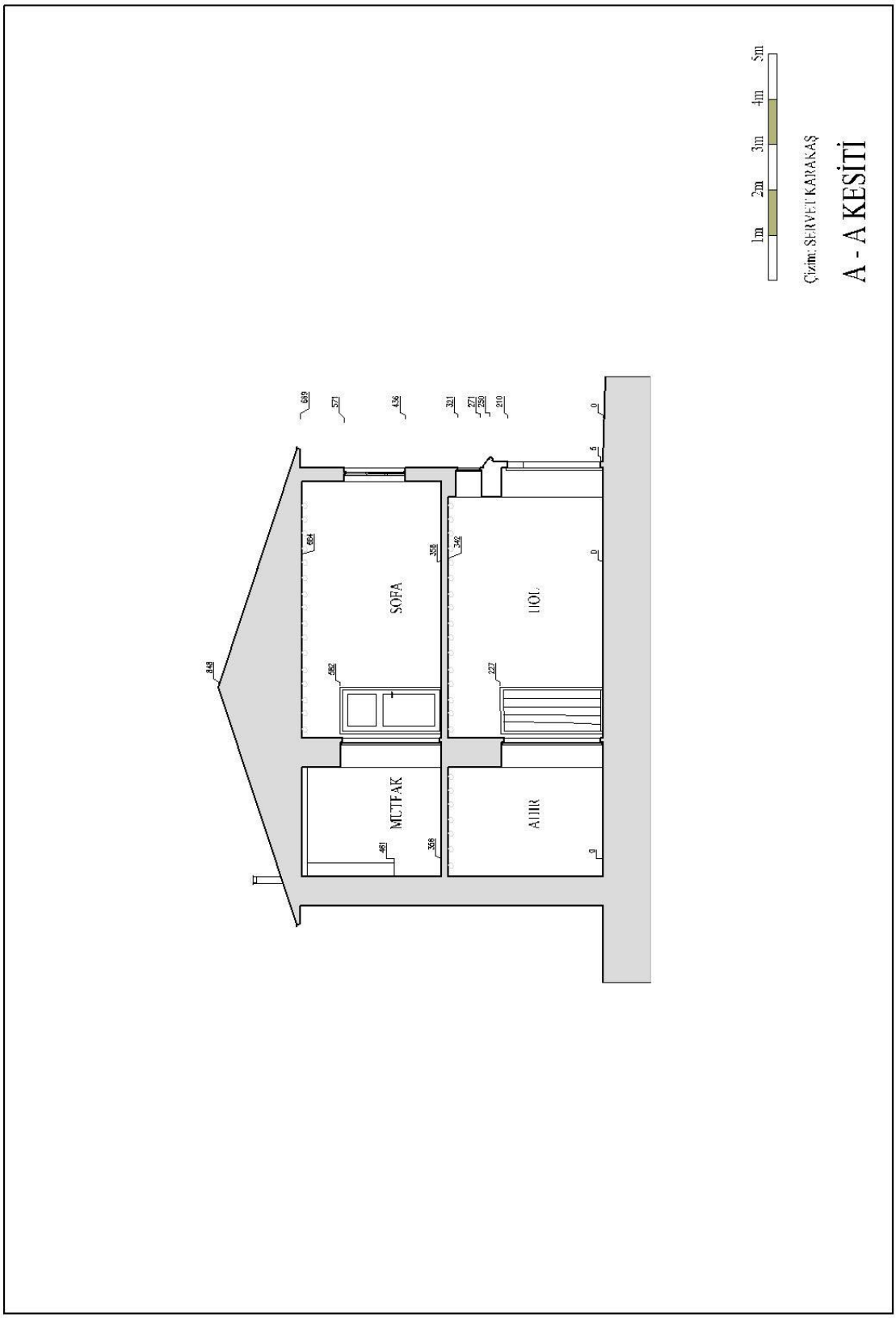
Şekil 17. Sarahatun Evi (Vaziyet Planı)

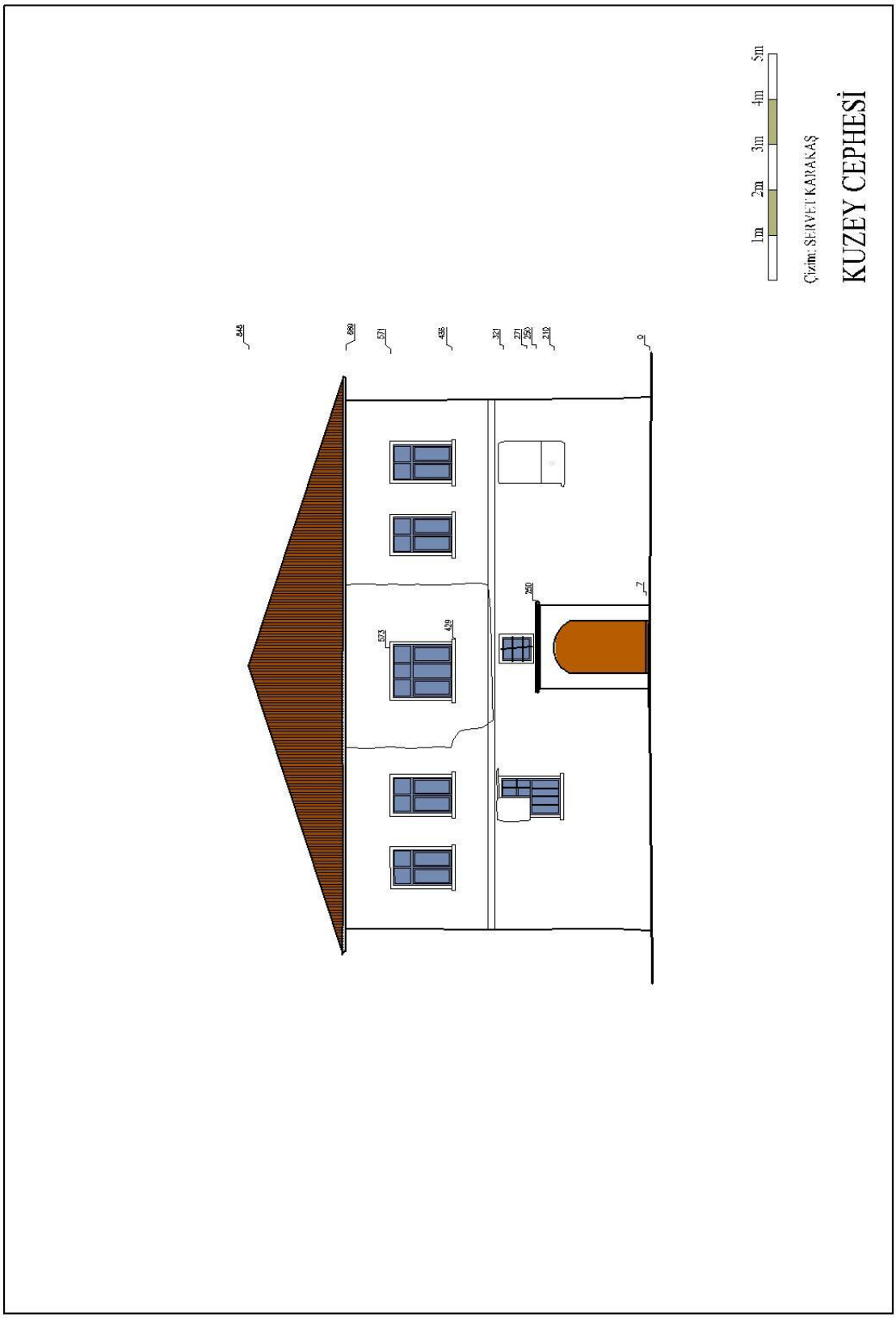
Şekil 18. Sarahatun Evi (Alt Kat Planı)

Şekil 19. Sarahatun Evi (Üst Kat Planı)

Şekil 20. Sarahatun Evi (A-A Kesiti)

Şekil 21. Sarahatun Evi (Kuzey Cephesi)

Resim 39 Sarahatun Evi (Taş kemerli giriş cephesi)

(
Resim 40 Sarahatun Evi (Şevli pencereleri olan bir oda)

Resim 41 Sarahatun Evi (Mutfakta bulunan ocak)

Resim 42. Sarahatun Evi

4.4. Harput Hacı Kerimlerin Evi

İnceleme Tarihi : Mayıs 2006
Yapının Sahibi : -----
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : 32M 4B
Ada No : 15
Parsel No : 7
Konumu : Harput Mah. Yakup Şevki Cad. No:4
Tarihçesi :Evin yapım tarihi ve kullanıcıları hakkında bilgi olmayıp ev bugün kiracılar tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Hacı Kerimlerin evi Harput'a girişte sağ tarafta bulunmaktadır. Harput dış kale burçlarından birinin üzerine oturan yapının giriş doğu cephesindendir. Batı cephesi ise yapının manzara yönüdür. Elazığ Müzesi tarafından 30.05.1985 tarihinde 1089 no'lu kararla tescil işlemi yapılarak korumaya alınmıştır.

Plan özellikleri:

Eve Davraza (Dervaze) denilen cümle kapısı ile girilmektedir. Kapının açıldığı mekan üst katın sofasıdır. İki katlı olan yapının alt katı Harput'un burçları üzerindedir. İki katında doğu cephesinden bağımsız girişleri bulunmaktadır. (Resim 44),(Şekil 22-23) Alt kat kapısı daha küçük boyutlardadır. Ahır merek şeklinde kullanılabilecek şekilde tasarlanan alt katta; bölümlerin birine geçiş yapılarak bağlantı sağlanmıştır.

Sofanın sağ tarafında köşede bir ocak bulunur. Çatıya çıkılan ahşap merdivenin çıkışı da bu mekândan sağlanmaktadır. Sofaya açılan odaların her biri farklı özelliklere sahiptir. Başoda diye adlandırılan ve misafirlerin ağırlandığı şahnişinli odanın kapısı çift kanatlı ve ahşaptır. Kapının üstünde 90x60 cm ebatlarında bir pencere bulunmaktadır. Bu pencere ve camlı bölmeden gelen ışık, büyük ölçüde sofanın aydınlatılmasını sağlamaktadır. Bu odada beyaz taş oymalı ocak bulunmaktadır. Birçok değişikliğe maruz kalan ev dış sofalı plan şemasına sahiptir.

Yapım tekniği:

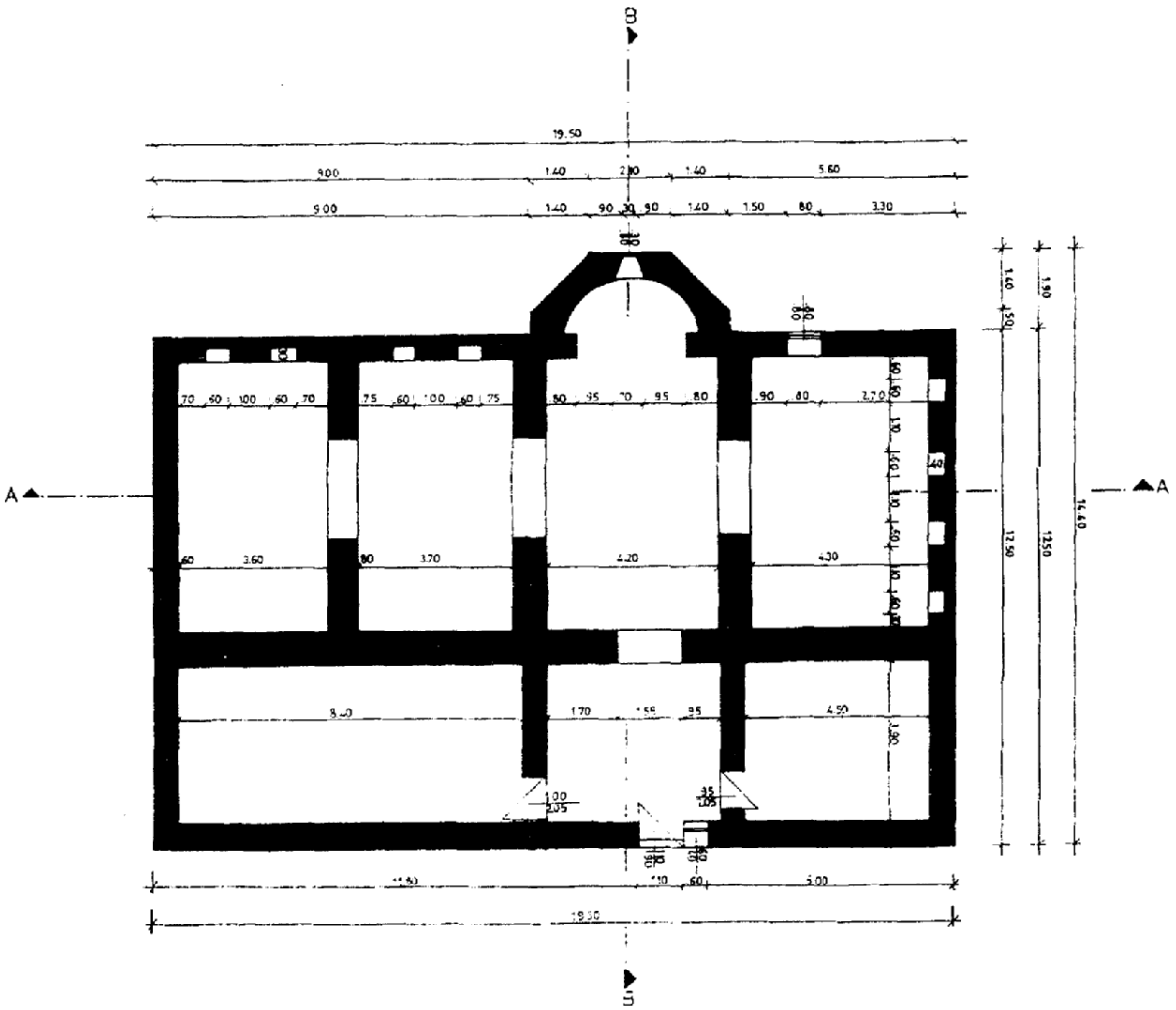
Yapıda malzeme olarak duvarlarda taş kullanılırken; üst kat tavanında ahşap kirişlemeli sistem kullanılmıştır. Alt katın zemini doğal olarak bırakılmıştır. alt katın tavanı ise kemerler ve tonozlar kullanılarak inşa edilmiştir. (Resim 50-51) (Şekil 25) Temeli olamayan yapı kale burcunun üzerine oturtulmuştur. Doğal zemin, taş kaplama ve ahşap kaplama kullanılarak zeminler oluşturulmuştur.

Cephe Özellikleri:

Yapının en önemli özelliği Harput dış kale burcunun üzerine oturan şahnişinli (cumba) cephesidir. (Resim 44), (Şekil 26) Kayalıklar üzerinde bulunan burçlarında üzerine inşa edilen evin bu cephede Elazığ'ın büyük kısmını rahatça görebilecek, manzara hakimiyeti vardır. Diğer cepheleri sade tutulmuştur.

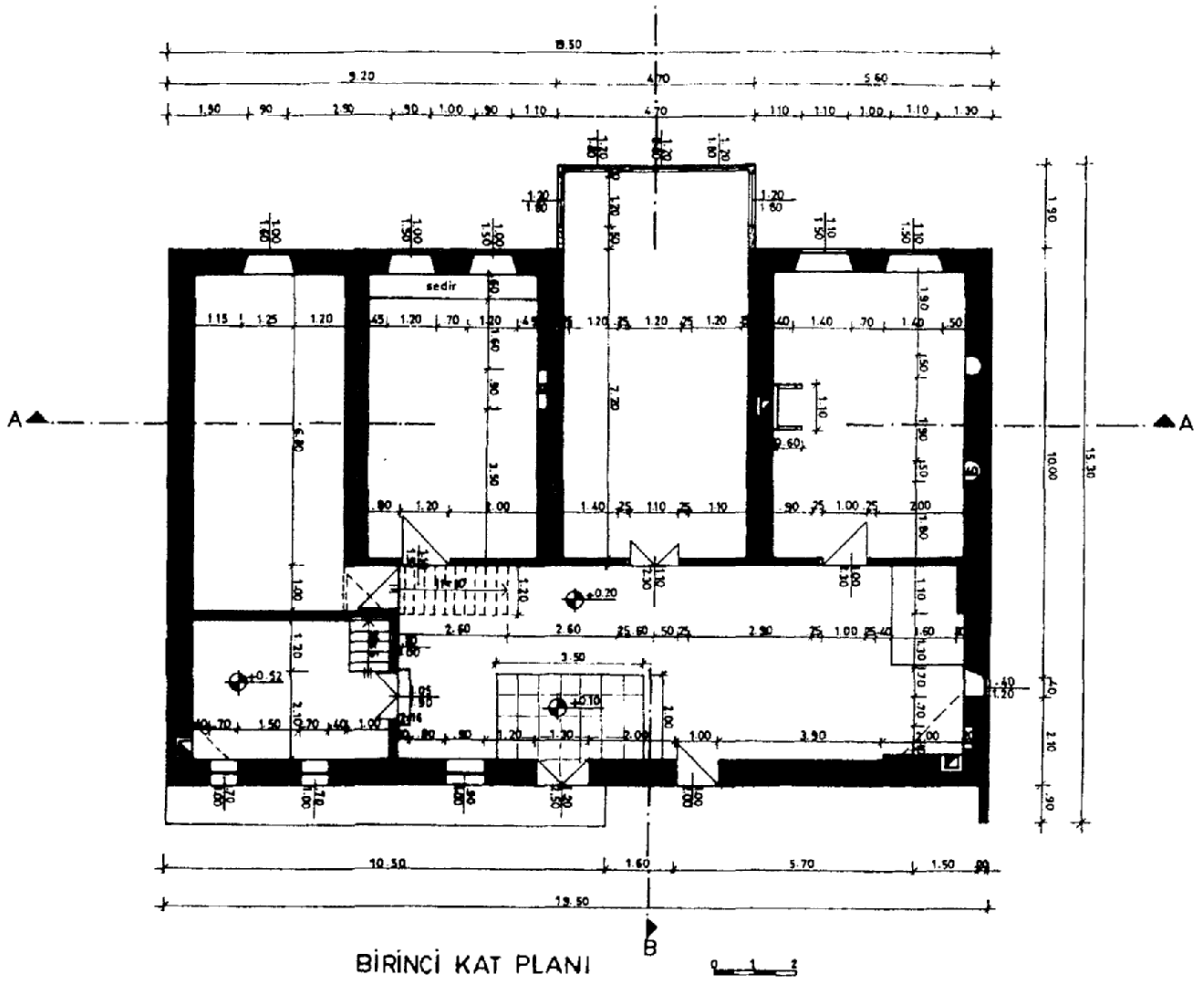
Süsleme:

Elazığ evlerinde karşımıza çıkan en önemli süsleme elemanları bu evde bulunmaktadır. Sofanın orta yerinde, tavanın tam ortasına elips şeklinde geniş bir kasnak kullanılarak kademelendirilmiş ve tam ortasına papatyayı andıran bir çiçek motifi vardır. (Resim 45) Başoda ve hemen yanındaki odanın tavanında, ahşap işlemeli tavanlar ve teshib sanatı kullanılarak süslenmiş olan tavanlar karşımıza çıkmaktadır. (Resim 47-49) Misafir odasında bulunan taş işlemeli bir ocak bulunmaktadır. (Resim 46)

Şekil 22 Hacı Kerimlerin Evi (Zemin Kat Planı)

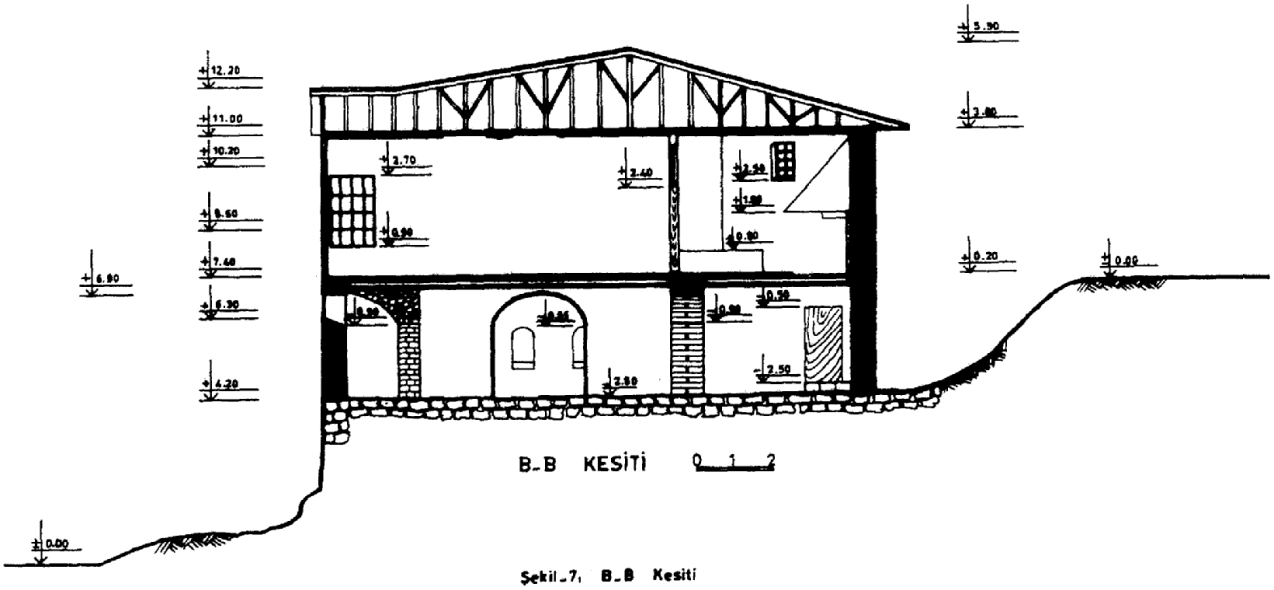
(Çizim: Aysel Demirkol)

Şekil -5. Birinci Kat Planı (Rölövesi)

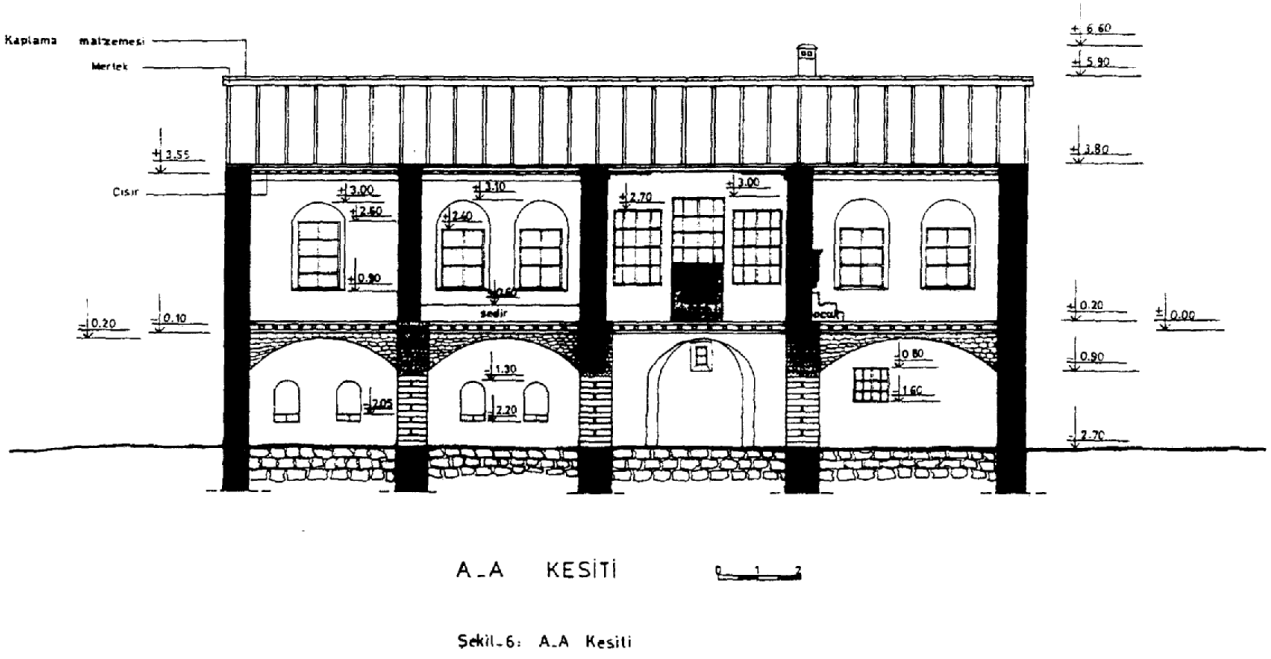
Şekil 23 Hacı Kerimlerin Evi (Üst Kat Planı)

(Çizim: Aysel Demirkol)

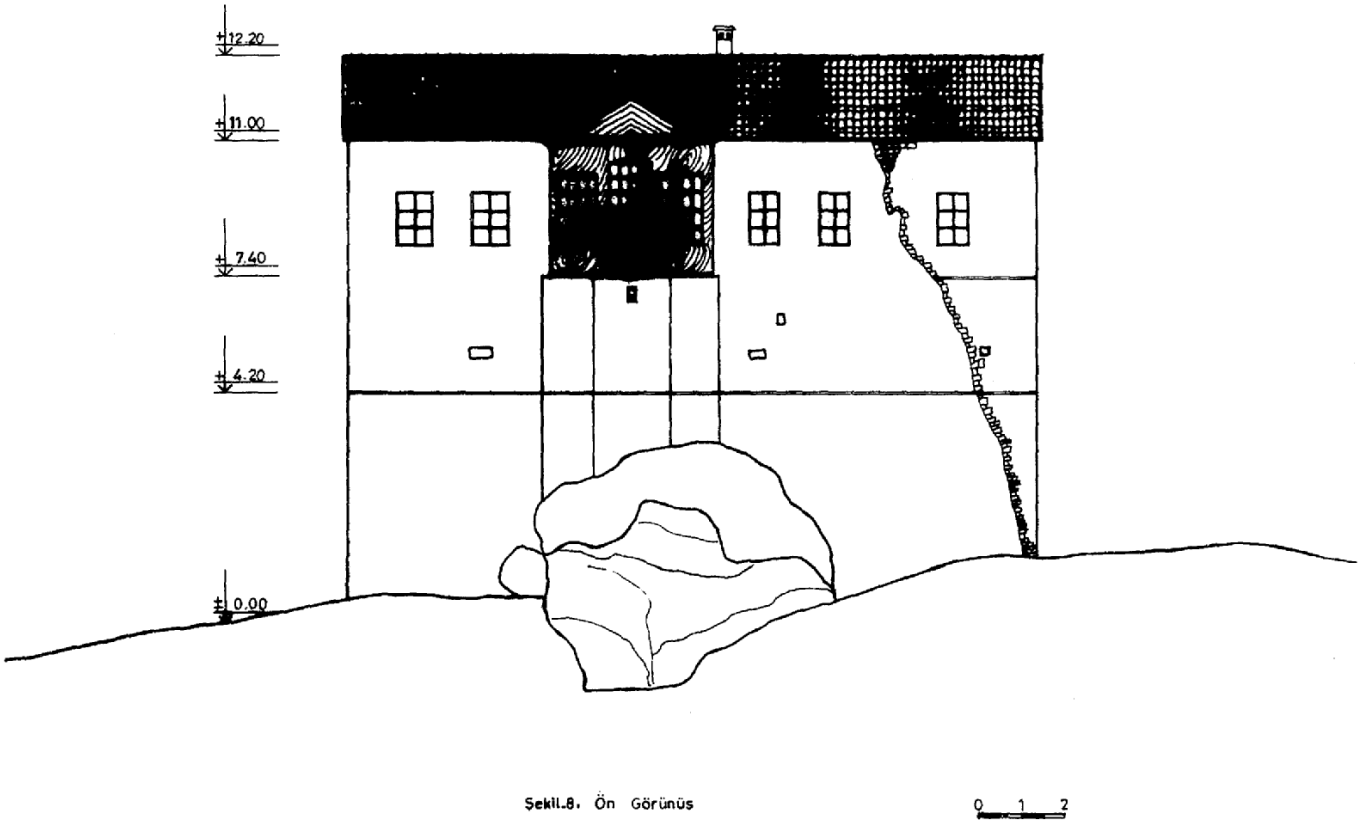
Şekil 7. B-B Kesiti

Şekil 24. Hacı Kerimlerin Evi (Üst Kat Planı)
(Çizim: Aysel Demirkol)

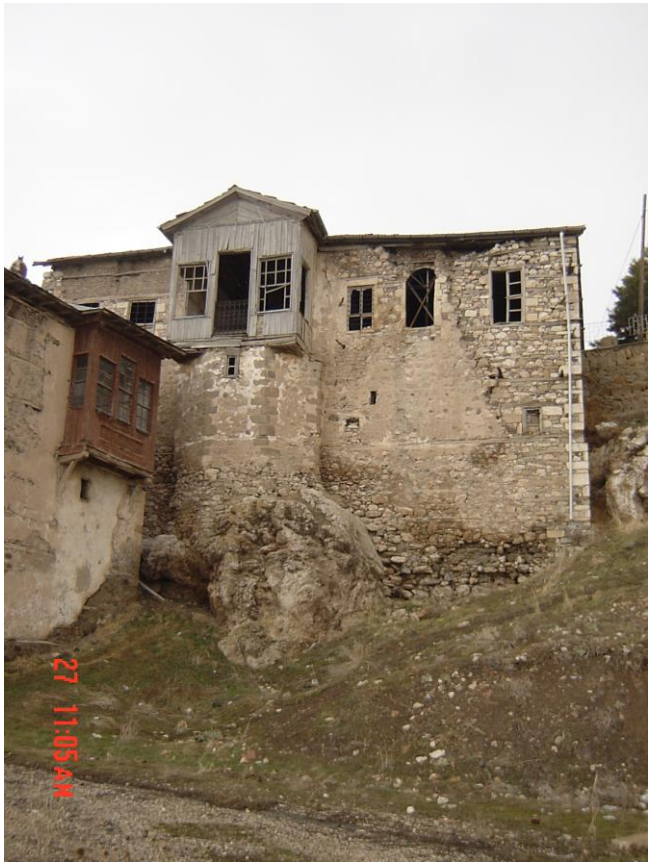
Şekil 25. Hacı Kerimlerin (B-B Kesiti)

(Çizim: Aysel Demirkol)

Şekil 26. Hacı Kerimlerin Evi (Üst Kat Planı)

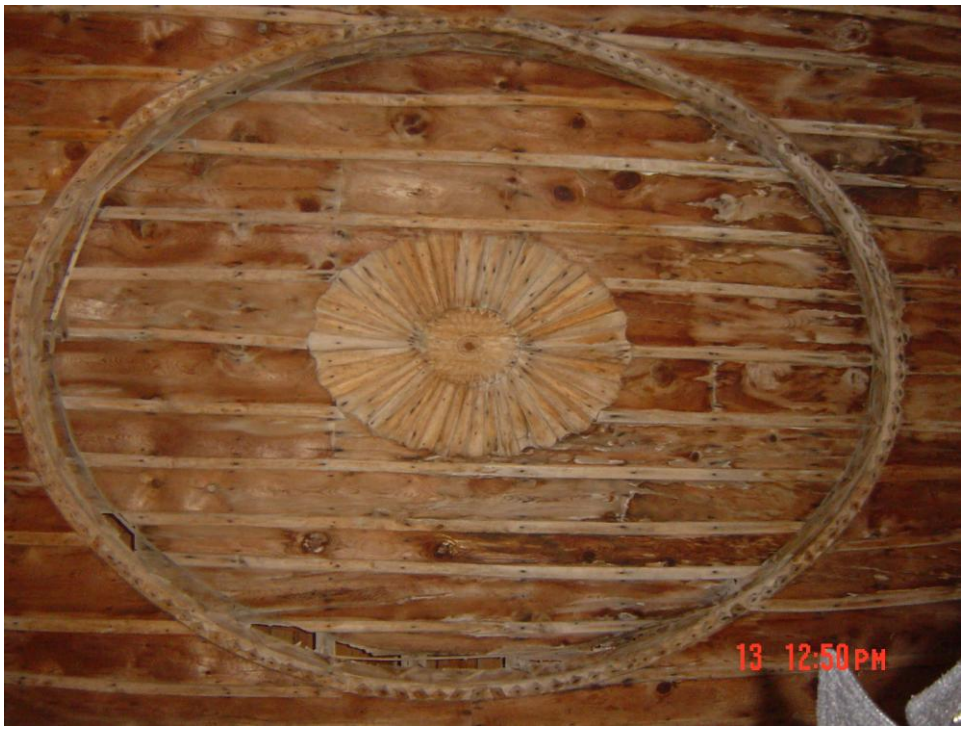
(Çizim: Aysel Demirkol)

Resim 43. Hacı Kerimlerin Evi (batı cephesi)

Resim 44. Hacı Kerimlerin Evi (doğu cephesi)

Resim 45. Hacı Kerimlerin Evi (sofadaki ahşap işlemeli tavan)

Resim 46. Hacı Kerimlerin Evi (başodada bulunan işlemeli taş ocak)

Resim 47. Hacı Kerimlerin Evi (başodanın ahşap işlemeli tavanı)

Resim 48. Hacı Kerimlerin Evi (bir odanın ahşap işlemeli tavanı)

Resim 49. Hacı Kerimlerin Evi (bir odanın ahşap işlemeli tavanı)

Resim 50. Hacı Kerimlerin Evi (alt katta yer alan sivri kemerler)

Resim 51. Hacı Kerimlerin Evi (alt katta yer alan tonozlar)

4.5. Altındişlinin Evi

İnceleme Tarihi : Aralık 2006
Yapının Sahibi : Ahmet Yıldırım
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : -----
Ada No : -----
Parsel No : -----
Konumu : Kesrik Mah. Güngör Sok No:8
Tarihçesi : Halk tarafından Altındişlinin Evi olarak adlandırılan evin tarihçesi hakkında detaylı bilgi olmayıp; inceleme tarihinde 1926 doğumlu Ahmet Yıldırım tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Kesrik Mahallesinin arka sokaklarından biri üzerinde bulunan evin giriş kotu yol ile aynı seviyededir. Giriş cephesi batı yönündeki yol cephesidir. (Şekil 27) Bu cephe üç mekandan oluşmaktadır. Bitişik yapı nizamında inşa edilmiştir.

Plan özellikleri:

Yapıya yakın zamanda değiştirilmiş muhdes demir kapı ile girilir. Kapının açıldığı hol (avlu) içerisinde bir tuvalet, iki ahır kapısı ve bir odunluk kapısı yer alır. Alt kat tamamen servis amaçlı olarak düşünülmüştür. (Şekil 28) Holün içinde yer alan merdiven ile üst katın sofasına çıkılır. Merdiven üstü seki ile daha kullanışlı hale getirilmiştir. Sofanın iki yan duvarında ikişer oda bulunur. Yol cephesindeki bölüm bir duvar ile sofadan ayrılarak başoda oluşturulmuştur. (Şekil 29)Başodaya iki kanatlı ahşap bir kapı ile girilir. Şahnişin (cumba) pencerelerinin önünde ahşap bir seki bulunur.

Odalarda bulunan pencereler ışığın içeriye daha fazla girmesi amacıyla yanlardan düz ve üstten oval olarak şevlendirilmiştir. Oda içlerinde gömme dolaplar ve nişler bulunur. Yol cephesindeki bir odada evin banyo ihtiyacının karşılandığı çark bulunmaktadır. Doğuya bakan odalardan biri mutfak olup; içerisinde bir ocak vardır. Üst kat yaşama mekânlarının tamamının olduğu bölümdür. Evin orijinal eşyaları bugünde kullanılabilir düzeydedir.

Yaşama ve servis mekânlarının tamamen katlara ayrıldığı ev, iç sofalı plan özelliklerine sahiptir.

Cephe Düzeni:

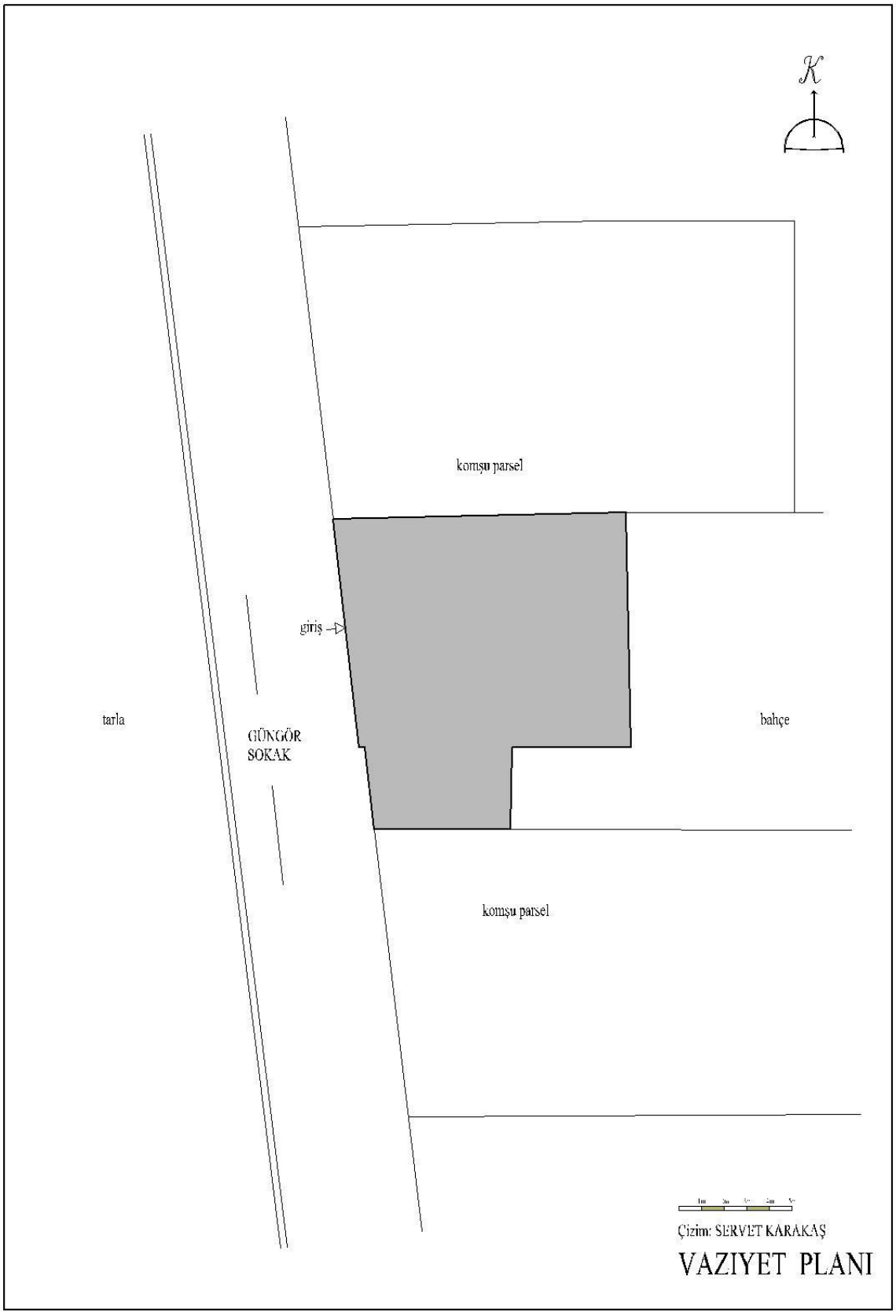
Dış cephede cumbası ile geleneksel Elazığ Evi görünüşüne sahip olan evin, pencerelerinin üst kısmında ahşap detaylar güneş kontrolü ve estetik görünüş sağlamaktadır. (Resim 52) Dış cephesinde ciddi bozulmaları mevcuttur. (Şekil 31)

Yapım Tekniği:

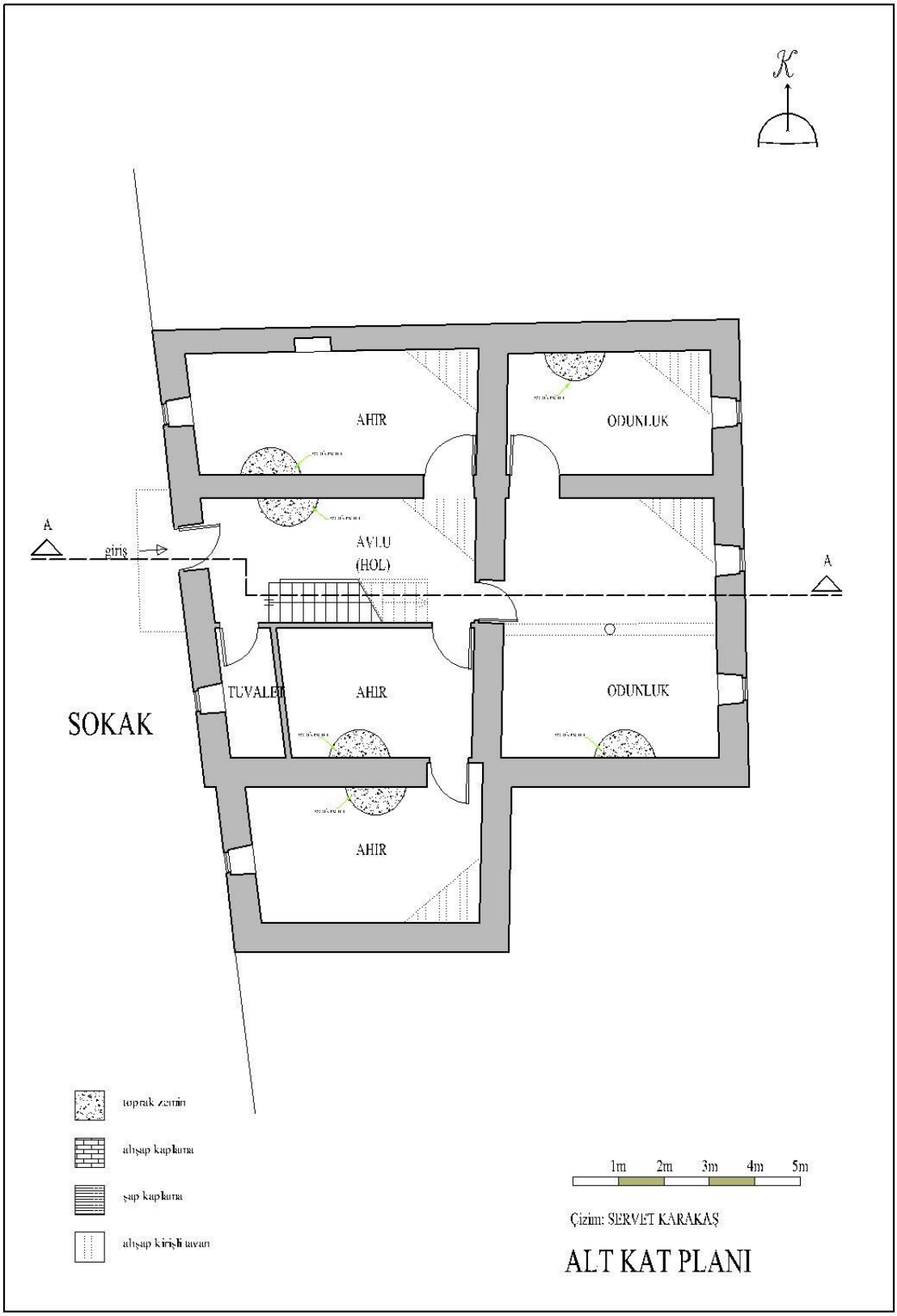
Alt katta döşeme şap ile kaplıdır. Üst katta ise; ahşap tahta kaplama ve şap şeklindedir Tavanda ahşap cisir üzeri ağaç dalı ile kullanılmıştır. Duvar malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. Üst kat duvarlarında bölücü duvarlar hımış tekniği ile inşa edilmiştir. Mekân genişliğinin fazla olduğu batı cephesindeki ahırda, üst duvarın yükünü taşımak maksadıyla ahır ortasında bir direk konulmuştur. Kran adındaki ahşap kirişler yardımı ile bu kısmın taşıyıcısı çözülmüştür. Yapıya sonradan eklenen sac kaplamalı çatıda ciddi bozulmalar mevcuttur.

Süsleme:

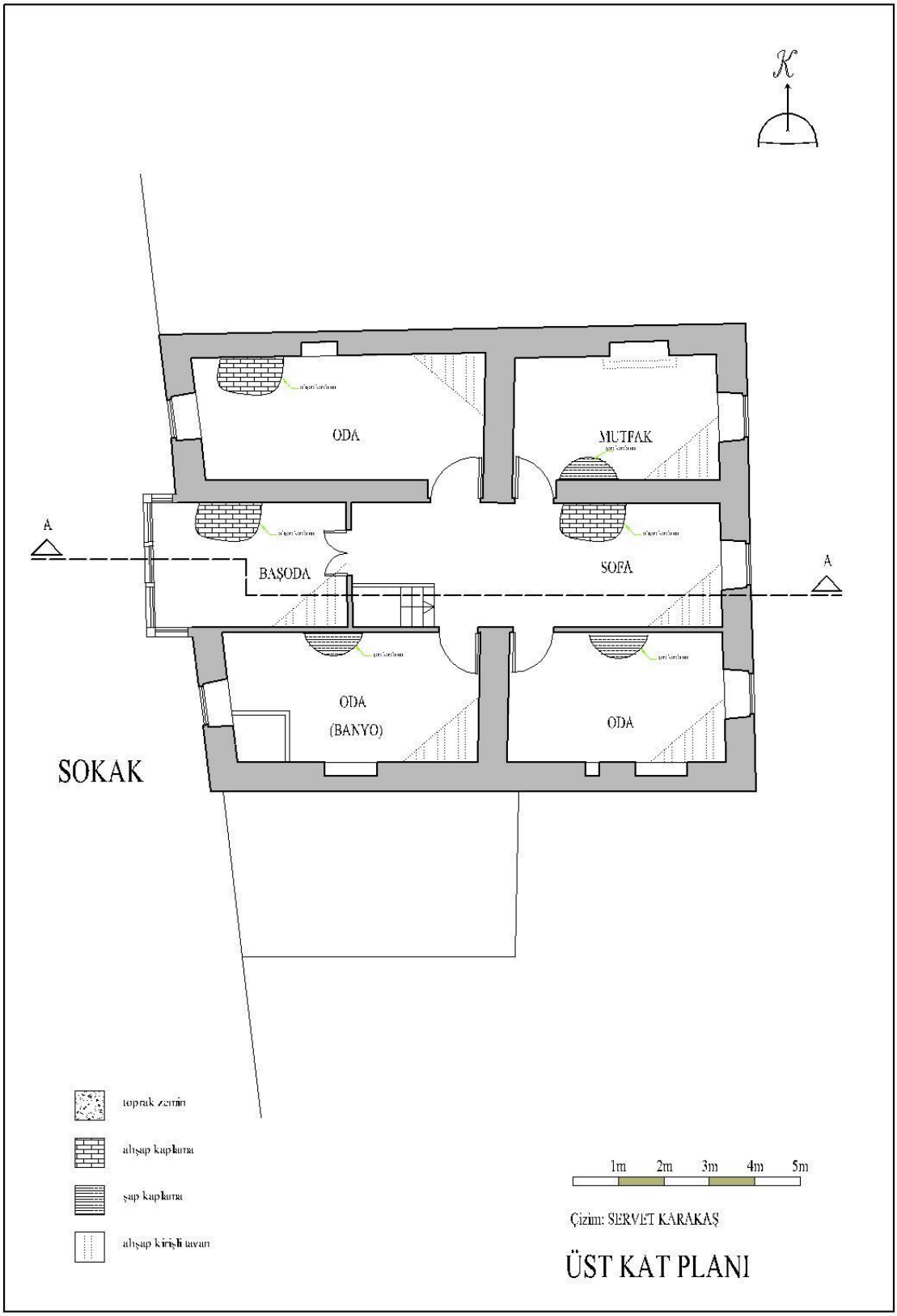
Yapıda süsleme öğesi olarak cumba üzerinde ve pencere kenarlarında ahşap işlemeler vardır. Oda içlerinde ise ahşap raflar kullanılmıştır. (Resim 53) Pencere ve kapı üstünde oda boyunca ahşap pervazlar vardır. Merdiven korkulukları da işlemeli detaylarına sahiptir. Eve ait süslemeli eşyalar bugün halen kullanılmaktadır. (Resim 54-55)

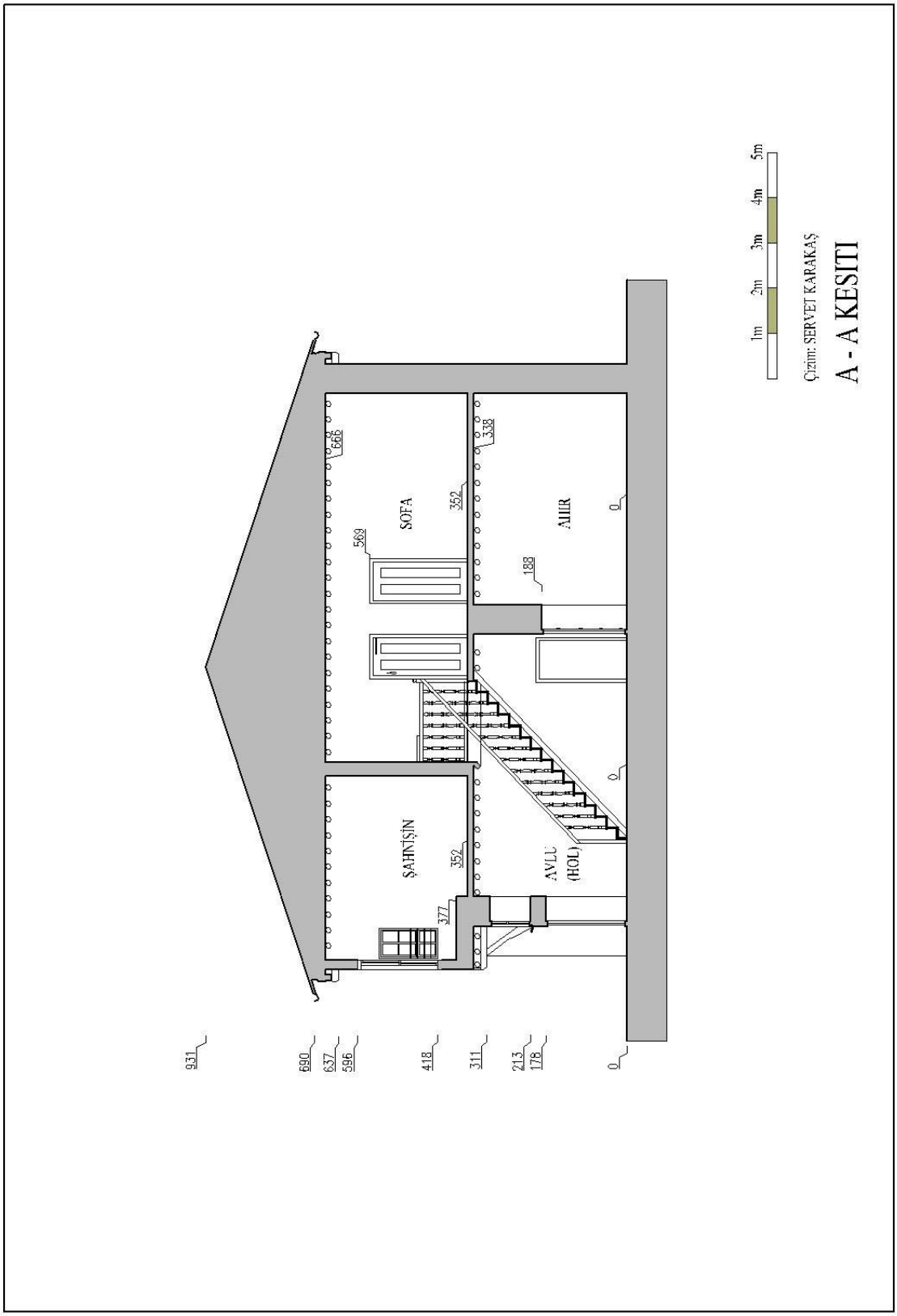
Şekil 27. Altındişli'nin Evi (Vaziyet Planı).

Şekil 28. Altındişli'nin Evi (Zemin Kat Planı).

Şekil 29. Altındişli'nin Evi (Üst Kat Planı).

Şekil 30. Altındişli'nin Evi (A-A Kesiti).

Şekil 31. Altındişli'nin Evi (Batı Cephesi).

Resim 52. Altındişli'nin Evi (sokaktan görünümü)

Resim 53. Altındişli'nin Evi (Oda köşesine konan ahşap raf)

Resim 54. Altındişli'nin Evi (sandık)

Resim 55. Altındişli'nin Evi (eşyalar)

4.6. Mehmet Alkış Evi

İnceleme Tarihi : Şubat 2007
Yapının Sahibi : Mehmet Alkış
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : 29
Ada No : -----
Parsel No : 1469
Konumu : Kesrik Mah. Cami Sok No:8
Tarihçesi : Ev hakkında detaylı bilgi olmayıp bugün Alkış ailesi tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Kesrik Mahallesinde kanal boyunca uzanan bitişik bir yapı grubu içerisinde sokak siluetini oluşturan yapılandan biridir. Az eğimli bie alan üzerine kurulu evin girişi kuzey cephesindendir. (Şekil 33) Güney cephesinde ise bahçesi bulunmaktadır.

Plan özellikleri:

Çift kanatlı basit yapılı ahşap bir kapı ile yapının holüne (avlu) girilir. Holden yaz aylarında kullanılmak üzere tasarlanmış mutfağa ve iki odaya giriş vardır. Holden bir kapı ile odunluk kısmına ve odunluğa bağlı iki bölüme daha geçiş sağlanır. (Şekil 34) Holden evin bahçesine ve ahşap merdiven ile üst katın sofasına çıkılır. Üst kat sofası Geleneksel Elazığ Evlerinde çoğunlukla şahnişin halini alırken Mehmet Alkış Evinde sofa dışarıya çıkma yapmayıp camekan veya duvarlarla bölünmemiştir. (Resim 56) Sofanın kuzeydeki yola bakan kısmında şahnişindeki seki yerine "makat" kullanılmıştır. (Resim 58) Tüm mekanlara geçiş sofadan sağlanır. (Şekil 35) Yola bakan tarafta iki oda yer alır, güney cephesinde ise bir mutfak ve bir oda bulunur. Alt katta bahçeye çıkışın sağlandığı bölüm ahşap bir direk ile desteklenerek üst katta; tuvalet ve banyonun yer aldığı mekan oluşturulmuştur. Bu bölüm sonradan eklenmiştir..

Plan özellikleri açısından iç sofalı plan tipine sahip olan yapı cumbasız (Şahnişinsiz) Elazığ Evlerine ait güzel bir örnektir. Evin alt katı hem yaşama hemde servis mekanları şeklinde düzenlenmiş olup üst kat yaşama mekanlarından

oluşmaktadır. Bu plan şeması alt katın yaz mevsimde; üst katın ise kış mevsiminde kullanımına uygun niteliktir.

Yapım tekniği ve malzeme:

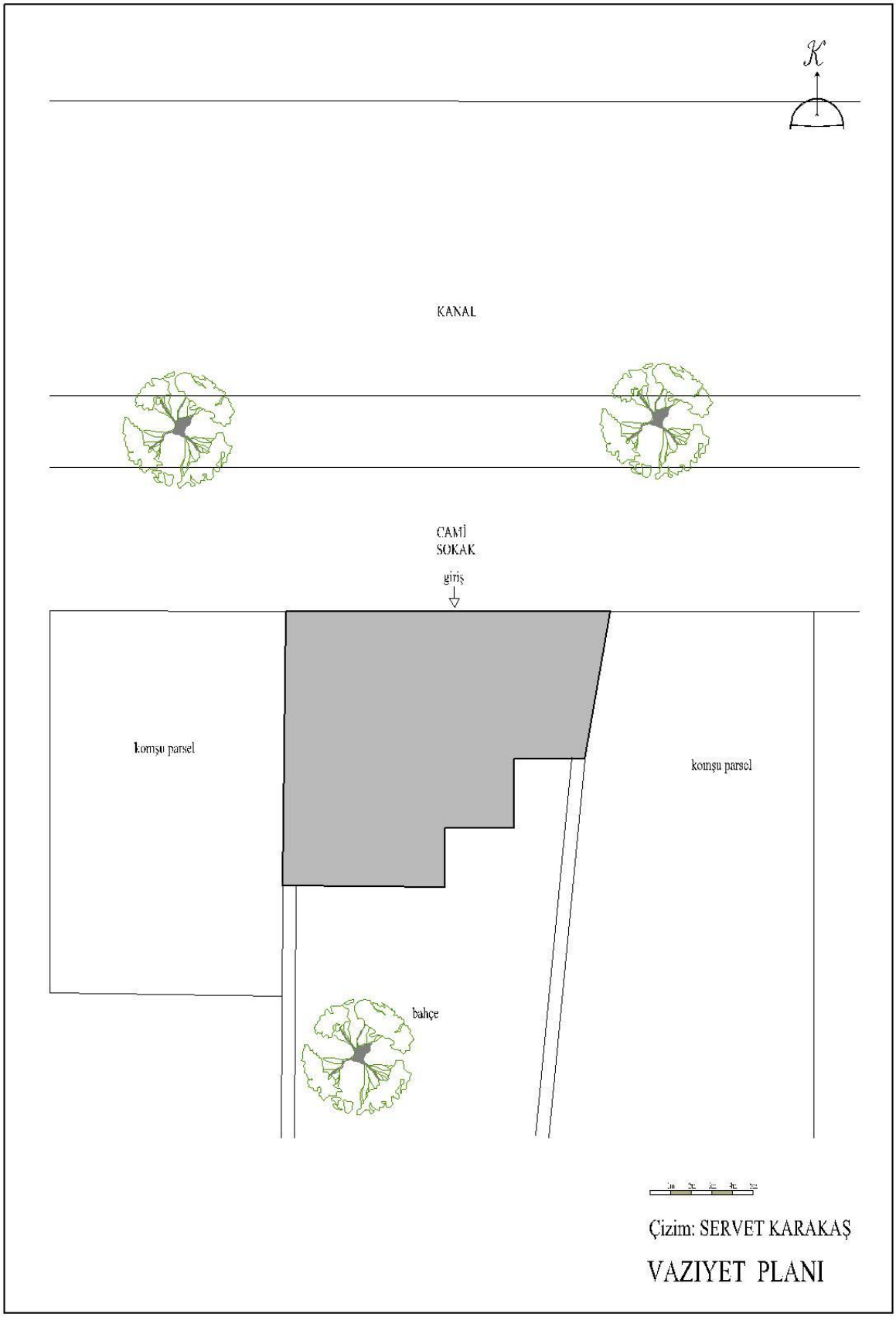
Yapıda malzeme olarak kerpiç, taş ve ahşap kullanılmıştır. Zeminler ahşap kaplama ve beton şap şeklindedir. Nişler ve gömme dolaplar yapı duvarlarını fonksiyonel hale getiren öğelerdir. Tavanı ahşap kirişleme üzeri tahta kaplama şeklinde olan yapının üst örtüsü dam iken zamanla saç kaplama çatı yapılarak bugüne gelmesi sağlanmıştır.

Cephe Özellikleri:

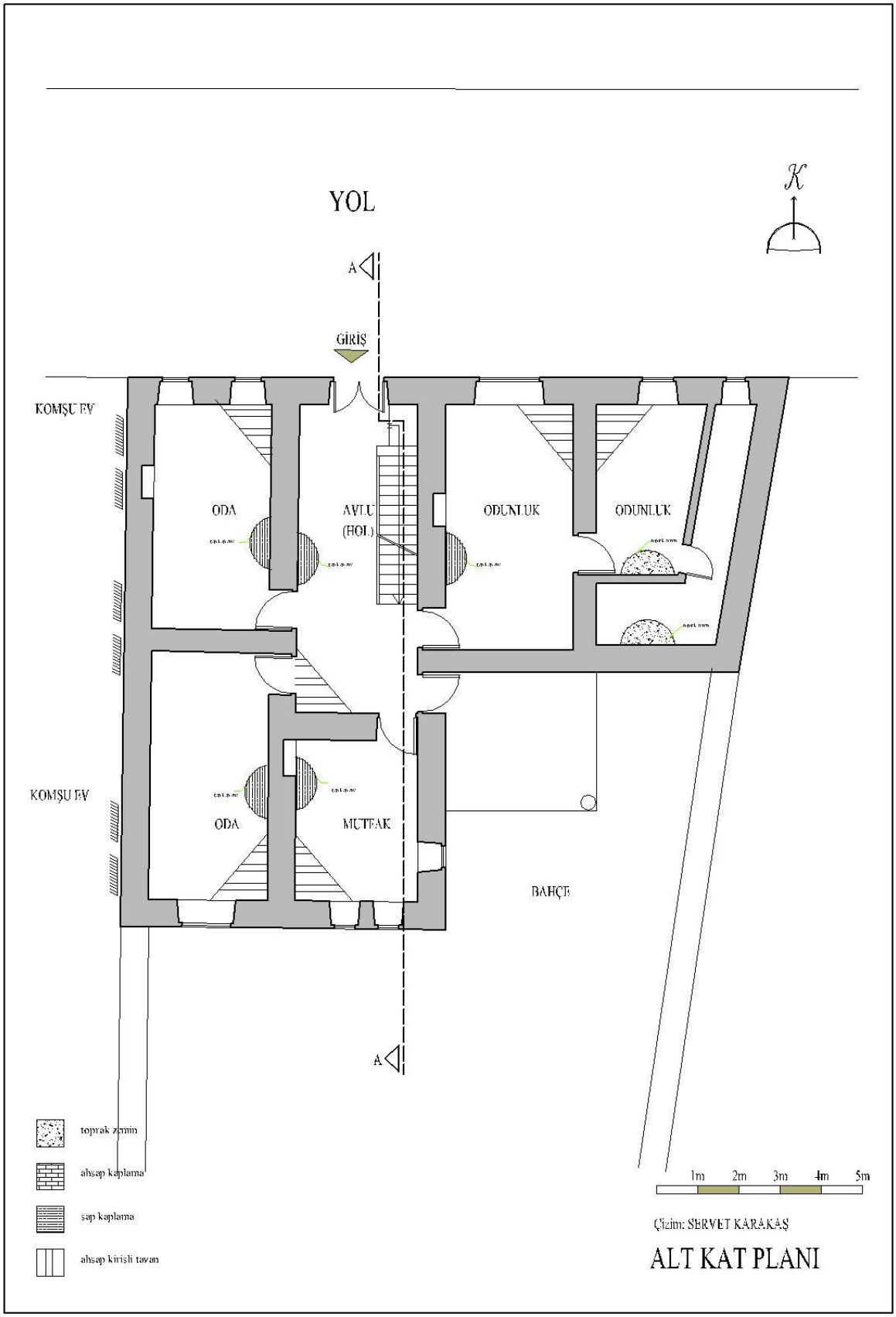
Dış cephede sade bir görüntü hakimdir. Yol cephesine bakan odalardaki daha fazla ışık amacıyla büyük pencereler kullanılmış ve bu pencerelere dış cephede farklı bir görüntü oluşturmuştur.

Süsleme:

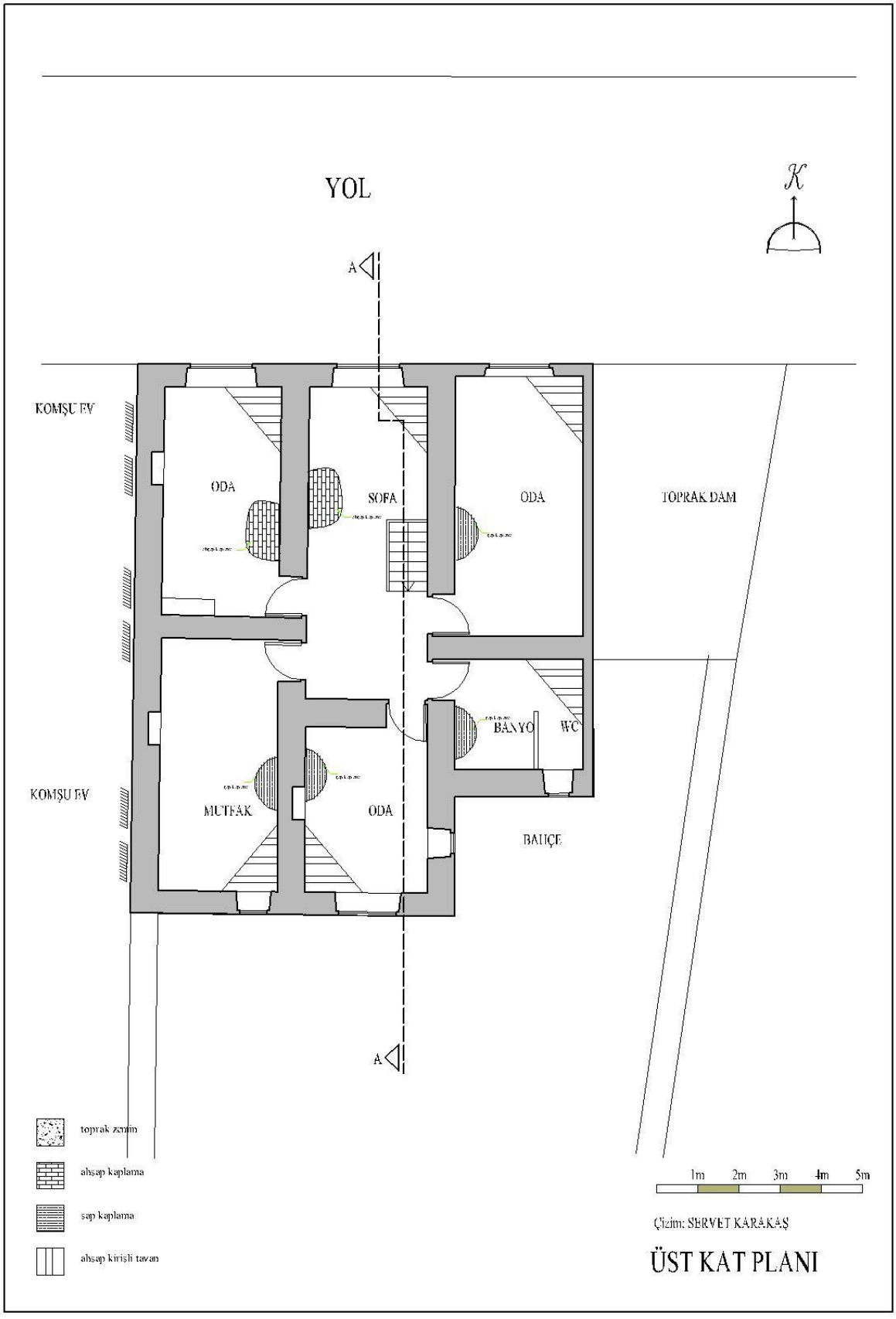
Pencere üstlerinde dolap kapaklarında ahşap süslemelere yer verilmiştir. İç duvarlarda pencere alt ve üst kısmından başlayıp oda boyu devam eden ahşap pervazlar bulunmaktadır.

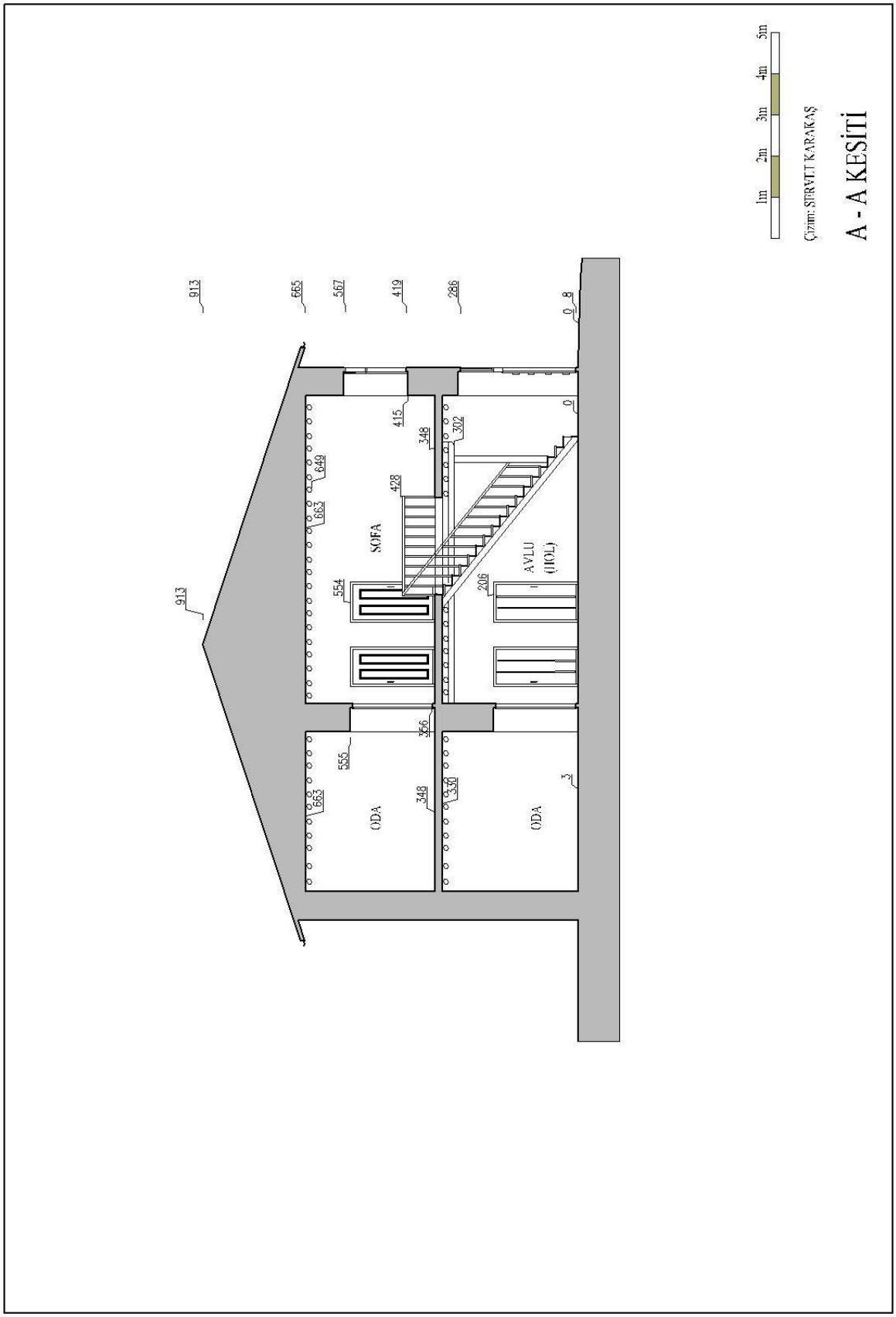
Şekil 32 Mehmet Alkış Evi (Vaziyet Planı).

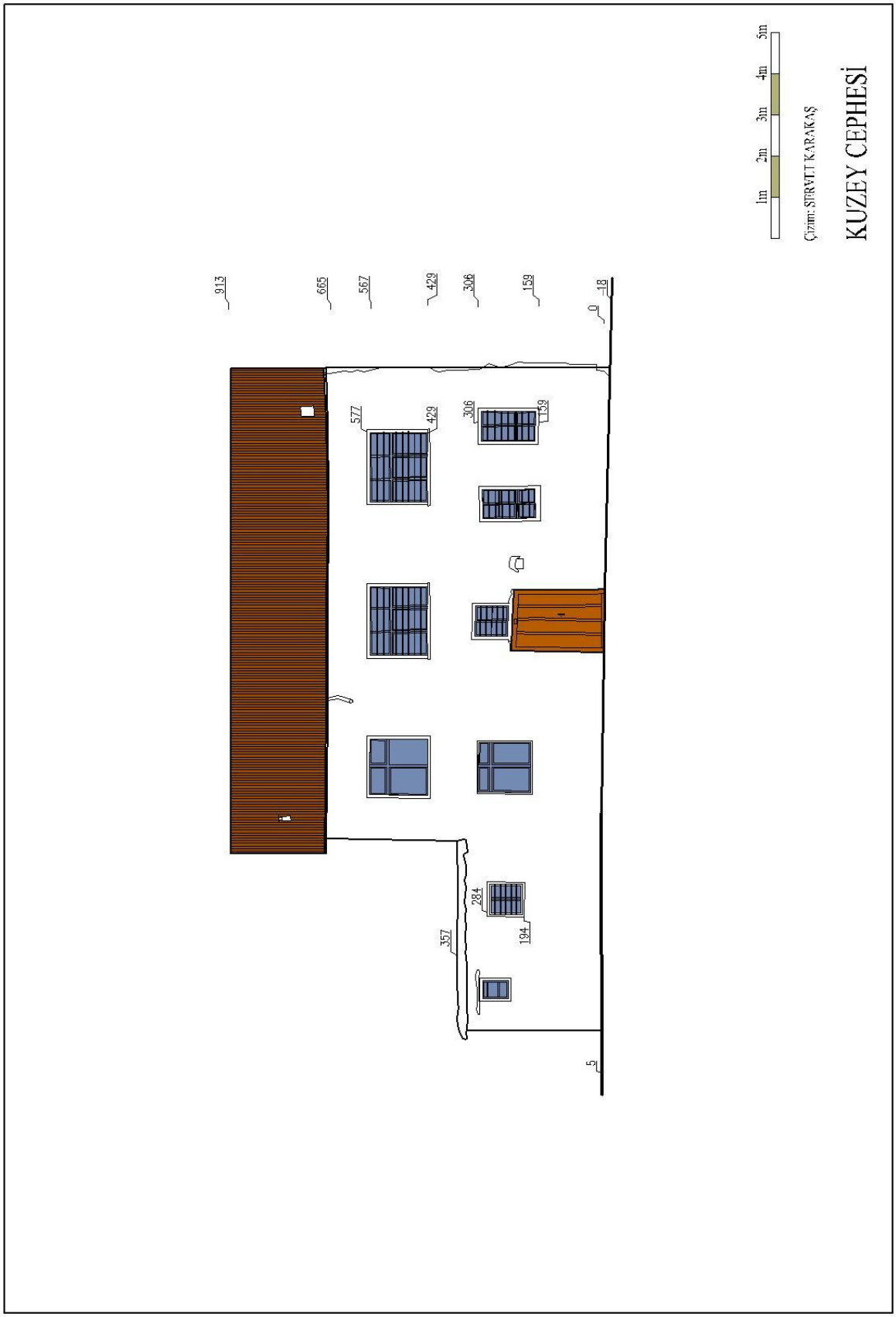
Şekil 33 Mehmet Alkış Evi (Alt Kat Planı).

Şekil 34 Mehmet Alkış Evi (Üst Kat Planı).

Şekil 35 Mehmet Alkış Evi (A-A Kesiti).

Şekil 36 Mehmet Alkış Evi (Kuzey Cephesi).

Resim 56 Mehmet Alkış Evi (giriş cephesi)

Resim 57 Mehmet Alkış Evi (bahçeye bakan kısımdaki taş çörten)

Resim 58 Mehmet Alkış Evi (Sofa ve içindeki makat)

Resim 59 Mehmet Alkış Evi (odalardan biri)

4.7. Memişoğlu Konağı

İnceleme Tarihi : Şubat 2007
Yapının Sahibi : Cumali Yıldırım
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : 28
Ada No : -----
Parsel No : 1362
Konumu : Kesrik Mah. Kazım Karabekir Cad. No:73
Tarihçesi : Halk arasında Memişoğlu konağı olarak bilinen konağın yapım tarihi kesin olmayıp yaklaşıp 130 yıllık olduğu sanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Kesrik mahallesinde ana cadde üzerinde bulunan yapı haremlik selamlık bölümleri olan bir konak şeklinde yapılmıştır. (Şekil 37) Yol kotunun sürekli yükselmesi neticesinde; kaldırımdan 3 basamak altta kalan konağı iki ayrı girişi bulunmaktadır. (Şekil 40) Cadde üzerindeki girişten konağın selamlık bölümüne bağlanan dış avluya girilir. Yan sokaktan ise haremlik kısmına giriş sağlanmaktadır.

Plan özellikleri:

Avludan iç avluya ve ahır merek kısımlarına geçiş sağlanır. İçinde çeşmesi bulunan avlunun bir duvarını büyükçe bir kemer süslemektedir. Avludan merdivenle üst kattaki selamlık kısmına geçilir. Selamlık sofası ahşap bir kemer kullanılarak ikiye bölünmüştür. Sofaya açılan iki oda, mutfak ve banyo bulunmaktadır.

Selamlığın kuzeyinde yer alan kısım ise haremlik bölümüdür. Kuzey cephesindeki yoldan haremliğin bağımsız bir girişi vardır. Haremliğin alt katında servis mekanları bulunmaktadır. Alt kısımdan iç avluya geçiş yapılabilir. (Resim 67) Haremliğe ait tuvalet iç avlu içerisindedir. Haremliğin alt katından üst katına çıkan merdiven bugün kullanılmamaktadır. Üst katta haremlik bölümünün yaşama birimleri yer alır. Ortadaki sofaya açılan iki oda ve mutfak vardır. Sofaya bağlanan bir hol (aralık) ile haremliğin üç odasına daha ulaşılır. Sofa ve aralık arasında ahşap kemerler kullanılarak bu bölümler ayrılmıştır. Büyük bir alan üzerine oturan yapının iç ve dış avlulu yapısı ve haremlik selamlık bölümleri ile son derece büyük bir

konaktır. (Şekil 38-39) Hem selamlık bölümü, hem de haremlik bölümü iç sofalı plan tipine sahiptir. Haremlik kısmında iki oda, selamlıkta ise bir oda şahnişin kullanılarak dışarıya doğru çıkmalıdır.

Yapım tekniği ve malzeme:

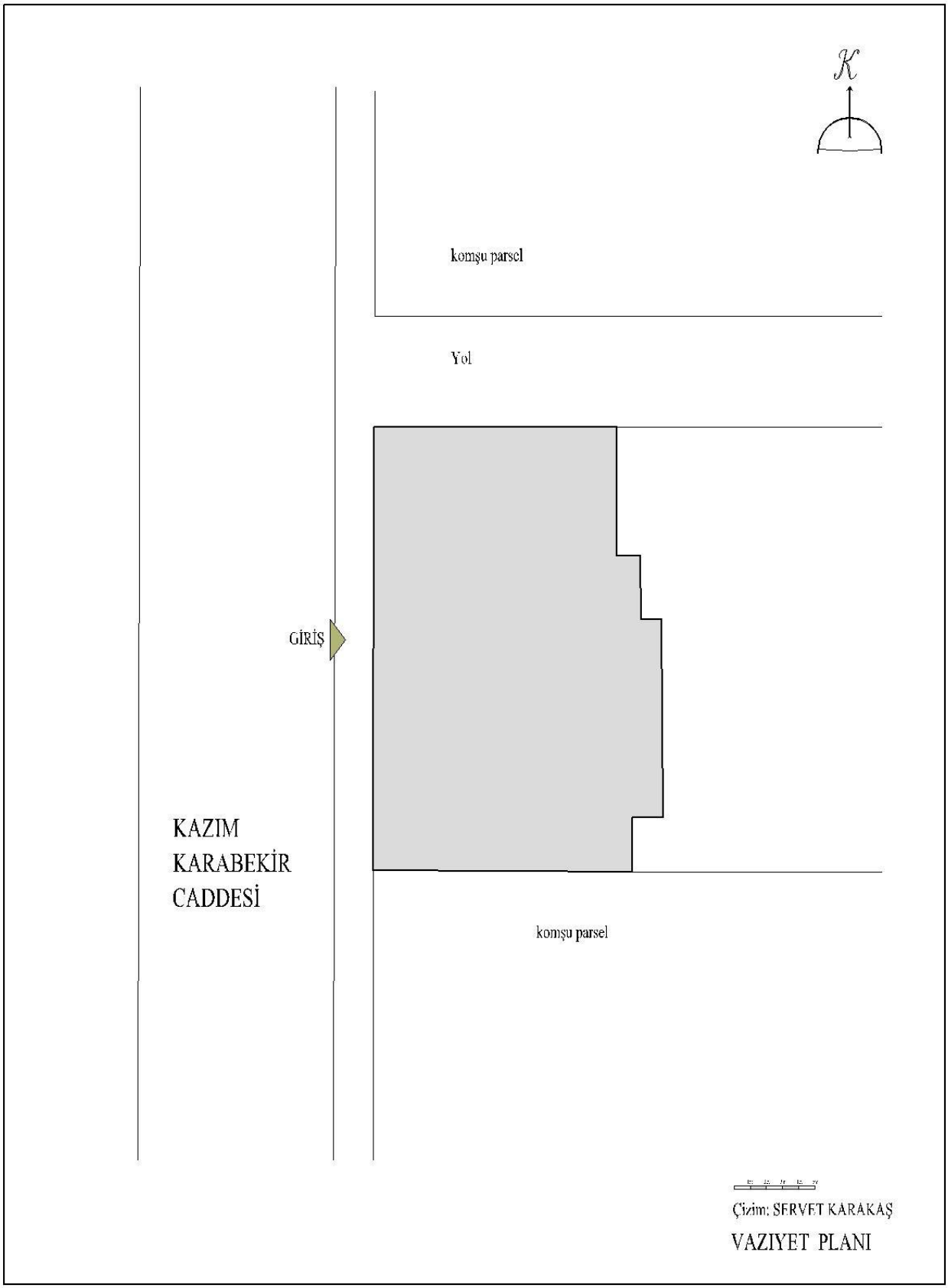
Temel malzemesi olarak taş, duvar malzemesi olarak kerpiç kullanılan yapıda kapı ve pencerede, tavan yapımında ahşap kullanılmıştır. (Resim 65) Alt katta kalın beden duvarları taşıyıcı sistemi oluştururken dış avluya bakan kesme taşlarla yapılan kemer, eyvanı oluşturmaktadır. Alt kattaki mekanların zemini toprak iken üst katlarda ahşap kaplama, şap kaplama yapılmıştır. Çatı örtüsü toprak dam şeklindedir.

Cephe Özellikleri:

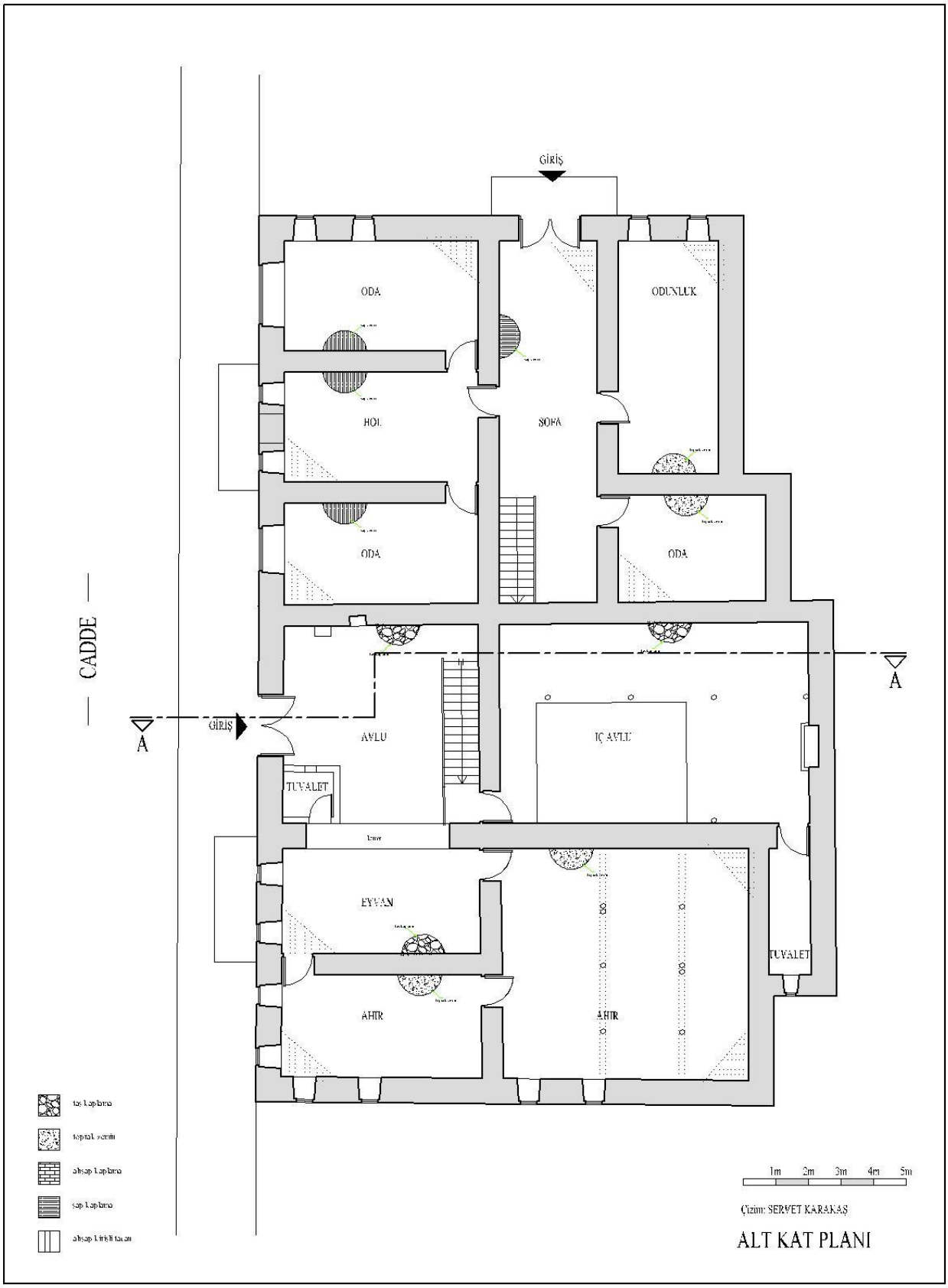
Cadde üzerindeki iki şahnişini ile dikkat çeken yapının, avlulu yapısı ile hareketli bir cephe düzenine sahiptir. (Şekil 41) Batı ve kuzey cephesindeki şahnişinler en önemli cephe elemanlarıdır. (Resim 60) Diğer iki cephesi sade tutulmuştur.

Süsleme:

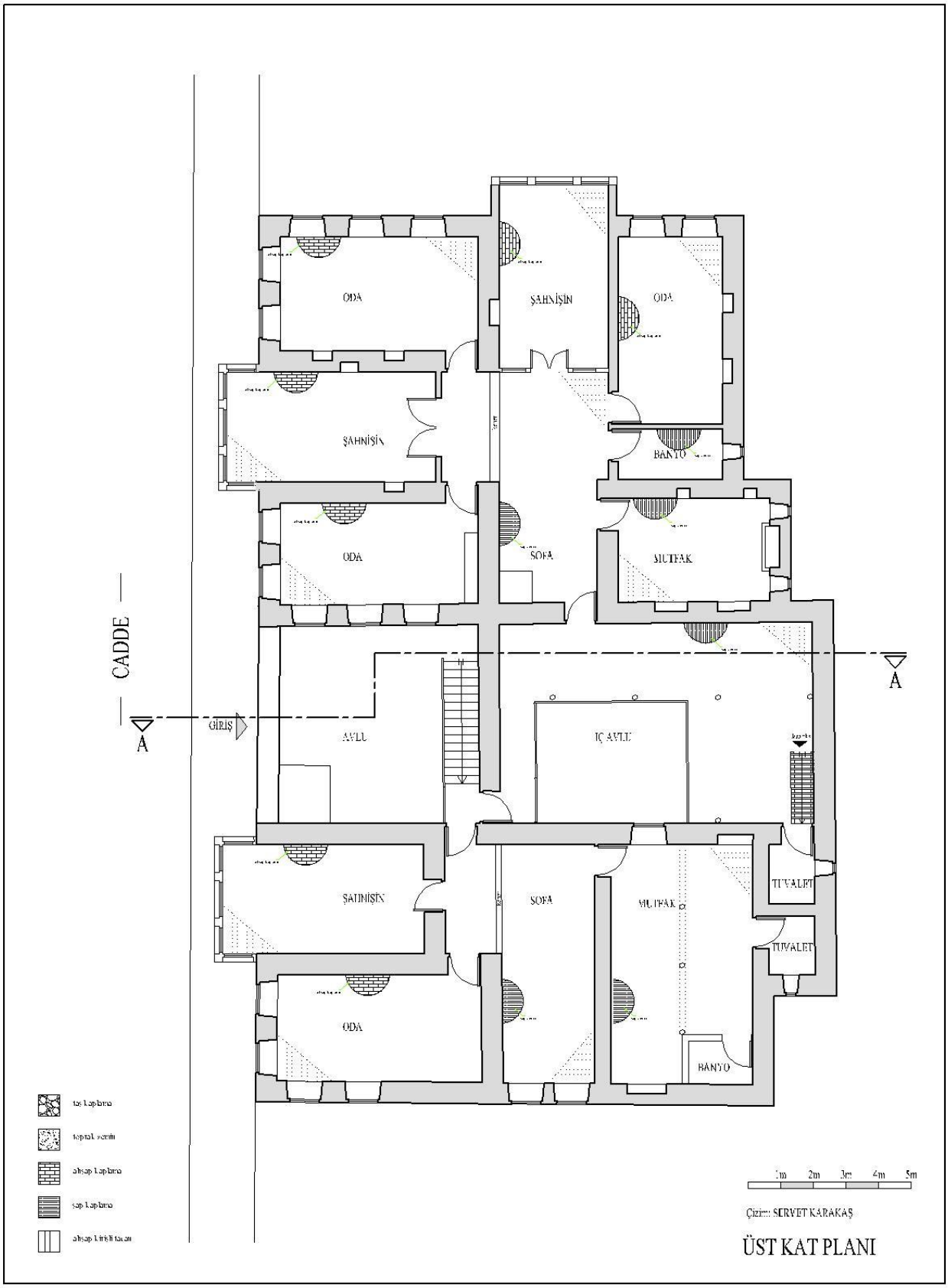
Yapının bazı odalarında alçı süslemeler bulunmaktadır. (Resim 63) Haremlik ve selamlık sofalarını iki bölen ahşap kamerlerde süsleme detaylarındandır. (Resim 62) Eyvanı oluşturan kemerde kullanılan kesme taşlarda avluyu süsleyen elamanlardır. (Resim 61) Haremlik odası içinde duvar boyunca yerleştirilmiş birde dolap bulunmaktadır. (Resim 64)

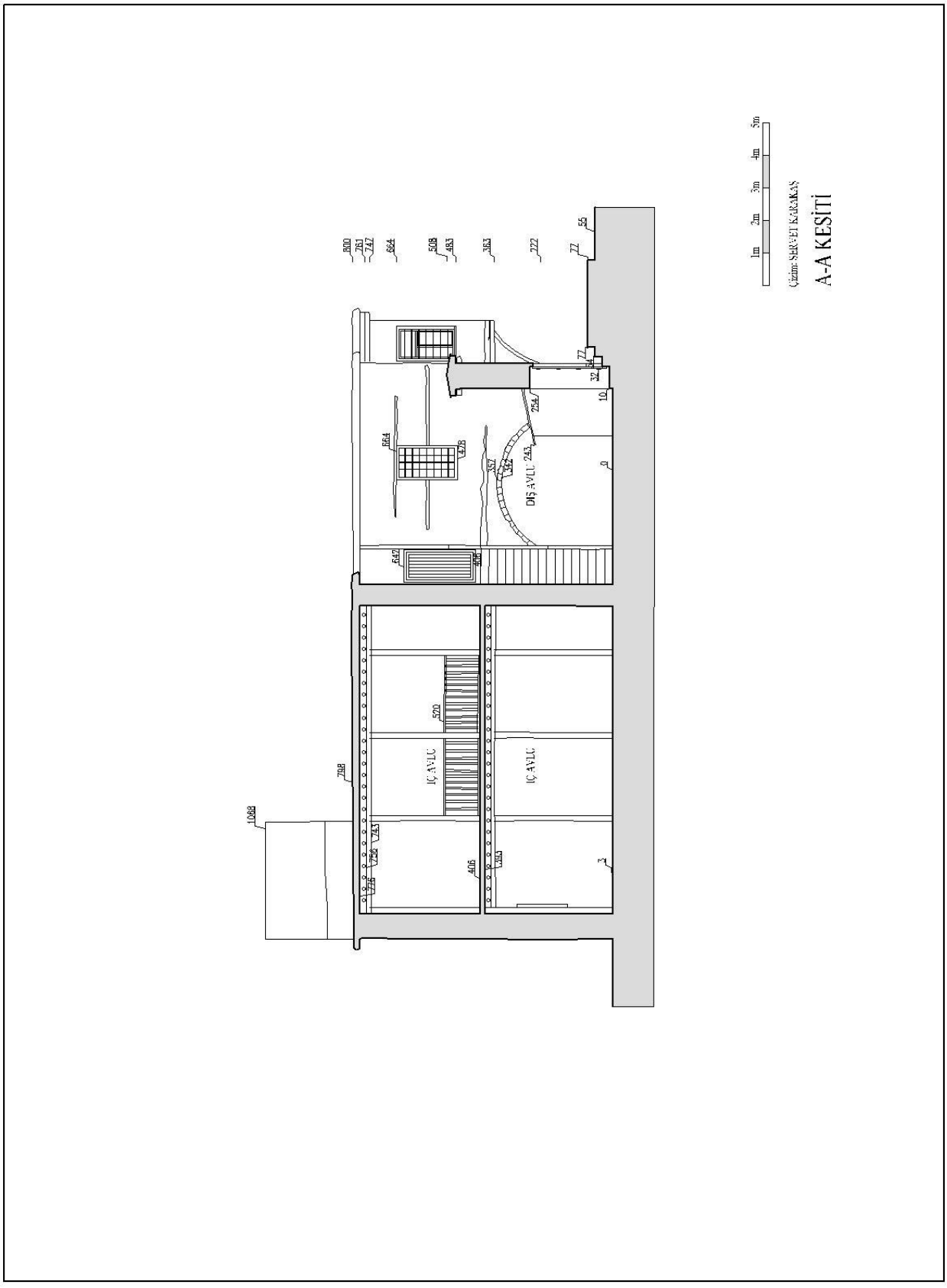
Şekil 37. Memişoğlu Konağı (Vaziyet Planı).

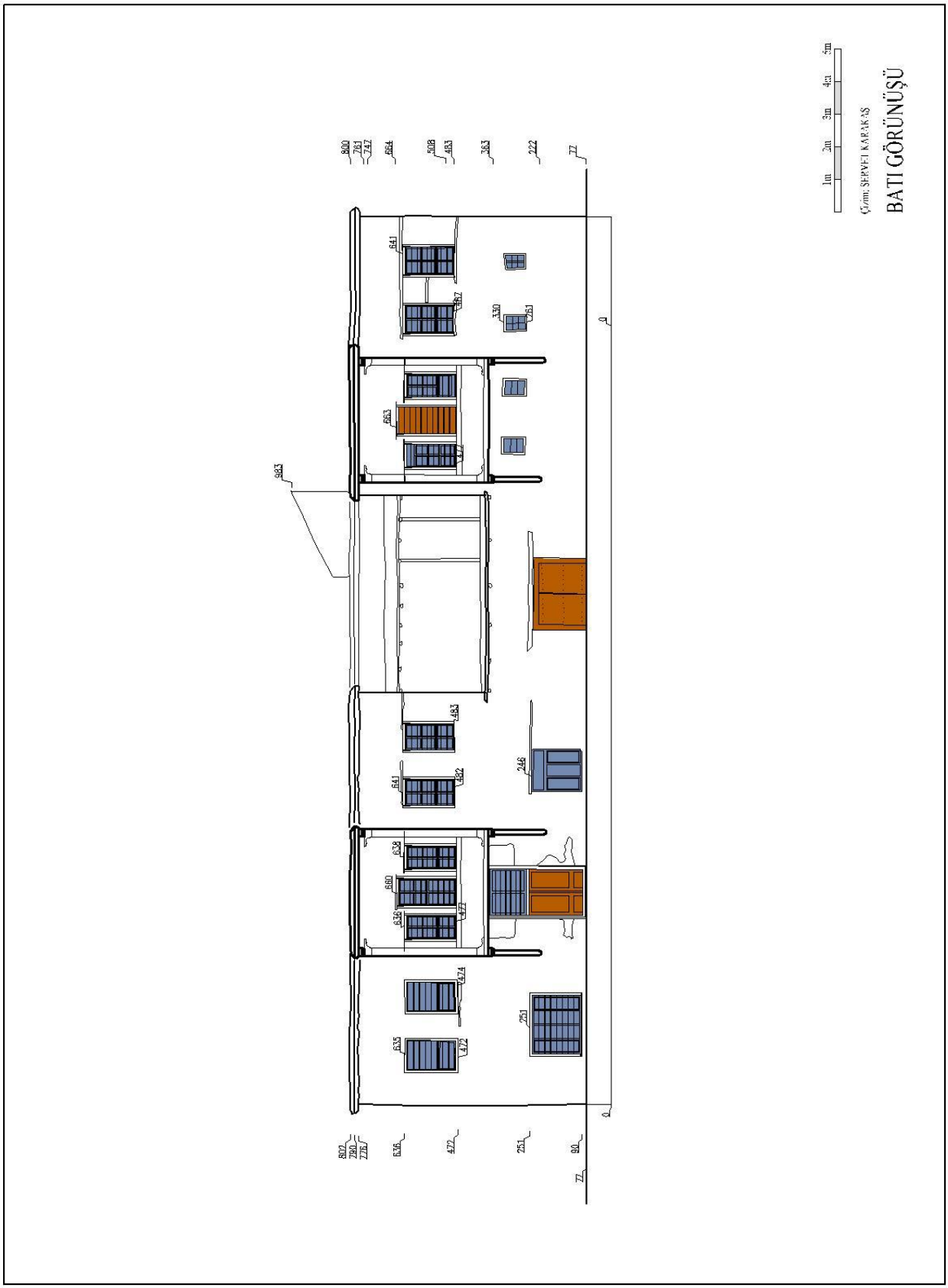
Şekil 38 Memişoğlu Konağı (Alt Kat Planı).

Şekil 39 Memişoğlu Konağı (Üst Kat Planı).

Şekil 40 Memişoğlu Konağı (A-A Kesiti).

Şekil 41 Memişoğlu Konağı (Batı Cephesi)

.

Resim 60 Memişoğlu Konağı (batı cephesi).

Resim 61 Memişoğlu Konağı (dış avlu içindeki eyvan kemeri).

Resim 62 Memişoğlu Konağı (sofayı bölen ahşap kemer).

Resim 63 Memişoğlu Konağı (oda içindeki alçı süslemeler).

Resim 64 Memişoğlu Konağı (odanın bir duvarını kaplayan dolap ve gusülhane)

.

Resim 65 Memişoğlu Konağı (ahşap kaplama oda zemini).

Resim 66 Memişoğlu Konağı (beş pencereli şahnişin).

Resim 67 Memişoğlu Konağı (iç avlu).

4.8. Muhittin Narlıkaya Evi

İnceleme Tarihi : Şubat 2007
Yapının Sahibi : Muhittin Narlıkaya
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : 29
Ada No : -----
Parsel No : 1470
Konumu : Kesrik Mah. Cami Sok No:6
Tarihçesi : Ev hakkında detaylı bilgi olmayıp; yaz aylarında Nalıkaya ailesi tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Kesrik Mahallesi dere yanında bulunan sıralı evlerden biridir. (Şekil 41) (Resim 68). Yanındaki evlere bitişik olarak inşa edilen evin girişi kuzey cephesindeki yol tarafındadır. Çift kanatlı muhdes bir demir kapı ile alt kat holüne girilir.

Plan özellikleri:

Giriş kapısının hemen yanında evin tuvaleti bulunur. Tuvaletin arka kısmında ahşap bir direk kullanılarak genişletilmiş ahır bulunur. Ahıra ait pencereler dar ve şevli pencereleridir. Ahırın karşısında ise samanlık vardır. Holün arka kısmında Elazığ Evlerinde eşine az rastlanan tandırevi bulunur. Tandırevinde direk kullanılarak mekan genişletilmiştir. Bu bölümün içinde bir ocak bulunur.. Bu bölümün güney batı tarafında odunluk, güney doğu tarafında merdiven ile inilerek ulaşılan mahzen bulunur. (Şekil 43) Mahzen üzerinde merdiven ile ulaşılan bir oda bulunmaktadır. Mahzeni ile birlikte üç kat olan yapının üst katına holdeki ahşap merdivenler kullanılarak ulaşılır. Bu merdivenler bizi üst katın sofasına çıkarır. (Şekil 46)

Üst kat sofası dışarıya doğru çıkma yapmıştır. (Şekil 46) Çıkmanın olduğu kısımda ahşap seki vardır. (Resim 69) Alt kat ahırının üzerine gelen bölüm üst katta oda olarak kullanılmaktadır. Bu oda tıpkı alt kattaki gibi ahşap bir direk ile genişletilmiştir. (Resim 72) Odanın yola bakan pencereleri üstten oval ve yanlardan

şevlidir. Pencere önünde makat bulunmaktadır. Sofaya açılan bir mekânda mutfaktır. Mutfak ta ahşap bir direk kullanılarak genişletilmiştir, buradan çatıya seyyar bir merdiven ile ulaşılmaktadır. İçinde ocak, niş ve küçük pencereler bulunmaktadır. Mutfağın hemen yanındaki kapı ile kilere giriş yapılır. Kiler içerisine taşıyıcı direkle konularak bu kısımda bir asma kat inşa edilmiştir. (Resim 70) Burada geleneksel mutfaklarda kullanılan ambarlar ve küpler yer almaktadır. (Resim 70-71) Mutfağın diğer tarafından girişin olduğu başka bir oda daha vardır.

İç sofalı plan şemasına sahip olan evin alt katında servis mekanları; üst katında yaşama mekanlarına yer verilmiştir. Bazı mekanların tasarımında ise ahşap direkler kullanılarak mekanların genişletilmesi sağlanmıştır.

Yapım tekniği ve malzeme:

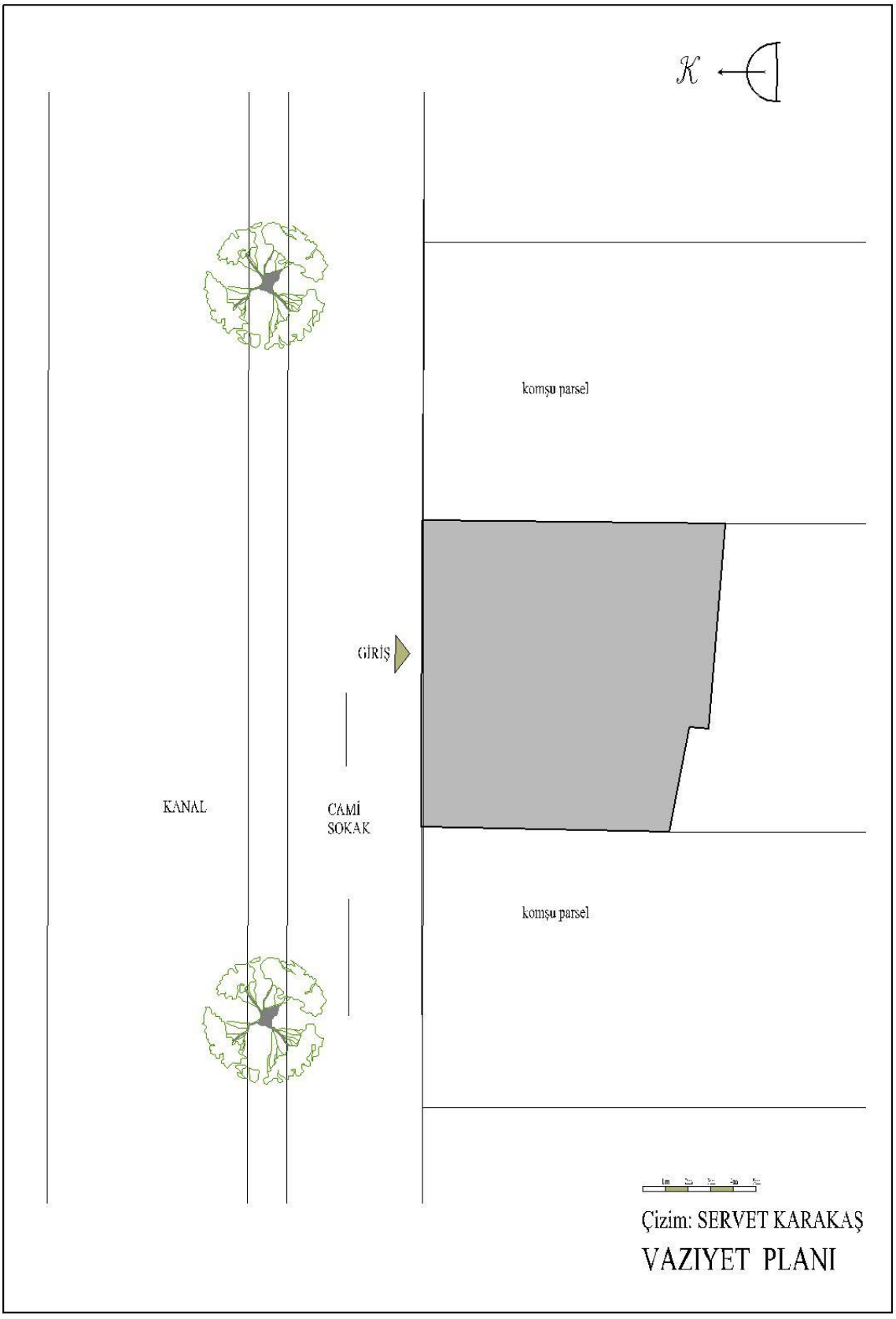
Yığma yapım tekniği ile yapılan evde malzeme olarak temelde taş, malzeme , duvarlar da ise kerpiç kullanılmıştır. Ahşap malzeme hem taşıyıcı hem de yapı öğesi olarak kullanılmıştır. Zemin kaplaması olarak doğal taş (bazalt) kaplama ve beton şap halindedir. (Resim 73) Yakın zamanda ahşap strüktürlü sac kaplamalı çatı yapılmıştır.

Cephe Özellikleri:

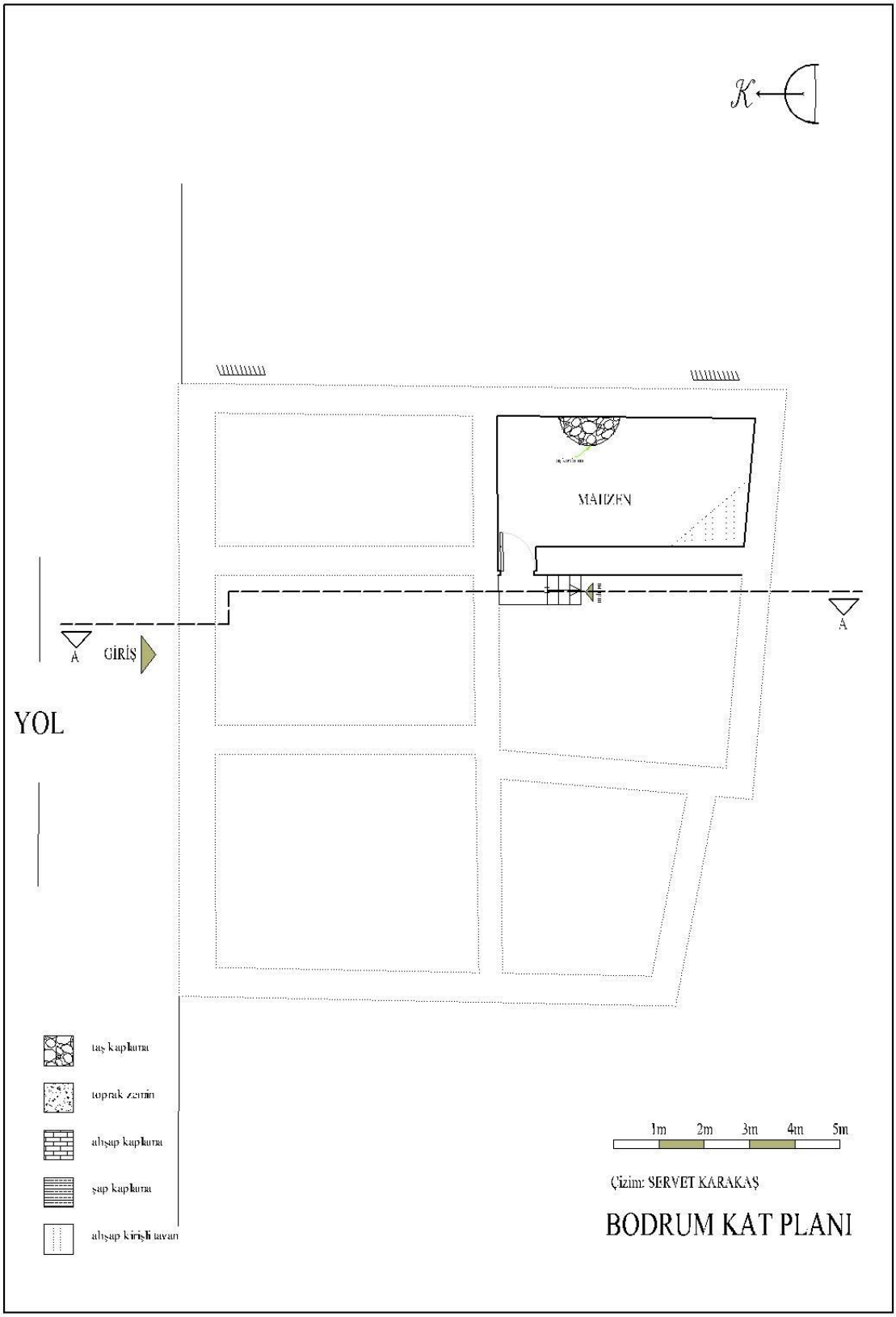
Yapının dışarıdan göze çarpan en önemli özelliği şahnişinidir. (Resim 68) Yol cephesi evin giriş cephesi olup; üç mekandan oluşmaktadır. Girişin üstüne gelen şahnişin ile yapı girişi belirginleştirilmiştir. Alt kat pencereleri küçük , üst kattaki pencereler ise daha büyüktür. (Şekil 47)

Süsleme:

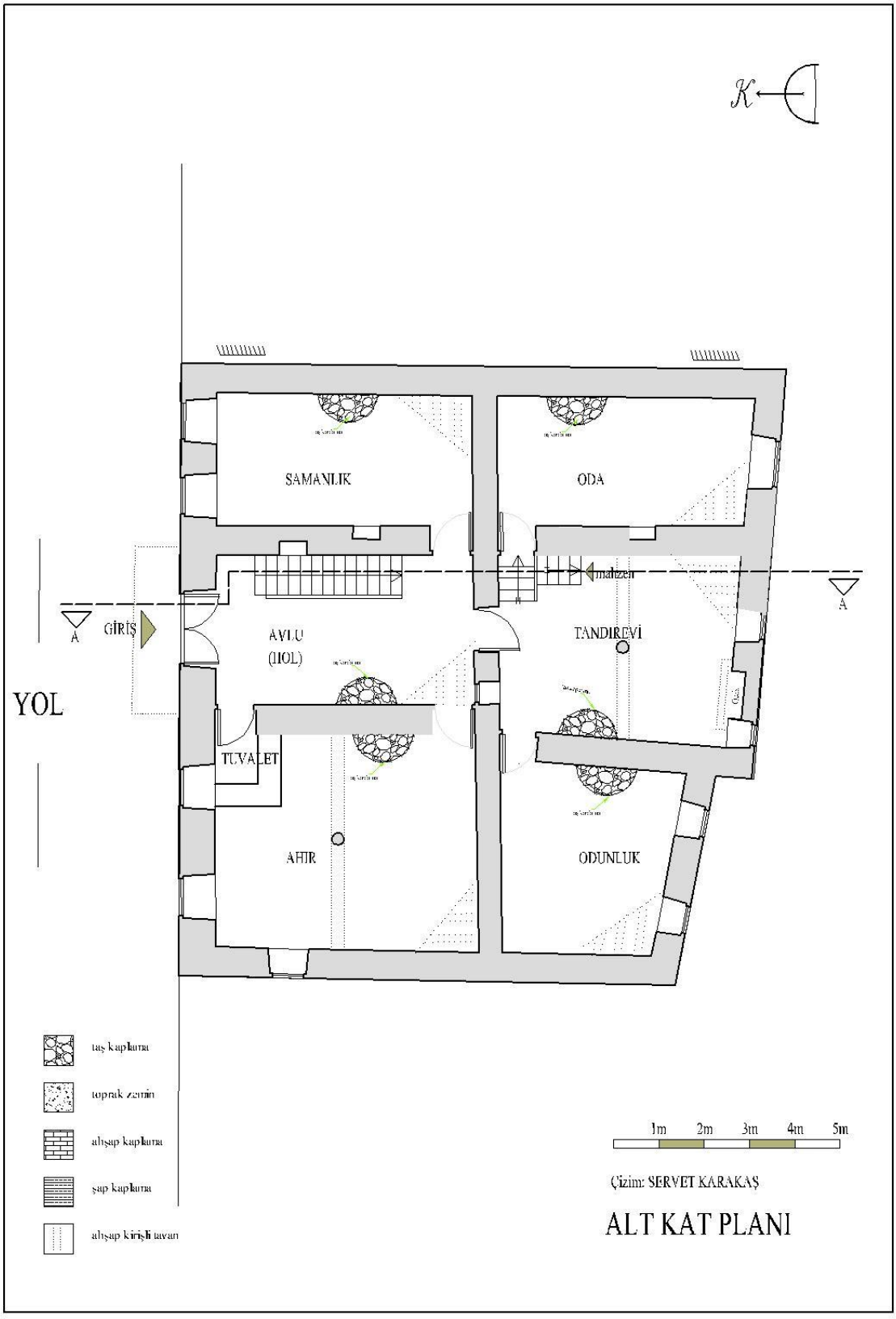
Süsleme açısından sade olan evin iç mekan duvarlarında iki sıra halinde ahşap pervazlar kullanılmıştır. Ahşap gömme dolaplar kapaklarında da işlemeler bulunmaktadır.

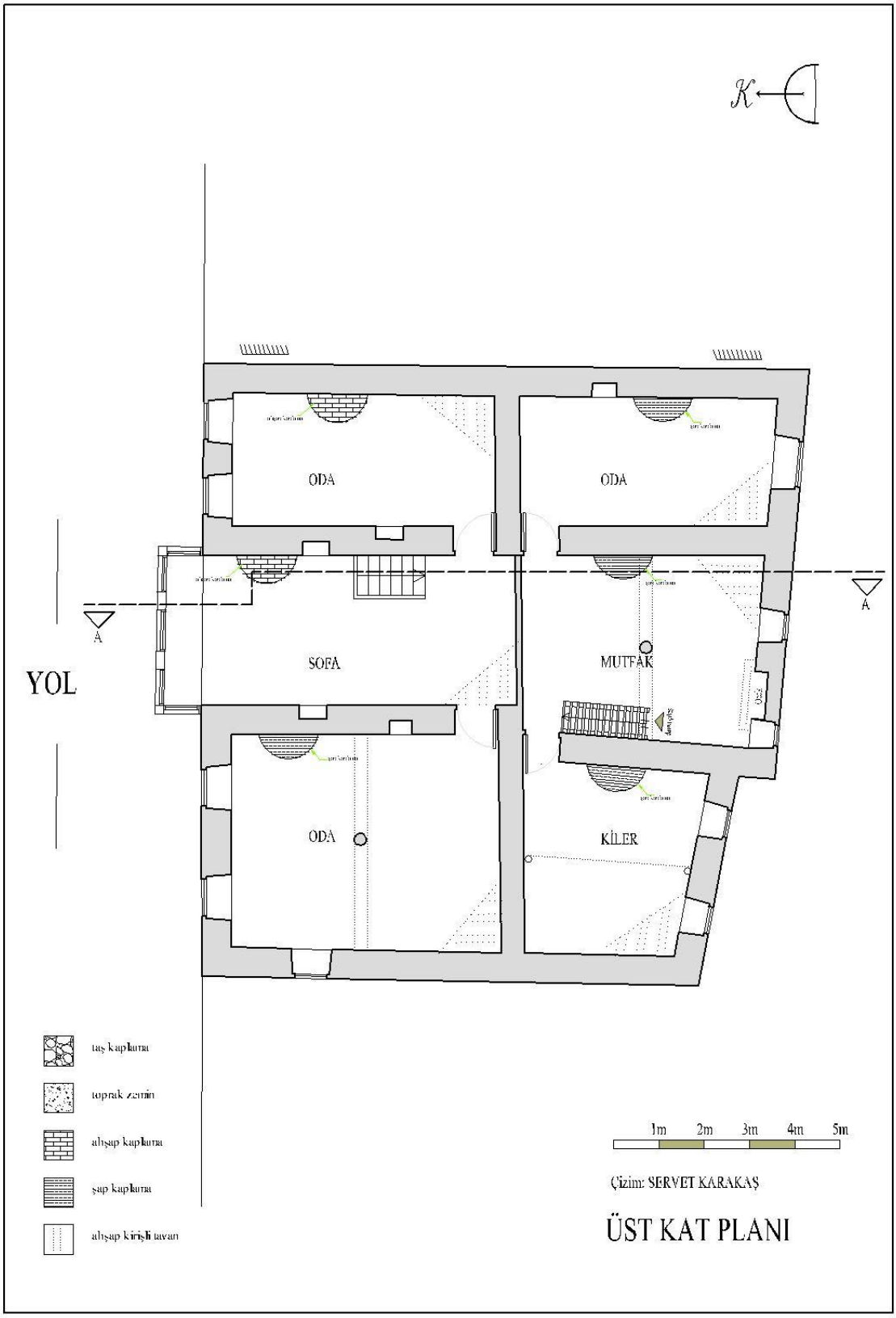
Şekil 42. Muhittin Narlıkaya Evi (Vaziyet Planı).

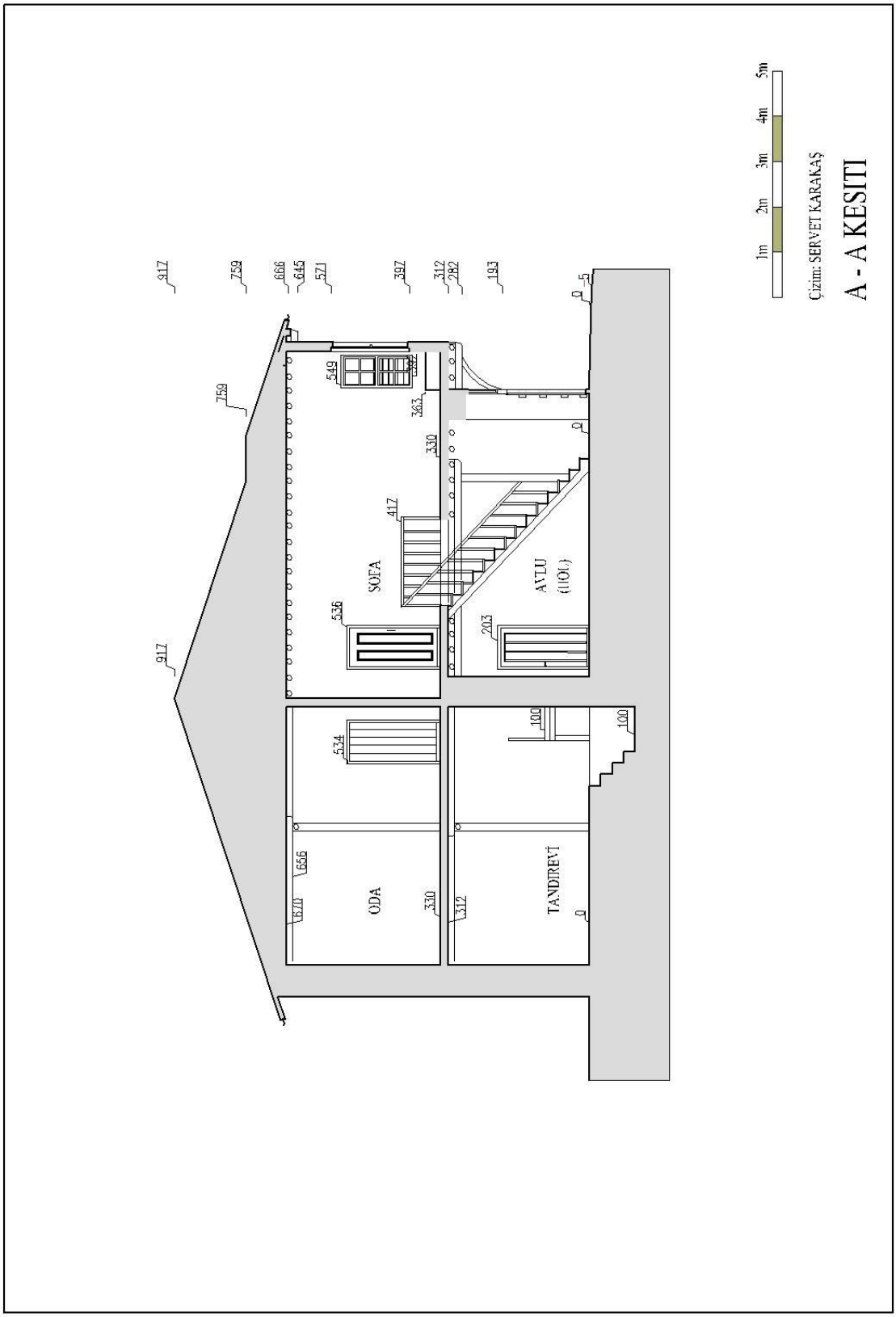
Şekil 43 Muhittin Narlıkaya Evi (Bodrum Kat Planı).

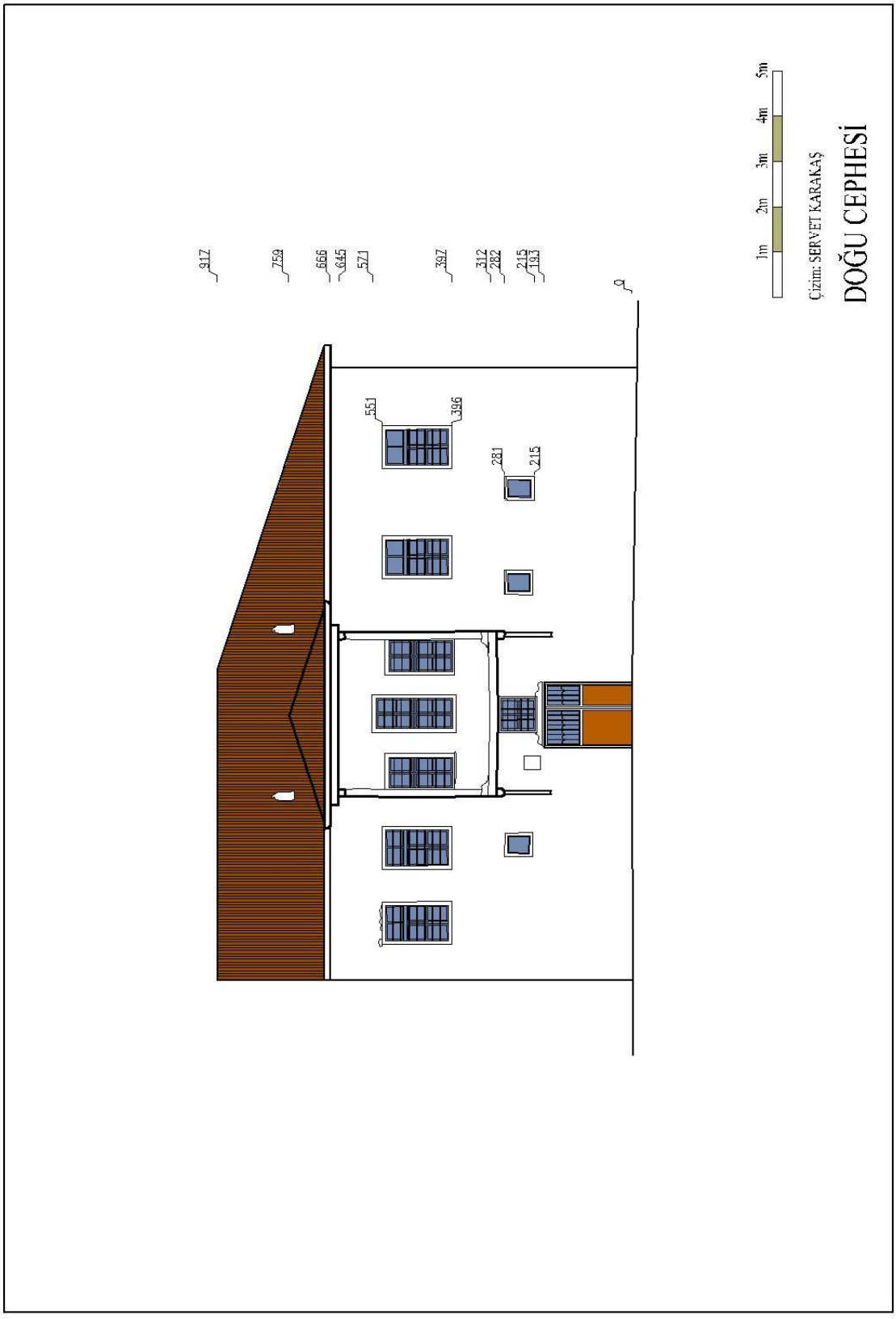
Şekil 44 Muhittin Narlıkaya Evi (Alt Kat Planı).

Şekil 45 Muhittin Narlıkaya Evi (Üst Kat Planı).

Şekil 46 Muhittin Narlıkaya Evi (A-A Kesiti).

Şekil 47 Muhittin Narlıkaya Evi (Kuzey Cephesi).

Resim 68 Muhittin Narlıkaya Evi (dış görünüşü)

Resim 69 Muhittin Narlıkaya Evi (Şahnişin ile bitirilmiş Sofa)

Resim 70 Muhittin Narlıkaya Evi (Üst katta bulunan kiler)

Resim 71 Muhittin Narlıkaya Evi (tahıl konulan ambar)

Resim 72 Muhittin Narlıkaya Evi (Üst katta bulunan direk taşıyıcılı oda)

Resim 73 Muhittin Narlıkaya Evi (Alt kat zemini büyük boyutlarda bazalt taşı ile kaplanmıştır.)

4.9. Tursun Çelik Evi (Papazın Evi)

İnceleme Tarihi : Temmuz 2006
Yapının Sahibi : Tursun Çelik
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : 1899
Pafta No : -----
Ada No : -----
Parsel No : -----
Konumu : Kesrik Mah. Cami Sok No:7
Tarihçesi :Halk arasında Papazın Evi olarak bilinen ev hakkında detaylı bilgiye ulaşılamamıştır.

Yapının genel tanımı:

Kesrik Mahallesinde kanal boyunda yer alan evlerden biridir. (Şekil 48) Düz bir zemine kurulu olan evin girişi bahçe kapısıyla sağlanmaktadır. (Resim 74) Bahçeden içeri girilince; taş kemerli giriş kapısı göze çarpmaktadır. Kemer taşlarından birinin üzerine ise 1899 yılına ait bir tarih belirtilmektedir. Bu kapı iki girişi bulunan yapının ilk bölümüdür ve bu kısım iki katlıdır. İkinci lısım ise tek katlıdır.

Plan özellikleri:

Taş kemerli kapıdan içeri girilince oldukça büyük bir hol (avlu) ile karşılaşılır. Bu holde; üç büyük direk ve bunları destekleyen kalın payandalar üst katın yükünü taşımaktadır. (Şekil 51) Büyük ve yüksek yapılı hol içinde, su ihtiyacı için konulmuş bir çark ve yan taraftaki evin diğer bölümlerine bağlantı sağlayan geçiş bulunmaktadır. Holden üst katın sofasına ilk üç basamağı taş diğerleri ahşap olan üç kollu merdiven ile çıkılır. (Resim 77) İç sofalı bir plana olan evin üst katında iki oda ve bir banyo yer almaktadır. (Şekil 50) Yapının bu bölümü iki katlıdır.

Bağımsız giriş bulunan ikinci kısmı bir sofa etrafında ki iki oda bir mutfaktan oluşmaktadır. Mutfağın içinde tuvalet bulunmaktadır. (Şekil 49) Bu bölümde iç sofalı plan tipinde inşa edilmiştir.

Yapı plan olarak uzun ve dar bir şemaya sahiptir. İki bölümünde de iç sofalı plan kullanılmıştır. Kuzeydeki kısmın alt katı ahşap direkler kullanılarak geniş bir mekana dönüştürülmüştür.

Yapım tekniği ve malzeme:

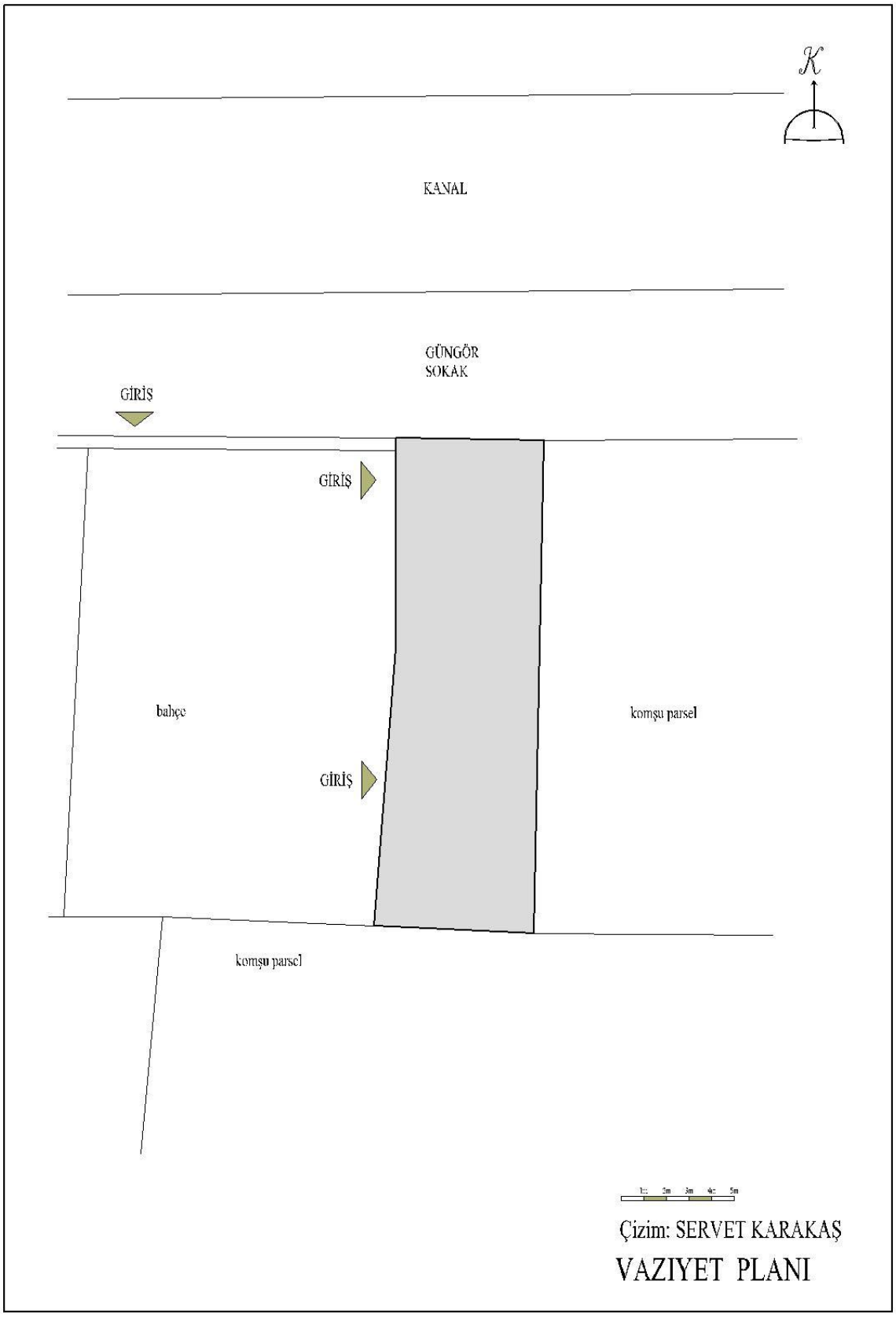
Yapı malzemesi olarak taş, kerpiç ve ahşap kullanılmıştır. Taşıyıcı dış duvarların iç kısımlardaki görevini ahşap dikmeler ve payandalar almıştır. Bu sayede üst katta direk üstü odalar inşa edilmiştir. (Resim 76) Yapının zemininde beton şap ve toprak yüzeyler bulunmaktadır. Döşemeler ahşap kirişleme üzeri tahta kaplama ve toprak yüzeylerden oluşmaktadır. Üst örtüsü halen dam olan yapının seyyar merdivenler aracılığı ile üstüne çıkılıp bakımı yapılmaktadır.

Cephe Özellikleri:

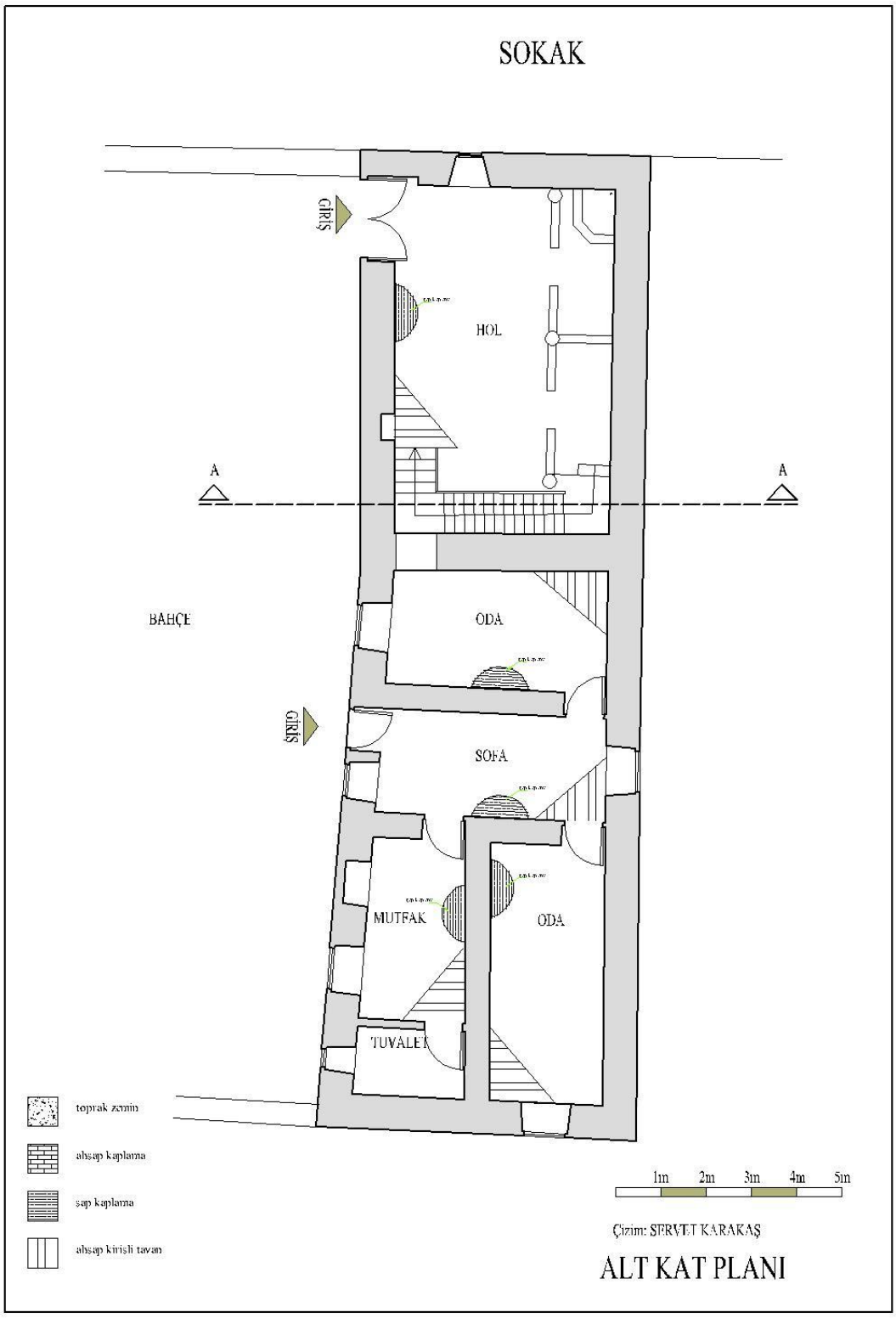
Tüm cepheleri dikkate alındığında sadeliğin hakim olduğu bir yapıdır. Çıkmaların olmadığı farklı kat sayısına sahip iki bölümden oluşan yapının en önemli cephe unsuru iki katlı bölümün taş kemerli işlemeli giriş kapısıdır. Ayrıca birinci kısmın tek ikinci kısmın ise iki katlı olduğu yapı bu yönüyle farklı bir özelliğe sahiptir. (Şekil 52)

Süsleme:

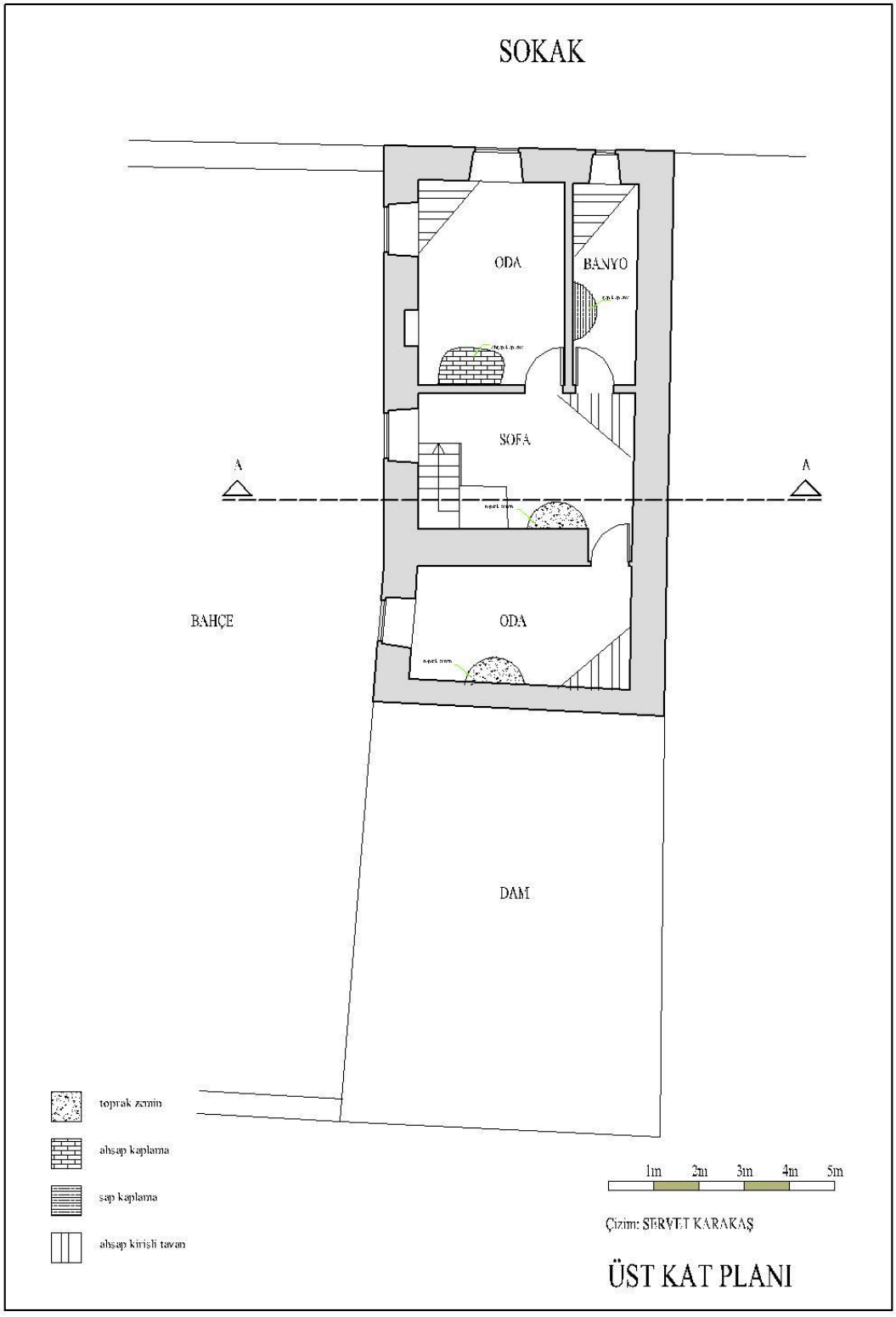
Genel olarak sade sayılan yapıda tek süsleme öğesi giriş kapısıdır. (Resim 75) Kapıyı üstten örten taş kemerin kilit taşı üzerine saksı içindeki bir çiçek motifi ve kapının üst kısmındaki taşlar üçgenler oluşturacak şekilde işlenmiştir. Çift kanatlı ahşap kapı üzerinde ise demir işlemeler bulunmaktadır.

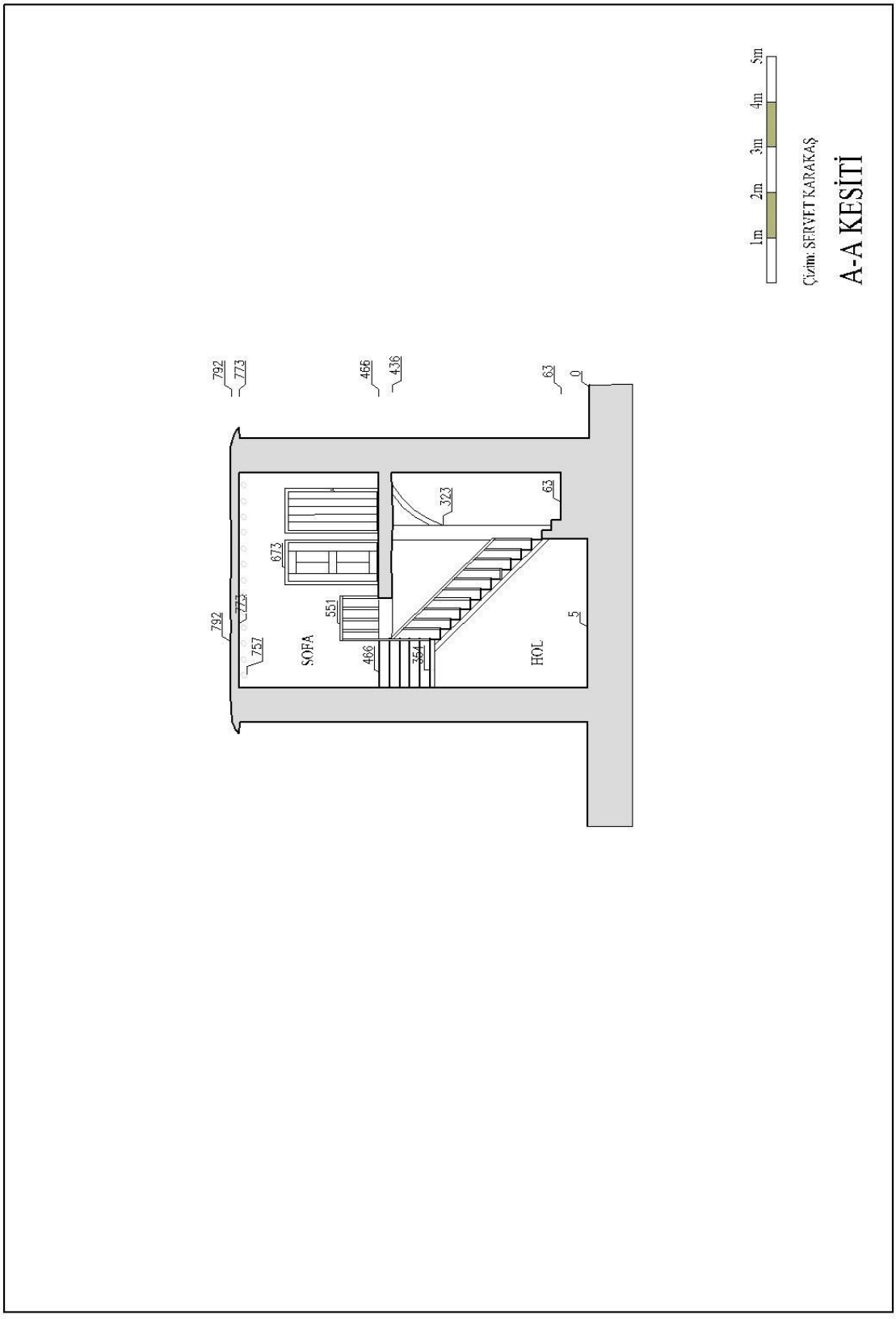
Şekil 48. Tursun Çelik Evi (Vaziyet Planı)

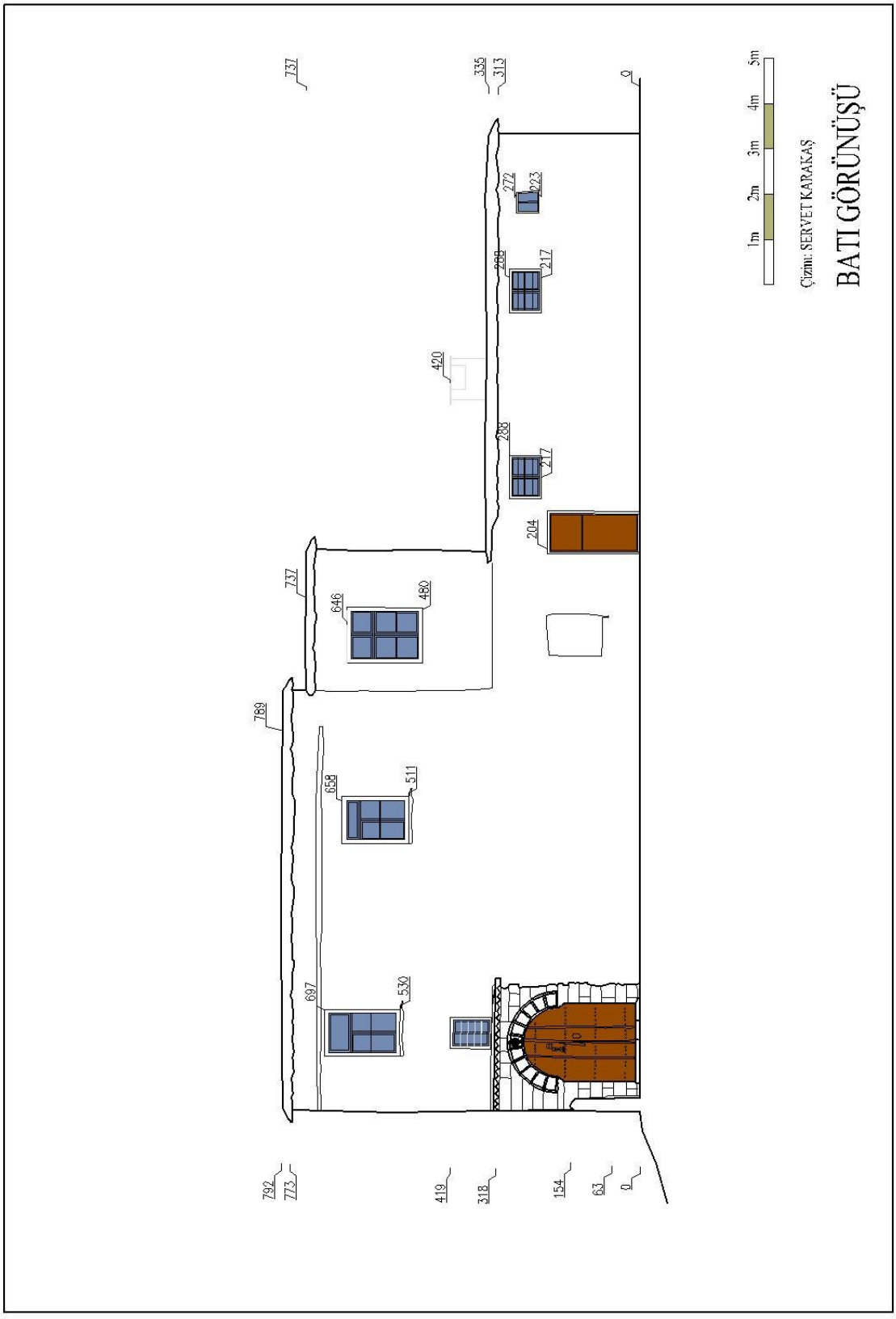
Şekil 49. Tursun Çelik Evi (Alt Kat Planı)

Şekil 50. Tursun Çelik Evi (Üst Kat Planı)

Şekil 51. Tursun Çelik Evi (A-A Kesiti)

Şekil 52. Tursun Çelik Evi (Güney Cephesi)

Resim 74 Tursun Çelik Evi (Evin uzaktan resmi)

Resim 75 Tursun Çelik Evi (giriş kapısı)

Resim 76 Tursun Çelik Evi (Avlu içinde bulunan payandalarla destekli taşıyıcı direk)

Resim 77 Tursun Çelik Evi (Üst kata çıkan merdiven)

4.10. Vahdettin Efendi'nin Evi (Boynuzlu Ev)

İnceleme Tarihi : Temmuz 2007

Yapının Sahibi : -----

Yaptıran kişi : -----

Yapım Yılı : 1908

Pafta No : 26

Ada No : -----

Parsel No : 1492-1493

Konumu : Kesrik Mah. Cami Sok No:21

Tarihçesi : Yapım tarihi evin tavanına yazılmış olan 1908 tarihli evin tarihçesi hakkında detaylı bilgiye ulaşılamamıştır. Haremlik selamlık bölümlerinden oluşan yapı bugün iki ayrı ev olarak kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Ev Kesrik mahallesinde dere boyunca uzanan yol üzerindedir. (Şekil 53) Düz bir alan üzerindeki evin iki girişi vardır. Yanındaki eve bitişik olarak planlanmıştır. Güney cephesindeki giriş kapısından selamlığa çıkılırken, doğu cephesindeki giriş ile de; bahçe içerisindeki haremliğe ulaşılır.

Plan özellikleri:

Çift kanatlı bir kapı ile bahçeden haremliğin holüne girilir. Holden bir odaya, ahır ve samanlığa geçiş sağlanır. Daha kuzeyde başka ahır birimleri ve banyo bulunur. Bu bölümün tamamen bağımsız olan bir dış kapısı vardır. Böylelikle ahır ve haremliğin alt katı birbirinden ayrılmıştır. (Şekil 54) Haremliğin tuvaleti ise bahçe içindedir. Holden iki kollu ahşap bir merdiven ile üst katın sofasına çıkılır. Burada selamlığın sofasına geçişin sağlandığı gömme dolap yer alır. Haremliğin güneye bakan kısmındaki oda haremliğin başodasıdır. Kuzey kısmında ise bir oda ve mutfak vardır. Mutfaktan çıkış kapısı ve buraya bağlanan bir küçük oda ile tuvalet vardır. Haremliğin plan şeması da iç sofalı plan tipi şeklindedir.

Yapının selamlık kısmına güney cephesindeki yoldan girilmektedir. Selamlığın holü diğer duvarlara dik olmayan farklı açıya sahip bir duvar ile adeta Z formuna sahiptir. Arka bahçe tarafında bir oda yer alır. Odanın bahçeye açılan kapısı aynı zamanda bahçedeki tuvaletin ve banyonun kullanımını sağlayan geçiş mekanıdır. Ön kısımdaki odanın alt katında ise bir odunluk yer alır. İki kollu

merdiven ile yukarıya çıkılır, ara sahanlık kotunda yol cephesine bakan odaya giriş yapılır. Merdivenin devamında üst katın sofasına çıkılır. Alt kattaki holün yukarıda tekrarlanmasıyla oluşmuş olan Z formundaki sofa; yol cephesinde bir camekanla bölünerek bir başoda oluşturulmuştur. Sofanın içinde büyük bir dolap yer alır. Sofada ahşap bir kapı ile güney cephesindeki odaya geçilir. Odanın içinde giriş kapısını da içine alacak şekilde tasarlanmış orijinal ahşap bir dolap yer almaktadır. (Resim 81) . Duvarlarda nişler ve gömme dolaplar yer almaktadır. Holün bahçeye bakan kısmında ise mutfak yer alır. Mutfakta arka kısımdaki tuvalet ve banyoya geçiş sağlayan bir kapı vardır. Mutfağın içerisinde bir ocak bulunmaktadır.

Plan şemasında; selamlık kısmı tamamen bağımsız bir bölüm olarak sokağa açılmıştır. Selamlık kısmında odaların sofanın iki yanında planlandığı düşünülerek bu bölümün iç sofalı plan tipinde olduğu söylenebilir. Haremlik kısmı ise bir bahçe ile yoldan tecrit edilerek daha geriye itilmiştir. (Şekil 55) Yapının her iki katı da yaşama amaçlı olarak tasarlanmış olup haremlik bölümünün alt katında servis mekanları çözülmüştür.

Yapım tekniği ve malzeme:

Malzeme olarak kerpiç, taş ve ahşap kullanılmıştır. Yığma tekniği ile inşa edilen evin alt katında, taşıyıcı ahşap dikmeler payandalar ile desteklenmiştir. (Resim 80) Mekan zeminleri ahşap ve şap kaplama şeklindedir. Mekanların tavanlarında ahşap kirişleme üzeri ahşap tahta ve toprak kaplama ile oluşturulmuştur. Binanın yakın zamanda üzeri sac çatı kaplanmıştır.

Cephe Özellikleri:

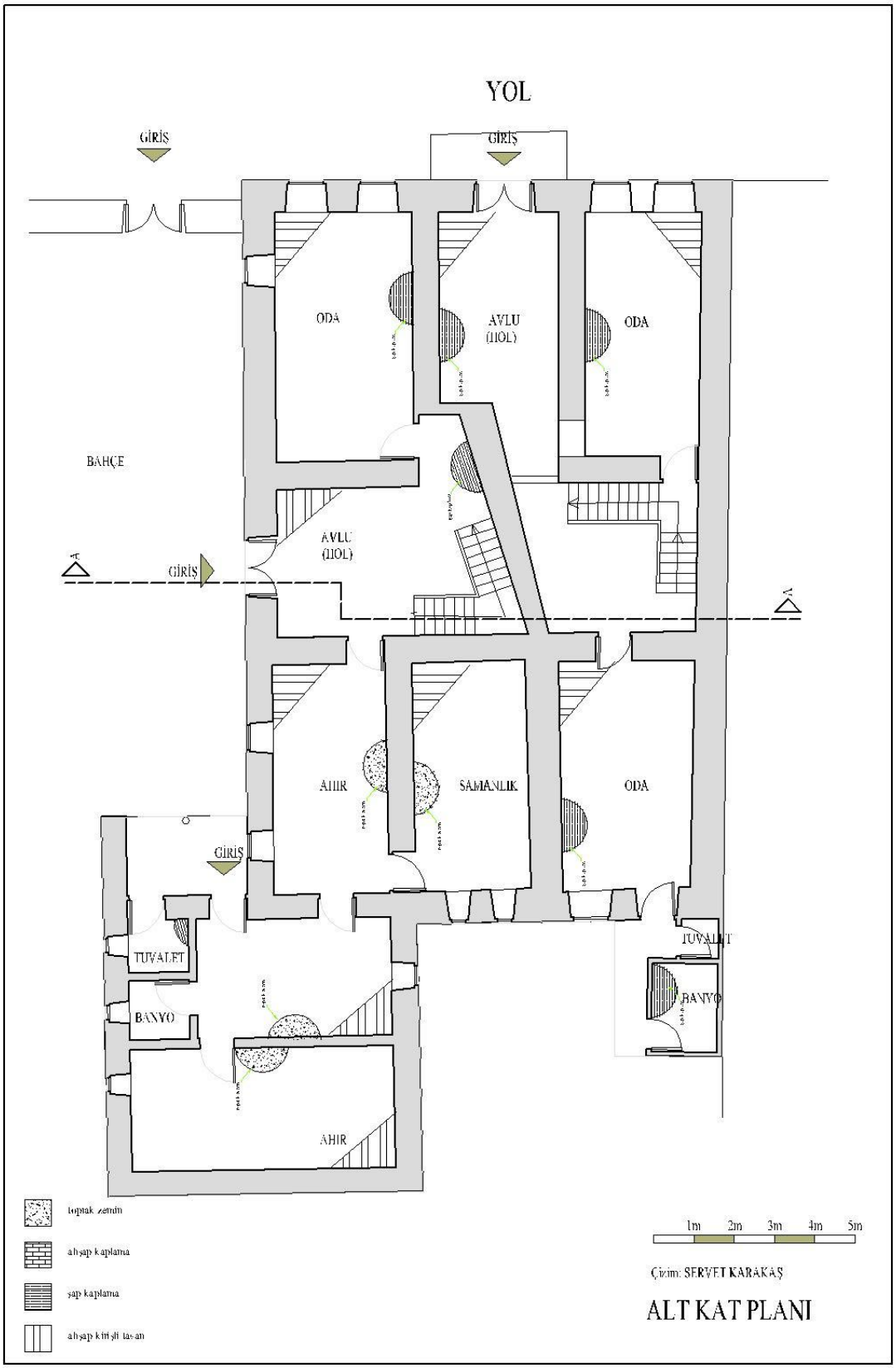
Konağın dış cephesinde şahnişinin üzerinde yer alan bir çift boynuz yapıya farklı bir cephe özelliği kazandırmıştır. (Resim 78) Yol cephesi üç mekandan oluşmaktadır. Ortadaki mekandan yapıya giriş sağlanmış olup; girişin üstü şahnişin ile hareketlendirilmiştir. Farklı kotlarda mekanların oluşturduğu plan şeması cephede de pencerelerin kotlarının farlılaşmasına neden olmuştur. (Şekil 57) Bahçe içerisindeki haremlik kısmının girişi üstüne gelen herhangi bir çıkma yoktur ve konağın bu cephesi daha sadedir.

Süsleme:

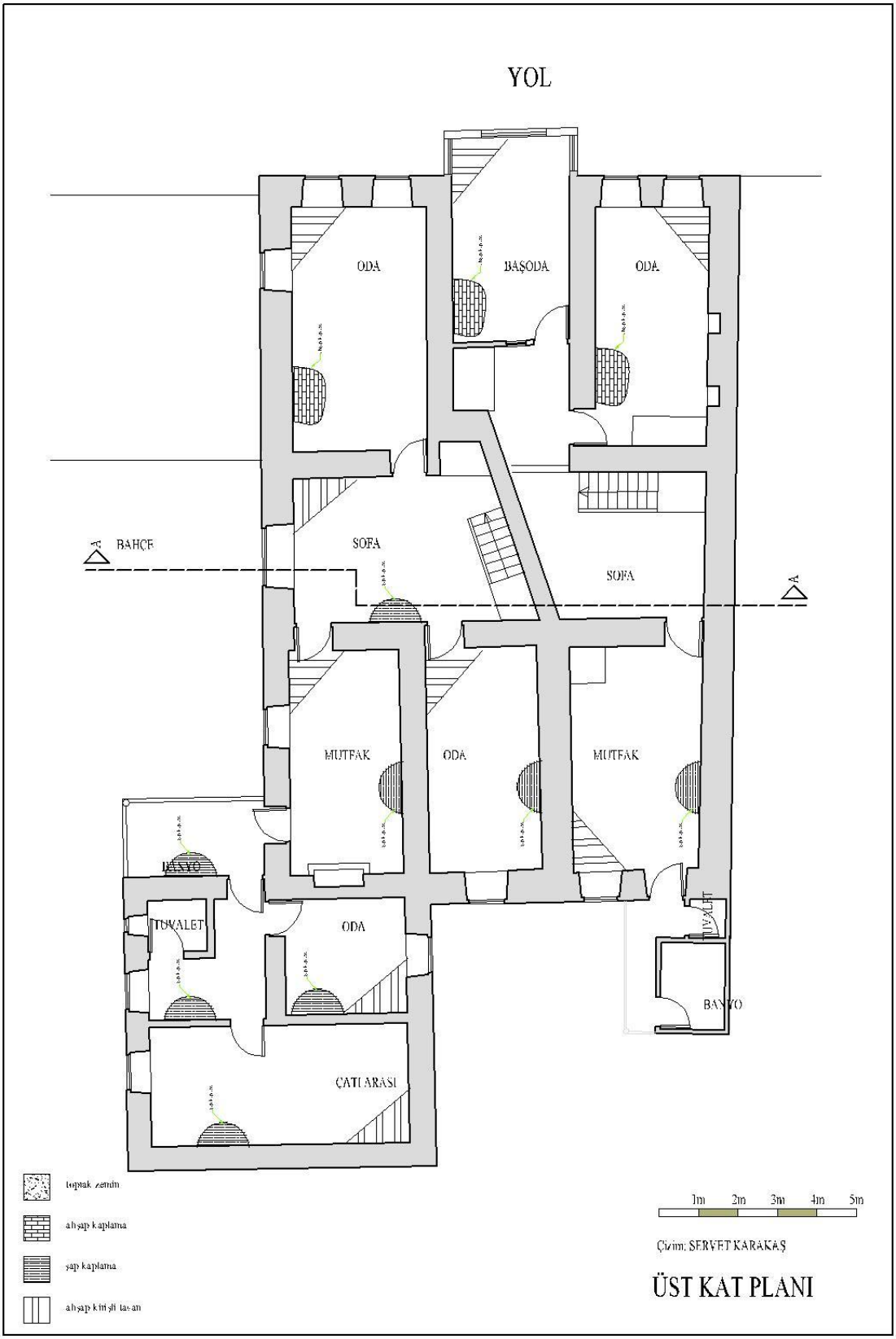
Şahnişinde, yarım baklava ve sıralı çıtalar şeklinde ahşap süsleme detayları kullanılmıştır. Konak içindeki yakma tekniği ile yazılmış yazılar bulunmaktadır. (Resim 79) ve orijinal işlemeli ahşap dolaplar yapının süsleme özelliklerindendir. (Resim 81)

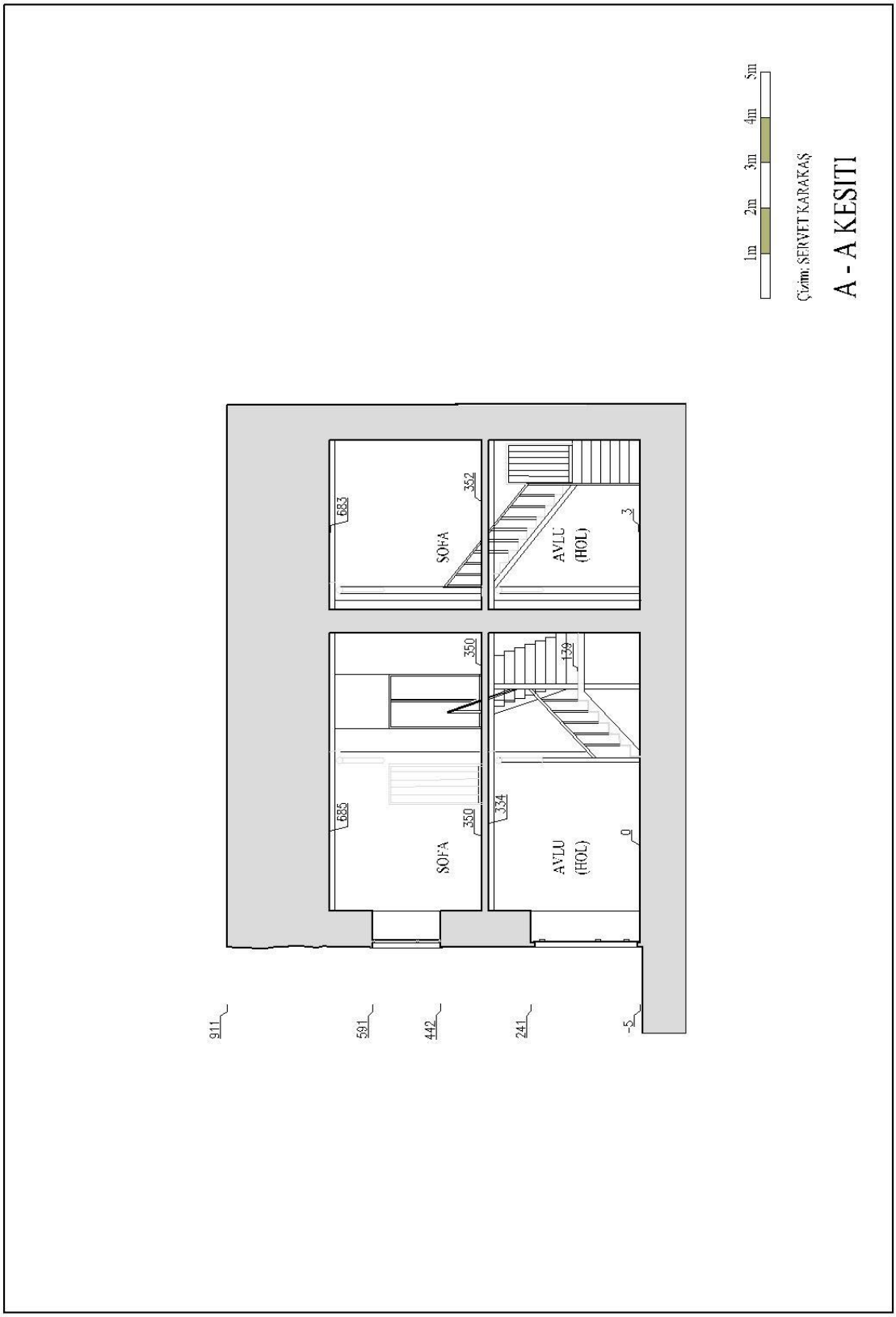
Şekil 53 Vahdettin Efendi'nin Evi (Vaziyet Planı)

Şekil 54. Vahdettin Efendi'nin Evi (Alt Kat Planı)

Şekil 55 Vahdettin Efendi'nin Evi (Üst Kat Planı)

Şekil 56. Vahdettin Efendi'nin Evi (A-A Kesiti)

Şekil 57. Vahdettin Efendi'nin Evi (Güney Cephesi)

Resim 78 Vahdettin Efendi’nin Evi (giriş cephesi)

Resim 79 Vahdettin Efendi’nin Evi (tavandaki yazı)

Resim 80 Vahdettin Efendi'nin Evi (Payandalarla desdeklenen taşıyıcı kiriş)

Resim 81 Vahdettin Efendi'nin Evi (Oda içinde yer alan ahşap dolap)

4.11. Dişçi Hayri Say'ın Evi

İnceleme Tarihi : Ocak 2007
Yapının Sahibi : Hayri Say
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : 1320 (h)
Pafta No : 44
Ada No : 134
Parsel No : -----
Konumu : Fevzi Çakmak Mah. İnönü Cad. No:101
Tarihçesi :Halk tarafından Dişçi Hayri'nin Evi olarak adlandırılan evin yapılış tarihi tavanına yazılmıştır. Uzun süreden beri terk edilmiş olan evin tarihçesi hakkında detaylı bilgiye ulaşılamamıştır. Yapı bugün bir marangozhane halinde kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Fevzi Çakmak Mahallesinde Pertek yolu üzerinde bulunan yapı hafif eğimli bir arazi üzerine kuruludur. (Resim 82) Ayrık yapı olrak planlanmıştır. Üç katlı yapıya güney cephesinden girilmektedir. (Şekil 58) Yapı kuzey güney aksından simetriktir. Çift kanatlı bir ahşap kapı ile yapının holüne (avlu) girilir.

Plan özellikleri:

Girişin tam karşısında iki kollu ahşap bir merdiven bulunur. Holün doğu cephesinde iki oda, batı cephesinde ise bir mutfak, tuvalet ve bir oda bulunmaktadır. (Şekil 59). Alt kattaki iç sofalı plan üst katta tekrarlanmıştır. Üst katın sofası güney cephesinde şahnişinli (cumba) olarak dışarıya çıkma yapmıştır. Kuzey cephesindeki bir pencere de uzun sofayı aydınlatmaktadır. Sofanın batısında iki oda vardır. (Şekil 60), (Resim 84) evin doğu ve batı cepheleri kemerle detaylandırılmıştır.. Odalardan güneydekinin içinde gusülhane olarak bir dolap vardır. Yapının bu odası haremlik odası şeklinde kullanılmıştır. Odanın içinde üst kata çıkan ahşap bir merdiven bulunur. Merdivenlerin çıktığı çatı katında köşkoda olarak kullanılan 3.05*11.60 cm ebatlarında bir oda vardır. (Resim 85), (Şekil 61) Odanın güney cephesi alt kattaki şahnişinin tekrarlanması ile bu kısım dışarıya açılmıştır. (Şekil 62) Odanın kuzey cephesi üç pencere ile ışıklandırılmıştır.

İç sofalı plan tipi çerçevesinde oluşan yapı, güney cephesinde beş mekan kullanılarak yapının giriş cephesi geniş tutulmuştur.

Cephe Düzeni:

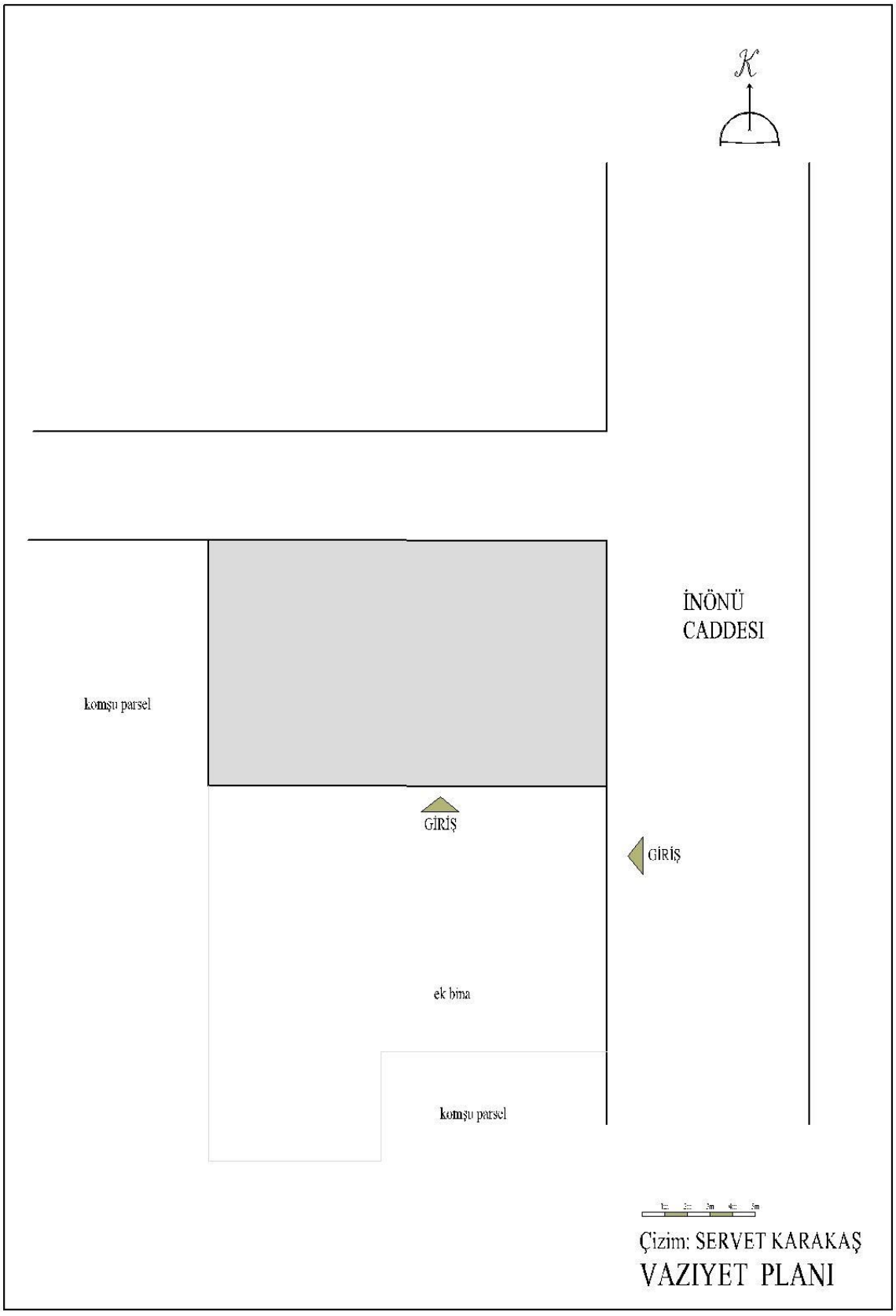
Evin dış cephesine gelen ek yapının görünüşünü büyük ölçüde etkilemiştir. Ancak yapının orijinal kısmında iki katlı cumbası ve estetik hatlara sahip ahşap çıtalı payandası ile giriş cephesi oluşturulmuşur. Sofanın doğu ve batı cephesindeki odalar ve dış sofalar ile yapı simetriktir. (Şekil 63) Çatı katındaki köşkoda yapıyı Elazığ Evlerinde köşkodalı evler gurubuna sokar. Güney-Kuzey aksından iki tarafa eğimli beşik çatı kullanılarak farklı mimari bir cephe elde edilmiştir. Beş mekandan oluşan giriş cephesi Elazığ Evlerindeki en geniş cephelerden biridir.

Yapım Tekniği:

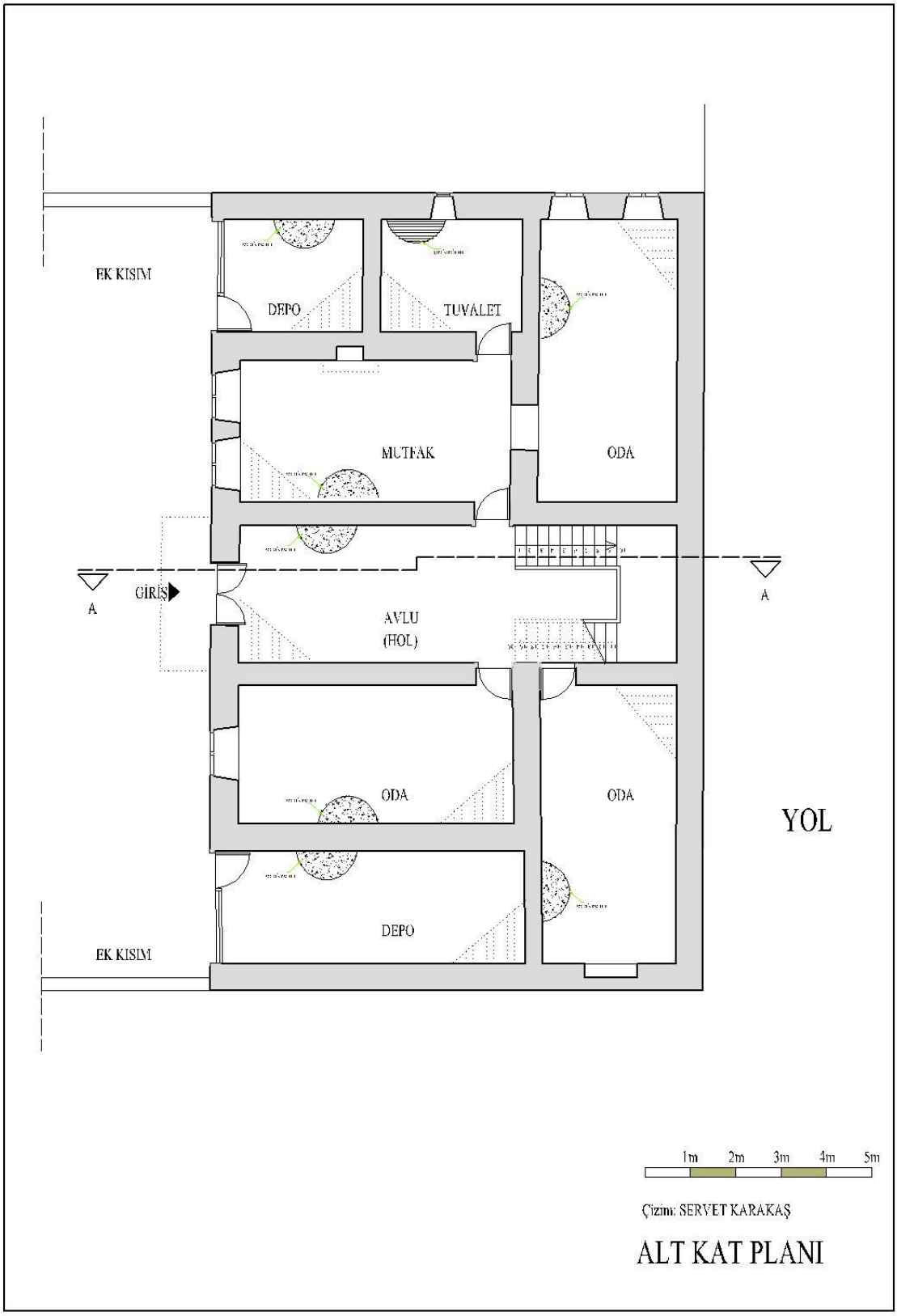
Malzeme olarak duvarlarda kerpiç malzeme, çıkma ve cephelerde bol miktarda ahşap kullanılmıştır. Şahnişin dış cephesi ahşap ile yapılmış olup pencere altındaki duvarlar, ahşap çatkıya çıtadan daha kalın tahtalar çıkılarak Bağdadi teknikle inşa edilmiştir.Yapının doğu ve batı cephelerinde bulunan kemerlerde bol miktarda ahşap kullanılmıştır.

Süsleme:

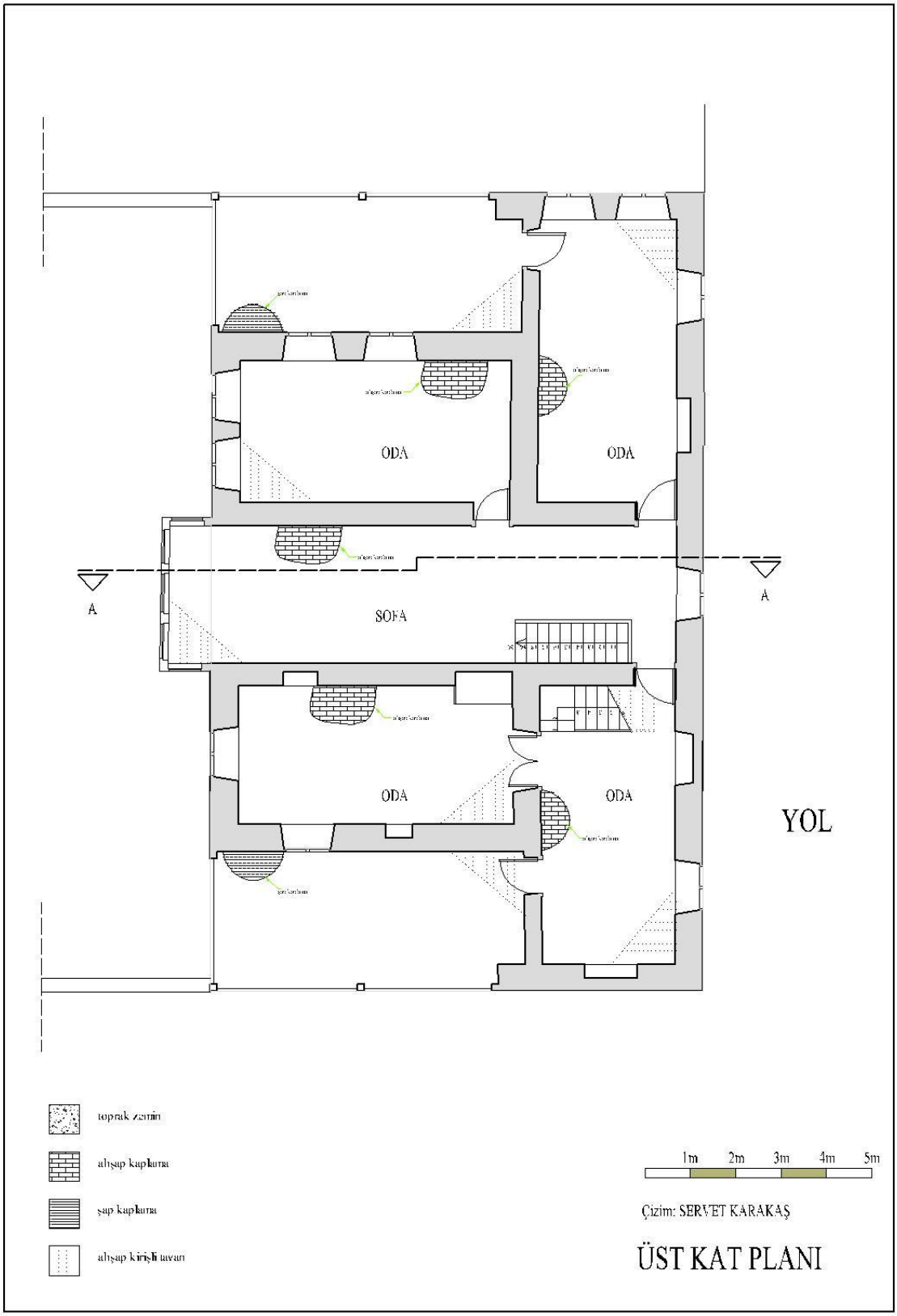
Üst katın tavanına yakma tekniği ile yazılar yazılmıştır.(Resim 83) Ahşap çıtalarla detaylandırılmış olan şahnişin ve payandaları evin süsleme detaylarını oluşturmaktadır.

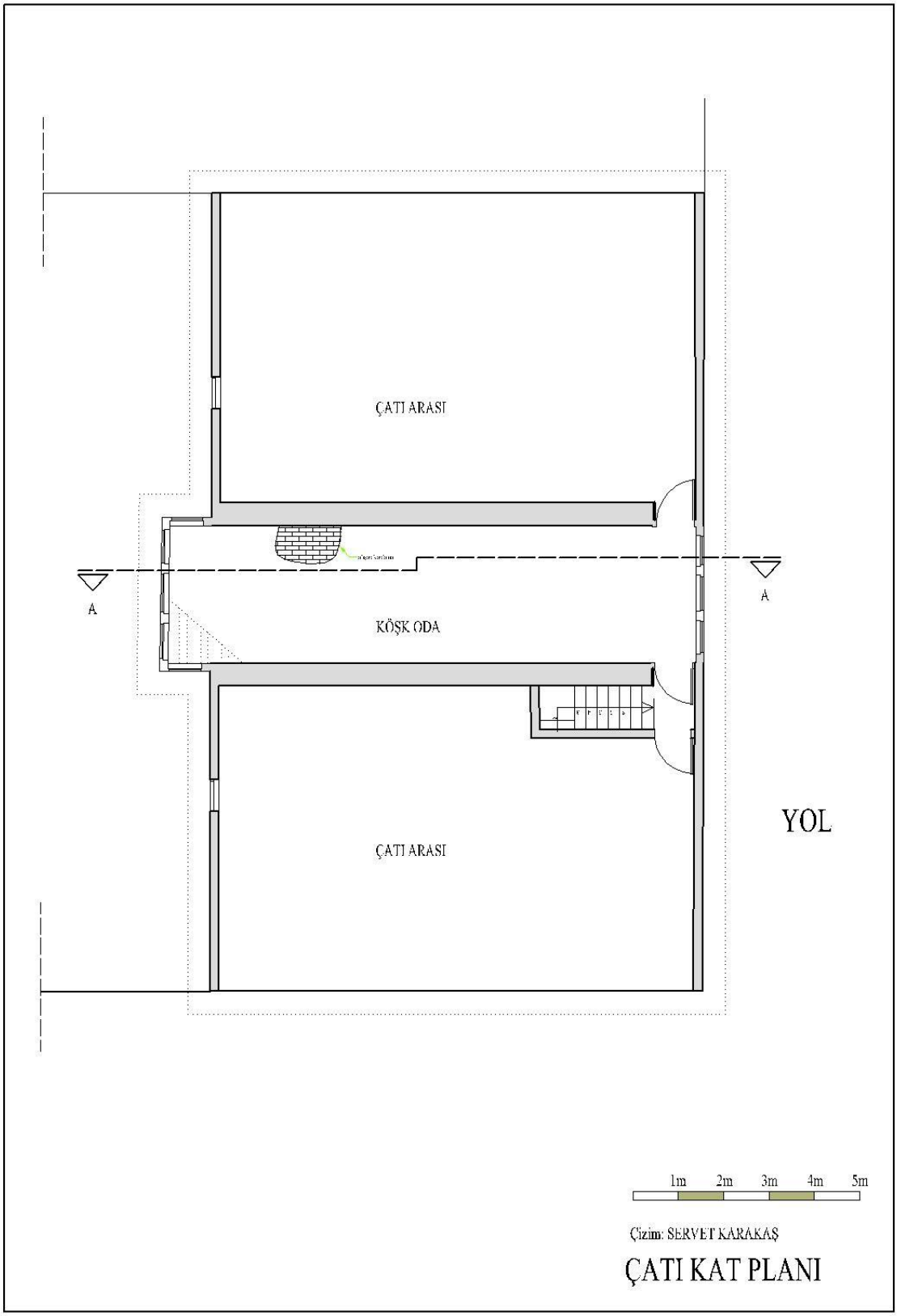
Şekil 58 Dişçi Hayri Say'ın Evi (Vaziyet Planı).

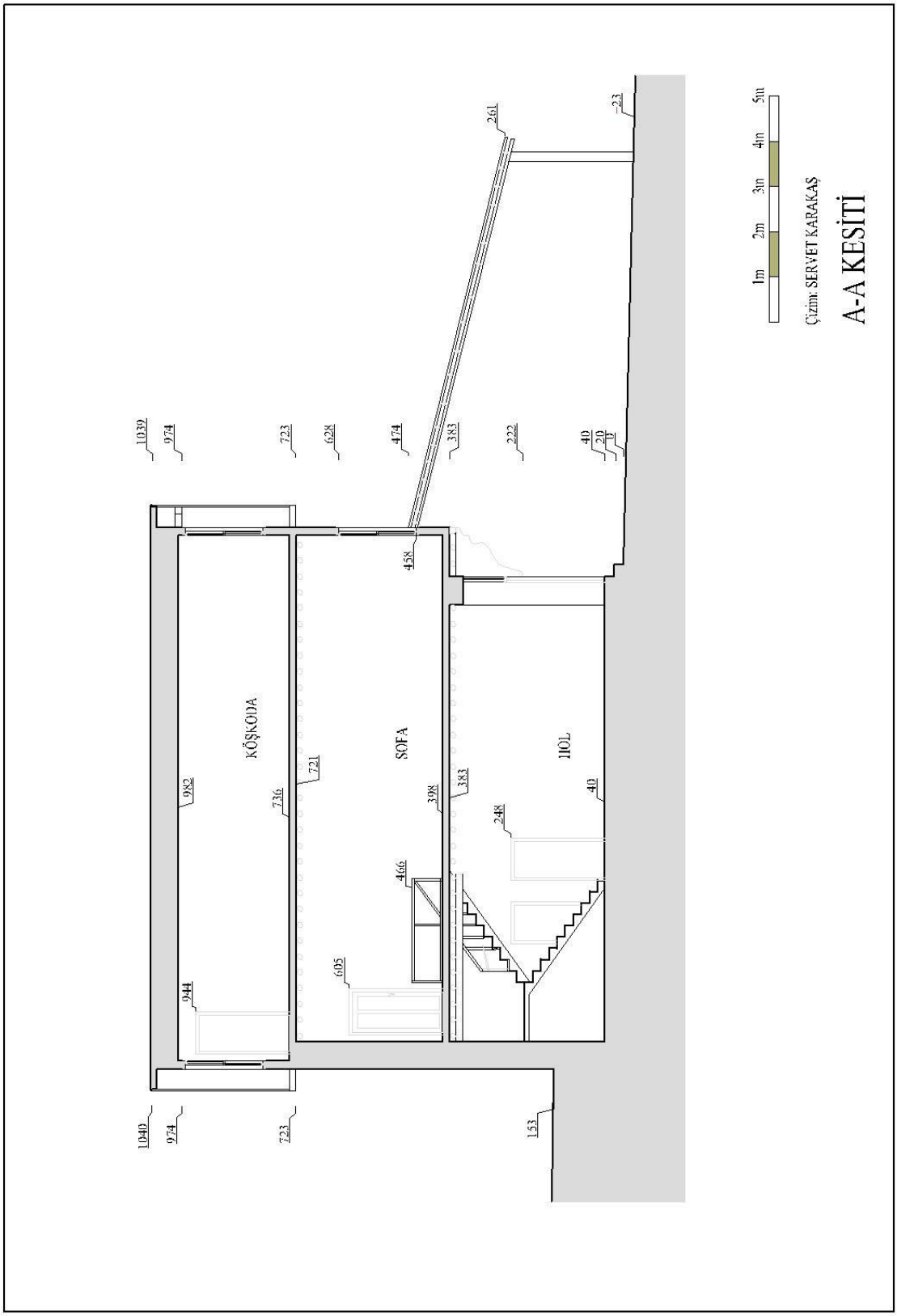
Şekil 59 Dişçi Hayri Say'ın Evi (Zemin Kat Planı).

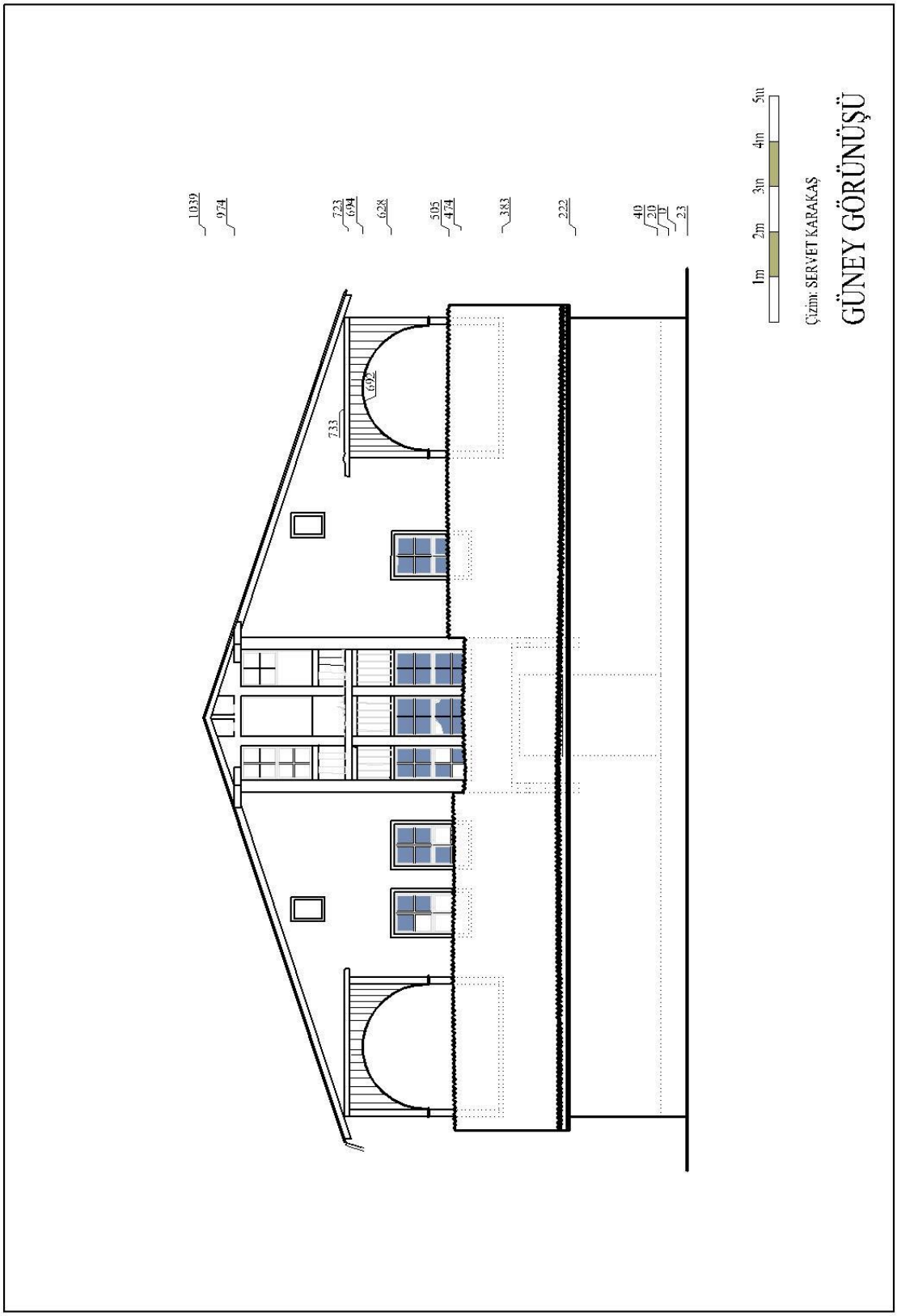
Şekil 60 Dişçi Hayri Say'ın Evi (Üst Kat Planı).

Şekil 61 Dişçi Hayri Say'ın Evi (Çatı Kat Planı).
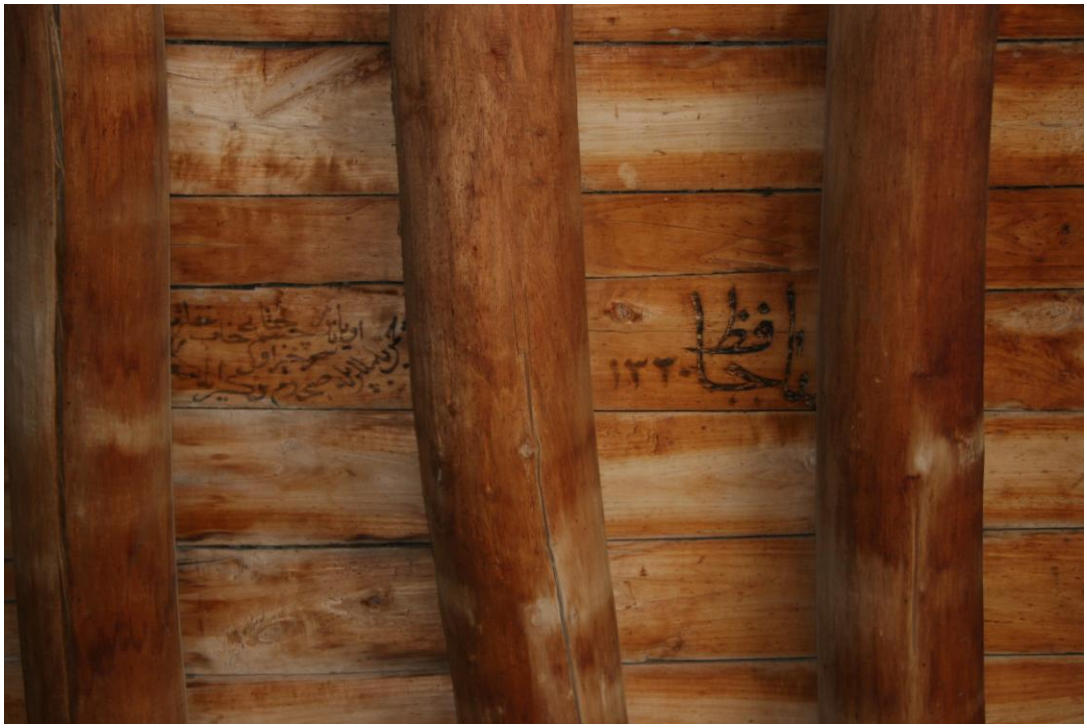

Şekil 62 Dişçi Hayri Say'ın Evi (A-A Kesiti).

Şekil 63 Dişçi Hayri Say'ın Evi (Güney Cephesi).

Resim 82 Dişçi Hayri Say'ın Evi (dış görünüş)

Resim 83 Dişçi Hayri Say'ın Evi (Evin tavanına yakma tekniği ile yazılmış ayeti kerime ve tarih belirten yazılar)

Resim 84 Dişçi Hayri Say'ın Evi (ahşap kemerler)

Resim 85 Dişçi Hayri Say'ın Evi (Köşk odanın iç görüntüsü)

4.12. Özcanların Evi

İnceleme Tarihi : Haziran 2007
Yapının Sahibi : Erol Özcan
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : -----
Ada No : 213
Parsel No : 1
Konumu : Mustafapaşa Mah. ------ Sok No:----
Tarihçesi : Özcan ailesi tarafından yapılan ev yakın zamanda detaylı bir onarım görmüştür. Son yılarda sürekli bir kullanıcısı olamayan ev, yaz aylarında başka illerde yaşayan aile fertleri tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Şehrin noktasal merkezine yakın olan yapı çevredeki yüksek katlı yapıların arasında adeta kaybolmuş vaziyettedir. (Resim 86) İki tarafından yola cepheli olan evin ön ve arka kısmında bahçesi bulunmaktadır. (Şekil 64) Alt katın girişi güney cephesindeki bahçeden sağlanırken üst kat girişi doğu cephesindeki sokaktan sağlanmaktadır.

Plan özellikleri:

Alt ve üst katı bağımsız iki ev olarak tasarlanmıştır. (Şekil 65) Caddeden bir miktar geri çekilerek güney cephesinde bir ön bahçe oluşturmuştur. Bu bahçeden yapının alt katına açılan bir kapı bulunur. Kapının üzerine gelen giriş saçağı, girişi belirginleştirmiştir. Giriş kapısının açıldığı mekan alt katın sofasıdır. Yapı boyunca uzanan sofanın iki tarafında odalar yer alır. Bunlardan 3 tanesi normal oda olup, arka bahçe tarafındaki odalardan biri mutfaktır. Odaların içinde gömme dolap ve nişler yer alır. Alt kat tamamen yaşama amaçlı olarak tasarlandığından alt kat pencereleri oldukça büyüktür. Sofanın sonunda bulunan kapı ile arka bahçeye çıkılır. Bahçe içerisinde eve bitişik olarak yapılmış tuvalet bulunmaktadır. Bu kısım ciddi bir değişiklik görmüştür. Arka bahçe içinde şu an kullanılmayan tulumba ve ahır mekânları bulunmaktadır. İç sofalı plan tipinde olan alt katın tamamen yaşama amaçlı olması ile servis mekanları bahçede planlanmıştır.

Üst katın girişi doğu cephesindeki tali yoldandır. İki kanatlı ahşap bir kapı merdiven holüne açılır. Tek kollu ahşap bir merdiven ile üst katın sofasına çıkılır. Sofa alt kattakinin aynısı olup; kuzey ve güney tarafındaki kapılar ile yarı açık bir mekan olan dış sofaya açılır. Alt kattaki oda düzeni üst katta da devam etmektedir. (Şekil 66) Üst kata çıkış sağlayan merdivenin kenarında ise banyo bulunur. Banyonun girişin hemen üstüne gelecek şekilde tasarlanmış bir dış sofa yer alır. (Şekil 66) Kuzey cephesinde bulunan dış sofa ise oldukça büyüktür. Yapının kuzey cephesini boyunca devam eder ve dış sofanın bir kenarında üst katın tuvaleti vardır.

Alt ve üst katı iç sofalı plan tipinde olan yapıda servis mekanlarının tamamen dışarıda düşünülmüştür. İki katın bağımsız iki ev olarak tasarlanması da yapının karakteristik özelliğidir.

Yapım tekniği:

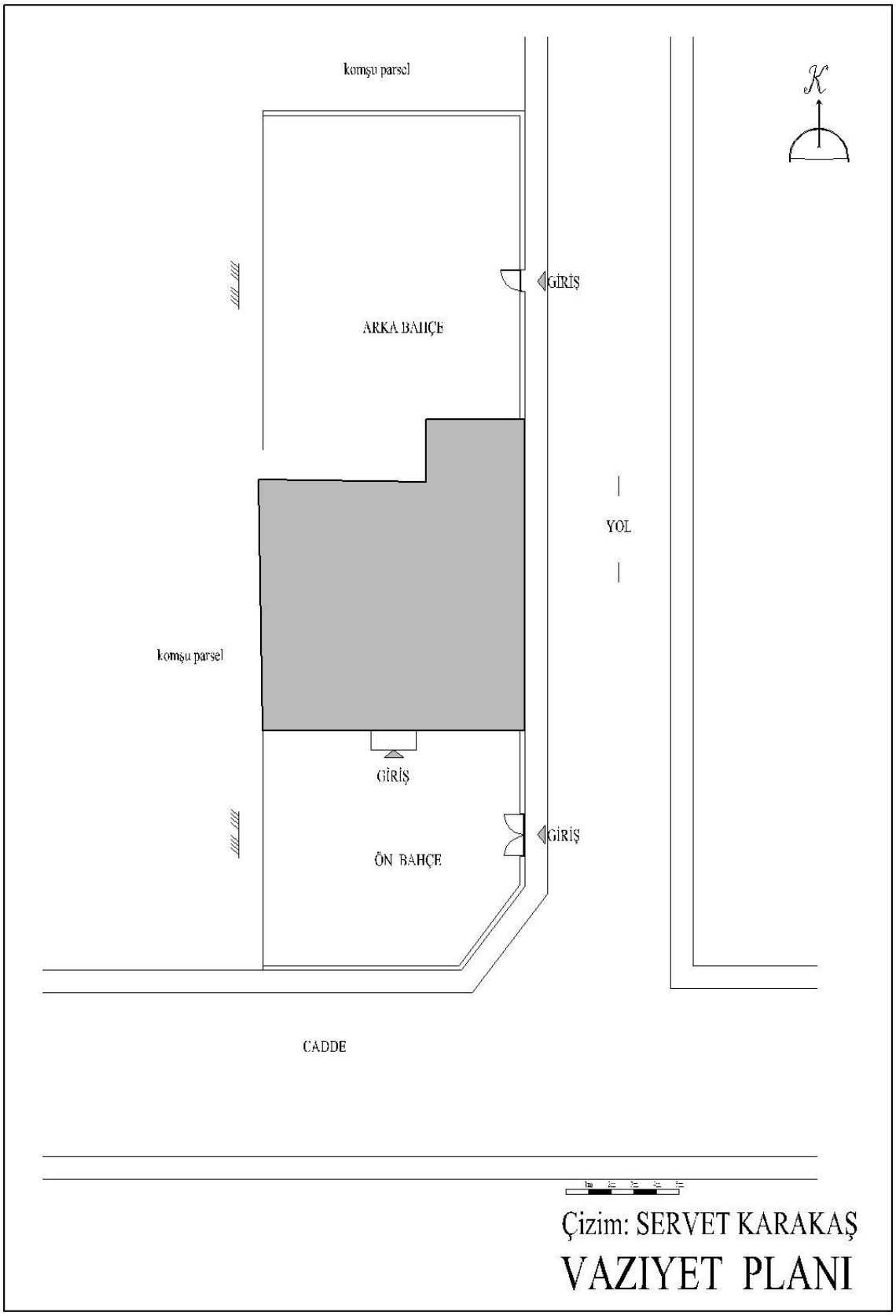
Duvarlar hakkında net bir bilgi olmayıp yapıldığı dönem itibariyle kerpiç olduğu sanılmaktadır. Mekanların tavanları ahşap kirişleme üzeri tahta kaplama ve toprak yüzeylerden oluşmaktadır. Evin çatısı, ahşap taşıyıcılı kırma çatı ile örtülüdür. Kapı, pencere, korkuluk, saçak gibi birçok detay ahşap malzeme ile oluşturulmuştur. Zeminler ahşap ve toprak yüzey şeklindedir.

Cephe Özellikleri:

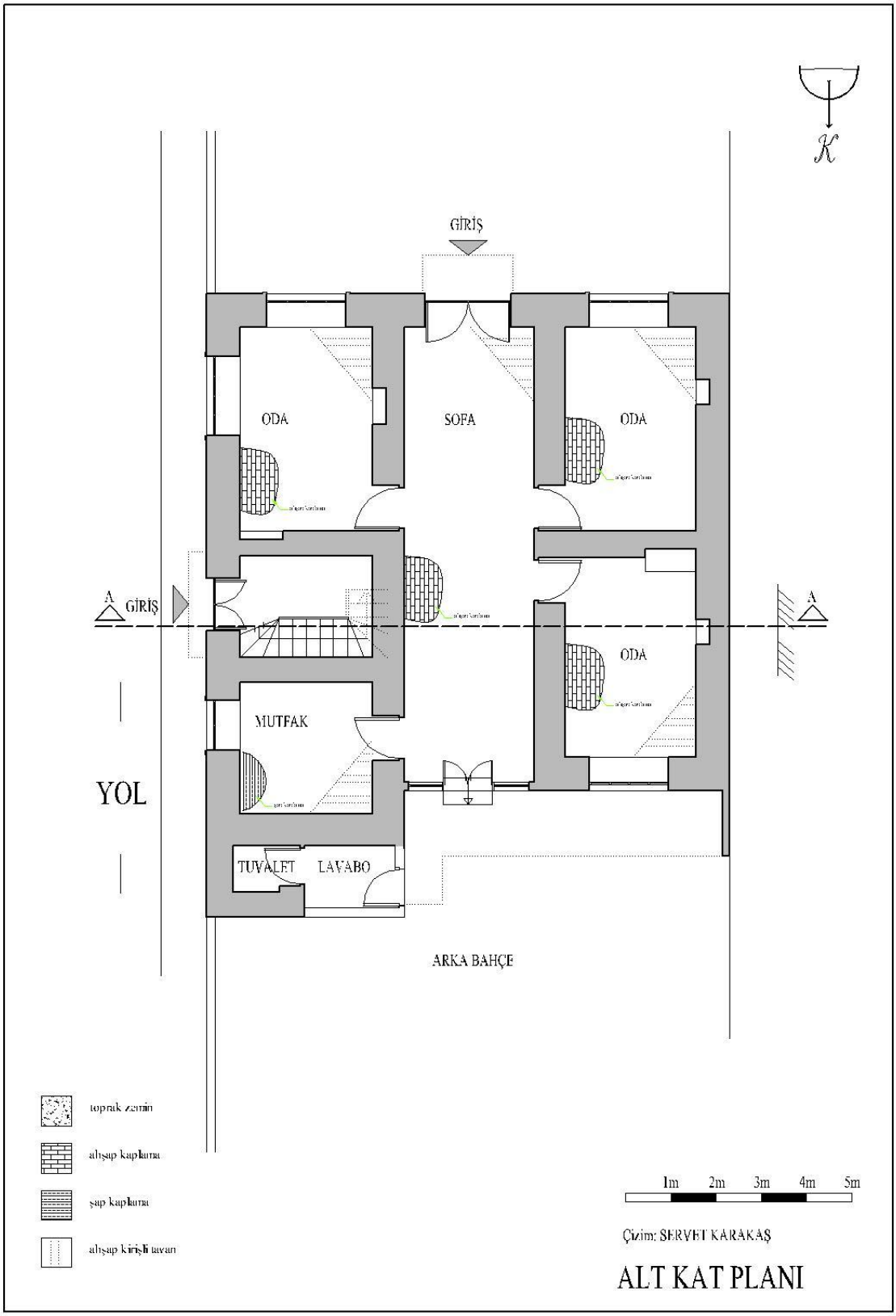
Dış cephesindeki söveler, pencere şekli ve giriş üstü çıkmalar ile farklı bir görünüşe sahip olan evin güney cephesinde kabartma halinde yapılan ay ve yıldız da yapının farklı bir cepheye kavuşmasını sağlamıştır. Ahşap payandalar ile desteklenmiş küçük dış sofalar kullanımdan ziyade; bir cephe öğesi olarak iki girişi belirginleştirmiştir. (Şekil 68) Sac çatı kaplamalı evin ahşap saçakları yapının orijinal detaylarındandır.

Süsleme:

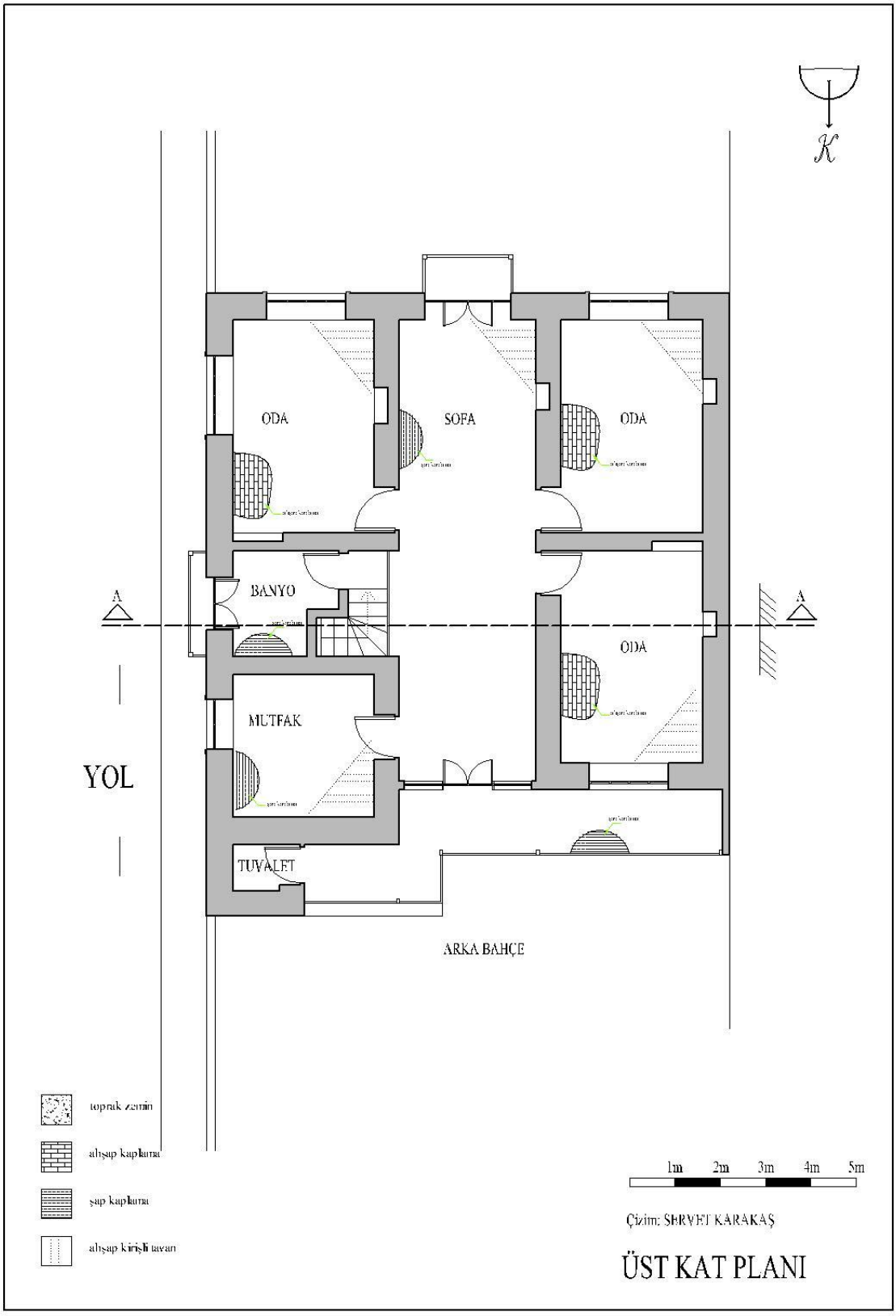
Dış cephesindeki kabartma ay ve yıldız dışında kapı üzerindeki motifler, korkuluk ve payandalar önemli süsleme elemanlarıdır. (Resim 87) Ayrıca saçak altı ahşap kaplaması süsleme öğeleri arasındadır. (Resim 88)

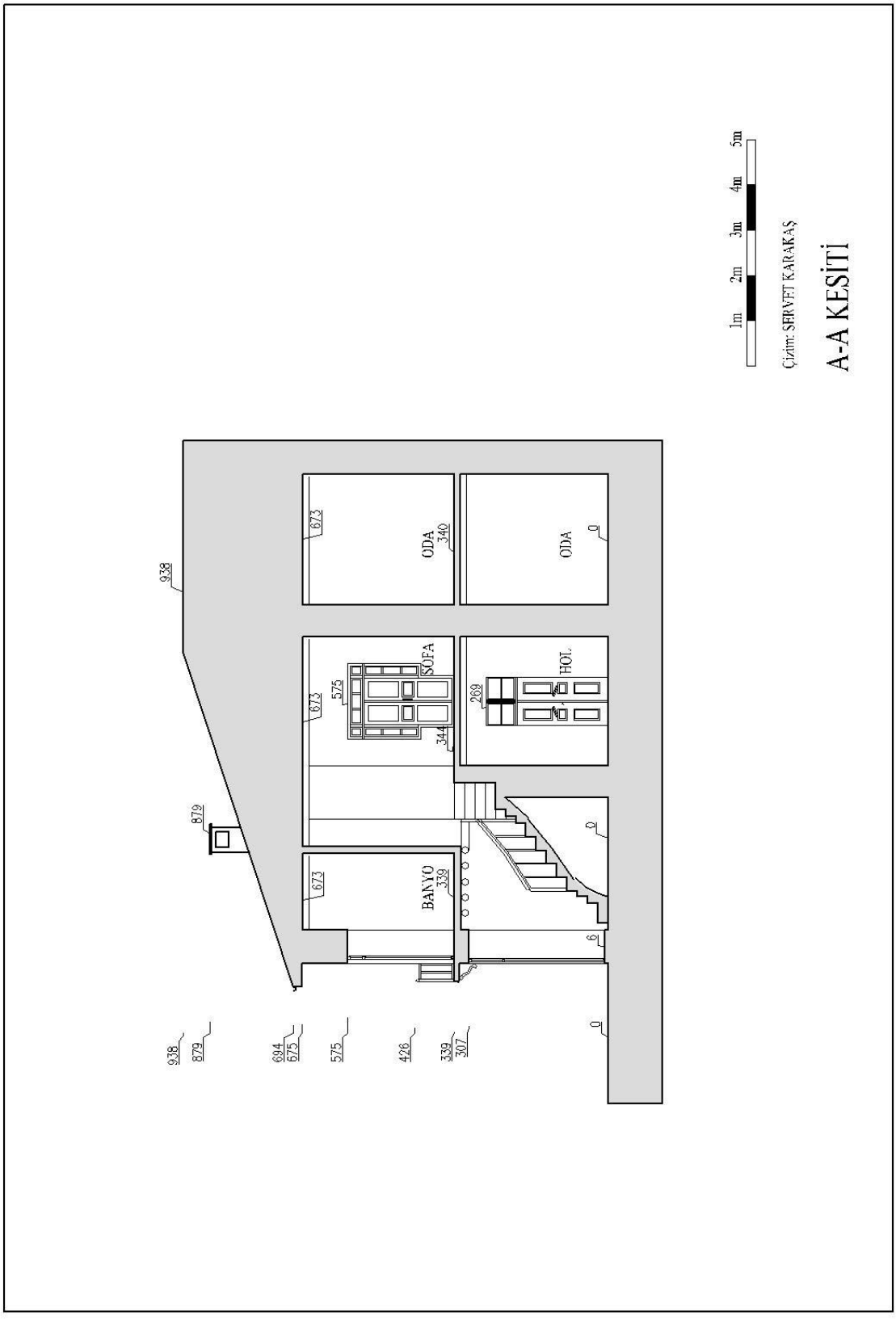
Şekil 64. Özcanların Evi (vaziyet planı)

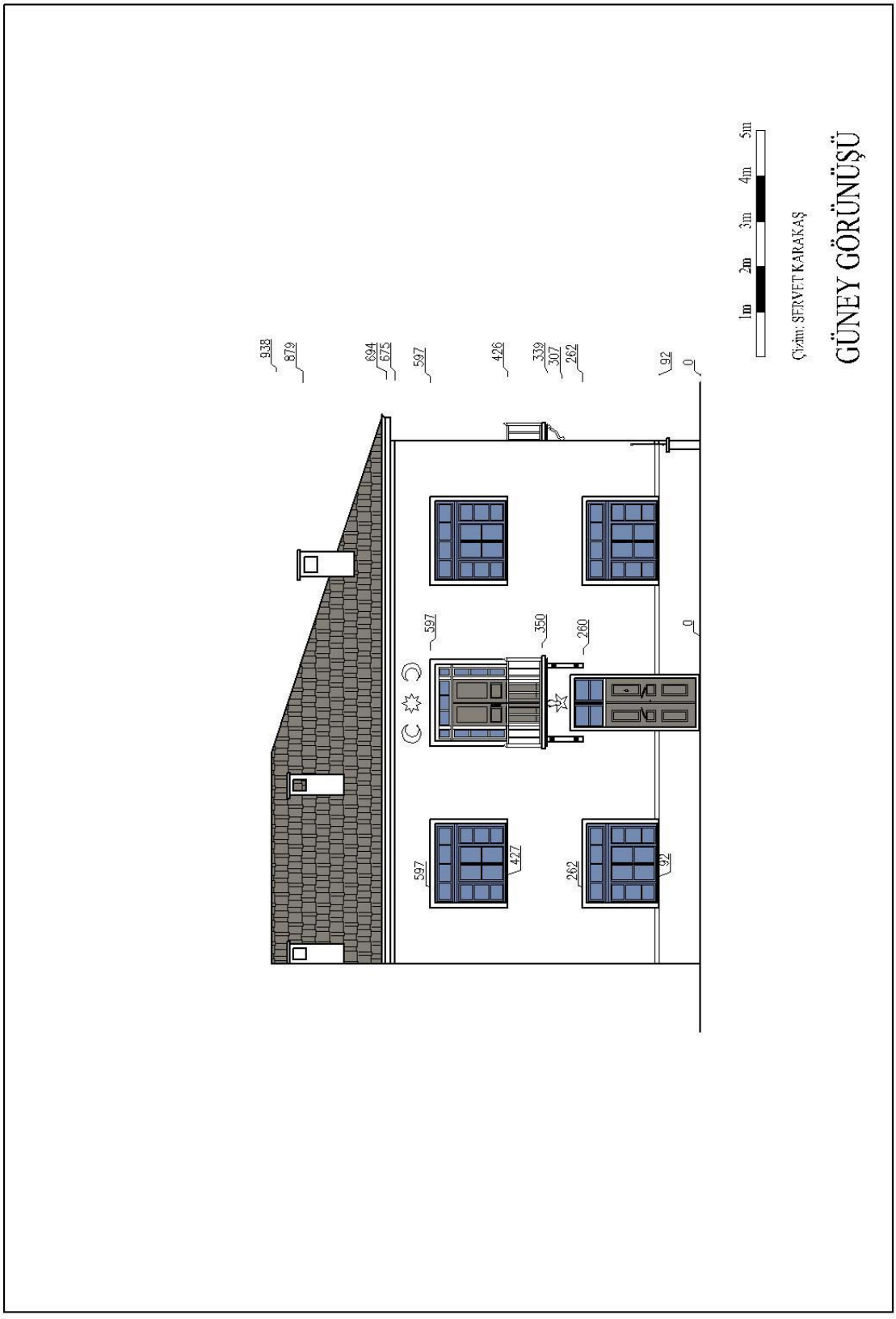
Şekil 65. Özcanların Evi (Zemin kat planı).

Şekil 66. Özcanların Evi (üst kat planı).

Şekil 67. Özcanların Evi (A-A Kesiti).

Şekil 68. Özcanların Evi (doğu cephesi)

Resim 86 Özcanların Evi (sokaktan görünüş)

Resim 87 Özcanların Evi (Alt kat giriş kapısı)

Resim 88 Özcanların Evi (ahşap işlemeli çatı saçağı)

Resim 89 Özcanların Evi (batı cephesi)

4.13. Selahattin Yıldız Evi

İnceleme Tarihi : Mart 2007
Yapının Sahibi : Selahattin Yıldız
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : 1911
Pafta No : -----
Ada No : -----
Parsel No : -----
Konumu : Akpınar Mah. ----- Sok No:--
Tarihçesi : Tavanındaki yazıdan yapım yılının 1911 olduğu belirtilen yapı incelemenin yapıldığı tarihte kullanılmamaktadır. Ev içinde zamanla ciddi değişimler olmuş alt kattaki odalar dükkana dönüştürülmüştür. Rölövesi alındıktan kısa bir süre sonra da yıkılmıştır.

Yapının genel tanımı:

Elazığ şehir merkezinde düz bir alan üzerinde bulunan evin batı cephesinde küçük bir bahçesi vardır. (Şekil 69) Bahçe içerinde havuz kalıntıları bulunmaktadır. Güney cephesinde iki kanatlı ve tek tokmaklı ahşap kapı ile giriş holüne (avlu) girilir. (Resim 91)

Plan özellikleri:

Holün sağ tarafı eskiden büyük bir oda iken burası son zamanlarda iki ayrı dükkan haline getirilmiştir. Evin eski kullanıcılarından (Ferhat Yıldız) edindiğimiz bilgiler doğrultusunda alt katta bulunan oda; selamlık odası şeklinde kullanılmıştır. Odanın batı cephesindeki pencereler yerini boydan cam yüzeye bırakmıştır. (Şekil 70) Holün kuzey cephesindeki duvarda iki kollu ahşap bir merdiven ile üst katın sofasına çıkılır. (Şekil 72) Merdiven sahanlığının altına sonradan yerleştirilen bir tuvalet ve banyo yer almaktadır. Üst kat sofası ile merdiven bir kapı ile ayrılmıştır. Sofaya kapıları açılan üç oda bir mutfak vardır. (Şekil 71) Güney cephesine bakan odalardan girişin üstüne gelen oda bir cumba ile dışarı doğru çıkma yapmıştır. Evin başodası olan bu bölüm en gösterişli odadır. Bu oda beş pencereli cumbası ile oldukça aydınlıktır. Odanın tavanında Yakma tekniği ile yazılımış yazılar mevcuttur. Burada 1911 yılını belirten tarih vardır. Doğuya bakan diğer bir oda ise yatak

odasıdır. Sofanın kuzeyinde yer alan mutfak ise oldukça dar bir mekan olarak düzenlenmiştir. Mutfağın kuzey tarafında bir pencere ile bu bölüm aydınlatılmıştır. Batıya bakan kısmında ise şu an yıkılmış olan bölüme açılan bir kapı yer alır.

Evin her iki katı da oturma amaçlı olarak tasarlanarak, müştemilat kısmı ise yanındaki bahçesinde çözülmüştür. İç sofalı plan tipine sahip küçük bir şehir evidir.

Yapım tekniği ve malzeme:

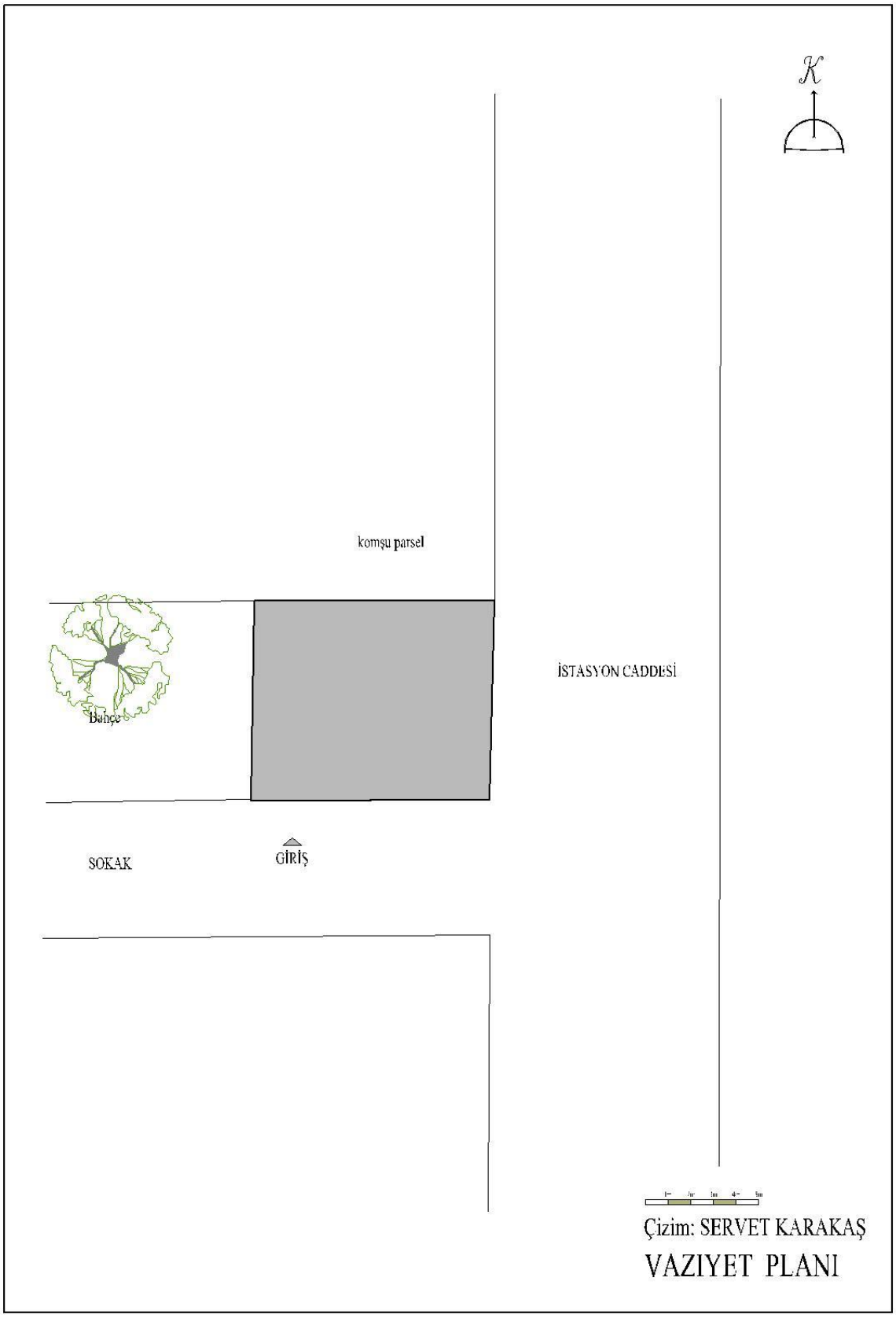
Malzeme olarak; taş kerpiç ve ahşap kullanıldığı gözükmektedir Duvar yapımında kerpiç malzeme kullanılmıştır. Sofa ile başoda arasındaki duvarda Bağdadi tekniği kullanılmıştır. (Resim 92) Üst katın güneye bakan köşesindeki oda ise 3,50 cm lik açıklığa sahiptir. Mekan zeminleri ahşap kaplama ve toprak harcı şeklindedir. Evin üst örtüsü sac kaplamalı kırma çatı şeklindedir. Saçak altlarında ise ahşap kaplama yapılmıştır.

Cephe Özellikleri:

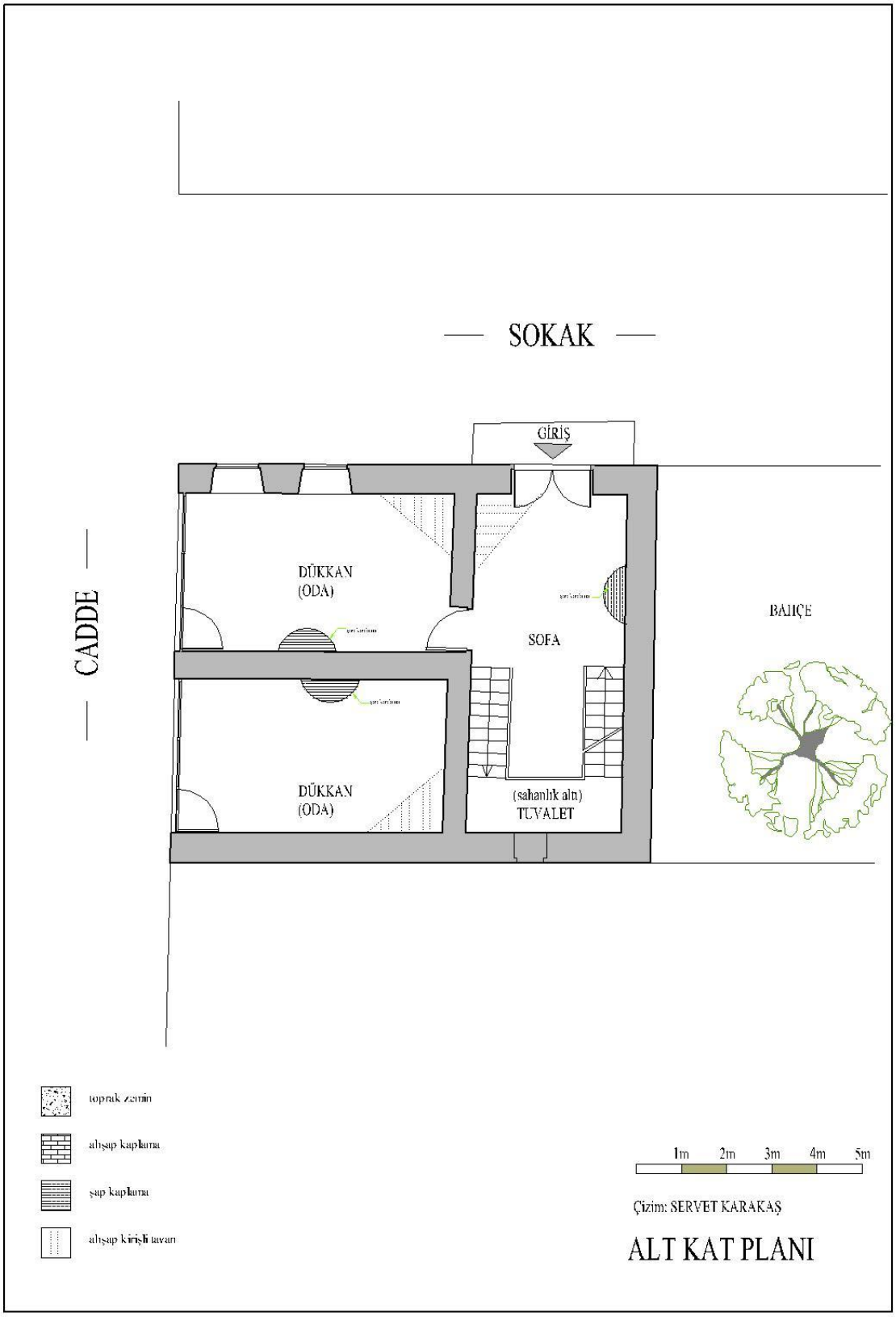
Güney cephesindeki cumbası dışında yapının cephelerinde sadelik hakimdir. Yakın zamanda pencere kenarına kabartma söveler yapılmıştır. Alt kattaki oda dükkana dönüştürülürken oda pencereleri yerini boydan pencereye ve kapıya bırakmıştır. (Resim 90), (Şekil 73)

Süsleme:

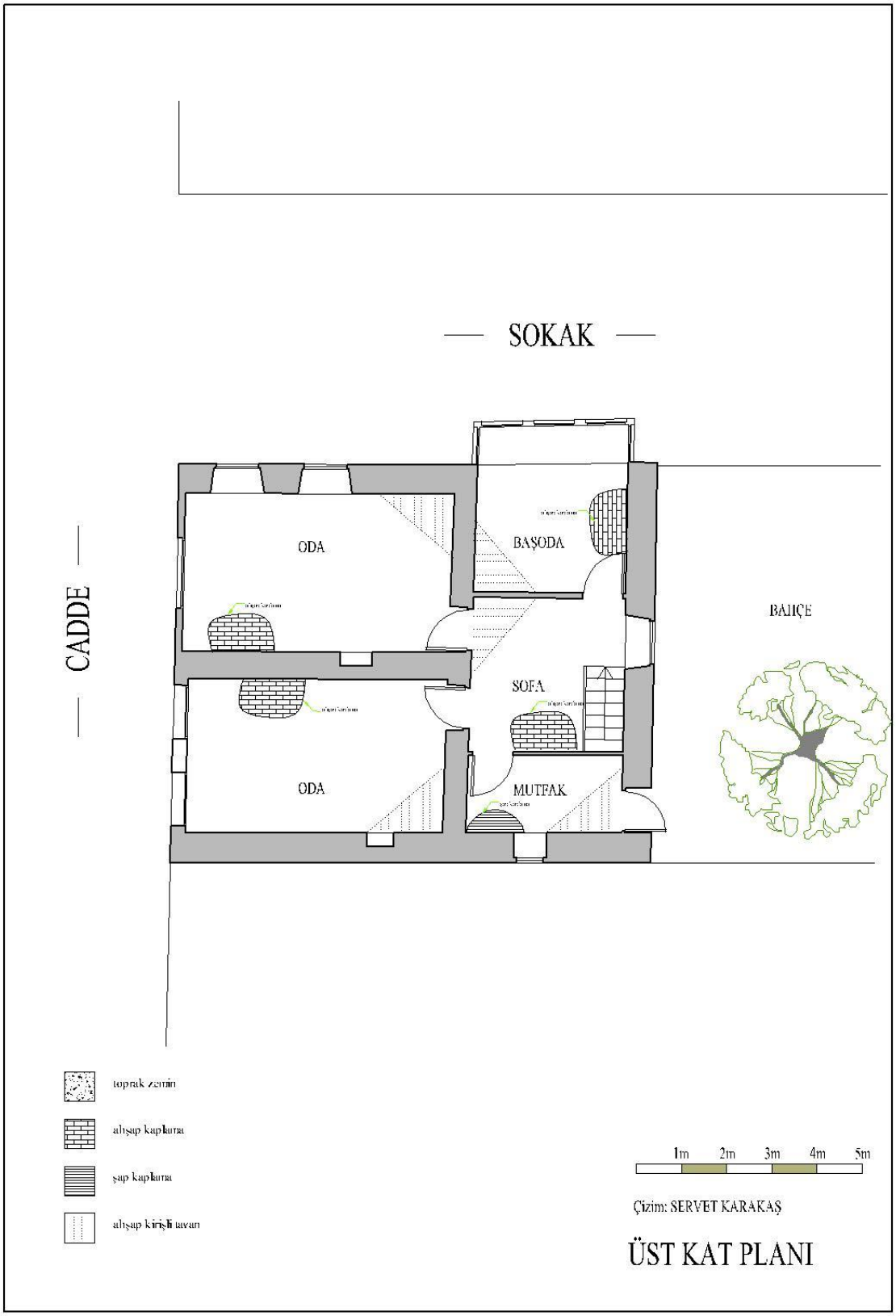
Ev süsleme açısından sade olup sadece üst kat odalarında tavana yazılmış ev hakkında bilgi veren bir yazı bulunmaktadır. (Resim 93)

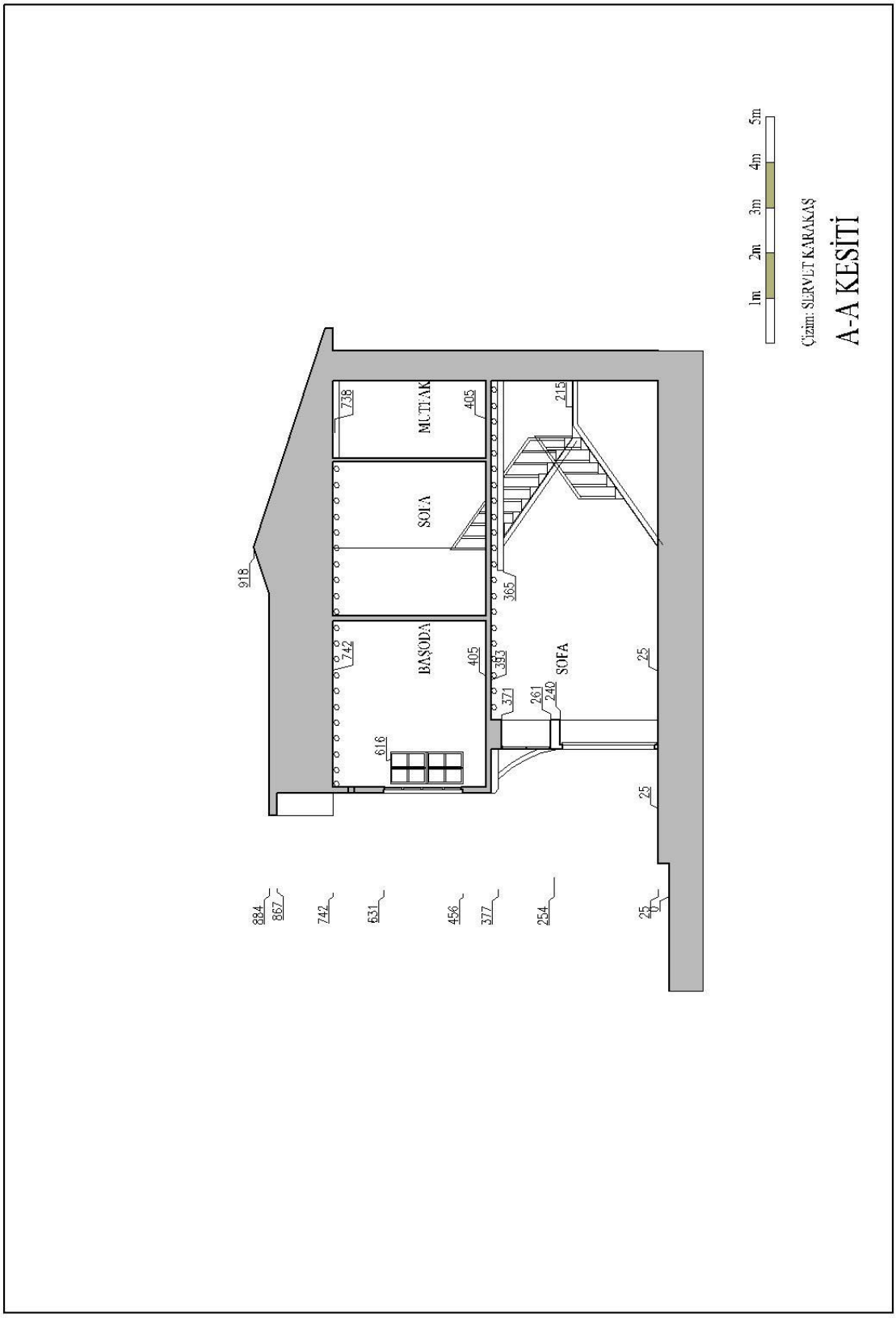
Şekil 69. Selahattin Yıldız Evi (Vaziyet Planı)

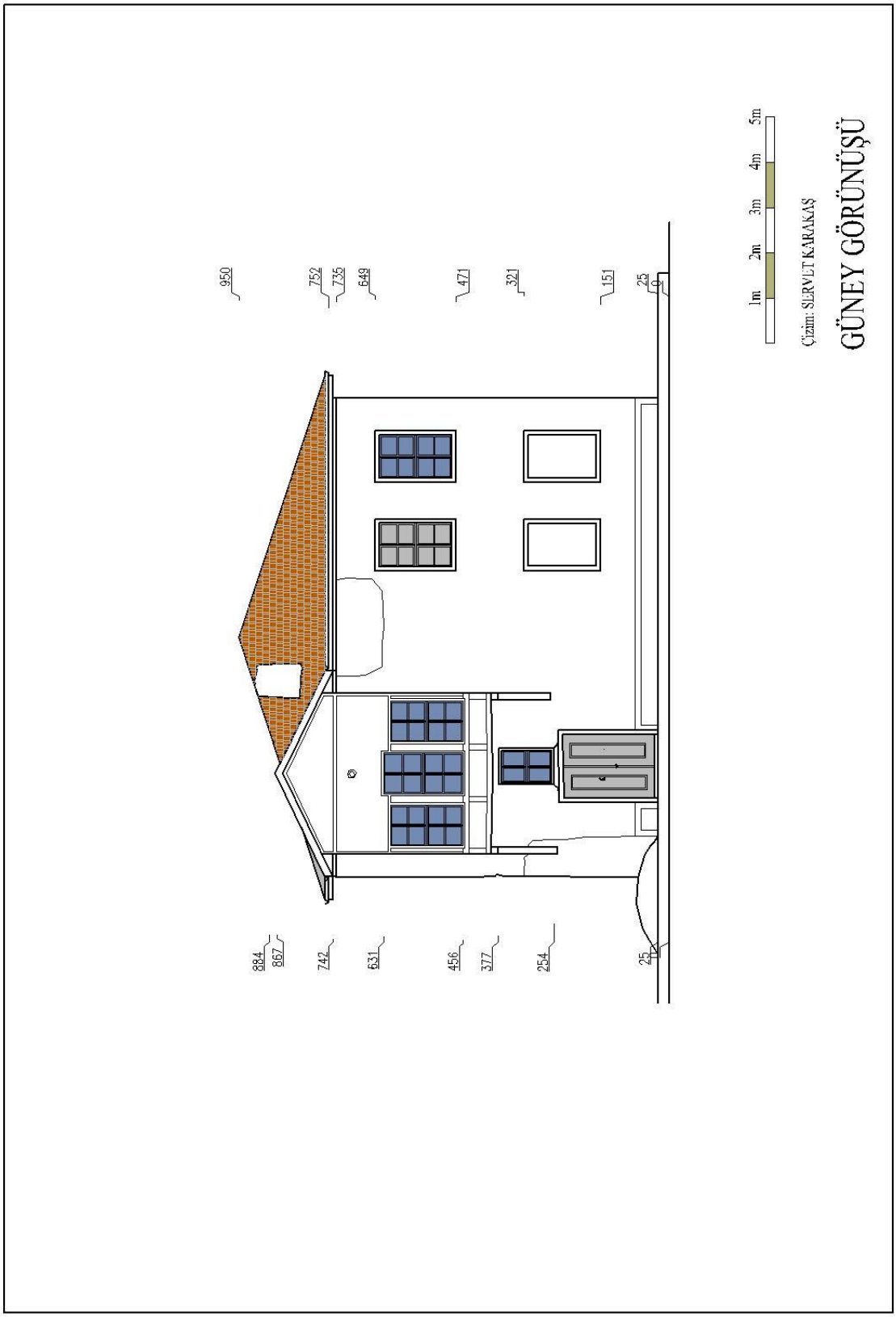
Şekil 70. Selahattin Yıldız Evi (Alt Kat Planı)

Şekil 71. Selahattin Yıldız Evi (Üst Kat Planı)

Şekil 72. Selahattin Yıldız Evi (A-A Kesiti)

Şekil 73. Selahattin Yıldız Evi (Güney Cephesi)

Resim 90 Selahattin Yıldız Evi (sokaktan görünüş)

Resim 91 Selahattin Yıldız Evi (Kapı tokmağı)

Resim 92 Selahattin Yıldız Evi Üst katta bağdadi tekniği ile yapılan duvar)

Resim 93 Selahattin Yıldız Evi (Oda tavanında bulunan yazı)

4.14. Faik Beyin Konağı

İnceleme Tarihi : Mart 2006
Yapının Sahibi : Faruk
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : 40
Ada No : -----
Parsel No : 1656
Konumu : Ulukent Mah. Dağ Sok No:5
Tarihçesi : Tavanındaki yazıdan yapım yılının 1911 olduğu belirtilen yapı incelemenin yapıldığı tarihte kullanılmamaktadır. Ev içinde zamanla ciddi değişimler olmuş alt kattaki odalar dükkana dönüştürülmüştür. Rölövesi alındıktan kısa bir süre sonra da yıkılmıştır.

Yapının genel tanımı:

Hüseynik mahallesinin kuzey yamacında yer alan konak güney cephesine dönük olarak planlanmıştır. Bu konak Miri Ümera Hacı Muharrem Paşanın konağıdır. Oldukça eğimli bir alana kurulu konağa Harput'a doğru çıkan Arnavut kaldırımlı bir sokakla ulaşılır. (Şekil 74) Büyük bir bahçe içerisinde bulunan yapı haremlik selamlık bölümleri olan konakolarak planlanmıştır.

Plan özellikleri:

Konağa kesme taşlarla örülü büyük bir cümle kapısından avluya girilir. (Resim 96) Avludan yapının alt katındaki ahır merek bölümlerine geçilir. (Şekil 75) Avlunun zemini farklı renklerde kullanılan dere taşlarının zemine döşenmesiyle oluşturulmuştur Avludan taş basamaklı iki merdivenle üst kata çıkılır. Merdivenlerden biri taş kemerli eyvan ile avludan ayrılmıştır. (Resim 97),(Şekil 77) Bu bölümdeki merdivenlerin konağın arka kısmındaki haremlik bölümüne geçilmektedir. Avludan doğrudan çıkan merdiven ile selamlık kısmına çıkılır. Selamlık sofası avluya bakmaktadır. Bu kısım Şahnişin şeklinde avluya doğru taşmıştır. Yazlık oda şeklinde de kullanılabilen bu bölümden avlunun bir kısmını örten dama geçiş yapılmaktadır. Sofanın içinde selamlık için yapılan tuvalet, depo ve bir oda yer almaktadır. Sofanın sağında bir ara hol bulunmaktadır. Bu holden

selamlığın diğer iki odasına girilir. Konağın selamlık kısmındaki yukarı çıkan merdivenler ile çatı katındaki köşkodasına ulaşılır. Bu kısım bugün mevcut değildir.

Üst katta avluya bakan, haremlik ve selamlık bölümlerinden bağımsız bir oda yer almaktadır. Bu odanın plan şemasındaki konumu dikkate alınarak misafir odası olduğu sanılmaktadır.

Avludan kuzeyindeki, eyvanla kapatılan merdivenle evin haremlik kısmına ve kottan dolayı oluşan üst kat seviyesindeki bahçeye çıkılır. Merdivenlerden sonra revaklı bir bölüm ile haremlik kısmına ulaşılır. Bu bölümde taş kaidenin üzerine ahşap sutunlar konularak üzeri dam yapılmıştır. Revakların sonunda evin mutfağı, banyo ve tuvaleti yer almaktadır. Ahşap bir kapı ile haremliğin sofasına girilir. Sofanın içerisinde ahşaptan yapılmış bir kemer sofayı ikiye bölmektedir. (Resim 103) Sofanın sol duvarında yüklük olarak kullanılan bir dolap ve üst kata bağlantı sağlayan bir ahşap merdiven yer alır. Sağ tarafta haremliğin odalarından birine girilir. Odanın içerisinde Odanın pencereleri evin güneyinde ki dama bakmaktadır. Bu oda bugün evin oturma odası olarak kullanılmaktadır. Sofanın kemerle bölünen ikici kısmında büyükçe bir oda ve evin güneye ve batıya bakan dam kısmına geçilen bir kapı bulunmaktadır. Damın batı tarafında ise sebze bahçesi olarak kullanılan küçük bir bahçe bulunur. Bahçenin yan duvarları arazi eğimine bağlı olarak kademelendirilmiştir.

Haremlik ve selamlık bölümleri iç sofalı plan şemasına sahiptir. (Şekil 76) Araziye uyumlu çözümü nedeniyle yapıda farklı açılı mekanlar oluşturulmuştur.

Yapım tekniği ve malzeme:

Konağın yapımında taş ahşap ve kerpiç kullanılmıştır. Alt katta dere taşları ile taşıyıcı duvarlar oluşturulmuştur. Bazı iç duvarlarda ise; sivri kemerler taşıyıcı durumundadır. Üst katta ise kerpiç malzeme kullanılmıştır. Bazı duvarlarda hımış tekniği ile duvarlar yapılmıştır. Mekan zeminlerinde ahşap ve taş kaplama kullanılmıştır. Avluda yerler muazzam taş işçiliğinin bulunduğu zemin döşemesi yer almaktadır. (Resim 98), (Resim 99)

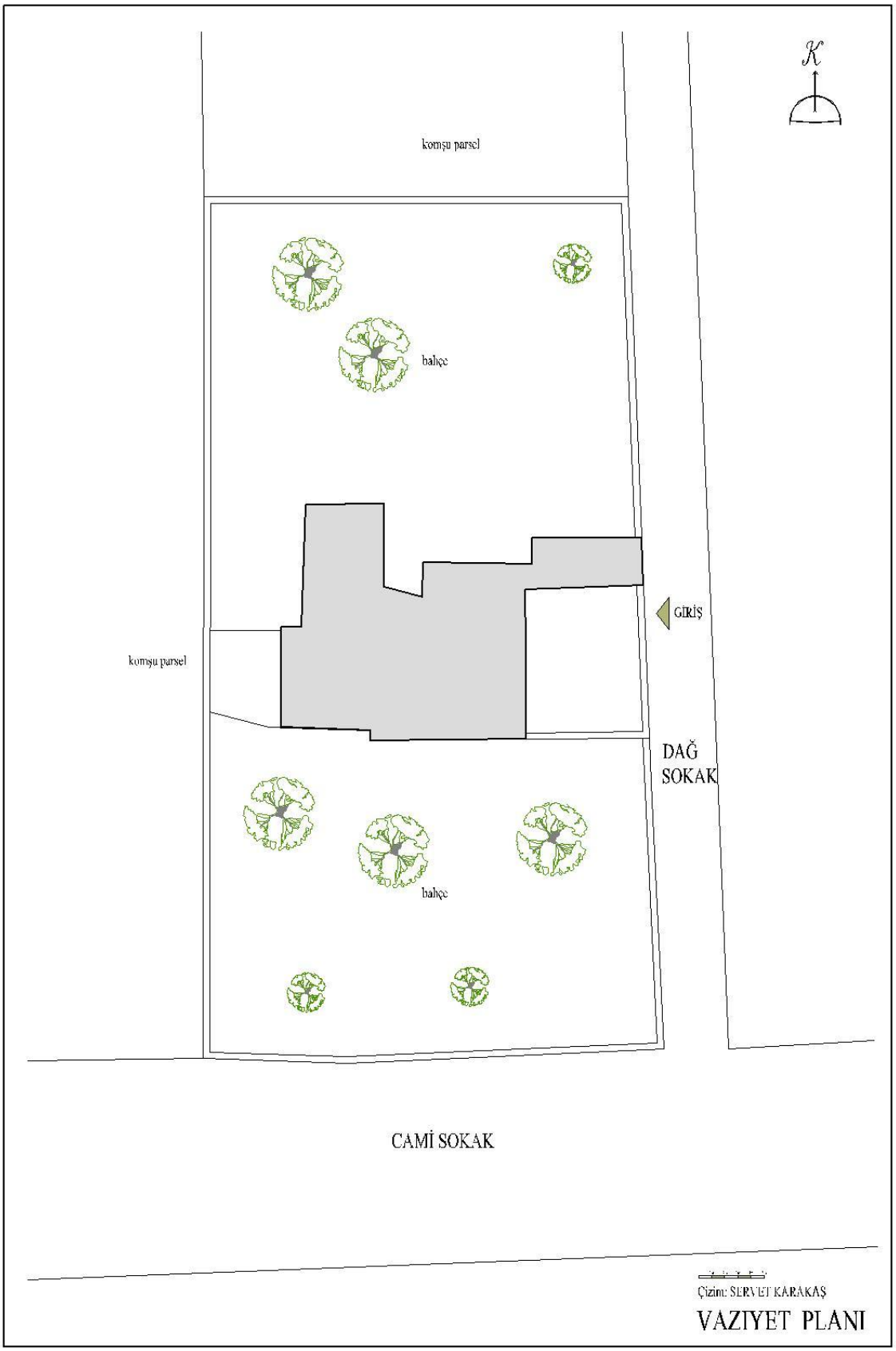
Cephe Özellikleri:

Yüksek avlu duvarları ile yapının giriş cephesi büyük oranda duvarlar tarafından gizlenmiştir. Bu cephedeki şahnişin ve giriş kapısıönemli cephe elemanlarıdır. (Şekil 78) Güney cephesi ise büyük bahçesine bakmaktadır. Ve konağı

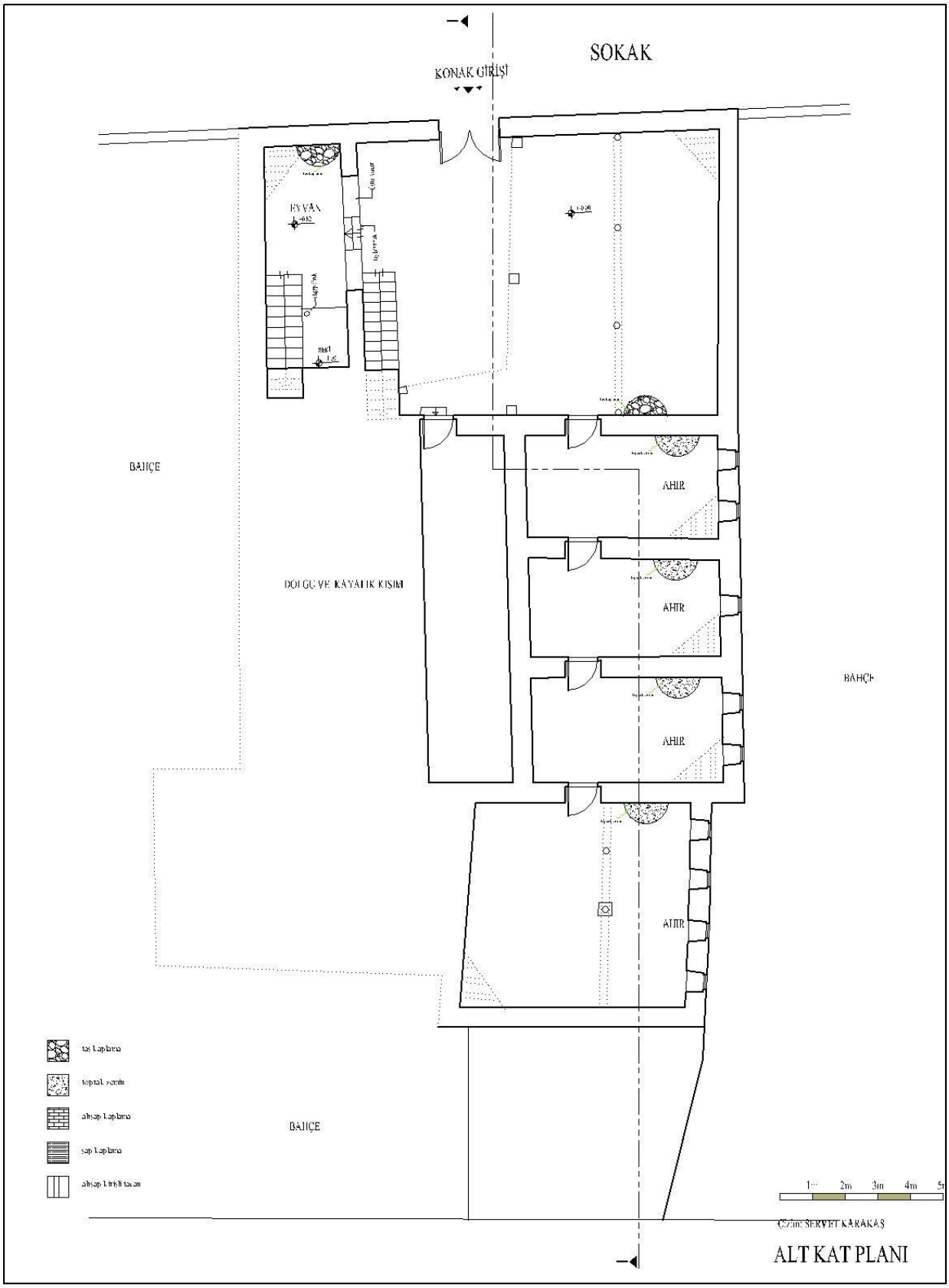
çoğu mekanının baktığı cephe burasıdır. Bu cephede yer alan pencereler büyük tutulmuştur. Çatı katındaki köşkoda. şu anda mevcut olmayıp konağın eski foğraflarında yer almaktadır. Köşkoda altındaki payandalar ve bugün mevcuttur. (Resim 94-95) Diğer cepheler sade tutulmuştur.

Süsleme:

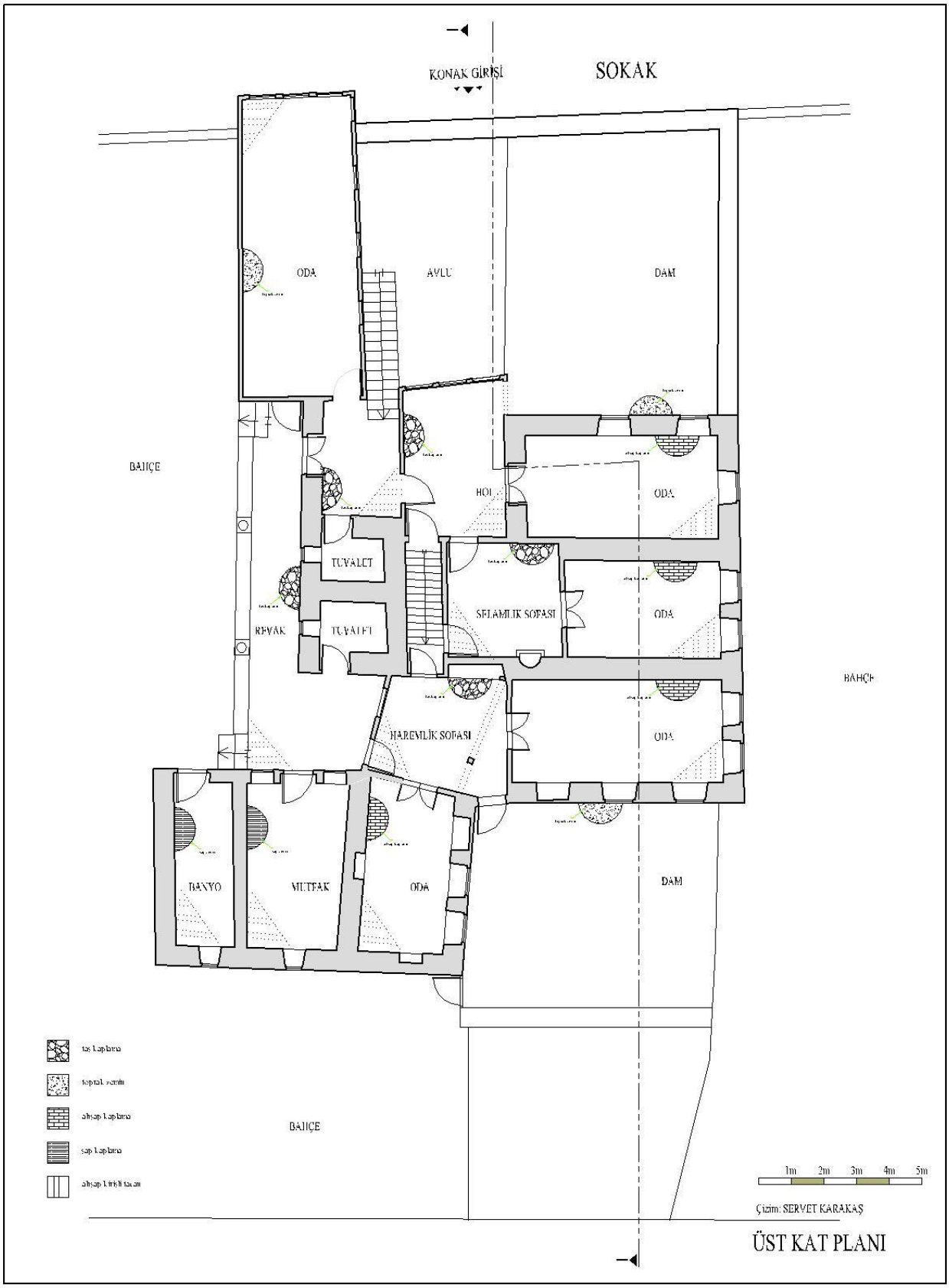
Bahçe içinde taş işlemeli çeşmeler ve evin orijinal işlemeli eşyaları halen kullanılmaktadır. (Resim 102) Selamlık odasında ahşap tavan üzerine renkli motiflerle süslemeler yapılmıştır. Haremlik Odasının içerisinde karşı duvarda ahşap süslemeli orijinal bir dolap bulunmaktadır. (Resim 100) Haremlik sofasının içerisinde yer döşemesinde üzerinde yazı bulunan taşlar kullanılmıştır. Konağın en önemli süsleme detayı Köşk odasının dışarıya çıkma şahnişin dibi ve payandaları Elazığ ev mimarisinde eşi olmayan nitelikte ahşap işçilik ile süslenmiş durumdadır. (Resim 101)

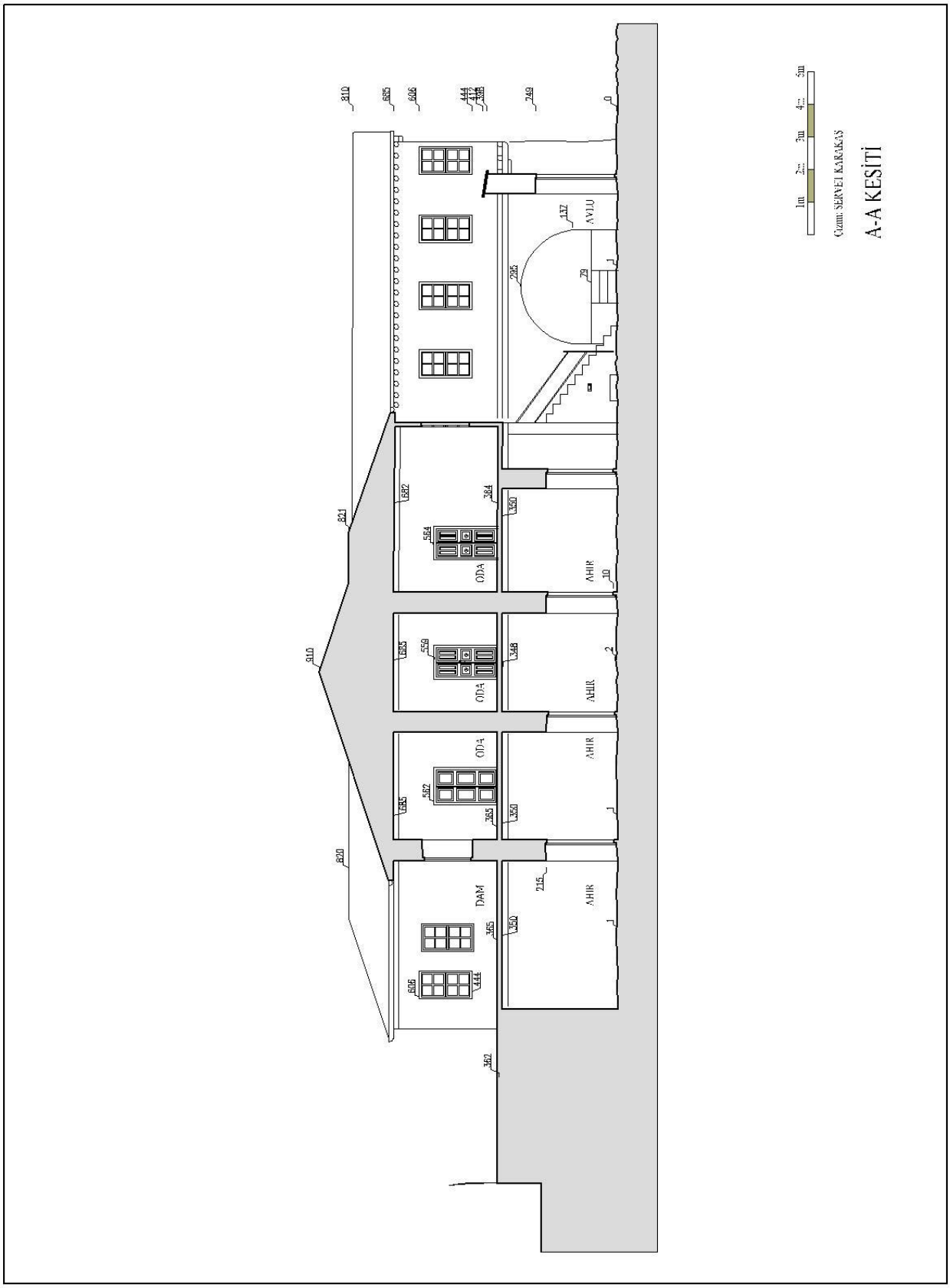
Şekil 74. Faik Bey Konağı (Vaziyet Planı).

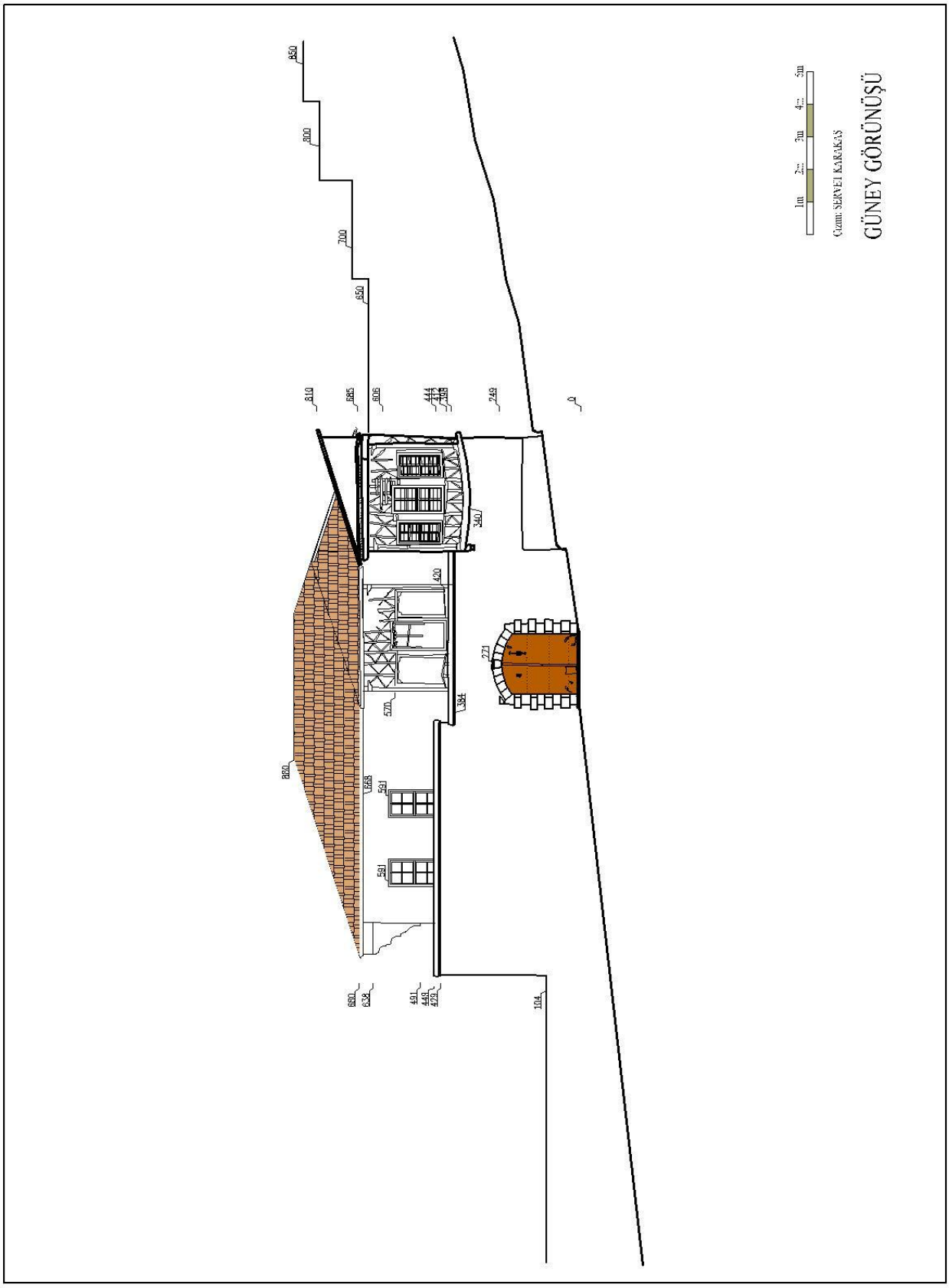
Şekil 75. Faik Bey Konağı (Zemin Kat Planı).

Şekil 76. Faik Bey Konağı (Üst Kat Planı).

Şekil 77. Faik Bey Konağı (A-A Kesiti).

Şekil 78. Faik Bey Konağı (Batı Cephesi).

Resim 94 Faik Bey Konağı (Evin bugünkü güney cephesi)

Resim 95 Faik Bey Konağı (Evin köşk odası yıkılmadan önceki resmi)

Resim 96 Faik Bey Konağı (Avlu giriş kapısı)

Resim 97 Faik Bey Konağı (Avlu içindeki eyvan)

Resim 98 Faik Bey Konağı (taş döşemeli avlu zemini)

Resim 99 Faik Bey Konağı (Evin üst katında sal taş döşenen zemin)

Resim 100 Faik Bey Konağı (Haremlik kısmında bulunan ahşap süslemeli gömme dolap)

Resim 101 Faik Bey Konağı (yıkılan köşk oda şahnişini altındaki ahşap süsleme)

Resim 102 Faik Bey Konağı (bahçede bulunan orijinal taş süslemeli çeşme)

Resim 103 Faik Bey Konağı (Haremlik kısmında yer alan ahşap kemer

4.15. Resül Çiçek Evi

İnceleme Tarihi : Ağustos 2006
Yapının Sahibi : Resül Çiçek (Kiracı)
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : -----
Ada No : -----
Parsel No : -----
Konumu : Hüseynik Mah. Çatal Sok No: 26
Tarihçesi :Tarihçesi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız ev bugün kiracı bir aile tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Hüseynik mahallesinin doğusunda bulunan tepenin batıya bakan yamacında yer alan ev, topografyaya ve önündeki sokağa uyumlu olarak inşa edilmiştir. (Şekil 79) Çevresine hakim manzarası ile evin; mekan yönleri tamamen batı cephesindeki mahalleye dönüktür. (Resim 104) Yamaca kurulu olan eve sekilendirme ile oluşturulmuş bir yol ile ulaşılır. (Resim 106)

Plan özellikleri:

Orijinal ahşap bir kapı evin giriş holüne (avlusuna) açılır. Holün sol tarafında bugün içine banyo ve tuvalet yerleştirilmiş bir oda yer alır. Holün sağ tarafına da ise ahşap dikmeler ile desteklenmiş bir ahır bulunur. Ahırdan bir rampa ile evin kilerine geçilir. Kilerin içinde, evin arka kısmına gelen kayanın oyulması ile oluşturulmuş bir mahzen yer almaktadır. (Şekil 80) Bu kısımların döşemeleri doğal taş ve kayadır. Holün içinde girişin tam karşısında küçük bir oda yer alır. ışık almayan bu odanın arka duvarı traşlanmış kaya yüzeyi ile bitmektedir. Bu bölüm ışığı holden almaktadır. Ahşap bir merdiven ile holden evin üst katındaki sofasına çıkılır. L formundaki sofanın içinde ahşap bir direk ile bu kısım geniş tutulmuştur. Sofanın batı tarafını kaya yüzey oluşturur. Bu bölüme açılan 3 oda bir mutfak bulunur. Kuzeyde yer alan oda yatak odası olarak düşünülmüştür. İçerisinde gusülhane ve dolap bulunmaktadır. Ortadaki oda daha küçük olup kış odası olarak kullanılmaktadır. Güneydeki oda ise içindeki ahşap direkler ve kran olarak adlandırılan ahşap kirişler kullanılarak

genişletilmiştir. Güney cephesine bakan mekan ise evin mutfağıdır. İçinde büyükçe bir ocak yer alır. Giriş kapısının hemen üzerine gelen kısımda ise büyük bir alan yer almaktadır. (Şekil 81)

Önündeki dar ve sekili yollar ve araziye uyumu ile topografyanın şekillendirdiği bir plan şemasına sahiptir. Net bir şekle sahip olmasa da odaların sofanın etrafındaki dizilimi dış sofalı plan tipinde olduğunu göstermektedir.

Cephe Özellikleri:

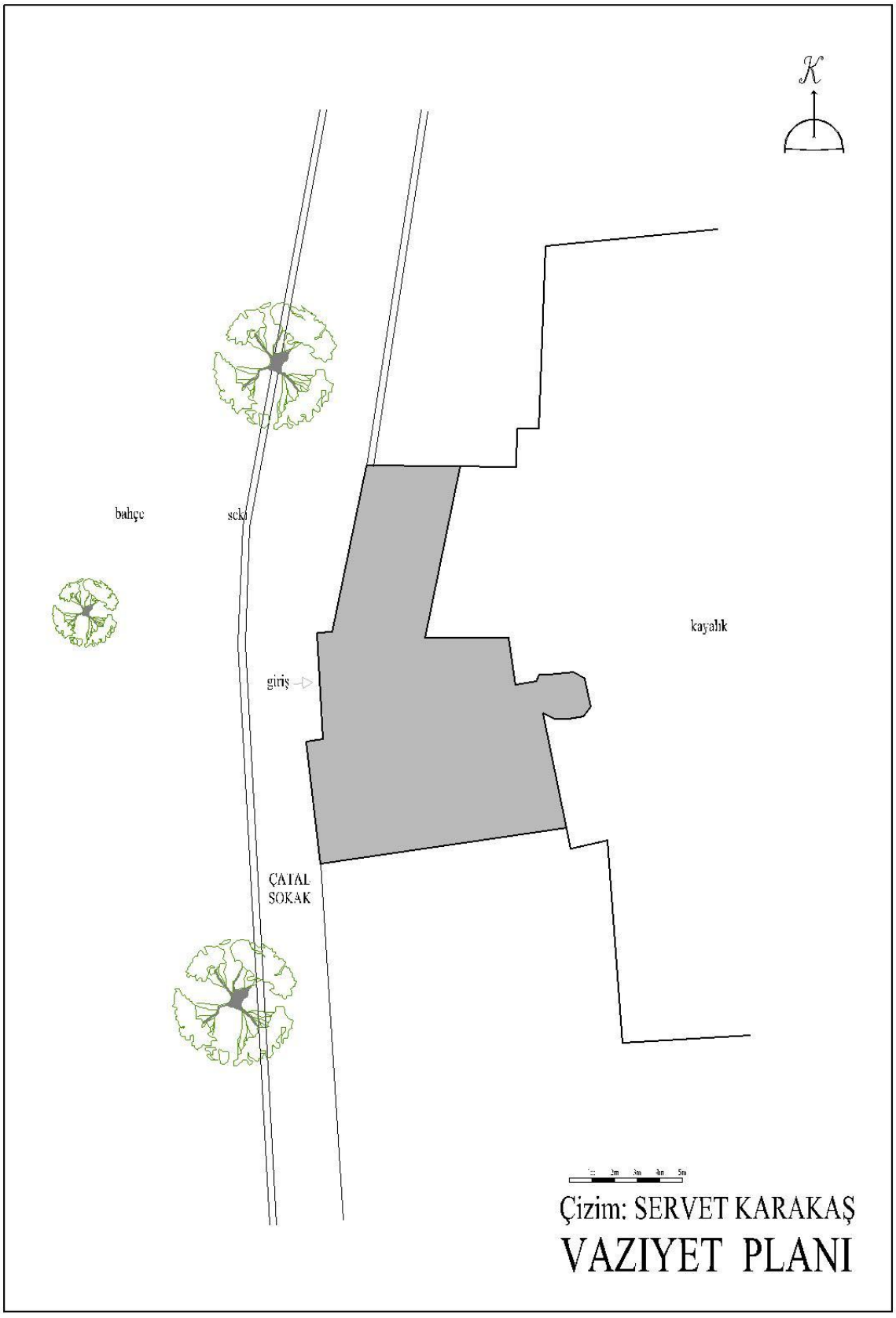
Giriş cephesinde yolun darlığı ve arkadaki kaya yüzeyler nedeniyle evin zemin katı düzgün bir geometriye sahip değildir. Ancak üst katlarda odaların daha düzgün hale getirilmesi amacıyla yapılan düzeltme çıkmalar ile evin batı cephesi son derece hareketlidir. Dış cephede düzeltme çıkmalar ile evin batı (giriş) cephesi son derece hareketlendirilmiştir. (Resim 103) Çıkmalar ahşap payandalarla desteklenerek eve nizami bir görüntü kazandırmıştır (Şekil 83)

Yapım tekniği:

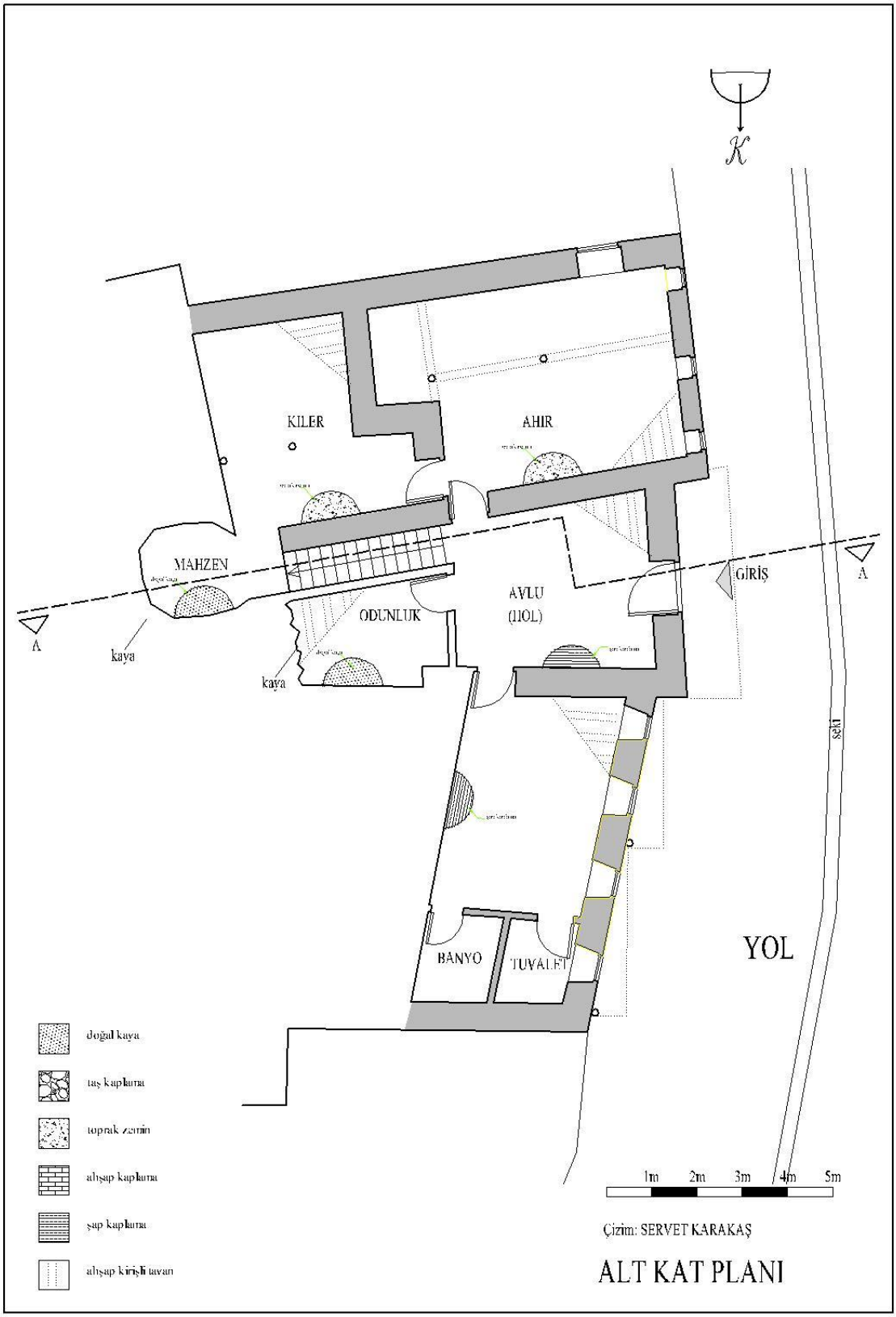
Evin yapımında alt katta taş duvarlar üst katta ise kerpiç duvarlar bulunmaktadır. Yapının doğu cephesi kaya yüzey ile bitirilmiştir. Yakın zamanda üzeri sac kaplamalı beşik çatı ile örtülmüştür. Ahşap malzeme strüktürel yapı elemanı, zemin kaplaması ve süsleme malzemesi olarak kullanılmıştır.

Süsleme:

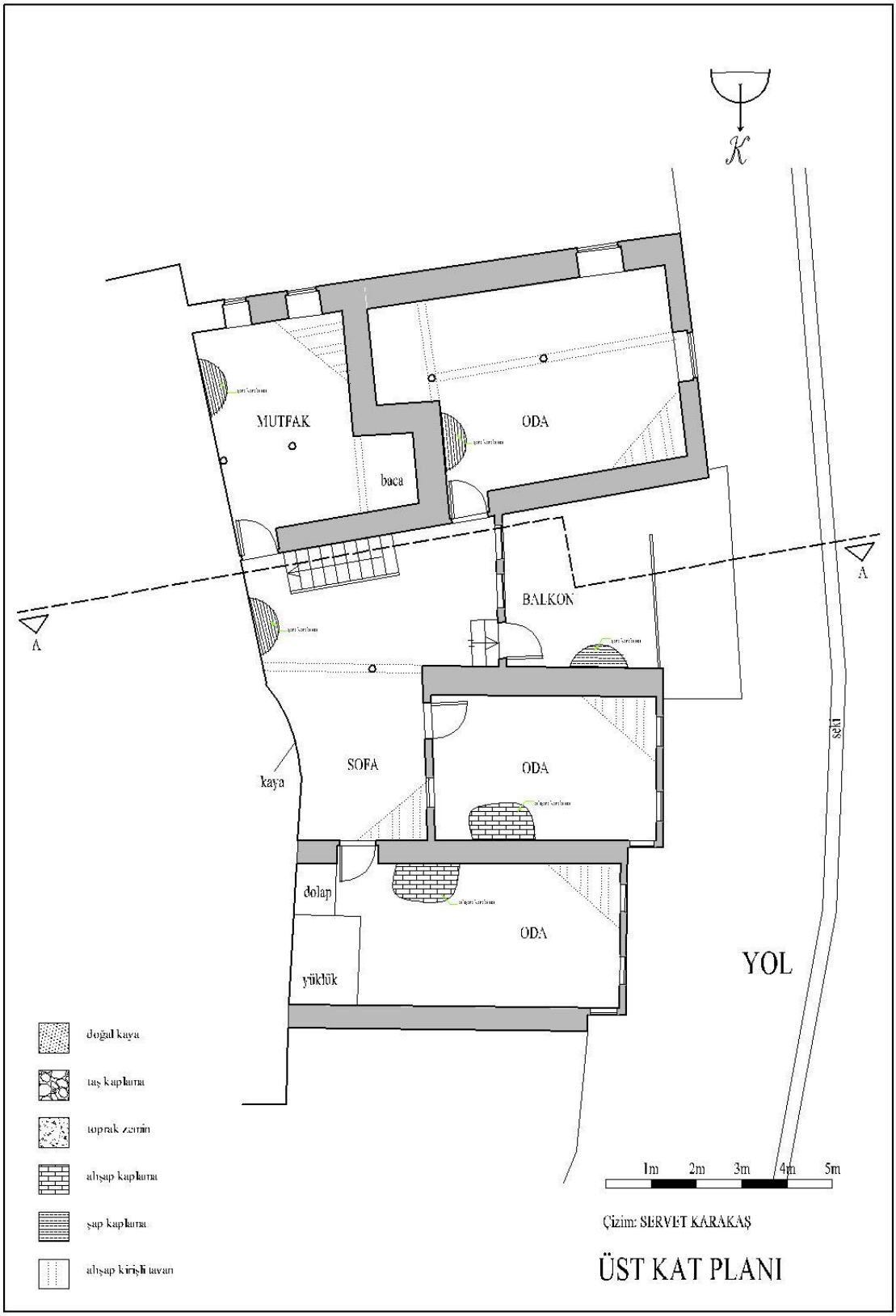
Evin batı cephesindeki odaların pencerelerinin üst kısımlarda aynı özellikte ahşap süslemeler kullanılmıştır. Ayrıca kapı üzerinde metal süsleme detayları bulunmaktadır. (Resim 107)

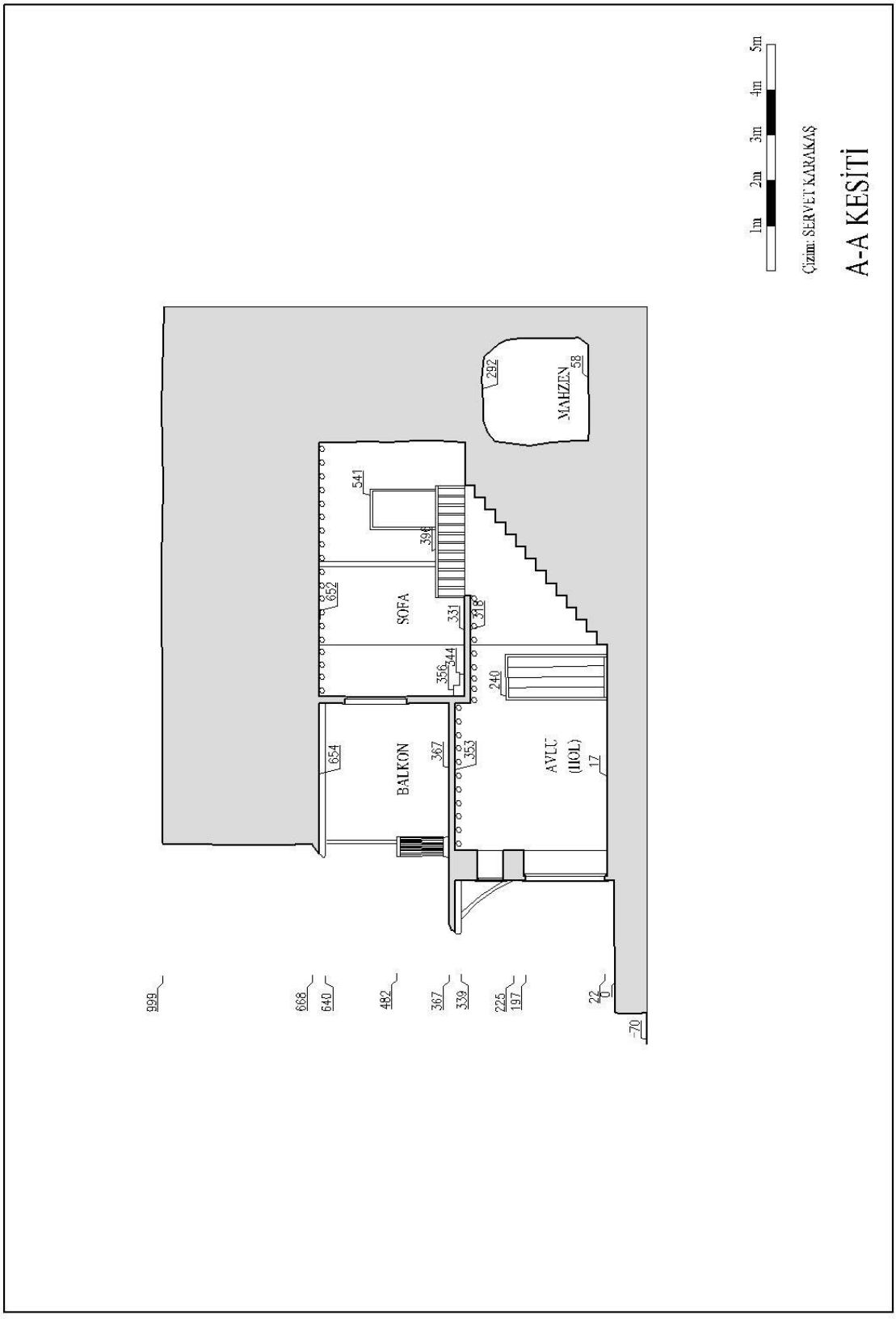
Şekil 79. Resül Çiçek Evi (Vaziyet Planı).

Şekil 80 Resül Çiçek Evi (Zemin Kat Planı).

Şekil 81. Resül Çiçek Evi (Üst Kat Planı).

Şekil 82 Resül Çiçek Evi (A-A Kesiti).

Şekil 83. Resül Çiçek Evi (Batı Cephesi).

Resim 104 Resül Çiçek Evi (evin batı cephesi)

Resim 105 Resül Çiçek Evi (Batı cephesinde yer alan düzeltme çıkmalar)

Resim 106 Resül Çiçek Evi (güney cephesi)

Resim 107 Resül Çiçek Evi (giriş kapısı)

4.16. Sandalcının Evi

İnceleme Tarihi : Temmuz 2006
Yapının Sahibi : -----
Yaptıran kişi : -----
Yapım Yılı : -----
Pafta No : 38
Ada No : -----
Parsel No : 1620
Konumu : Hüseynik Mah. Cami Sok No:7
Tarihçesi : Halk arasında Sandalcı'nın Evi olarak bilinen ev hakkında detaylı bilgi olmayıp bugün kiracılar tarafından kullanılmaktadır.

Yapının genel tanımı:

Düz bir zemin üzerine kurulu evin; girişi güney cephesinden yapılmıştır. (Resim 108) Doğu cephesindeki yol ile ulaşım sağlanmaktadır. (Şekil 84) Girişin hemen önünde yer alan meydan ve ev çevresindeki iri gövdeli ağaçlar geleneksel Elazığ evi silüetini tamamlayan unsurlardır. Kesme taşlarla örülü kapıdan evin alt katına girilir. (Resim 109)

Plan özellikleri:

Giriş kapısı bir hole (avlu) girilir. Sivri kemerli taşıyıcı sistem ahşap dikmeler ile desteklenmiştir. (Resim 110) Zemin ise taş kaplamalıdır. Ev boyunca uzanan giriş holü arka taraftaki bahçeye açılan bir kapı ile sonlanmaktadır. Holün iki tarafındaki sekiler; hayvanların bağlandığı yemlik kısımları şeklindedir. (Şekil 85) Alt katta hölün dışında doğuya bakan yüksek pencereli bir oda bulunmaktadır. Holün sağında ise üst kata çıkışın sağlandığı ahşap merdiven yer alır. Bu mekanın tavanı ise orijinal ahşap kaplamalıdır. Merdiven ile arat katın sofasına çıkılır. (Şekil 86) Sofanın bir tarafında mutfak, diğer tarafında ise bir oda bulunur. İkisinin de kat yüksekliği düşüktür. Sofanın batı cephesindeki kapı ile evin hemen yanında bulunan odanın damına çıkar. Bu kısma dışarıdaki merdiven ile de ulaşılmaktadır. Sofanın tek kollu bir merdiven ile bir üst bölümüne geçilir. Burada 3 oda yer alır. İkisi şahnişinli (cumbalıdır) (Şekil 87)

Bahçe içinde bağımsız bir oda tandırı, hela ve odunluk gibi müştemilat kısmı bulunmaktadır. (Resim 113) Bahçenin içinde birde havuz yer alır.

Evin farklı kotlara sahip plan şeması evi tariflemeyi güçleştirse de sofanın iki tarafında odaların bulunması; evi iç sofalı olarak değerlendirmemize neden olmuştur. Alt ve üst katı farklı plan şemasına sahip Elazığ evlerindendir.

Yapım tekniği ve malzeme:

Malzeme olarak; taş kerpiç ve ahşap kullanıldığı gözükmektedir. Yığma tekniği ile inşa edilen evin alt katında, taşıyıcı sivri kemerler ve ahşap dikmeler kullanılmıştır. Mekan zeminleri ahşap ve doğal taş kaplama şeklindedir. Evin iç kısmında yakın zamana ait karo kaplamalar bulunmaktadır. Mekanların tavanlarında ahşap kaplama yapılarak taşıyıcı sistem kapatılmıştır. Evin üst örtüsü sac kaplamalı kırma çatı şeklindedir.

Cephe Özellikleri:

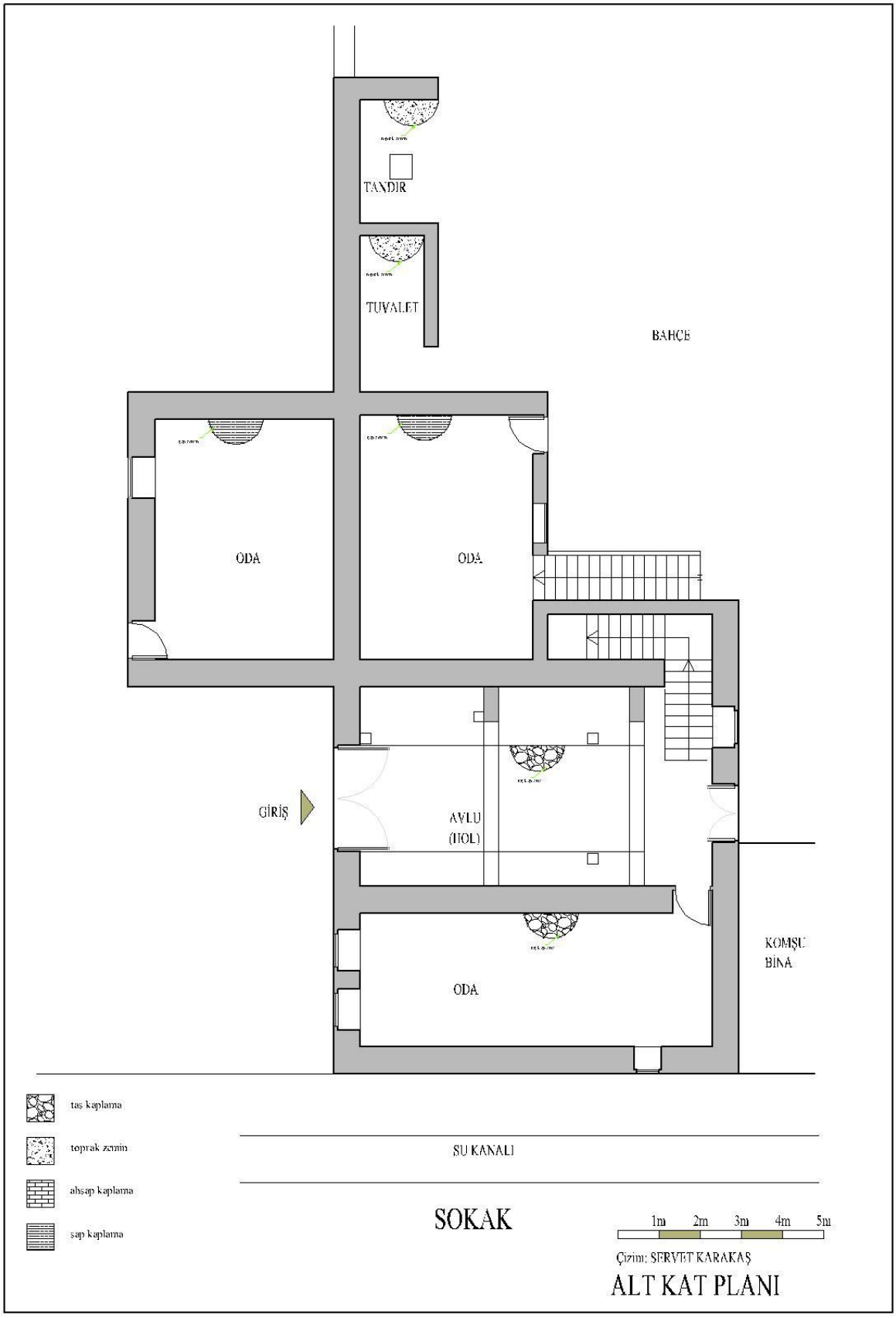
Taş kemerli giriş kapısı ve ahşap payandalı cumbaları ile hareketli bir cephe düzenine sahiptir. Üst katta yer alan odalarda pencerelerin tamamı üstü oval pencere tipindedir. Plan şemasında farklı kotlarda bulunan mekanlar nedeni ile cephedeki pencerelerde farklı kotlardadır. Dış cephesi yakın zamanda tamamen sıvanmıştır.

Süsleme:

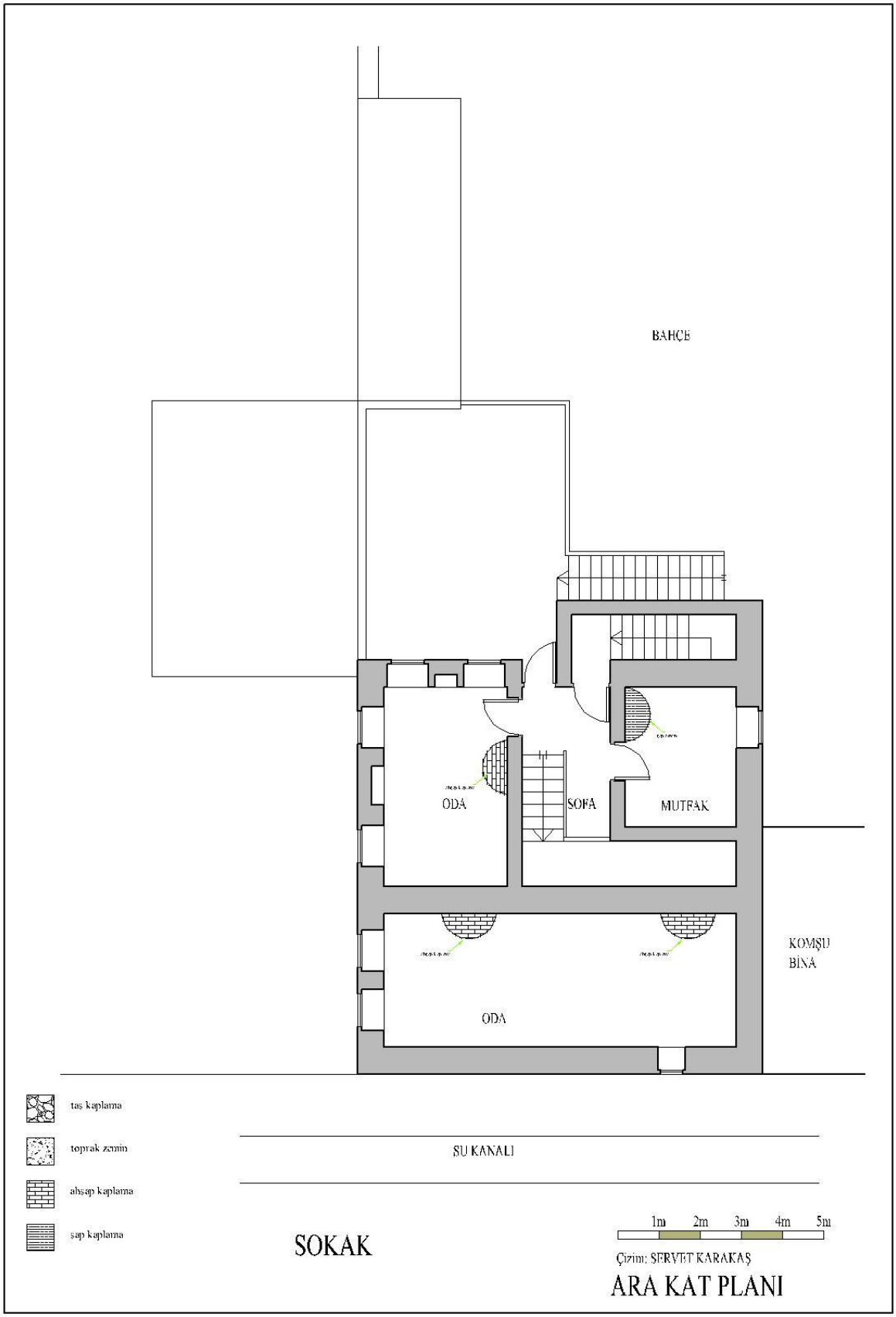
Kesme taşlarla örülü giriş kapısı orijinal kapılar yapının süsleme detaylarını oluşturmaktadır. (Şekil 89) Şahnişinlerin dibinde ve oda tavanlarında kapı ve pencerelerde ahşap malzeme süsleme elemanını olarak kullanılmıştır. (Resim 111-112)

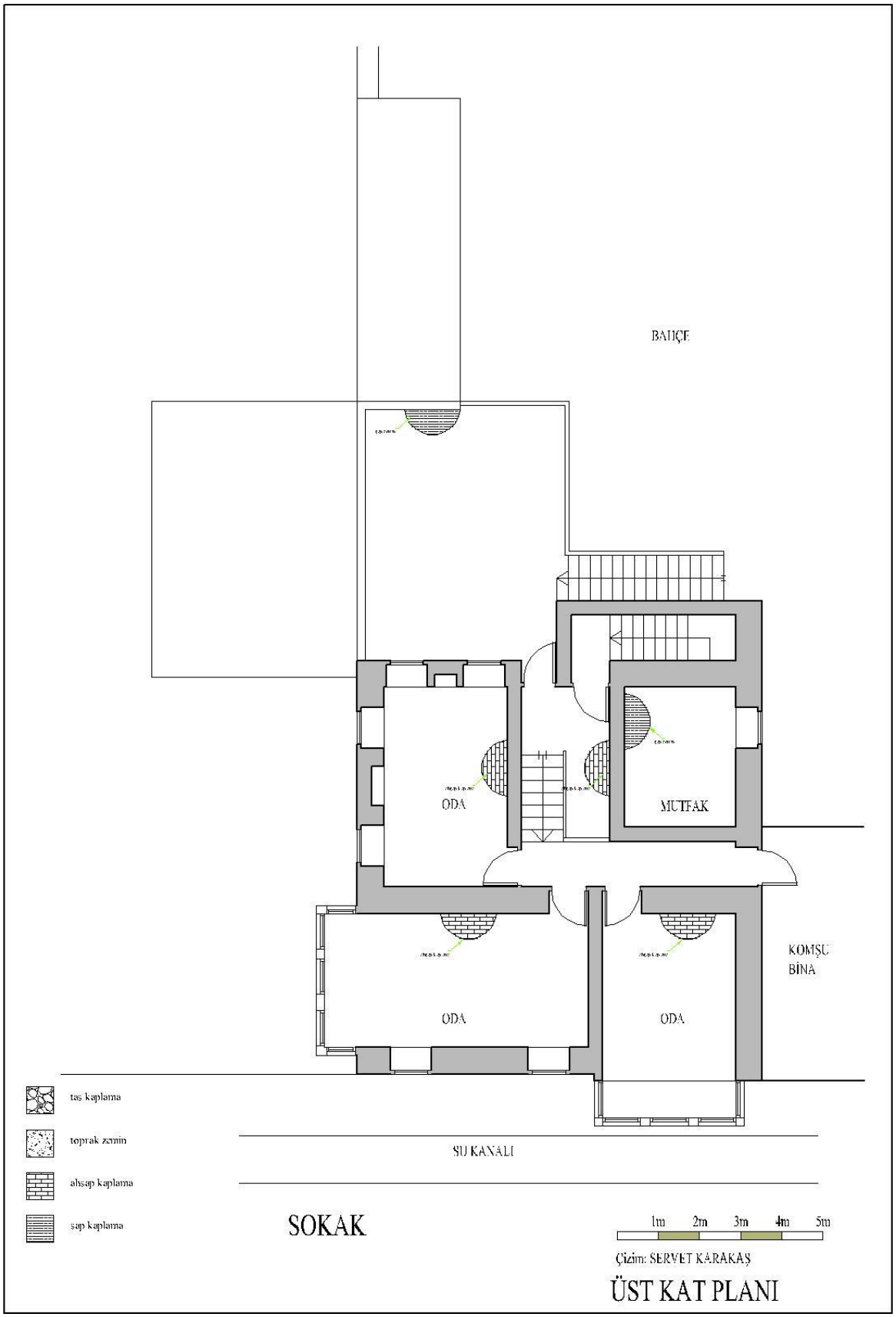
Şekil 84. Sandalcının Evi (Vaziyet Planı)

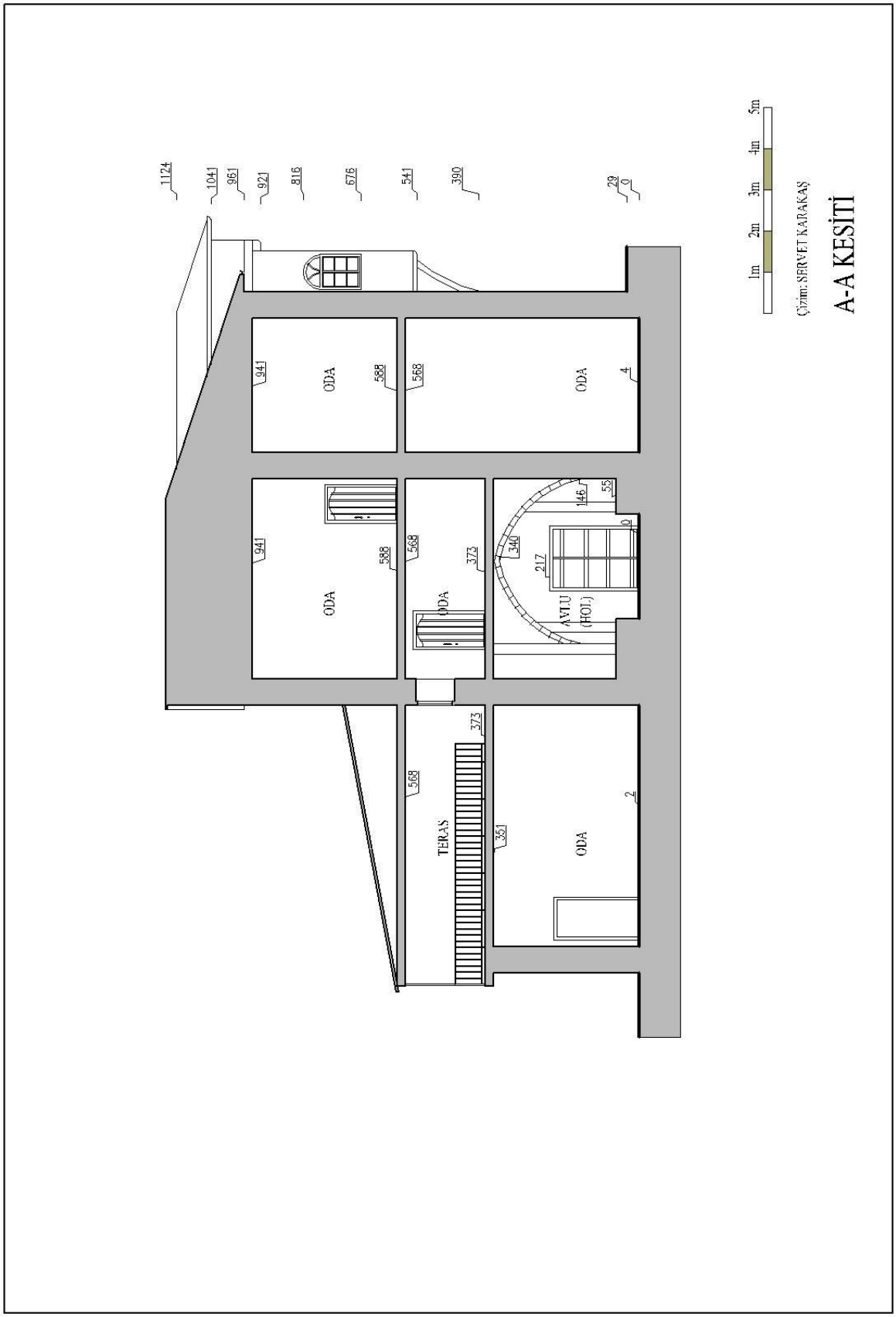
Şekil 85. Sandalcının Evi (Alt Kat Planı)

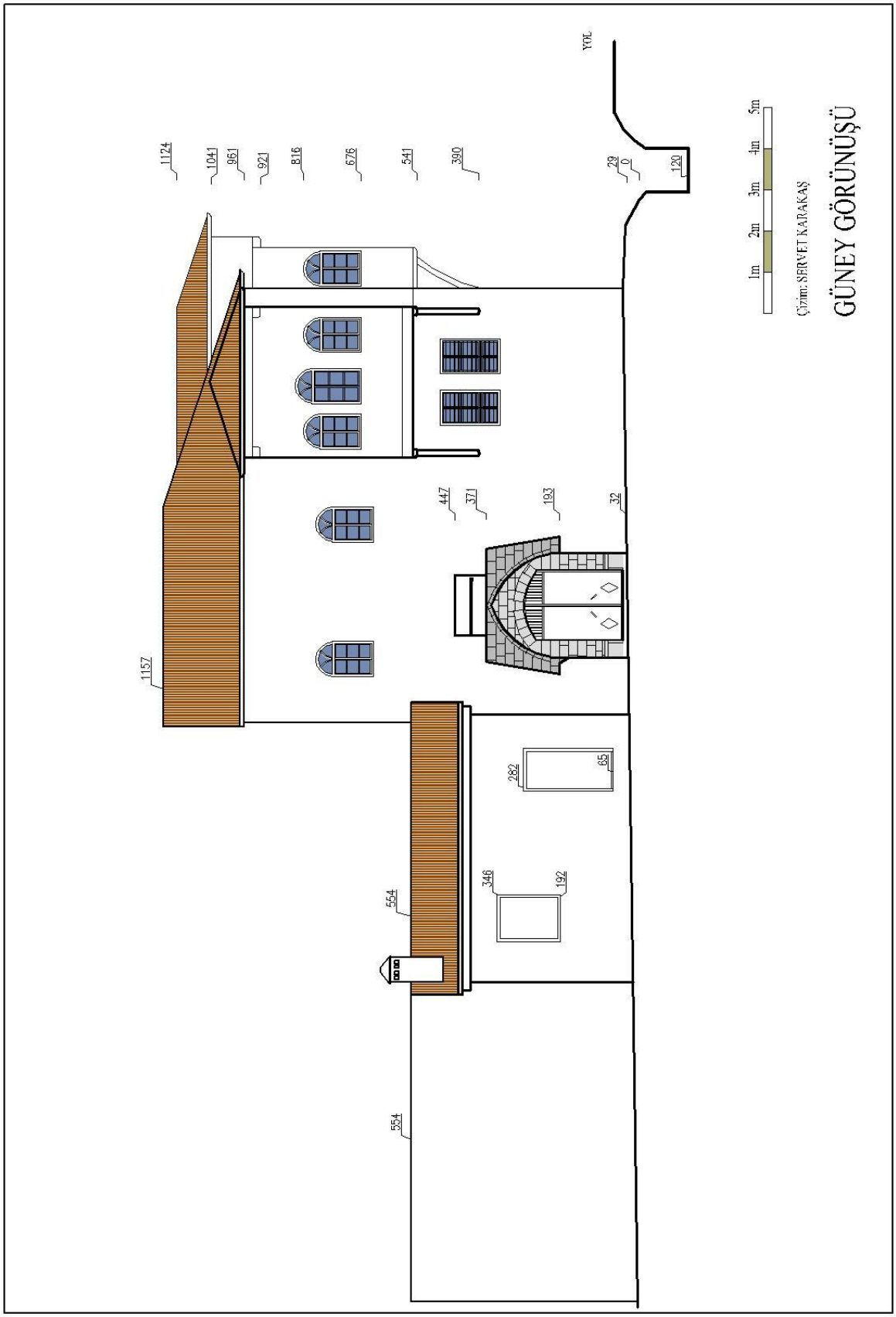
Şekil 86. Sandalcının Evi (Ara Kat Planı)

Şekil 87. Sandalcının Evi (Üst Kat Planı)

Şekil 88. Sandalcının Evi (A-A Kesiti)

Şekil 89. Sandalcının Evi (Güney Cephesi)

Resim 108 Sandalcının Evi (güney cephesi)

Resim 109 Sandalcının Evi (giriş cephesi)

Resim 110 Sandalcının Evi (Alt katta yer alan sivri kemerli taşıyıcılar)

Resim 111 Sandalcının Evi (Evin tavanında bulunan ahşap ters tavan)

Resim 112 Sandalcının Evi (oda kapısı)

Resim 113 Sandalcının Evi (bahçede bulunan tandır)

4.17. Sadettin Bilici Evi

İnceleme Tarihi : Haziran 2007
Yapının Sahibi : Sadettin Bilici
Yaptıran kişi : Mahmut Samini
Yapım Yılı : 1298(H)
Pafta No : K4309b2
Ada No : 398
Parsel No : 13
Konumu : Palu İlçesi, Karşıbahçeler Mahallesi
Tarihçesi : Hicri 1298 yılında Mahmut Samini tarafından haremlik selamlık bölümleri olan bir konak olarak inşa edilen yada zamanla değişimler yaşanmıştır. Haremlik kısmı tamamen yok olmuş, selamlık ise ek bir yapı ilave edilerek bugüne gelmiştir. Ev Mahmut Samini'nin torunları tarafından halen kullanılmaktadır. 2006 yılında tescil edilmiştir.

Yapının genel tanımı:

Eğimli bir arazi üzerine kurulu olan evin; doğu cephesi manzara yönü olup bu cephede Murat nehri ve Palu ilçesi yer alır.Yapı bugünkü haliyle ayrı girişlere sahip İki bölümden oluşmaktadır. İki kısım üst kattaki sofaların birbirine kapı ile bağlanması ile ortak olarak kullanılmaktadır. (Resim 114). Kuzey cephesindeki taş işlemeli kısım yapının ilk bölümüdür. Güneydeki kısım ise sonradan eklenmiştir.

Plan özellikleri:

Kuzey cephesinde yer alan giriş asıl giriş olup bir hole (avlu) açılır. Avlu içinde tam karşıda odunluk yer alır. içinde muhdes bir tuvalet olan odunluk yer alır. (Şekil 91) Merdivenlerden çıkılınca selamlığın sofasına çıkılır. Sofada bir ocak ve ek kısma bağlantı sağlayan kapı yer almaktadır. Sofanın güney doğusunda ise oda bulunmaktadır. Bu oda evi ilk yapan kişi olan Mahmut Samini'nin kendi odasıdır.
Bu odanın içinde inziva mekânı olarak kullanılan küçük bir bölüm (çilehane) bulunmaktadır. Kuzeyde yer alan oda ise; yazlık köşktür Köşkün içindeki kapıdan güney doğu tarafındaki kahve ocağına girilir. Burada bir kahve ocağı, kabları yıkamak için küçük bir çark ve seki bulunmaktadır. (Şekil 92)

Ek yapıya ise güney doğu cephesindeki yoldan girilir. Alt katta odunluk, bir oda, tuvalet, banyo ve üst kata çıkışın sağlandığı ahşap bir merdiven yer alır. Merdiven altında bir ocak ter alır. Ahşap merdivenden üst katın sofasına çıkılır. Bu sofadan bir kapı ile diğer kısma geçiş sağlanır. İçinde kiler olan mutfak sofaya açılır. Sofadan bir aralık ile güney batıya cepheli iki odaya girilir.

Plan şemasında cami ile bitişik olarak inşa edildiğinden caminin dış duvarlarına bağlı kalınarak yapıda farlı mekanlar oluşmuştur. Selamlık kısmı dış sofalı plana sahipken ek yapının iç sofalı olduğunu söyleyebiliriz. Plan şemasında; köşkü, kahve ocağı, çilehanesi ve kitabesi ile detaylı Elazığ evine örnektir.

Yapım tekniği:

Yapının duvarları 52-65 cm kalınlığında olup taş ve kerpiç kullanılarak yapılmıştır. Giriş kapısı ve ek yapının bir kısmında kesme taş bahçede ise dere taşı kullanılmıştır. Alt kat duvarlarında bazalt taşı kullanılmıştır. Üst katta bulunan odaların bir kısmı alt kattaki direklere taşıtılmıştır.

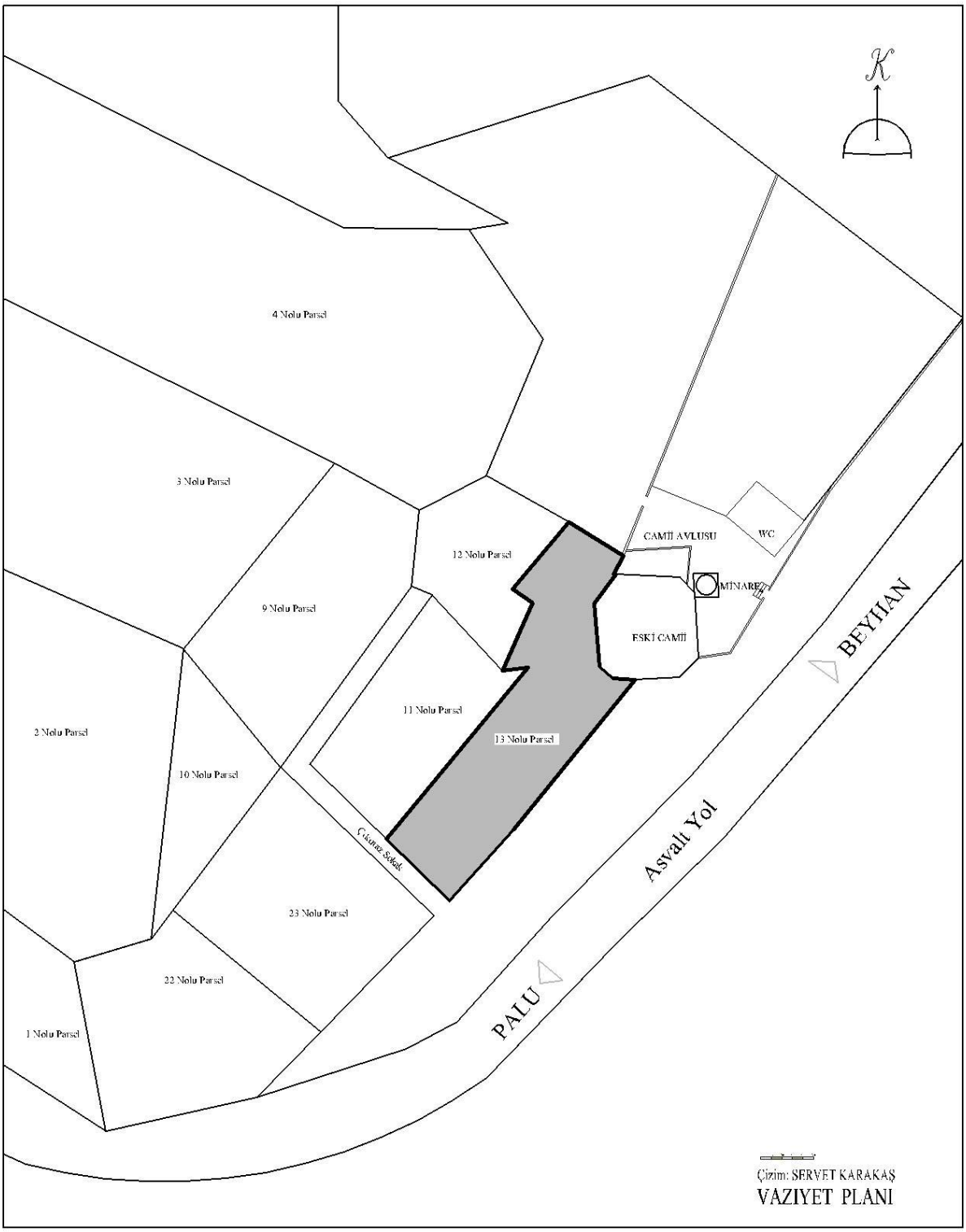
Üst örtü yuvarlak ahşap kirişlemelerden oluşmaktadır. Yapının bir kısmı dam iken bir kısmı da, muhdes saç malzemeyle kaplanmıştır. (Şekil 93-94) Döşemelerde kapı pencerelerde tavan yapımında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Cephe Özellikleri:

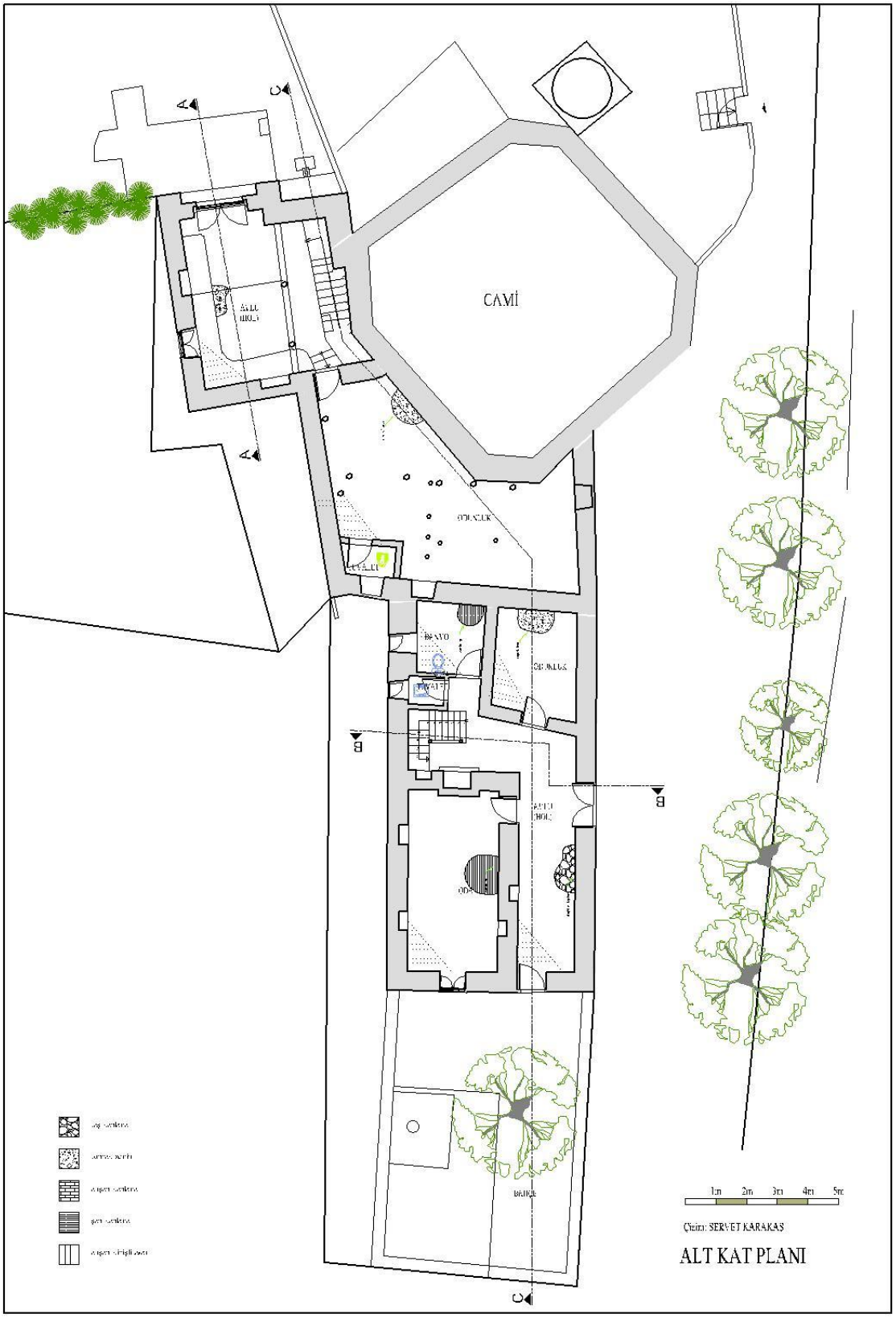
Yapının kuzey cephesindeki; taş kemerli giriş kapısı, hemen yanında yer alan çeşmesi ve girişin üzerine gelen şahnişini ile önemli bir cephe özelliğine sahiptir. (Şekil 94, 98) (Resim 116) Yine bu cephede yer alan kitabe ve çeşme üzerinde süsleme elamanı olarak kullanılan tuğrada yapı cephesinin detayları durumundadır. Yapının diğer cephelerinde kesme taşlar kullanılmıştır. (Şekil 95-98) Farklı kotlarda bulunan mekanlarda yapı cephesinde faklılaşmalara neden olmuştur.

Süsleme:

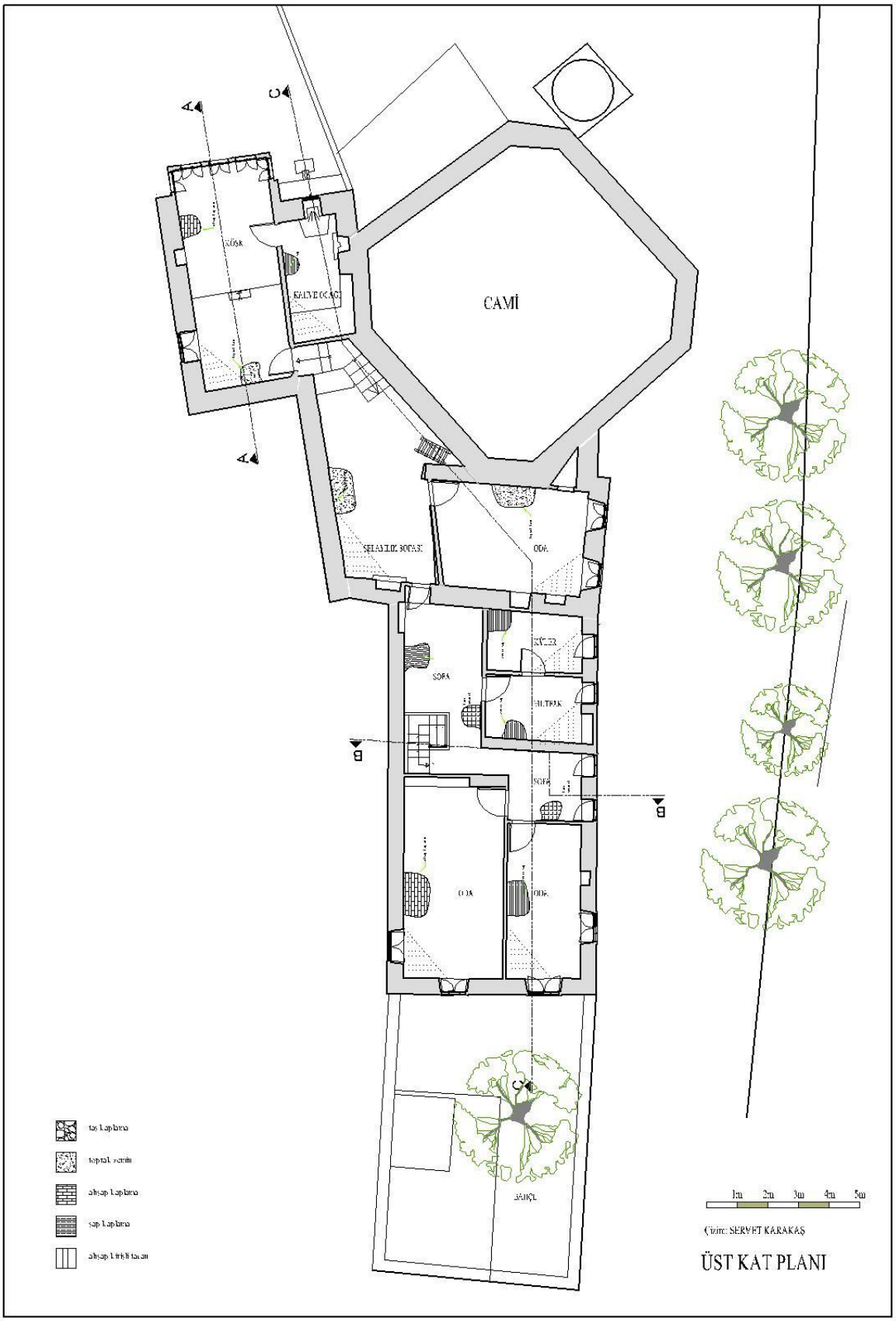
Yapıda dış cephede, giriş kapısını oluşturan kesme taş kemer ve kapı kenarında taş işçiliği ile süslemeler oluşturulmuştur. Ayrıca kapının üzerindeki kitabe; çeşme üzerindeki yazıda yapının süsleme elemanları arasındadır. Ek yapıda ise her üç cephede de kesme taşlarla yapı cephesi süslenmiştir. Yapının içinde oldukça sade bir şekilde geleneksel malzeme olarak ahşap dolaplar, ahşap kapılar ve pencere üzerinde ahşap detaylar kullanılmıştır. (Resim 117-118)

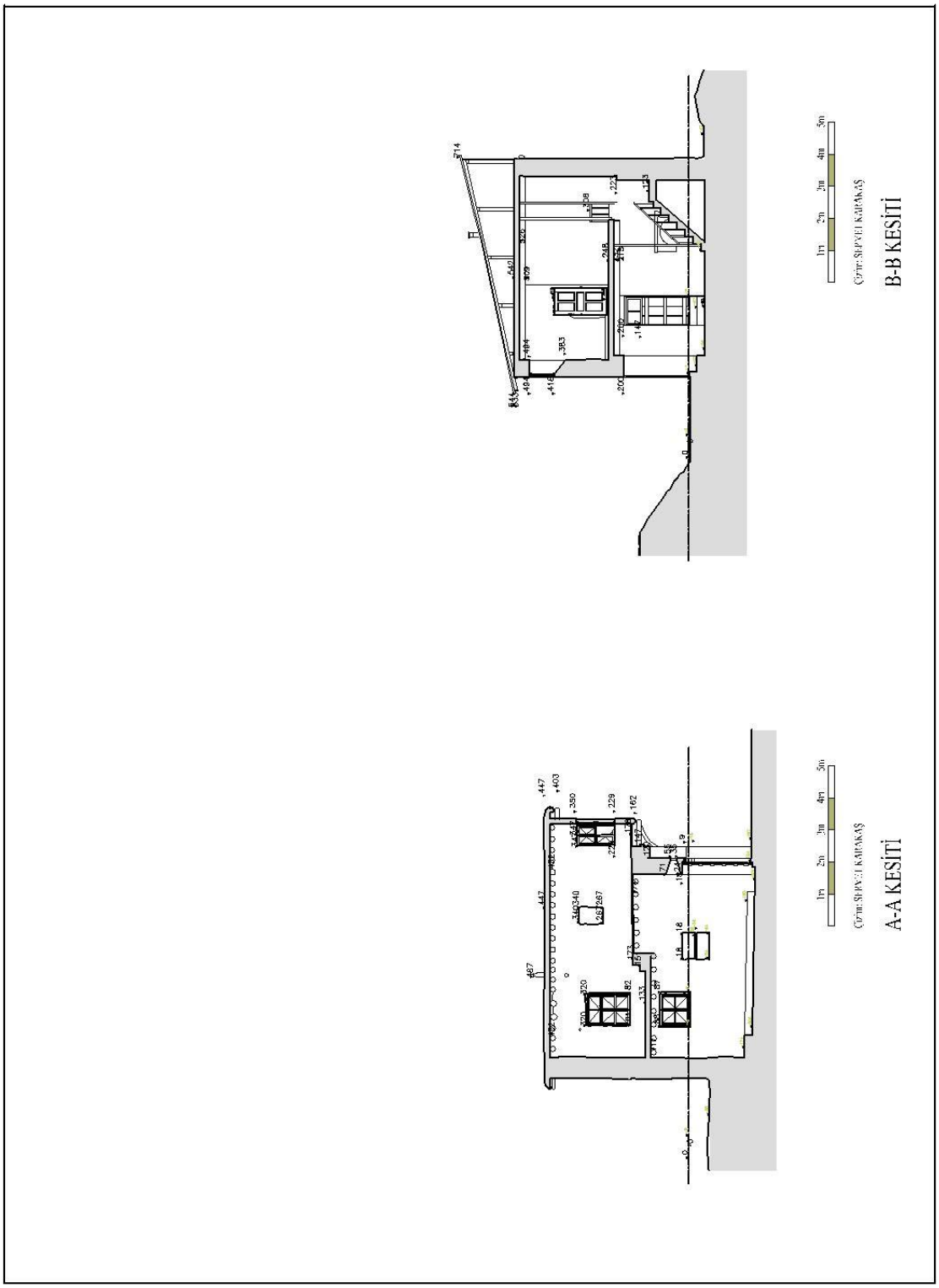
Şekil 90 Sadettin Bilici Evi (Vaziyet Planı)

CAMİ
1m 2m 3m 4m 5m
Çizim: SERVET KARAKAŞ
ALT KAT PLANI

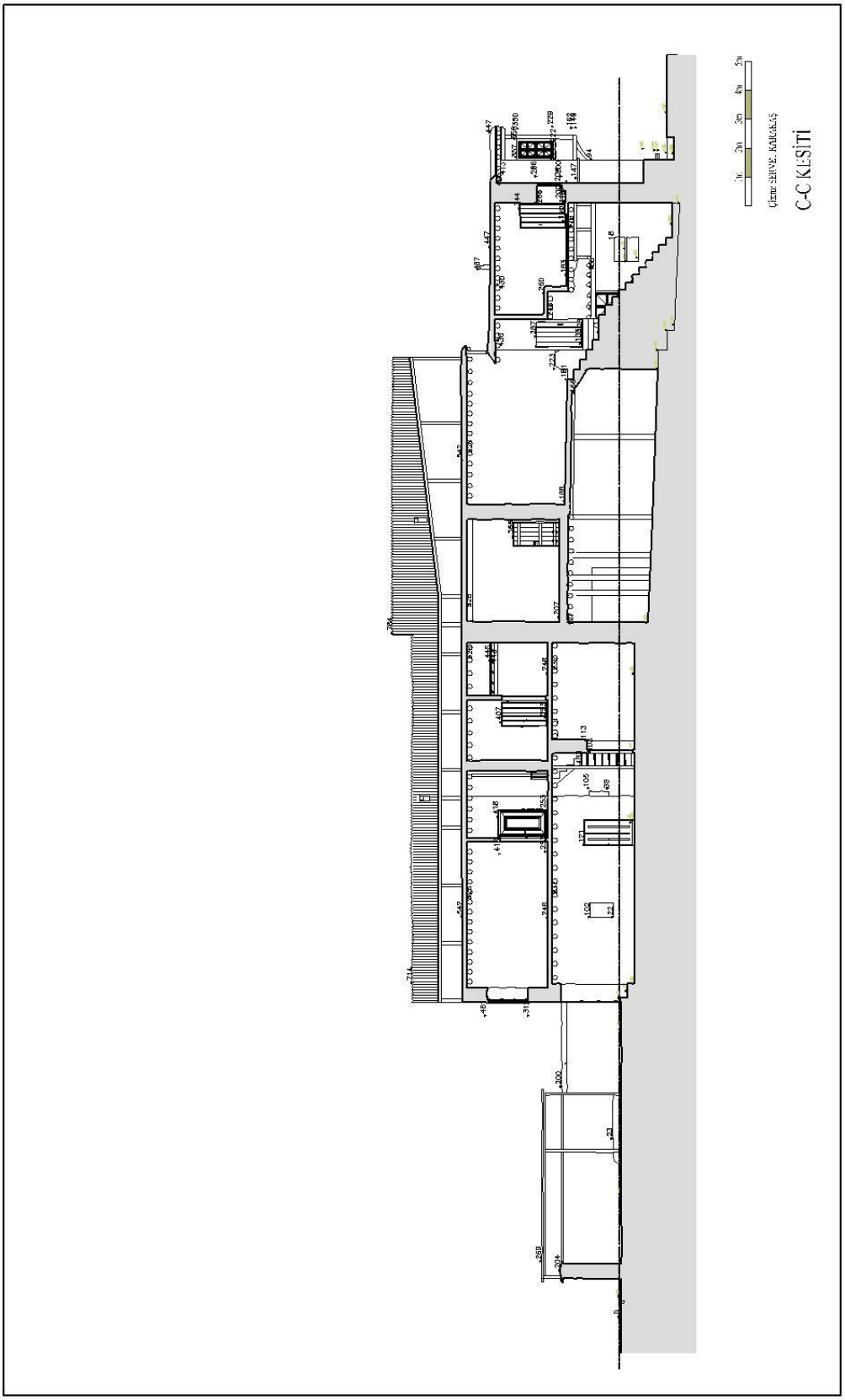
Şekil 91 Sadettin Bilici evi (alt kat planı)

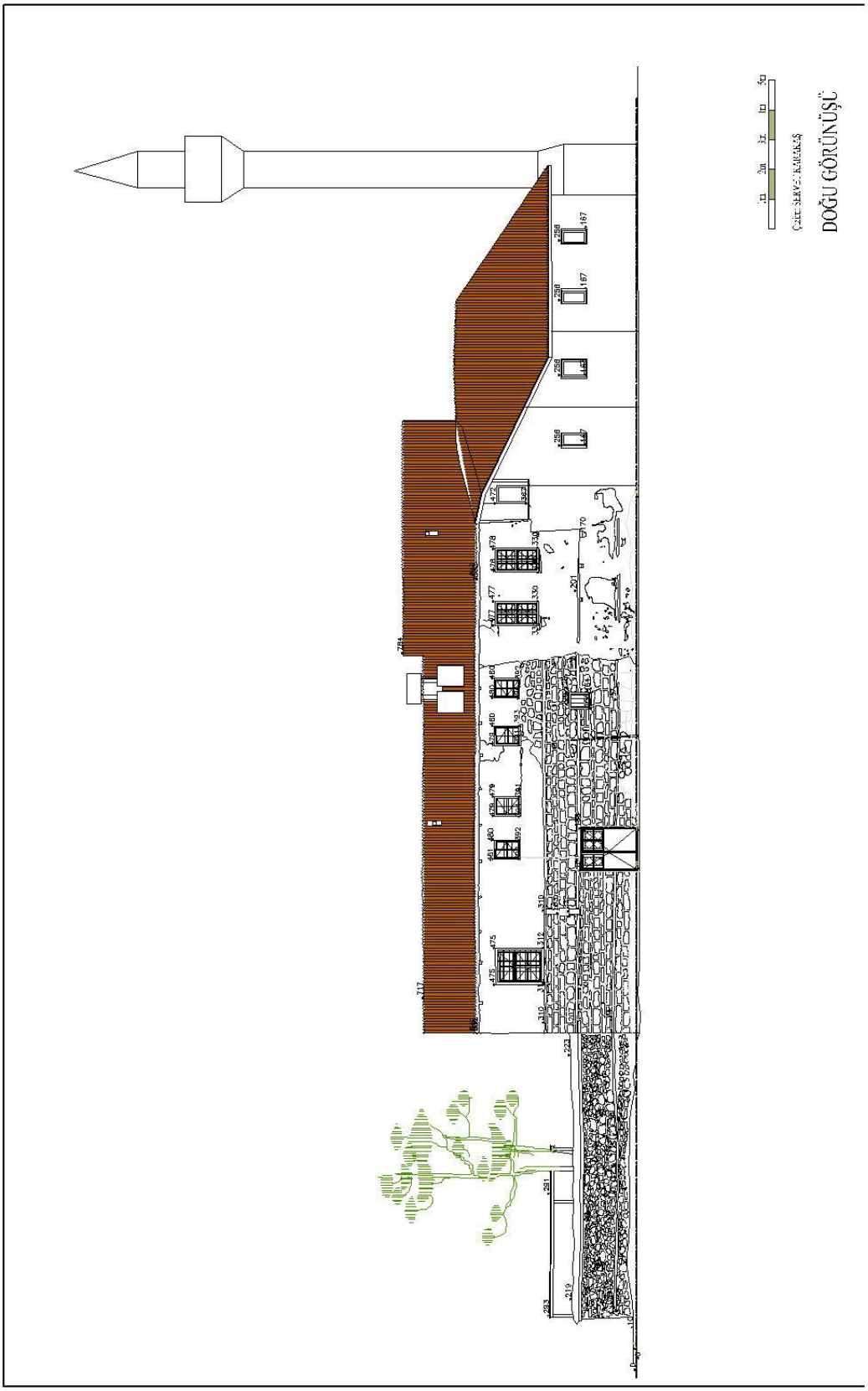
Şekil 92 Sadettin Bilici Evi (Üst Kat Planı)

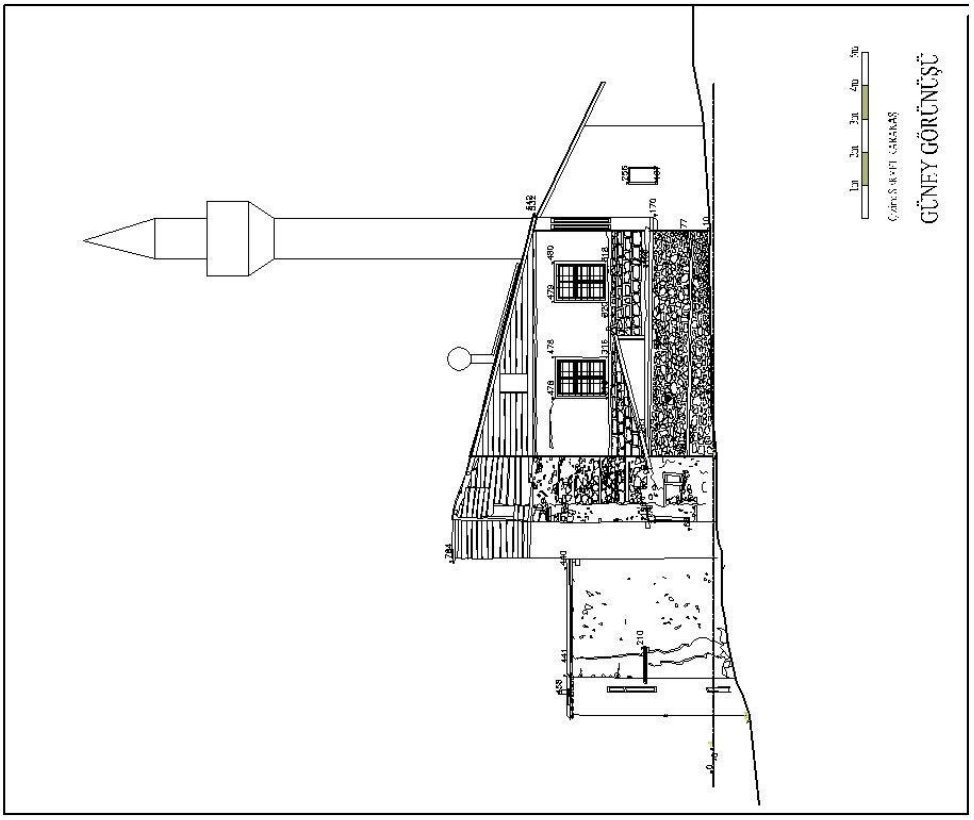
Şekil 93 Sadettin Bilici Evi (A-A VE B-B Kesitleri)

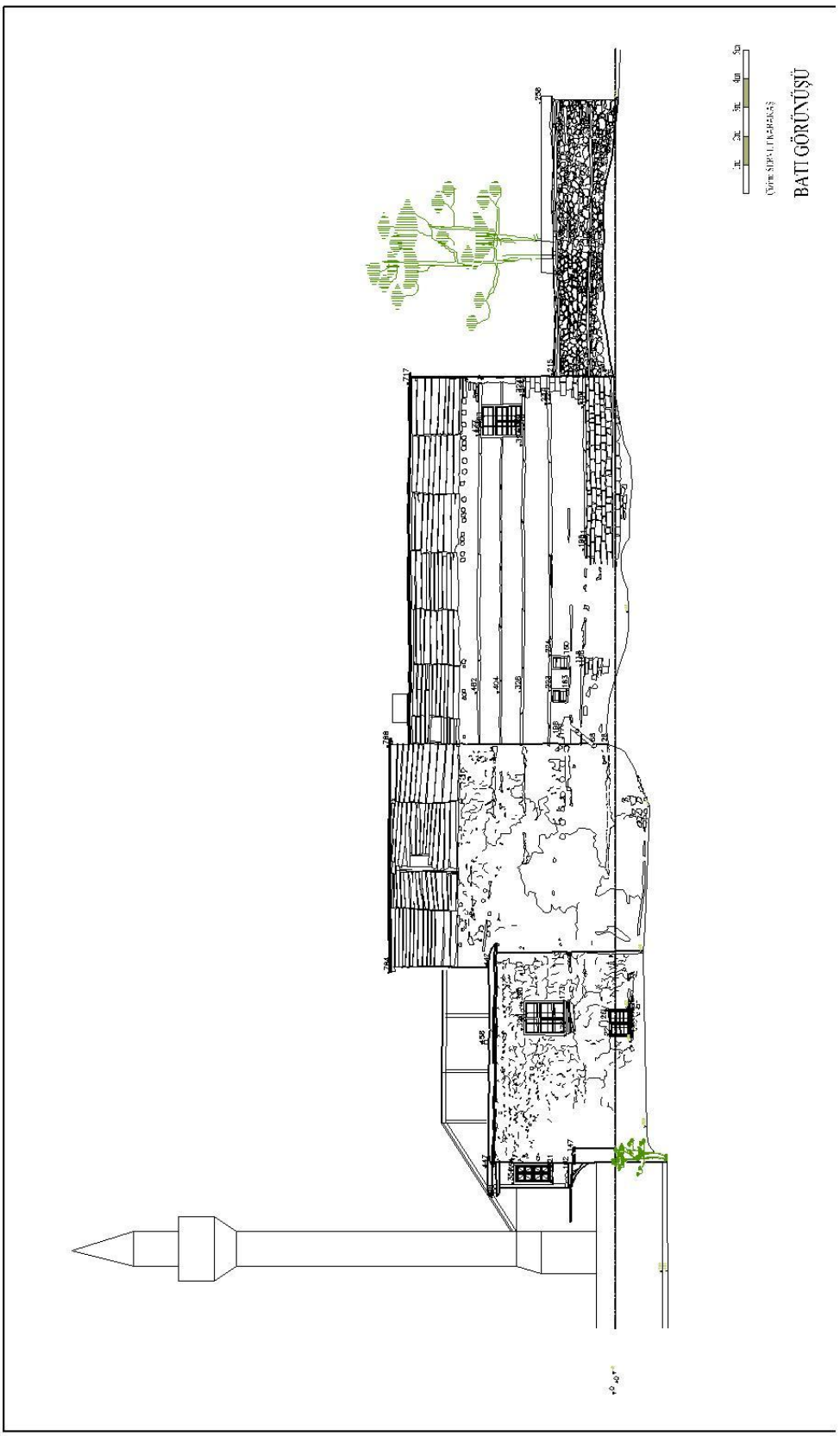
Şekil 94. Sadettin Bilici Evi (C-C Kesiti)

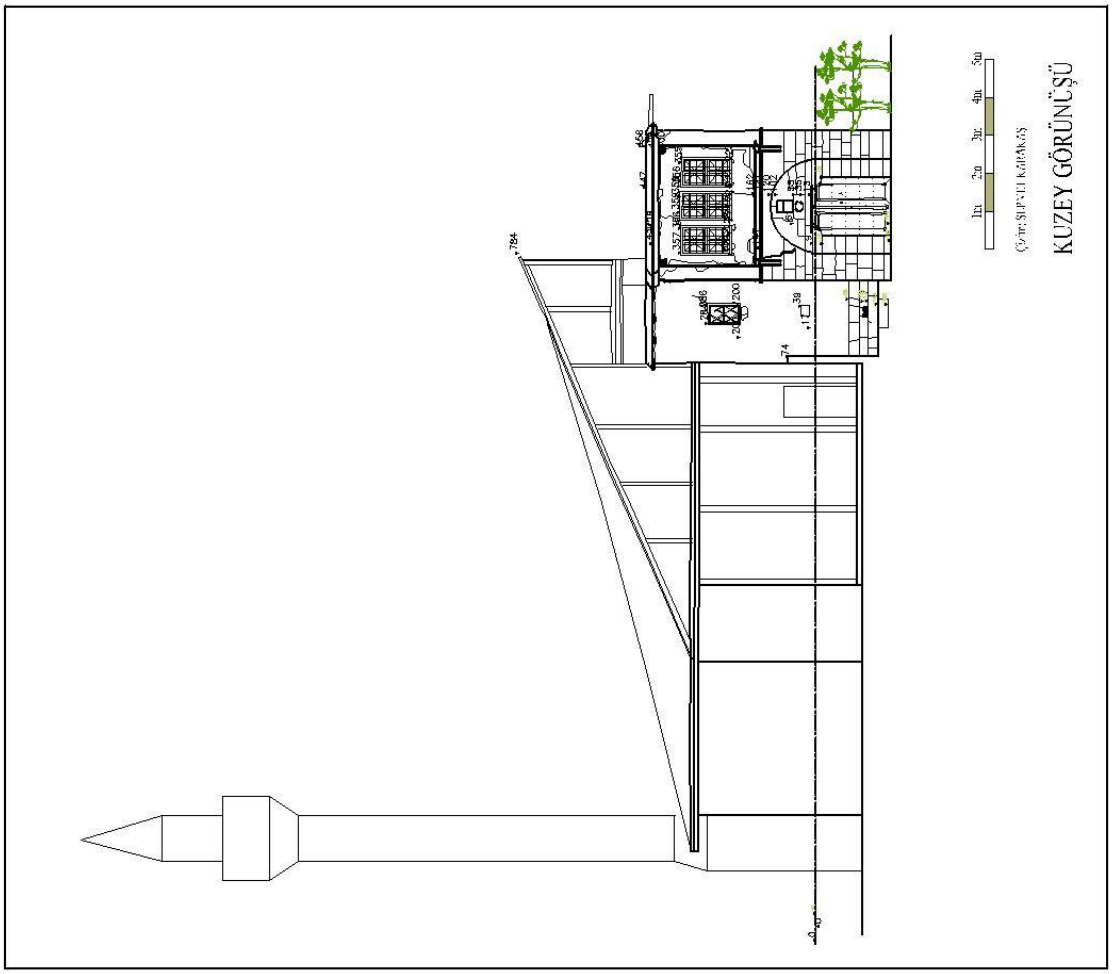
Şekil 95 Sadettin Bilici Evi (Doğu Cephesi)

Şekil 96 Sadettin Bilici Evi (Güney Cephesi)

Şekil 97 Sadettin Bilici Evi (Doğu Cephesi)

Şekil 98 Sadettin Bilici Evi (Kuzey Cephesi)

Resim 114 Sadettin Bilici Evi (Orjinal yapıya 1950 li yıllarda kesme taş cepheli ek kısım yapılmıştır.

Resim 115 Sadettin Bilici Evi (genel yerleşim durumu

Resim 116 Sadettin Bilici Evi (Yapının orijinal giriş cephesi)

Resim 117 Sadettin Bilici Evi (ahşap pencere üstü

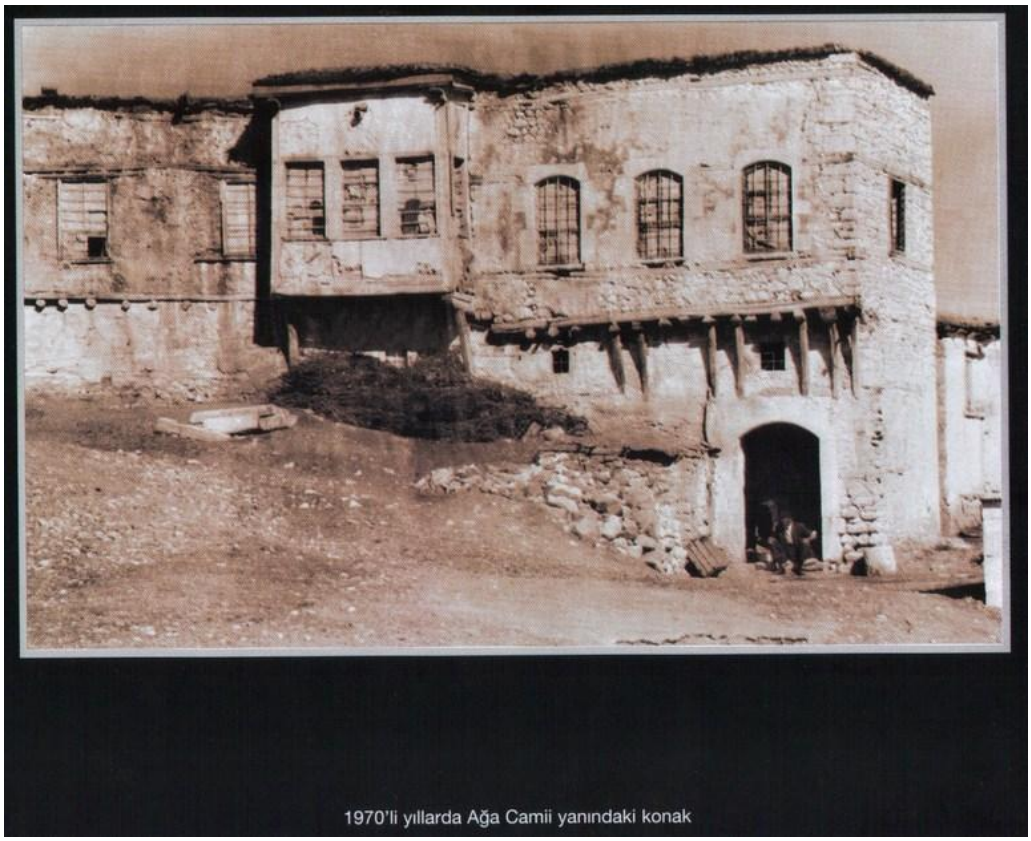
Resim 118 Sadettin Bilici Evi (ahşap kapı)

5. DEĞERLENDİRME

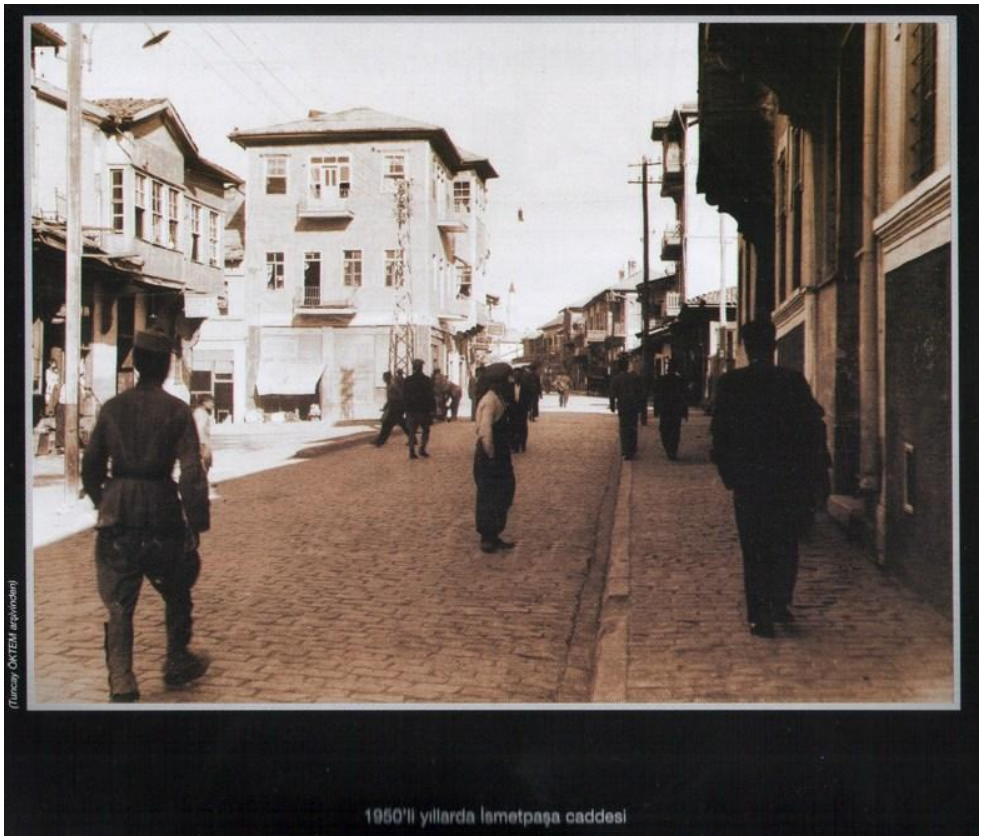
5.1. Elazığ Ve Çevresinin Yerleşim Özellikleri

Harput ve yakın çevresindeki yerleşmelerde eğimli araziler üzerine kurulu olan mahallerde; sokaklar oldukça dar ve evler birbirine çok yakındır. Bunun nedeni kale şehir olma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Sınırlı bir alana sahip olan Harput'ta mahalle oluşum sürecinde bu problemin sokak tipini etkilediğini, bu sebeple ancak iki yüklü hayvanın geçebileceği büyüklükte yapıldığını söyleyebiliriz. Evlerin mütevazı ve rahat tasarımları neticesinde sokak siluetlerinde de farklılaşmalara neden olmuştur. En fazla 3-4 ev aynı çizgiyi koruyarak devam eder. Sonrasında ise sokak farklı bir açı ile başka bir tarafa kırılarak devam eder. Her bir ev, kendine has duruşu ile sokak içerisindeki asimetrik yerleşimi ile mimari bir kompozisyon öğesi olmuştur. Evlerin sokak cephelerinde bulunan cumbalar (şahnişinler), her bir evi temsilen sokaktaki sözcüsü durumundadır. Pencere sayısı, genişliği, süslemesi ile kullanıcıların eve verdiği sanatsal değeri ifade eden mekanlar halindedir. Her bir şahnişin kendine özgü mimari vasfı ile bütünü oluşturan ahenkli, farklı ve zıt ifadesi ile sokak içerisinde kendisini tanımlar. Hüseynik ve Harput evlerinde topografyanın eğimli oluşu nedeniyle; sokaktaki diklikler bugün araçların giremeyeceği meyile sahiptir. Bu sebeple evleri oluşturan bir yükseklik sabiti yoktur. Her bir ev kendi işlevini esas alan bir bütünlük içindedir. Başkasına uyma kaygısı taşımamıştır. Ancak var olan hiçbir komşu evin de özelliklerini etkilemeden ona saygı içinde tasarlanmıştır. Güneş, manzara ve mahremiyet gibi komşu evin haklarına riayet edilerek tasarlanmıştır. Çok farklı çıkma çeşitleri ile oval, şahnişinli, gönye, düzeltme çıkmalar ile sokak hareketlenmiştir. (Resim 119,120)

Güzel bir ovayı kucaklayan Aslan dağının üzerinde kurulan Elazığ evleri kısmen yalçın kayalar üzerine kısmen dağ yamaçları üzerinde birbiri üzerine istiflenmiş katlar şeklinde kısmen de düzlük, kuytu, dar sahalar arsında sıkışmış şekilde inşa edilmiştir. Bu durum dar ve kıvrımlı sokakların oluşmasına sebep olmuştur. Sokağın genişliği eğimi insanların ve hayvanların geçebileceği genişliktedir. Fakat insanların toplandığı şehir geniş ve düzlüktür. Evler çıkmalı (şahnişinli) dir ve sokağa doğru taşar. (Yaşar, 1992)

Resim 119 Harput'ta bir ev (Balaban 2006)

Resim 120 1950 yılında İsmetpaşa Caddesi (Balaban 2006)

Resim 121 Kesrik Mahallesinde bir konak

Sokakların belli bir plan içinde olmayışı ve çıkmaz sokak haline dönüşmesi de geleneksel yapım sürecinin kendine has sonuçlarındandır. Sokak başlarında veya sonlarında meydanlara açılan bölgelerinde sınırlı sayıda ağaç vardır. Veya bir tarafı açık olan tek yönlü sokaklarda ağaçlandırma yapılmıştır. 1835'te mezraya başlayan göç ile yeni kentte (bugün ki Elazığ'da) sokak kavramının daha net çizgilere sahip olduğunu görmekteyiz. (Resim 122)

Tepelerde oluşan yerleşmelere nazaran ovanın düz ve kullanıma müsait oluşu düzenli imar faaliyetlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak mezradaki yerleşimlerde sokak aralıkları daha fazla açılmıştır. Evler sokak içinde daha düzenli bir parça haline gelmiştir. Topoğrafyanın etkisiyle ortaya çıkan farklı yükseklik ve sülüetteki yapılar, mezra yerleşimlerinde standart cephe uzunluğu ve yapı yüksekliği ile daha düzenli, derli toplu bir hal almıştır. (Resim 123)

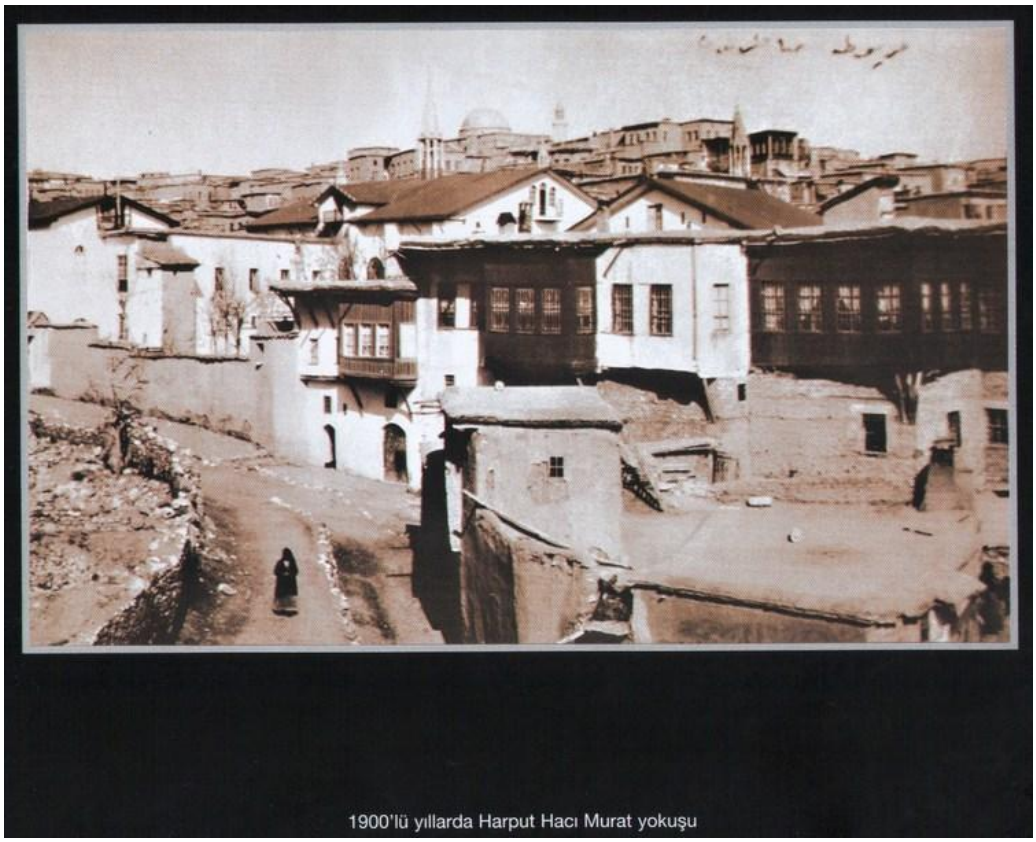
Geleneksel yerleşimlerinde gerek Harput gerekse de, mezrada yerleşimler sosyal ve dini yapılar çevresinde yoğunlaşmıştır. Sokaklar genellikle bu mekânların önündeki alana bağlanarak, kentteki odak noktalarını oluşturmuştur. Çoğunlukla camii kubbeleri, minareler, hamamlar, kiliseler ile kenti simgeleyen alanlar oluşmuştur. (Resim 124)

Resim 122 1968 yılında Elazığ'ın havadan görünüşü (Balaban 2006)

Resim 123 1940 yılında Pertek Caddesi (Balaban 2006)

Resim 124 1900'lü yıllarda Harput'ta bir yokuş (Balaban 2006)

5.2. Geleneksel Elazığ Evlerinin Plan Örgütlenmesi Ve Özellikleri

Türk-İslam toplumun da aile yaşantısının dışa kapalılığı ve sosyal davranışların etkisi; geleneksel Türk konutunun içe dönük olarak düzenlenmesini gerektirmiştir. Bu sebeple evler, bir avlu veya bahçeye açılan düzene göre planlanmıştır. Kadının faaliyetleri zemin katında olması nedeniyle bütün bölgelerde zemin katlar penceresiz, ya da küçük pencereler kullanılmıştır. Konutun avlu yada bahçe kapısı ailenin iç dünyasını koruyan küçük bir kalenin kapısı gibidir. Kapıdan girildiğinde küçükte olsa bir bahçe, taşlık veya avlu ile karşılaşılır. Bu mekanlar bir veya birden fazla havuz kullanılarak su öğesi ile zenginleştirilmiştir. Bahçe veya avlu duvarları ile dış ortamdan izole edilen zemin kat dinlenme mekanı şeklinde düzenlenmiştir. Üst katlar ise cumbaları ve çok sayıda penceresiyle dışarıya açılacak biçimde oluşturulmuştur. Üst katlardaki bu açılma kadının dış mekânla iletişim kurması amaçlıdır. Mümkün olduğu kadar geniş ve çeşitli görüş olanakları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle dini inanışlar, sosyal ve kültürel değerler;

evlerin plan şemasını etkilemiş ve evlerin hemen her noktasında farklı çözümler ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Mimari yapıtlar içinde özel bir öneme sahip olan konut yapıları kültür – davranış – mekan etkileşim sistemi içinde oluşturulmuş özgün örnekler olarak toplum yapısının özelliklerini en iyi yansıtan mimari oluşumlardır ve hepsi de yapıldıkları dönemin fiziki koşullarının orjinalitesi ile onları üreten toplumun o günkü sosyal, ekonomik, teknik, estetik ya da daha kavramsal bir tanımla, kültürel boyutunu açığa vuran özelliklerle yüklüdürler. Bu yönüyle ev, sadece insanın barınma ihtiyacını karşılayan basit bir oluşum değil, insanlar arası ilişkinin şekillenmesi, insan hayatının sürdürülmesi, yerleşim birimlerinin biçimlenmesi gibi bir çok konuda önemli roller üstlenen toplumsal bir mekândır. (Büyükmıhçı, 2005)

Anadolu'da inşa edilen evler barınma mekanı olmaktan çıkıp sosyal bir mekan olarak önem kazanmıştır. Bunda kadın yaşamının büyük kısmının geçtiği mekan olması en önemli faktördür. Sosyal yapı, dini inançlar, yapım tekniği, malzemesi, coğrafik etkenler nedeni ile birçok konut türü oluşturulmuştur. Anadoluda'ki evleri, farklı özellikleri esas alınarak gruplandırılabilirler. S. Hakkı Eldem'in Türk Evini tanımlarken kullandığı sofalı plan türleri en çok tercih edilen sistemdir. Sofanın şekli planlamadaki duruşuna bağlı olarak; iç sofalı, orta sofalı, dış sofalı ve sofasız plan tipleri Anadolu'da karşımıza çıkmaktadır. Elazığ evlerinde ise iç sofalı ve dış sofalı plan çözümlerine rastlanmaktadır. Sofa dışında Elazığ evlerini büyüklüğüne ve katların kullanımına göre ve özellikli mekanlarına gruplandırabiliriz. (Şekil 99)

Sofa şekline göre:

Elazığ evlerinde, özellikle iç sofalı ve dış sofalı plan çözümleri karşımıza çıkmaktadır. Sofanın belirgin olmadığı tek katlı yapılarda mevcuttur. İncelenen evlerin çoğunluğunda kullanılan plan tipi iç sofalı çözüm şeklindedir. (şekil 5,29,34,39,44,50,55,60,66,81,86).

Aytaç'a (2004) göre Elazığ evlerinde de genellikle dış ve iç sofalı evler çoğunluktadır. Sofasız veya orta sofalı ev sayısı oldukça azdır.

Çoğunlukla alt katın giriş kapısının hemen üzerinde yer alan sofa iki oda birimi arasındadır. Kullanılan bu sistem de; sofanın yapı boyunca uzandığı veya bölündüğü durumlarda karşımıza çıkmaktadır. İki oda biriminin tam ortasında yer

alan sofa çoğu zaman giriş üstüne bir şahnişin (cumba) haline getirilerek sokağa doğru dışarı çıkarılmıştır. (şekil 59)

Bu tip çözümlerde sofa evin en gösterişli kısmını oluşturmuştur. Şahnişin ile sokaktaki manzara hâkimiyetine kavuşan sofanın yol cephesinde duvar önüne ahşap sekiler konulmuştur. Bu kullanımda sofa ev yaşamının büyük bir çoğunluğunun geçtiği mekândır. (şekil 43).

Karnıyarık sistemine sahip diğer bir çözümde ise sofa daha uzundur ancak ön tarafı şahnişin halini alan kısım, ya bağdadi bir duvarla yada, hımış tekniği kullanılarak örülen bölücü duvar yardımı ile sofadan bağımsız bir odaya dönüştürülmüştür. Yakın zaman yapılarında ise bu çözüm camekân kullanılarak sağlanmıştır. (şekil 4) Bu çözümde sofa daha arkada kalıp arka kısımdan büyükçe bir pencere ile aydınlanmaktadır. Eğimli arazilerde ortaya çıkan farklı çözümlemelerden biri de sofanın dış mekana doğrudan kapıyla açılan bir mekan halini almasıdır. Harput Hacı Kerimlerin evi buna örnektir. (şekil 24)

Sofa bazı yapılarda ahşap bir kemer kullanılarak ikiye bölünmüştür. (şekil 38,75) Çoğunlukla dikdörtgen plana sahip iken bazen L formundadır. Ahşap bir kemer kullanılarak L formundaki sofanın bir kısmı hol halini alır. Bu kullanım günümüzde tercih edilen antresi ve yatak holü olan çözüme çok yakındır. Sofa içinde kalan mekanlar genel ev mekanları olup kemer ile ayrılan bölümler, evin özel bölümleri olmaktadır. Bu çözümlerde kullanılan ahşap kemerlerin mekanların önemini ifade eden bir öğe olması; geleneksel Elazığ Evinde özel bölümlerin temsilini sağlamıştır ve sınırlayıcı durumdadır. Sofaya açılmayan bazı mekânlar ise bir hol (aralık) kullanılarak evin diğer mekânlarına bağlanmıştır.

Çoğunluğu iç sofalı plan tipinden oluşan Elazığ Evlerinde dış sofalı çözümlere rastlamak da mümkündür. Bu çözümler daha az kullanılmış olup, daha çok plan şemalarının birleşmesi gereken haremlik selamlık bölümlerinde, topografyanın etkisiyle veya yapılaşma durumu neticesinde ortaya çıkmıştır. (şekil 24,70,75,91). Soğuk bir iklime sahip olan bölgede bu çözüm pek tercih edilmemiştir. Uzun bir sofanın tek tarafında bulunan oda kapıları üzerinde pencereler kullanılarak sofanın aydınlatılması sağlanmıştır. Sofanın uzun oluşu nedeniyle bu çözümlerde mekân yüksekliği de arttırılarak basıklık hissi ortadan kaldırılmıştır. Serbest nizamda ise daha fonksiyonel olan iç sofalı plan tipi yakın illerde de en çok tercih edilen sistemdir.

Evlerin büyüklüğüne göre:

En eski Türk devletini kurmuş olan Hunlar, yazın yaylalarda çadırları, kışın ise kerpiç ve tuğladan inşa ettikleri toprak damlı evleri kullanıyorlardı. Göktürkler ilk şehirleşmeyi başlatmış, Uygurlar ise bir avlulu ve etrafında odaların yer aldığı evleri inşa etmişlerdir. Türkler'in İslam dinini kabul etmesiyle birlikte ev mimarisinde farklı gelişmeler meydana gelmiştir. Bu dinin getirdiği mahremiyet anlayışı, evlerde erkeklerin oturduğu selamlık ve kadınların oturduğu haremlik kısımlarına ayrılmasına sebep olmuştur. (Aytaç, 2004)

Geleneksel Elazığ evlerinin oluşumunda ailelerin sosyal ve ekonomik seviyeleri belirleyici olmuştur. Orta ve dar gelirli ailelerde; küçük evler yapılırken; ekonomik seviyeye paralel olarak büyük evler, konaklar ortaya çıkmıştır. Konakların plan şemaları oluşturulurken haremlik-selamlık şeklinde bölümler ile daha büyük alanlar kullanılmıştır. Orta ve dar gelirli ailelerde evler basit ve sade tutulmuş, insan ihtiyaçların giderebilecek minimum boyutta evler yapılmıştır. Küçük ev tipinde de mekânlar ayrılmasa da; mekânların haremlik selamlık şeklinde kullanıldığı örneklerde vardır.

Küçük evler daha çok; düşük gelir seviyesine sahip ailelerde görülmektedir. Evin alanı da daha küçüktür ve alt katı genellikle servis katı olup; üst kat ise yaşama mekânıdır. Bütün mekânlar bir sofaya açılmaktadır. (şekil 19) Sofa evin oturma odası olarak kullanılmaktadır. Bir ailenin rahatça yaşayabileceği yeterli mekân sayısı esas alınarak geliştirilen plan tipidir. Bu çözümler genellikle yol cephesine bakan üç mekândan oluşmaktadır. (Resim 125,126,127)

Kullanıcı ailenin büyüklüğü, zenginlik ve sosyal yapı içindeki duruma bağlı olarak bazı aileler için büyük ev kullanma ihtiyacını ortaya çıkmıştır. Bu mantıkla konaklar inşa edilmiştir. Bu tip plan çözümlemelerinde ailenin büyüklüğü, kullanıcının sosyal statüsü etkili olmuştur. Kullanılan mekân sayısı konaklarda oldukça fazladır. Geniş aile tipindeki yaşam şekli ve kardeşlerin bir arada yaşama düşüncesi de; bu plan çözümüne neden olan etkenlerden biridir. Büyük ev (konak) lerin yapımında diğer bir etkende; haremlik selamlık uygulamasıdır. Bu kullanımda evlerin alanları arttırılmıştır. (şekil 10)

Resim 125 Hüseynik mahallesinde küçük bir ev

Resim 126 İcadiye mahallesinde küçük bir ev

Resim 127 Aksaray mahallesinde küçük bir ev

Bu kullanım yakın bölgelerde de aynı şekildedir. Erginbaş'a (1954) göre harem ve selamlık bölümleri bir kapı ile birleştirilmiş müstakil iki ev şeklindedir. Her iki kısmında sokakla ayrı irtibatı vardır.

Kuran'a (1992) göre İslam dini, toplumsal yaşamın büyük çoğunluğunda kadın ve erkeğin ayrılmasını öngörmüştür. Böyle bir yaklaşım büyük evlerin planlarına yansımış evlerin birbirinden ayrı (veya ayrılabilen) iki bölümden oluşmasına neden olmuştur. Kadınlar için ayrılan haremik (dahiliye) ve erkekler için planlanan selamlık (hariciye). Genellikle haremlik bölümü ailenin oturduğu önemli mekanları ve servis birimlerini içermektedir. Selamlık ise erkek konukların kabul edildiği ağırlandığı bölümdür.

Haremlik-selamlık uygulamalarının olduğu evlerde; iç ve dış avlulu plan şemaları mevcuttur. Bu tip çözümlerde selamlık bölümleri dışarı dönük kısımlarda planlanırken; harem odaların iç avluya veya bahçeye bakmaktadır. (şekil 55,76) Oluşan iç avlu özellikle yaz aylarında; en fazla kullanılan mekan olmuştur. Mekan sayısının oldukça fazla olduğu bu konak tiplerinde ilk tasarımdan sonra aile yapısının değiştiği durumlarda, birden fazla aile tarafından kullanılmıştır.

Katların kullanımına göre:

Osmanlılarda evler dar sokaklar üzerinde bulunurdu ve giriş kapısından avluya geçilirdi. Zemin kat, genelde: ahır, depo, kiler olarak kullanılır; üst katta sofa, sofaya açılan odalar ve mutfak bulunurdu. (Aytaç, 2004)

İncelenen yapılar içerisinde çoğu yapı, zemin ve üst katı olan iki katlıdır. Bunlara ek olarak çatı katında tertiplenen odalarda mevcuttur. Zemin katlarının dibinde ise özellikle eğimli olan Harput, Hüseynik yerleşmelerinde giriş katının (zemin kat) altında topografyadan kaynaklanan bölümler ortaya çıkmıştır. Bu mekânlar çoğunlukla kümes, ahır ve kiler olarak kullanılmıştır. Düz alanda yapılan evlerde ise giriş katının dibinde mahzen yapıldığı da olmuştur.

İki katlı olan evlerde zemin kat giriş katı şeklindedir. Bu kat, çoğu zaman servis katı olarak planlanmıştır. Ancak bazı konutlar da ise alt katın yarısı servis, diğer yarısı ise yaşama amaçlı olarak kullanılarak; alt kat özellikle yaz aylarında bahçe içinde tertiplenen mekânlar konularak düzenlenmiştir. Düz alandaki yerleşmelerde ise servisin tamamen bahçede düşünüldüğü konut örnekleri de vardır. Bu tarz çözümlerde ise alt kat yaşama amaçlıdır. (Çizim 66)

Büyük evlerde (Konak) alt kat ise hem evin servis mekânının bulunduğu hem de günlük yaşamın geçtiği bölümleri olan bir kat şeklindedir. Özellikle içinde havuzu ve eyvanı olan konaklarda, zemin kat yoğun olarak kullanılmıştır. Küçük evlerde merdivenler ile üst kat sofasına çıkılır. Konaklarda ise avludan üst kata çıkan merdivenler yer alır. Her iki durumda üst katlar, yaşama mekânı olarak düşünülmüştür. Çatı katı olan konaklarda ise üst katta tek bir oda tasarlanmış oda olup bu da köşkoda konumundadır. Evin dış cephedeki hareketini sağlayan manzara hakimiyeti olan bu oda evin, büyük odasıdır. (Resim 128)

Zemin katlar tamamen servis katı olarak düşünüldüğünde, farklı kullanımlar göze çarpmaktadır: Bu kat genellikle evin hayvanlarına ayrılan bölüm olmuştur. Böyle evlerde alt katta ahır, samanlık gibi mekânlar yer alır. Üst kat duvarları altına gelen bölümlerin, altına ahşap direkler kullanılarak genişletildiği de görülür. Bu çözüm Alper'e (1990) göre erken çağlardan beri kullanıla gelmiştir.

Alt katın servis olarak tasarlandığı ve evin mutfak ile tandırbaşının bulunduğu kat olarak kullanımı da mevcuttur. (Resim 129) Mutfağın ve tandır evinin yanında alt katta bir odanın bulunduğu evlerde vardır. Tuvalet, banyo gibi mekânların bir kısmı bugün bir çok yapıda bulunsa da bunların yakın zamanda yapıların içine yerleşmiş

bölümler olduğunu söyleyebiliriz. Servis mekânlarının evin bahçesinde çözümlendiği yapılarda alt katta büyük bir oda bulunur. Bu oda evin yazlık odasıdır.

Alt katlarda beyaz taşlarla örülü kemerli eyvanlar, evlerin alt katında ki önemli detaylardandır. Su öğesiyle birlikte kullanılması, yaz aylarında en çok kullanılan mekân haline gelmesini sağlamıştır. Alt katlarda bazen bir oda veya bölüm birkaç basamak kullanılarak o kattan kısmen ayrılmıştır. Böylesi durumlarda oda evin özelleşmiş odalarından biridir ve belli bir şahsa ait durumdadır.

Üst katlarda evin yaşama birimlerini oluşturan oda, sofa, mutfak gibi mekanlar yer alır. Bu katta en önemli öğe sofadır. Giriş katından merdiven ile çıkılan bölüm üst kat sofasıdır. Oda mutfak gibi evin bölümlerine geçiş buradan yapılmaktadır. Bu yönüyle bir dağılım mekânı konumundadır. Merdiven, sofanın uzun kenarına paralel olarak yerleştirilmiştir. Birçok merdivenin baş seviyesine göre ayarlanarak; merdivenin bir kısmı ahşap ayaklar kullanılarak seki haline çevrilmiştir. Ev için bir kullanım alanı haline getirilen seki üzerine eşyalar yerleştirilerek veya üst katın seyyar merdiveninin konulduğu bir alan olarak kullanılmıştır.

Resim 128 Şehir merkezinde bulunan köşkodalı bir ev

Resim 129 Hüseynik mahallesinde bir evde bulunan tandır

Üst katın odalarında, odanın büyüklüğü ve mekanın plandaki konumuna bağlı olarak pencere sayısı değişmektedir. Yapıların büyük kısmında bu odalara üstten oval olarak şevlendirilmiş pencereler kullanılmıştır. Pencere denizlikleri ve bazen de üst kısımların ahşapla kaplanmıştır. Odaların kapıları çoğunlukla tek kanatlı kapı şeklindedir. Oda içlerinde nişler, gömme dolaplar, musandıralar kullanılmıştır. Bazen dolaplar iki oda arasındaki duvar kaldırılarak gusülhaneye çevrilmiştir. Oda içlerinde kapıyı da içine alacak şekilde tasarlanmış dolaplar da mevcuttur. Bu çözümlerde dolaplar odanın o duvarını tavana kadar kapatılmış olup, birçok bölmeye sahiptir ve genellikle süslemelidir. Odaların zemini ahşap kaplama ve toprak sıva şeklindedir.

Evlerin üst katına gelen mekânlardan biride mutfaktır. Genel hatlarıyla bir oda şeklinde tasarlanan mutfaklar, içindeki ocakla diğer mekânlardan ayrılır. Taş veya kerpiçle yapılmış olan ocaklar aynı zamanda ev halkının ısınma ihtiyacını da karşılar. Bu amaçla oda içlerinde yapıldıkları da olmuştur. Mutfağın büyükçe olduğu evlerde, kiler olarak kulanılan küçük bir oda vardır. Bu kilerler genellikle bir asma kat ile iki katlı hale getirilmiştir. Kilerin üst kısmı daha çok sebze, meyve v.s. kurutma amaçlı olarak kullanılmaktadır. İhtiyaca bağlı olarak mutfağın, ortada bir direk kullanılarak genişletildiği durumlarda üst örtüde “ kran “ denilen ahşap kirişler kullanılmıştır.

Üst katlarında bir köşkodası bulunan evlerde ise sofadan veya diğer odaların birinden çatı katına ulaşan bir ahşap merdiven bulunur. Çoğunlukla sofanın üzerine gelen köşkoda, sofa eninde olup uzunluğu evin enine eşittir. Bugün köşk odalı çok az ev vardır. Cephesinde kullanılan ahşap işçilik ile bu oda evin en gösterişli odasıdır. Evin manzara yönü neresi ise köşkoda o yöne bakmaktadır. Çatısı olmayan evlerde köşkoda kenarında kalan kısımlar teras şeklinde kullanılmıştır. Alt kat şahnişinsiz olup evin üçüncü katında köşkoda bulunan şahnişin ile cephesi hareketlendirilen evler de bulunmaktadır.

5.3. Plan Elemanları

5.3.1.Yaşama mekanları

5.3.1.1 Sofa

Türk evinde plan, odaların bir sofa çevresine dizilmesiyle oluşur. Odalar arası alan diyebileceğimiz sofa; her özelliğiyle değişkendir. Evin konumu, arsa alanı arazi koşulları, komşu yapı özellikleri esas alınarak planlanan evlerde, sofanın kullanım şekli şartlara göre değişmektedir. Evlerin plan formunu oluşturan asıl öğe evin sofasıdır. (Şekil 99)

Elazığ evlerinde de; sofa evin çekirdeğini oluştururken; odalara bağlantıyı sağlayan dağılım mekânı şeklindedir. Bazı evlerde ise üst kattaki cumbası ile evin en gösterişli mekânıdır. Çok sayıda odası olan evlerde sofanın açılmadığı odalar "aralık veya ara hol" olarak adlandırılan ikinci sofa kullanılarak odalar birbirine bağlanmıştır. (Şekil 39)

Bazı küçük evlerde sofa, evin oturma odası halinde kullanılmıştır. Bu kullanımda kış aylarında soba kullanılarak evin bu bölümü ısıtılarak hem yazlık hem de kışlık bir oda gibi kullanılmıştır. Büyük evlerde (konak) sofa sadece dağılım görevini yapmaktadır. Her türlü kullanımda sofanın eni yapım tekniğine bağlı olarak 2.90- 340 cm aralıkları arasındadır. Boyu ise küçük evlerde yapı uzunluğu kadardır. Uzun olan sofalarda oda kapılarının üstünde sofayı aydınlatan pencereler kullanılmıştır. Küçük evlerde sofa: oturma odası, misafir odası ve mutfak gibi mekânlara açılmaktadır. Bazı evlerin sofaları ahşap kemerler kullanılarak ikiye ayrılmıştır. Bu kullanım bazı odaları daha özel olarak olmasından kaynaklanmaktadır.

Duvarlarda evin günlük ihtiyaçları için tasarlanmış nişler ve gömme dolaplar bulunmaktadır. Duvarları boydan boya dolanan ahşap pervazlar ve ahşap raflar süsleme elemanı şeklinde kullanılmıştır. (Resim 35) Tavanına yakma tekniği ile yazılar yazılmıştır. Zeminler orijinal halde ahşap olarak yapılmıştır.

5.3.1.2 Oda

Türk evinde en önemli birim odadır. Her odada oturulabilir, yatılabilir, yıkanılabilir, yemek yenilebilir ve hatta yemek pişirilebilir. Bütün odalar aynı özelliklere sahiptir. Ölçüler değişebilir ama nitelikler değişmez. Bu özellikler geleneksel yaşama biçimi ve tapım tekniği ile ilgili olup yaşama biçimi çok uzun yıllar değişmediği için oda tasarımı da aynı kalmıştır

Oda iç cephesinin biçimlenmesi insan eylemlerinin gerektirdiği boyutlara göre sağlanmıştır. Odanın değişik işlevleri zaten çok olan taşınabilir eşya ile, eylem süresince sağlanır. Eylem bitince eşya ortadan kaldırılır. Yataklar yüklük denilen dolaplar içinde durur, uyunacağı zaman yere serilir, sabah tekrar dolaba konur.

Elazığ evinde odalar genellikle bir sofa etrafında dizilmiş vaziyettedir. Planlama aşamasında her oda bağımsız bir girişe sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu sebeple odalar çoğu zaman evin sofasına veya sofaya bağlanan hole (aralık) açılır. Odaların kullanımı sabit olmayıp farklı fonksiyonlar verilerek kullanılmışlardır. Yaz ve kış yaşamının ayrıldığı evlerde yaz aylarında daha serin olan oda kullanılırken, kış aylarında ise daha sıcak olan oda tercih edilmiştir. Üst kat odalarda; en çok cumba (şahnişin) kullanılarak büyütülen ve manzara hâkimiyeti sağlanan oda, misafir odası şeklinde kullanılmıştır. (Çizim 10,24) Bu odanın içinde Elazığ Evlerinde süsleme olarak kullanılan, yakma tekniği ile evin tarihi hakkında bilgiler veren, bazen de ayeti kerime veya farklı yazılar bulunmaktadır. Üç tarafı pencereli olan şahnişin içindeki sekili bölüm, evin dışarıyı en rahat gören bölümüdür. Şahnişinli odanın duvarlarında nişler veya ahşap süslemeli dolaplar bulunmaktadır. Odaların zemini orijinal ahşap kaplamalıdır. Duvar içlerinde kapı ve pencere üstlerinden odayı çevreleyen ahşap pervazlar bulunmaktadır. Şahnişinli odalarda pencerelerin tamamı odanın ön kısmındaki çıkmada bulunmaktadır. Çoğunlukla önde üç ve kenarlarda birer pencere ile birlikte beş penceresi vardır. Bu odalarda kullanılan pencereler genellikle yukarı doğru sürgülüdür ve önleri demir korkuluk kullanılarak kapatılmıştır. Oda girişlerinde genellikle ahşap eşikler kullanılmıştır. Tek kanatlı ve çift kanatlı kapılar kullanılmıştır. Odalarda doğal aydınlatmaya önem verilmiştir. Kanatlı ve giyotin pencere şekilleri kullanılmıştır. Oda altında odun, kiler, mahzen olan bölümlere 1.00–1.30 m yüksekliğinde merdivenle ulaşılır.

Odalar farklı kullanımlar ile karşımıza çıkmaktadır. Kullanım şekline göre isimlendirilen odaların döşemeleri son dönemlerde şap kaplama yapılmıştır. Tavanları ise orijinal ahşap kirişleme şeklindedir. Çok az yapıda tavanlar süslemeler ile dekoratif hale getirilmiştir. (Resim 48,49)

Odalarda ısıtma, ocaklar kullanılarak yapılmıştır. Bazı odalarda ocaklar sade malzeme kullanılarak yapılmış, bazılarında ise ocak taşı süslenerek dekoratif bir öğe halinde kullanılmıştır. (Resim 37)

.

5.3.1.3 Şahnişin

Yapının üst katında odalardan bir veya bir kaçının cumba şeklinde dışarıya yaptığı çıkmadır. Bazen kullanıldığı odaya da bu isim verilmektedir. Geleneksel Elazığ evlerinin çoğunda yer alan şahnişin en önemli dış cephe elamanıdır.Yapı içinde şahnişin olan oda en gösterişli oda olup , misafir odası olarak kullanılmıştır. Küçük evlerde tek şahnişin kullanılırken, konaklarda üç taneye kadar şahnişin bulunmaktadır. Avlulu yapılarda konak girişi avludan yapılırken, şahnişinli evlerde giriş çoğunlukla şahnişin altından yapılmıştır. Bu yönüyle giriş saçağı halinde evin dışarıdan kolayca algılana bilen bir görünüm kazanmasını sağlar. Şahnişinlerin; odalarda, sofanın sonunda ve yazlık köşklerde kullanılmış olan örnekleri vardır. Daha çok ahşap malzeme ile yapılan şahnişinlerin hımış tekniği ile yapılmış örnekleri de bulunmaktadır. Şahnişinde kullanılan pencereler sürgülü ve kanatlı şeklindedir. Şahnişin önünde seyir imkanı veren ahşap ve toprak sekiler bulunur. Alçak pencereler ve sekinin olduğu mekanlar, burada oturan insanın rahatça dışarıyı izlemesine imkan verir. Genellikle üç tarafı pencereli şahnişinler, evlerin hem içini hem de cephesini güzelleştiren mimari öğelerdir. (Resim 25)

Beş veya yedi pencerelidir, çıkmanın önünde 3, çıkmanın yanlarında birer pencere olduğu gibi ikide yanlarında vardır. Bunlar ağaç çerçeveli, camlı ve umumiyetle kafeslidir. (Sunguroğlu, 1967)

5.3.1.4. Yazlık Köşk

Palu evinde karşımıza çıkan önemli mekânlardan biride yazlık köşktür. Selamlığın bir odası olarak planlanan yazlık köşk iki kademeden oluşur. İlk bölüm kapının açıldığı toprak zeminli bölümdür. Odanın yarısına kadar yüzey devam etmektedir. Diğer yarısı ise iki basamak kullanılarak yükseltilmiş köşk bölümünden oluşur. (Şekil 93) Zemini ahşap tahta kaplama olan köşkün dış cephesi şahnişin halini alıp dışarıya çıkmıştır. 3'ü öne ikisi yana bakan beş penceresi ile manzara

hakimiyetine sahiptir. Köşkün zemini ahşap kiriş üzerine tahta ile kaplanarak bırakılmıştır.Tahta aralarından alt kat gözükecek kadar boşluklara sahip olup; şahnişinde dışarıyla hava sirkülasyonu sağlanmaktadır. Bu tür bir tasarımla sadece yaz aylarında kullanılan köşk Elazığ'da başka örneği bulunmayan özelliktedir. Yapının 70 yaşındaki kullanıcısından edindiğimiz bilgiler doğrultusunda "Konağın haremlik kısmı yıkılmış olup bu bölümde iki tane daha yazlık olmaları nedeniyle farklı bir nitelik kazanmıştır. Elazığ evinde ayırt edici bir öğe halini almıştır. (Şekil 92)

5.3.1.5. Köşk Oda

Genellikle iki katlı olarak planlanan Geleneksel Elazığ evleri bazen çatı katında bulunan bir oda ile üç katlı hale getirilmiştir. Çatı katındaki bu oda manzara yönüne göre planlanmıştır. Bu odaya evin genel merdiveni dışında başka bir merdiven kullanılarak ulaşılır. Çoğunlukla şahnişin üzerine gelen bu oda önü yarı açık mekan halinde kullanılan çözümlere de sahiptir. Gazi caddesine ait eski fotoğraflarda bu özelliğe sahip bir çok ev bulunmaktadır. (Resim 9) Köşk odasının ön kısmı şahnişin ile bitirilmiştir. Her iki kullanımda da bu kısım binanın cephesindeki en önemli bölüm halindedir. Ahşap süslemeler kullanılarak detaylandırılan köşk odanın boyutları oldukça büyüktür. Faik Bey konağında şahnişin ile bitirilen köşk odanın şahnişin dibi ve payandası eşsiz ahşap işçiliği ile süslenmiştir. Beşik çatılı çözümlerde köşk oda orta noktayı oluşturur ve buradan başlayarak yapının iki kenarına ulaşan çatılar bulunur. (Resim 82) Kırma çatıda ise köşk odanın ve yan tarafların çatıları ayrı ayrı çözülmüştür. Orjinal hali ile dam olan Elazığ evlerinde tüm örtüler dam olarak planlanmış olup birinden diğerine seyyar merdiven kullanılarak ulaşılmaktadır. (Şekil 61) Hem cephe hemde fonksiyon açısından ayırt edici bir mekan olmuştur.

5.3.1.6. Baş Oda

Elazığ evlerinde üst katta sofaya açılan evin misafir odasıdır. En gösterişli oda olup iç kısmında çoğu zaman süslemeler vardır. (Şekil 23) Sofanın bölünerek farklı bir odaya dönüştüğü evlerde bu kısım baş oda olarak kullanılmıştır. (Şekil 5) Haremlik ve selamlık bölümleri bulunan konaklarda haremliğin ve selamlığın ayrı

ayrı baş odaları mevcuttur.bu odalarda çoğu zaman şahnişin kullanılıştır. (Şekil 39) Bulunduğu bölümün veya evin en büyük odasıdır. Köşk odası olmayan evlerde en gösterişli oda olarak planlanmıştır. Bir çok evde baş oda tavanında yakma tekniği kullanılarak yazılan yazılar bulunmaktadır. Kemaliye evlerinde sofadan camekan veya duvarla ayrılan başoda "divanhane" adını almıştır.

5.3.1.7. Çilehane

. Farklı olan kullanımlar Elazığ evine ,özgün bir kimlik kazandırdığı gibi Elazığ evinin Türk evi içindeki değerini de belirtmektedir. Bu özgün niteliklerden biride Palu evinde karşılaştığımız çilehanedir. Elazığ insanı kullandığı mekanı tamamen kendi ihtiyaçları doğrultusunda planlanmıştır. Farklı istekler özgün yapıları ortaya çıkarmıştır. Dini inançlarına bağlı bir aile tarafından yaptırılan Palu evinde ise üst katta selamlık odası içinde küçük bir kapı ile girilen yaklaşık 1,5 metre kare alana ve 1 m kadar yüksekliğe sahip bir mekan tertiplenmiştir. Çilehane olarak adlandırılan bu mekan , evin reisi olan Mahmut Sami Hazretleri tarafından kullanılan inziva yeridir. Günün bazı vakitlerinde dünya hayatından kopup, sadece ibadete yönelme amacıyla tertiplenen bu mekan bir insanın zorlukla içine girebileceği büyüklükte ve tamamen karanlıktır. Elazığ evinde ismini daha önce duyduğumuz ancak somut tek örneği Palu evinde bulunan çilehane Elazığ evlerinin özgün mekanlarından biridir. (Şekil 92) Çevre illerde yapılan literatür çalışmalarında buna benzer bir kullanıma ulaşılamamıştır. Bu sebeple fonksiyonel tasarımları bulunan Elazığ evinin özgün özelliklerinden biride çilehanesidir. Sanat eserini tamamlarken; "kainat varlık tasavurun yapılan esere yansıması" olarak tarifleyen Turgut Cansever'in bu ifadesiyle doğrular nitelikteki mekan görülmeye değerdir.

5.3.2. Servis ve mekanları

5.3.2.1. Mutfak

Mutfaklar evlerin alt ve üst katlarında yer alabilirler. Mutfağı odadan ayıran taraf içindeki ocaktır. Mutfaklar üst katlarda evin sofasına açılan bir mekan oldukları gibi alt katta bahçeye yakın yerde de planlanmışlardır. Bazı konaklarda ise üst katta

evin dışında bağımsız bir bölüm halindedir. Harput'ta Küçük Efendi konağında ise iç avluya bakan kemerli bir eyvana dönüşmüştür mutfak. Bu çözüm Diyarbakır'da kullanılmıştır. Mutfak plan şemasında kiler ile birlikte düşünülmüş olup bir çok yapıdakilere mutfaktan açılan bir kapı ile ulaşılır. İçinde asma katı olan kilerlerde Elazığ Evlerinin önemli detaylarındandır.

5.3.2.2. Kiler Ve Mahzen

Evlerin alt birkaç basamakla yükseltilen bir odanın dibinde olan, mahzen veya kiler kulanılmıştır.. Evin odasının yükseltilmeden basamakla inilerek ulaşılacak çözüm şekilleri vardır. Bazı Hüseynik evlerinde ise mahzen olarak kullanılan bölüm doğal kaya oyularak yapılmıştır. Son derece soğuk bir depo olan bu bölüm görülmeye değerdir. (Şekil 80-82)

Evde kiler işlevi yapan küçük mekanlara "ara evi" adıda verilmektedir. (Yünkül, 2004)

5.3.2.3. Tandır Başı

Geleneksel Elazığ evinde ekmek pişirilen mekândır. Bir çok evde bulunan bu mekân çoğunlukla bahçede evin diğer müştemilatı ile beraber planlanmıştır. (Resim 113) Bazı evlerde ise giriş katında yapının arka kısmına bakan mekânlardan biri tandır başı olarak kullanılmıştır. Harput'ta bulunan Küçük Efendi Konağında ise iç avlu içersinde yarı açık bir mekan olarak düşünülmüştür. Kış aylarında ısınma amaçlı olarak ta kullanılan bu mekan Elazığ evlerinin fonksiyonel detaylarından biridir. (Şekil 9)

Oturmak, dinlenmek, yemek pişirmek-yemek, yatmak gibi faaliyetlerin geçtiği çok fonksiyonlu bir mekandır. Türk evinde 1. katta yer alan sofanın görevini burada kısmen tandır evi görmektedir. (Karpuz, 1984)

5.3.2.4. Çerez Odası

Harput'ta Küçük Efendi konağında bulunan çerez odası, isminden de anlaşıldığı gibi çerez olarak tüketilen yiyeceklerin bulunduğu odadır. Bazen kurutma

amacı olarak ta kullanılan oda, farklı bir amaç ile tasarlanmış bir oda olması sebebi ile yapıya özgün bir değer katar. (Şekil 9)

5.3.2.5. Kahve Ocağı:

Mekan sayısının fazla olduğu Elazığ evlerinde kullanıcının ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda bir çok mekan ortaya çıkmıştır. Kahve ocağı da bunlardan biridir. Tamamen özel bir tercih olan bu mekan selamlığı bulunan Sadettin Bilici evinde karşımıza çıkmıştır. (Şekil 92) Selamlık kısmında evin aile reisi tarafından kullanılan bu mekan özel konukların ağırlandığı bir mekan olarak tasarlanmıştır. Bağımsız bir bölüm olmayan kahve ocağına yandaki köşkten ulaşılmaktadır. Az ışık alan bir oda şeklinde planlanmıştır, İçerisinde küçük bir ocak vardır ve kahve burada hazırlanmaktadır. Ocakta kahve pişirildikten sonra kullanılan eşyaları yıkamak için tasarlanan küçük bir çarkta döşemeden birkaç cm yükseklikte düşünülmüştür. Kahve ocağı olarak adlandırılan bu odanın arka duvarının önünde 60 cm yüksekte bir seki ile burası tam bir dinlenme mekanıdır. (Şekil 94) Elazığ evlerine özgünlük kazandıran mekanlarından biridir.

Kemaliye evlerinde selamlık odasına hizmet amacıyla tasarlandığını gözlediğimiz kahve ocağı, bu mekanla doğrudan ilişkili küçük bir ofis niteliğindedir.

Avlunun münasip bir yerinde mermerden oyulmuş büyük kahve dibeği vardır ki, konağın uşaklarının ellerinde “dibek eli” denilen kalın ve uzun demir bir tokmakla sabahtan akşama kadar konağın kahve ihtiyacı bu dibeklerde dövülürdü. (Sunguroğlu, 1967)

5.3.2.6. Tuvalet

Geleneksel Elazığ evlerinde plan şeması içinde genellikle yer almayan tuvaletler yapının dışında tasarlanmıştır. Daha çok bahçe içinde tasarlanmıştır. Hüseynik’te bazı evlerde ise evin girişinin hemen yanında olduğu örneklerde vardır. Küçük evlerde arka bahçede, evin diğer müştemilatıyla beraber düşünülmüştür. Konak tipindeki büyük evlerde ise; biri selamlığa biride haremliğe ait olan iki tuvalet vardır. (Şekil 76) Konaklarda tuvaletin plan şeması içine girdiği görmekteyiz. Faik Bey’in konağı ve Memişoğlu konakları bunlara örnektir. Ancak bunun orijinal olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır. Günümüze yaklaştıkça geleneksel konakların

içlerine tadilat yapılarak yerleştirilen tuvaletler yapı bütünlüğünü bozmaktadır. Bugün restorasyonu yapılan bir çok geleneksel konuttaki en önemli fonksiyonel sorun ıslak mekanların kullanımı olmuştur.

5.3.2.7. Hamam

Geleneksel konutlarda yıkanma eylemi için tasarlanan gusülhane, çark gibi az yer kaplayan öğeler düşünülmüştür. Yıkanma dışında çamaşır yıkama amacı içinde çoğunlukla şehrin bir çok yerinde umuma açık hamamlar yapılmıştır. Küçük yapılı Elazığ evlerinde ; gusülhane, çark ve genel hamamlar kullanılarak, yıkanma ve elbise yıkama ihtiyaçları giderilmiştir. Ancak bazı konaklarda hamamın sadece o konağın ihtiyacını karşılamak için evin bahçesi içerisine tasarlandığı da olmuştur. Faik Bey Konağında bu gün yıkılmış olan bir hamam düşünülmüştür. Böylelikle geniş bir aile yapısının olduğu konaklarda, yıkanma ile elbise yıkama eylemleri haremlik dairesi içinde planlanan hamamlarda çözülmüştür.

5.3.2.8. Ahır- Merek

Endüstrileşme öncesinde Elazığ konut yaşamının bir kısmını oluşturan öğelerden olan ahır ve merekler daha çok yapıların alt katında planlanmıştır. Alt katı ahır olan mekanların üst katları bu sayede daha sıcak hale getirilmiştir. Ahır ihtiyacının fazla olduğu durumlarda üst kattaki plan yerine alt katta ahırlardan birinden diğerine geçilerek bağlantı sağlanmıştır. Ahır genişletilmek amacı ile bazı evlerde ahşap direkler kullanılarak üst kattaki duvarlar taşıttırılmış ve böylece ahır daha rahat kullanılabilir bir mekan haline getirilmiştir. (Şekil 9) Pencereleri küçük ve tavana yakın olan içe doğru şevli olan ahırların tavanında ahşap kiriş üzeri ağaç dalı kullanımı oldukça yaygındır. Ahırların hemen yanına hayvanların yem ihtiyacının sağlandığı merekler yapılmıştır .”Harput’ta Küçük Efendi Konağında doğum yapacak hayvanların izlenmesi amacıyla yapılmış bir oda bulunmaktadır. Doğum yapacak hayvan bu bölüme alınır ve konağın sofasından 150 cm aşağıdaki bu odaya inilerek hayvan kontrol edilirdi.” (Ünlü 2006) Fonksiyonel çözümleri olan Elazığ evlerinde ahırın bile yaşamı kolaylaştıracak şekilde tasarlandığını gösteren bu örnek önemli detaylardan biridir.

5.3.2.9. Avlu

Elazığ dışında yakın illerde e kullanılan bir tasarım öğesidir. Genellikle evlerin sokak yönündeki girişlerine rastlayan ön kısımlarında, günlük işlerin yapıldığı 'hayat' denilen zemini taş döşemeli avlular, arkada veya yan tarafta ise bahçeleri yer almaktadır. Hayat ve bahçeler, düzgün kesme taşla yapılmış yüksek duvarlarla sokaktan ayrılmışlardır. Bu sayede dışarıdan bakıldığında içerinin, yani hayatın görünmesi mümkün olmamaktadır. Böylece hayatta günlük işlerini yapan kadının dışarıdan görünmesi engellenmiş, başka bir deyişle dışa karşı mahremiyet sağlanmıştır. (Sayan ve Öztürk 2001)

Dış Havlu: Konakların davzaralarından içeri girildi mi, kendinizi büyük, taş döşeme geniş bir havluda bulunursunuz. Bu Havluların üstleri kısmen açık, kısmen kapalıdır. Bizler buralara (Havlu) diyoruz ki, doğrusuda budur. Arapça "Hevil" kelimesinden alınmıştır. Ağaç veya demir parmaklıklı taş bir Ayahçah'la (merdiven) selamlığa çıkılır ve bu havlunun muhtelif yerlerinde taş veya ağaç kapılara vardır. (Sunguroğlu, 1967)

İç Havlu: Harem kapısından içeri girdiğimiz zaman ikinci bir havlu daha karşımıza çıkar, bu iç havluda, oldukça geniştir. Bir tarafında üstü kapalı hayvanımsı bir kısım veya üzerleri Ariş (Asma) dallarıyla kapatılmış bir Çardak altı vardı ki, ev halkı bilhassa yaz boyunca burada oturur, akşam ve sabah yemeklerini de burada yerlerdi. Bu havlularda üstü kapalı ve önü açık bir "tandırlık", bir taraftada bazı konak ve evlerde görülen kiler kapısı , odunluk ve birde hela, bu kapıların arasında harem dairesini kapısı vardır. (Sunguroğlu, 1967)

Avlulu evler geleneksel Türk evinde farklı plan şemasına sahiptir. Bu yönüyle avlulu ve avlusuz olarak evleri iki kategoriye ayırmamız da mümkündür. Çünkü avlusuz evlerin çoğunda yakın plan tipi uygulanırken, avlulu evlerde ise farklı çözümler ortaya çıkmaktadır. Mekânlar bir avlunun etrafında dağılmış durumdadır. Avlusuz evler daha az alana sahip olup, mekânların birbirine yakınlığı planlarını derli toplu hale getirmiştir. Sofa yapının odak noktasını oluştururken; avlulu evlerde mekânların odağında avlu vardır. İçe kapanıklığın egemen olduğu geleneksel konutlarda; alt katlar dışarıdan tecrit edilmiş olup, üst katlarda sokağa açılım sağlanmıştır. Avlulu yapılarda ise alt kat avlu ile sokak ile ev arasındaki bağlantı noktasındadır. Selamlık bölümleri olan avlulu evler bu bölümleri ile sokağa hakim bir yapıdayken; haremlik dairesi üst katlarda da sokaktan tamamen tecrit edilmiş

durumdadır. Haremlik kısımlarının bazı bölümleri avluya veya iç bahçeye bakar. Haremlik çoğu zaman arkaya bakmaktadır. Bazı yapılarda ise iç avlusu olan konaklarda haremliğin baktığı kısımda iç avlu bulunur. Dış avlu hem selamlık bölümünü hem de haremlik bölümünü kullananlar, için bir mekan konumundayken iç avlu tamamen özelleşmiştir. Haremliğin bir bölümü dış avlu içinde yapının üst katında yer alan selamlık ve haremlik kısmına çıkan merdiven yer alır. Açıkta olduğu için bu merdiven taş basamaklıdır. Avludan selamlığa çıkan merdivenler daha aleni olup avlunun içine kadar gitmiştir ve davetkar bir öğe halinde mimari düşüncenin dilini oluştururlar. Selamlık merdivenlerine ulaşmak çok kolay olup doğrudan selamlığa çıkar. Haremlik kısmına ait merdivenler ise çıkılan mekanın haremlik olduğunu hissettirmek için daha gizli bir form almaktadır. Faik Bey'in evinde haremlik merdivenleri bir eyvanın içinde olup, yapıyı daha önce hiç görmemiş kişilerin bile, çıkılacak mekanın haremlik olduğunu anlayacağı şekilde tasarlanmıştır. Plan şeması içinde bu bölüm daha geride ve gizli vaziyettedir. Toplumsal hayatın bütününde hakim olan inanç, mimariyi şekillendirerek kendini hissettirmiştir. Avlu içinde yer alan başka bir öğede evin çeşmesidir.Su ihtiyacı buradan karşılanır. Evlerin alt katındaki hayvanların rahatça sulanması için ahır ve evin ortak mekanı olan avluya yerleştirilen çeşme ; geleneksel konutun önemli öğelerinden biridir.Dış avluyu sokaktan koparan duvar ise bahçe duvarına göre oldukça yüksektir. 3,5-4 m kadar yükselen avlu duvarı evin dış kapısı ile iç kısmı arasındaki bağlantıyı alt katta tamamen koparmıştır. Avlu duvarının bu kadar yüksek olması koruma anlayışı sebebi ile oluşmuştur. Bahçe duvarları ile oluşmuştur. Avlu duvarlarının üzeri yakın zamanda sac örtü veya alaturka kiremit ile örtülmüştür. Avlunun zemini sokağın devamı şeklinde doğal taş kaplamalıdır. Bir kısmı bazı konaklarda örtülerek kapalı avlu tipini ortaya çıkarmıştır. Bu çözüm daha çok Erzurum evlerinde kullanılan tiptedir. Bazı kapıların alt katları örneğin Küçük Efendi konağında haremliğin altına gelen kısım kapalı avlu olarak isimlenmiştir. Palu evinde ise taş kemerli giriş kapısı ile açılan bölüme Havlu denmektedir.

Dış avlunun yanında; haremlik -selamlık bölümleri buluna konaklarda birde iç avlu bulunur. Evin bu avlusu haremlik birimleri tarafından kuşatılmış hatta; iç içe geçmiş durumdadır. İçerisinde tandır veya eyvanla oluşturulmuş bir mutfağa ulaşmakta mümkündür. Tandırın olmadığı durumlarda iç avlu içinde ocak bulunur. Haremliğin tuvaletine de iç avludan ulaşılır. (Şekil 38-39) Üst katta ve alt katta yer alan haremlik odaları iç avluya bakmaktadır. İç avlunun zemini de dış avlu gibi

doğal taş kaplamalıdır. Üstü tamamen açık olan iç avlular, çatının geleneksel yapıları ek olarak yerleşmesi ile beraber, çatı ile kaplanmıştır. İç avlulu çözümlerde haremlik kısmını oluşturan mekanlar iç avluya bakacak şekilde tasarlanmıştır.

5.3.2.10. Eyvan

Geleneksel evlerde, daha çok yaz aylarında kullanılmak üzere tasarlanmış konut öğelerinden biridir. Üç tarafı kapalı önü ise kemerle tamamlanan eyvanlar yaz aylarında ki serinliği ile çokça kullanılmıştır. Geleneksel Elazığ evlerinde özellikle konaklarda karşılaşılan eyvanlar, fonksiyonun yanında evin iç kısmını süsleyen detaylar şeklindedir. İncelenen yapılar içinde üç konakta gördüğümüz eyvanlar taş kemerli tasarımlarıyla birbirine benzemektedir. (Şekil 9,38,75) 4,5 metreye kadar ulaşan açıklıktaki kemerin bitim noktasındaki taşlar daha büyük ölçülerdedir. Eyvanın üzerine üst katta tasarlanan bir odada bulunmaktadır. Bu oda evin en serin odasıdır. Avlu içinde yer alan eyvanlar bazı evlerde mutfak şeklinde kullanılmışlardır. Bu tasarımın oluşumu iç avlulu çözümdedir.

5.3.2.11. Revak

Yarı açık mekan oluşturmak için kullanılan öğelerden biride revaktır. Bölgede başka yerleşimlerde de kullanılan mimari bir öğedir.

Üç tarafı ve üstü kapalı önü bir veya birden fazla sütun ile iki veya daha fazla açıklığı bölünmüş, enine gelişmişlik gösteren revaklara geleneksel Mardin evlerinde oldukça sık rastlanılır. (Alioğlu, 1989)

Ahşap sütunlu ve taş kemerli olarak iki farklı yapı şeklini Elazığ evinde görmekteyiz. Ahşap sütunlu revaklarda taşıyıcı direklerin dibinde taş kaideler yer almaktadır. Bu revak şekli Faik Bey Konağında görülmektedir. (Şekil 76) Revakın açık olan yüzü bahçeye bakar. Kuzey yönüne yerleştirilmiş olan revak bahçe ile birlikte kullanılan yaz aylarının vaz geçilmez mekanı olmuştur. Haremlik bölümüne ulaşım sağlayan revaklar, kışında yarı açık bir mekan olarak yağıştan korunmayı sağlamaktadır. İncelenen yapılar içinde karşılaşılan diğer bir revak türü de iç avlu içinde yer alır. İki açıklıklı olup, kemerler ile oluşturulan revaklar yaz aylarının en çok kullanılan mekanı halindedir. Kemerin dekoratif öğe olması iç avluyu estetik bir hava kazanmıştır. Bu revaklar bu gün mevcut olmayan ancak ilk tasarım sürecinde;

bir oda ile üstten kapatılmıştır. Taş kemerli revakların Küçük Efendi konağında gördüğümüz türünde bakış yönü kuzey cephesidir. (Şekil 12), (Resim 32)Hem eyvanlar hem de revaklar yazlık mekanlar olarak Geleneksel Elazığ evlerinde özellikle büyük konakların iç avlu ve bahçelerinde kullanılmıştır. Yazlık bir mimari öğe olmaları nedeniyle bakış yönü kuzeydir. Güneşin hareket yönüne ters olarak revak ve eyvanlarda günün tüm vakitlerinde güneş görmeyen mekanlardır.

5.3.2.12. Bahçe

Geleneksel Elazığ evlerinde bahçe evin ayrılmaz bir parçasıdır. Çoğu yapının giriş yönünün tersinde yer alan bahçe; içindeki müştemilatı ile yaz yaşamının büyük kısmının geçtiği yerdir. Meyve ağaçları ekilerek veya hem yazlık hem de kışlık sebzelerin yetiştirildiği bahçeler birçok evde oldukça büyüktür. Mahremiyet anlayışı ile dış dünyadan kopuk olan evin kadını yaz günlerini büyük oranla bahçede geçirmiştir. Bazı evlerde detaylandırılan havuzu ve çeşmesi ile havuz başları düşünülmüştür. Havuz başları bu gün az sayıda bahçede halen bulunmaktadır. Servis mekanlarının bir kısmı evin dışında tasarlanmıştır. Böylesi çözümlerde bahçe sadece yaz aylarında değil kış aylarında da kullanılmaktadır. Örneğin tandır başı, odunluk, tuvalet gibi mekanlar bahçede düşünüldüğünde bu kısımlar bahçenin kış aylarında da kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Eğimli arazilerde bahçe içinde sekiler oluşturarak daha kullanışlı alanlar oluşturulmuştur. Bahçelerin yanında bazı evlerin bağları da vardır. Bahçeler evin arkasına veya hemen yanına yapıldığı gibi bağımsız bahçelerde vardı.

Avluya girince elemanlar birden değişir. Artık yerini havuza , eyvana , odaya , merdivene , tulumba ve kuyuya bırakır.Bu yataylığı avlu yüzleri , dolu boşlukları, saçaklar , avluya cumabalar, gezemeklerle doldurur ve avluyla bütünleşir. Birden bire taşlar, duvarlar anlam kazanır. Avlu bunların odağıysa bahşede onun odağıdır. (Tuncer, 1999)

5.3.2.13. Havuz

Türk kültüründe su için hikayeler, efsaneler dizilmiş, “Yaratılış Destanları”na tema olmuştur. Türkler küçük Asya’ya geldiklerinde bu kültürü burada da buldular.

Çünkü yaşam için temel kaynak olan su her kültür ve dönemde ön plandaydı. (Tuncer, 1999)

Geleneksel Elazığ Evlerinde havuz günlük yaşamın önemli öğelerinden biridir. Evlerde daha çok arka bahçelerde bulunan havuz, konaklarda haremlik bölümüne göre düzenlenmiştir. Ömer Arığ evinde havuz detaylandırılarak etrafı küçük heykellerle süslenmiştir. Bir tulumba ile çekilen su havuza, bazen de birçok havuza dolarak ev yaşamının bir parçası haline gelmiştir. (Şekil 3) Faik Bey konağında ise arazinin eğimi kullanılarak su dışarıdan evin bahçesindeki bir havuza ve buradan ikinci ve üçüncü havuzlara inerek konağın içi su sesiyle şenlendirmiştir. Havuzun kare, dikdörtgen ve elips şeklini alan formları mevcuttur. Bazı Hüseynik evlerinde ise havuz kenarına bir yarı açık mekan eklenerek bu kısım havuzbaşı olarak adlandırılmıştır.

5.3.2.14. Çeşme

Konakların özellikle avlularında yer alan çeşmeler; yaz aylarında avlunun serinlemesini sağladığı gibi evin su ihtiyacını da karşılamaktadır. Basit yapılı evlerde ise çeşmeler bahçede yer almıştır. Sadettin Bilici evinde ise çeşme girişin hemen kenarında evin duvarına bitişik olarak düşünülmüştür. (Resim 116) Şehir merkezinde de giriş kenarına yapılan çeşmeler bulunmaktadır. Bu tip çözümler hem evin kendi ihtiyacını hem de sokağın su ihtiyacını karşılamaktadır.

5.4. Yapı Elemanları

5.4.1 Strüktürel Yapı Elemanları

5.4.1.1. Duvarlar

Malzeme olarak taş temel üzerine kerpiç duvarlı olan evlerin ara duvarları hımış örgülüdür. (Aytaç, 2004)

Evlerde, malzemenin dayanıksız oluşundan dolayı zamanın yıkıcı etkilerine dayanamamıştır. Bundan 100-150 yıl önce yapılmış evlere bu gün seyrek olarak rastlanıyor. Çünkü tabiatın ve tarihin yıpratıcı elleri , sanki burada , güzel evleri tarih biçim birbirleriyle yarış etmişler. Bununla birlikte hala sağlam kalan birkaç

eski ev, Harput evlerinin üslubu ve hususiyetleri hakkında bize fikir veriyor. (Yaşar, 1992)

Elazığ evlerinde temelden su basma seviyesine kadar yükselen taş duvarların kalınlıkları 70-100 cm arasında değişmektedir. Ahşap çatkılı kısımlar ise genellikle 20-30 cm kalınlığındadır. Dış duvarların yüzeyleri , saman katkılı çamur harcıyla sıvanmıştır. (Yünkül, 2004)

Geleneksel yapılarda duvar malzemesi olarak; taş, kerpiç ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Temellerinde taş malzeme kullanılması hemen hemen tüm evler için geçerlidir. Bu temel şekli üstteki duvarların hizasına göre değişirken bazı evlerde temel; yanlara doğru üçgenler halinde çıkarak, han ve benzeri yapılarda kullanılan sistem şeklindedir. Büyük taşlar kullanılarak oluşturulan temelin üzerine gelen zemin katında Harput , Hüseynik gibi yerleşimler de büyük ölçüde taş kullanılmıştır. Palu ilçesinde de durum aynıdır. Üst katlarda ise hem taş hem de kerpiç kullanımı göze çarpmaktadır. Kullanılan taş malzeme moloz dere taşı olduğu gibi kesme taşın kullanıldığı da olmuştur. Şehir merkezinde bulunan evlerde ise alt katı taş temel olan evlerin üst kat dış duvarlarında çoğunlukla kerpiç kullanılmıştır. Hem kerpiç duvarda hem de taş duvarlarda duvar belirli yüksekliklere ulaşınca arada ahşap hatıl kullanılmıştır.

Alt katın bölücü duvarları dış duvarlarla aynı malzemeden yapılmıştır. Üst katlardaki bölücü duvarlar ise bazen alt katın devamı halinde yukarıya çıkarken; bazen de incelerek yapının yükü azaltılmıştır. Bölücü duvar olarak kullanılan duvarda, Hımış denen ahşap Çatkı arası dolgu olarak inşa edilmiştir. Hımış tekniği en yaygın örnek olup çevre illerde de kullanılmıştır. Dış cephede yer alan şahnişin altından da Hımış tekniği görmekteyiz. (Şekil 78), (Resim 97) Konsolun yükünü azaltmak için şahnişin duvarında kullanılan hımış hemen hemen her evde kullanılmıştır. Bölücü duvarda kullanılan bir başka yöntem ise Bağdadi tekniğidir. (Resim 92) Ahşap duvar dikmelerin üzerine çıtalar çakılarak üzeri sıvanan bu duvar tekniği az sayıda evde görülmüştür.

5.4.1.2. Tavanlar

Anadolu'nun bir çok yerinde olduğu gibi Elazığ'da kullanılan teknik aynıdır. Alt katlarda ahşap cisirlerin duvarlara veya dikmelere oturtulması ile oluşan yüzeyin üzeri ahşap tahta ile veya kamış ile örtülerek mekanlara ait

tavanlar oluşturulmuştur. (Resim 58) Alt katın tavanında cisirlerin üzeri çalı, ağaç dalı ile de kaplanmıştır. Üst katlarda ise cisirlerin üzeri tahta kaplama şeklindedir. Ayrıca bazı odaların tavanında ters tavan kullanıldığı da olmuştur. (Resim 45)

Tavanların yükünü taşımak için cisir boylarının yetersiz olduğu durumlarda cisirlerin altına başka bir ahşap atılarak ara kiriş şeklinde çözümlemeler oluşturulmuştur. Tavanda oluşan bu kalın yüzeyi kapatmak için payandalar kullanılarak yapının o kısmı kemer haline getirilerek daha estetik görüntü ortaya çıkarılmıştır.

Geleneksel Harput konutlarında ahşap ve taş sütun olarak bulunur. Ahşap sütunlar geniş açıklı oda , ahır , samanlık ve avluda bulunur. Farklı çap ve boyutlarda olup , cisirleri destekleyen keranların altına bir başlık ile kurulmuştur. (Çakırca, 1997)

5.4.1.3. Döşemeler

Geleneksel Elazığ evlerinde sokaktan başlayarak, evin avlusunun zemini Arnavut döşeme şeklidir. (Resim 98) Bu gün çok az sayıda evde bu döşeme şekli mevcuttur. Alt katlarda bulunan ahırların döşemesi Harput ve Hüseynik gibi eğimli bölgelerde doğal zemin şeklindedir. Hatta Harput'taki bir kısım yapının alt kat zemini Harput'un magmatikleriyle oluşmuştur. Alt katlarda yer alan mekanların bir kısmı ise toprak harcı ile sıvanarak bırakılmıştır. Özellikle alt katı yaşama mekanı olarak düşünülen bazı odaların zemini ise ahşap tahta kaplama yapılmıştır. (Resim 65) Bazı evlerin orta holleri sal (kayrak) taş şeklindeki doğal taşlar ile kaplanmıştır. (Resim 99) Üst katlarda ise sofa ve odaların zemini çoğu zaman ahşap kaplama iken bazen toprak harçlı sıva ile sıvanarak bırakılmıştır. Üst kat mekanlarının bir kısmı sal taşlar (kayrak) ile döşenmiştir.

5.4.1.4. Kantarma (Kabaltı)

"Bugün örneği bulunmayan sokak üstü oda anlamına gelen bir yapı öğesidir. Palu da bazı evlerde kullanılmıştır". (Bilici 2007) Bir tonoz kullanılarak sokağın üstünün örtüldüğü sistem yakın şehirlerde de kullanılmıştır.

Güney Anadoluda sokağın 3. boyutundan konutların yaralandığı bu uygulama, gerçekte Anadolu'yu aşan sıcak kara iklimi çözümüdür. (Tuncer, 1999)

5.4.1.5. Dam Ve Saçaklar

Çıkmalar gibi saçaklarda monotonluğunu gidererek, cephenin bütünlüğünü taçlandırır. İklim şartlarından dolayı saçaklar sık sık yenilendiği için eski saçak bulmak zordur. Eski saçaklar dışarıya taşkın olarak yapılıyordu. (Karpuz, 1984)

Düz tavanlı ahşap kirişlerdir destekler ve düz toprak damları kırma çatı örter. (Aytaç, 2004)

Geleneksel Anadolu yerleşmeleri 20. yüzyıl başlarına kadar konutların üst örtüsü dam şeklindedir. Elazığ'da dam olarak yapılan üst örtü çatının kullanılmasıyla 20. yüzyıl içinde; dam olan bir çok geleneksel yapının üst örtüsünün değişmesine neden olmuştur. Üst kat örtüsü ahşap tavan üzerine killi toprak kaplanarak dam örtü oluşturulmuştur. Bu gün az sayıdaki yapının üst örtüsü dam şeklindedir. Yılın belirli dönemlerinde bakım isteyen bu sistemin, dayanıksız oluşu nedeniyle; terk edilen Elazığ evlerinin kısa sürede yıkılmasının temel sebebidir. Birkaç yıl art arda bakımı yapılmayan evlerin damları çökerek, kısa süre sonrasında tamamı yok olmaktadır. Damlı evlerde saçaklar 15-20 cm civarındadır. Evin dış duvarının üzerine küçük çaplı ahşap kirişler kullanılarak oluşturulurlar. (Şekil 94) Çıkmalarda ise cephede yer alan ahşap kirişler nedeni ile saçaklar daha uzundur ve 50 cm kadar çıkmaktadır. Son yüzyıl içinde geleneksel tarzda inşa edilen evlerin çoğunda ise dam yerine çatı kullanılmıştır. Çatının plan ve komşu durumuna göre beşik veya kırma çatı şeklinde olduğunu görmekteyiz. Bu çözümlerde saçaklar 50 cm civarında kullanılmıştır. Saçak altları ise alttan süslemeli ahşaplar la kaplanmıştır. (Resim 88) Çatının suyu çinko oluklar yardımıyla aşağıya indirilmiştir. Toprak damlı sistemlerde ise damın üstü eğimli olup ve çörtenler yardımı ile su yapı üstünden uzaklaştırılmıştır.

5.4.2. Yapı Elemanları

5.4.2.1. Dış Kapılar

Memleketin büyüklerinin, alim ve zenginlerin cümle kapıları 3-4 cm yükseklikte, 2-2.5 cm genişliğinde mermerimsi beyaz taşlardan , iki kemerli ve bu kemerlerin zemin kısmının sağ ve solunda 75 ve 80 cm yükseklikte binek taşları

buluna çok büyük iki kanatlı kapılardır. Bu kapılara Davzara (Dervaze) denilirdi. Farsça büyük kapı anlamındadır. (Demirkol, 2005)

Harput ve eski Elazığ evlerinin bir özelliği de, kapı tokmaklarıdır. Ham maddesi, pirinç olan bu tokmaklar, aşağı- yukarı her evde bulunurdu. Kadınlar için ince sesli, erkekler için kalın sesli tokmaklar vardır. Ev sahibi, gelenin, kadın mı erkek mi olduğunu, bu sesten anlardı. (Ardıçoğlu, 1987)

Bu tip kapılar 3-4 cm kalınlığında ve 20 cm genişliğinde tahtaların yan yana getirilip , arka taraftan 7-8 cm ağaç kuşaklarla çevrilmesiyle meydana getirilmiş olup "Gülmüh" denilen yuvarlak ve üst kısımları bombeli kalaylı demir çivilerle süslenmiştir. (Çakırca, 1997)

Genellikle iki kanatlı ahşap ve arkadan metal destekli olarak yapılan kapılar evin türüne göre şekillenir. Haremlik selamlık bölümleri olan konaklarda; dış avluya açılır. (Şekil 78) Basit evlerde alt katın holüne açılmaktadır. Evlerde girişin karşısında bahçe varsa, bahçe kapıları da dış kapı boyutlarındadır.

Kapıların üzerinde bulunan en az iki tokmak evin hanımı veya beyini kapıya çağırmaya sağlayan araçlar konumundadır. Kapı kilitleri de orijinal de bugünkünden daha büyüktür. Giriş kapılarının üzerinde çoğu zaman holü aydınlatan bir pencere yer alır. Kapı arkasındaki yan duvarlar çoğu zaman; kapının rahat açılması için şevlidir.

5.4.2.2. İç Kapılar

İç mekan da kullanılan kapılar ahşap olup çoğu zaman tek kanatlıdır. İki mekan arasında kot farkı olsun veya olmasın çoğu kapının alt noktasında ahşap eşik 5 cm. kadar zeminden yukarıdadır. İç kapılardan bazıları kilitli olup çoğu sadece kolla açılmaktadır. Kullanıldığı mekana göre değişiklik gösteren iç kapılar genellikle sadedir. Ancak iç odalarda bazen süslemeli kapılarda kullanılmıştır. (Resim 112)

5.4.2.3. Bacalar

Özellikle 20 yüzyıl içinde çatıda yapılan değişiklikler nedeniyle evlerin bacalarında ciddi değişimler olmuştur. Sac çatının yapıldığı bir çok yapıda bacalarda sac malzeme ile tamamlanmıştır. Bir kısım yapıda ateş tuğlası kullanılırken, az sayıdaki evde ise baca orjinal haliyle durmaktadır. Bu bacalar görsel açıdan daha iyi

olup detayları düşünülmüştür.(Resim 108) Toprak dam olarak korunan yapılarda ise baca olarak ; kanalizasyon sisteminde de kullanılan küçük pişmiş toprak borular kullanılmıştır.

5.4.2.4. Merdivenler

Yörede merdivene "ayakça" denir. Sadece ahşap veya taştan yapıldığı gibi, bazende bir merdiven yarısı taş , yarısı ahşap olarak yapılmıştır. (Çakırca,1997)

Farklı kotlarda tasarlanan mekanlar arasında bağlantıyı sağlayan düşey sirkülasyon elemanlarıdır. Bir çok kullanım şekli vardır. Yapının planına göre şekillenen merdivenler çoğu evde iki kollu olarak planlanmıştır. Genellikle sofanın uzun tarafına gelecek şekilde düşünülen merdivenlerin üst kısmı sekiye çevrilerek kullanılmıştır. Bu çözüm, geleneksel yapıda her noktanın bir fonksiyon verilerek kullanılmak istediğinin örneğidir. Merdivenler ahşap malzeme ile yapılmıştır. İlk birkaç basamağı bazen taş olan iç merdivenler işlemi ahşap koltuklarla süslenmiştir. Eğimli ahşap bir kiriş üzerine oturan basamaklarda rıht yüksekliği 25 cm kadar çıkmaktadır. Tek kolu ve iki kolu olarak çözümlenen merdivenlerin dipleri çoğu zaman kullanılmıştır. Açıkta olan dış merdivenler ise taş basamaklı merdivenlerde; basamak altları doludur. (Resim 99) Kullanılan basamaklarda malzeme tek veya birkaç parçadan olmuştur. Ayrıca eğimli arazilerde bahçe içerisinde sekiller oluşturulup, aralarına taş basamaklı merdivenler kullanılarak geçiş sağlanmıştır.

5.4.2.5. Dolap Ve Nişler

Geleneksel konutta hemen hemen her noktada fonksiyonel çözümler aranarak; gerekli detaylandırmalara gidilmiştir. Yapı içlerinde bulunan dolap ve nişlerde bu düşünceye örnektir. Kalın duvarların bulunduğu mekanlarda bu duvarların yüzeyinde genellikle 30 cm derinlikte oluşturulan boşluklar niş veya üzeri kapanarak dolap halini almıştır. Bazı evlerde bu dolaplar ahşap işçiliği ile süslenmiştir. (Resim 100) Duvara gömülerek ortaya çıkan bu çözümler oda geometrisini bozmayan; ev eşyalarının konulduğu öğelerdir.

İç mekânlardaki sedirler, yüklükler farklı bir tarz oluşturmaktadır. Yüklük denilen bölüm istenildiğinde banyo, bu amaç dışında ise yatak yorgan gibi eşyaların istiflendiği kapalı mekân olarak da kullanılmaktadır. (Çelikmen ve Ünsal 2007)

5.4.2.6. Gusülhane

Evlerde yıkanma ihtiyacını sağladığı bölümlerdir. Hamamı olan birkaç konak dışında evlerin çoğunda gusülhane bulunur. Daha çok yatak odası olarak kullanılan oda içinde veya haremlik bölümlerinde yer alır. Geniş bir alana ihtiyaç duyması nedeni ile odanın bir kenarına boydan boya yerleştirilmiştir. Dolap içindeki gusülhaneler çoğunluktadır. (Resim 64) İki oda arasındaki duvar kaldırılarak oluşturulan gusülhanelerde vardır. Bazı evlerde ise gusülhanenin bir kısmı duvarın içinde olup diğer bir kısmı odanın içine doğru taşmıştır. Yakın zamanda tadilat ile banyo yerleştirilen konutların çoğunda bu bölüm kullanılmayıp tamamen kaldırılmıştır.

5.4.2.7. Çark

Evlerde ev halkının yıkanma veya yıkma ihtiyacını sağlayan, içi oyularak çukurlaştırılmış bir taş veya etrafı yükseltilerek tekne biçimine getirilmiş bir alandır.Yıkama için mutfakta , yıkanma için ise bir odada , sedir altında veya yüklüklerde olur. (Çakırca, 1997)

Evlerin sofalarında bazen de odalarında bulunan çark, hem yıkanma hem de eşyaları yıkama yeri olarak kullanılmıştır. Bulunduğu mekandan biraz yükseltilerek tasarlanmıştır. Kullanım amacına göre farklı ebatlara sahip çarklar vardır. Elazığ evlerine son yüz yılda ıslak mekanları farklılaşması sonucu çarklarda büyük ölçüde fonksiyonunu yitirmiştir.

5.5. Süsleme Özellikleri

Elazığ evleri genel olarak sade özelliklere sahip olmakla beraber; bazı yapılarda orijinal süsleme elamanlarına rastlamak mümkündür. Malzeme olarak taş ahşap metal ve alçı süslemeler kullanılmıştır. (Resim 30,63) Dış cephede dayanıklı bir malzeme oluşu nedeniyle tercih edilen beyaz kesme taş üzerine işlenmiş motifler vardır. İç mekanda ocak ve çeşme taşlarıda işlemelidir. (Resim 46) Giriş kapısı işlenmiş bir çok örnek bulunmaktadır. Dervaze denilen büyük kapılar kesme taşlar ile oluşturulmuştur ve bazı evlerde kilit taşının üst kısmında kitabede bulunur. (Şekil

98) Binanın iç kısmında kapı üstlerinde, revak ve eyvan kemerlerinde de taş malzeme kullanılmıştır.

Elazığ evlerinde süsleme daha çok büyük konutlarda ve önemli kişilerin evlerinde yoğunlaşmıştır. Evlerin süslenmesinde ahşap, metal, alçı ve boya kullanılmıştır. (Yünkül, 2004)

Bugün Elazığ'ın 4 km. Doğusunda bulunan Ulukent (eski ismi Hüseynik) köyünde, Çağlayan ailesine ait havuz başında bulunan panorama 1890 yılında, ev sahibi ailenin babası Miralay-zade Ali Bey tarafından yapılmıştır. Söz konusu eser, 105x270 cm ebadında olup kara kalem ile yapılmıştır. Bina ve bitki (ağaç) unsurlarının tanzimi, insan figürünün bulunmayışı ve perspektif endişesinden uzak bulunması, eserin minyatür tarzına yakınlığına dikkat çekmekte ve bilhassa M.Nasuh ekolüne yakın bir tarza numüne teşkil etmektedir. (Açıkgöz, 1992)

Harput ve yöresinde ahşap işçiliği de parlak bir dönem yaşamıştır.Bu nedenle iç mekanlarda ahşap işçiliğinin güzel örneklerine rastlanmaktadır. (Ünlen, 1997)

Genelde evlerin dış duvarları yığma moloz taş olup 60-70 cm genişliğinde , sokağa bakan cephe köşeleri beyaz kesme taşlarla örülmüştür.dış duvarlarda kullanılan özellikle giriş kapısını iki yanında bulunan taşlar , "güneş kursu" motifi , kapı üstü taşı ise "palmet" motif ile süslenmiştir. Bazı evler ise alt kat taş üst kat kerpiç şeklindedir. (Çakırca, 1997)

Duvarlar belli aralıklarla, ahşap hatıllarla düzlenip yükseltilmiştir. Dış duvarlar genelde çıkmalarla hareketlendirilmiştir. Çıkmalar bazen duvardan farklı malzeme ve teknikle yapılmıştır. (Çakırca, 1997)

Ahşap malzeme Harput'ta Sunguroğlu konağında görülmeye değer asma tavan olarak karşımıza çıkar. (Resim 45,47,48) Evlerin ahşap tavanlarında kullanılan yakma tekniğide bir başka süsleme detayıdır. (Resim 83) Gömme dolaplarda yapı içindeki bazı büyük dolaplarda da işlemeli ahşaplar kullanılmıştır. (Resim 100) Odaların köşelerinde kullanılan raflarda ahşap işçiliği gösteren önemli detaylara sahiptir. (Resim 36) Aksaray mahallesinde Ömer Arığ evinde kapı üzerinde bulunan ahşap motiflerde ahşap süslemeye güzel örneklerdendir. (Resim 26) Dış cephede pencere kenar ve üstlerinde de ahşap süslemeler bulunur. Faik Bey Konağındaki köşk oda şahnişinin dibinde son derece güzel ahşap süslemelere yer verilmiştir. (Resim 101) Şahnişin dibi dört taraftan ve ortadan süslenerek detaylandırılmıştır. Payandalarda estetik ve oval hakların kullanılması ahşabı zorunlu kılmıştır. Bir çok yapının payandası ahşap çıtalar kullanılarak süslenmiştir. (Resim 26)

5.6. Cephe Özellikleri

Evlerin bir özelliği ikinci katın cadde ve sokağa bakan orta kısmında şahnişinlerin yer almasıdır. Şahnişinler, beş yada yedi pencerelidir. Çıkmanın önünde üç, çıkmanın yanlarında birer pencere olduğu gibi iki de yan kısımlarda vardır. Bunlar ağaç çerçeveli ve camlı, çoğunlukla dıştan kafeslidir. Şahnişinlerde, evde günün geçiren kadınların eğlenmeleri , oyalanmaları ve sokağa bakmaları sağlanmıştır. (Yaşar, 1992)

İç mekandaki yüklük, dolap gibi öğelerin pencere sayısı konusunda cepheyi belirlediğini de göz ardı etmemek gerekir. (Alioğlu, 1989)

Elazığ evlerinde; testere çıkma, yandan düz çıkma, ortadan çıkma olmak üzere üç tip çıkma bulunmaktadır. Çıkmalar en çok 80-90 cm dir. (Çakırca, 1997)

Genellikle iki oda arasında bulunan şahnişin büyük konaklarda birkaç defa kullanılarak güzel görüntüler oluşturmuştur. Elazığ evinde üst katlarda farklı çıkma teknikleri kullanılmıştır.

Geleneksel Elazığ evlerinde çoğu plan şeması birbirine benzese de evlerin cephelerinde detaylar kullanılarak yapılara farklı kimlikler kazandırılmıştır. Daha çok iki oda arası bir sofalı plan tipine sahip evlerin cephesi iki oda penceresi arasından çıkan şahnişin ile hareketlendirilmiştir. Şahnişindeki pencere türü, sayısı, ebatları farklı olarak karşımıza çıkar. Pencere kenarlarından başlayarak yukarıdan aşağı çıkıntı yapan ahşap süsleme detayları hem güneş kontrolü sağlayıp hem de cepheyi belirginleştirmektedir. (Resim 105) Kesrik mahallesinde şahnişin üzerinde, orta pencere üzerinde kullanılan boynuzlar çok farklı bir cephe oluşumuna neden olmuştur. (Resim 78) Şahnişinde bulunan pencerelerde ortadaki daha yüksekte olup monotonluğu gidermektedir. Aksaray mahallesinde şahnişin orta penceresi boydan pencere olup önündeki demir çiçeklik ile farklı bir görüntüye sahiptir. Bazı pencereler ise oval bir hat alarak farklılaşmıştır. Şahnişin üzerinde kullanılan ahşap işleme ve detaylara da cepheyi süsleyen öğeler konumundadır. (Resim 25) Köşk, oda, şahnişin diplerinde yer alan ahşap işlemeli estetik payandalarda önemli cephe elemanlarıdır. (Resim 90) Genellikle giriş aksına gelen şahnişin giriş vazifesi görmektedir. İçi dolu ve boş olan farklı hatlara sahip birçok payanda türü vardır. Bazı payandaların ön kısmı metal malzeme kullanılarak kapatılmıştır. Alt kat pencereleri genellikle küçük olup üst kat pencereleri daha büyüktür. Son yüzyılda bazı yapıların

cephelerinde; özellikle pencere kenarlıklarında söveler yapılmıştır. (Resim 90) Pencere kenarlarının ahşap pervaz kullanımı da oldukça yaygındır.

Giriş kapısı taş kemerli evlerde bu bölüm kemerli, tonozlu veya düz olarak yapılan farklı direklere sahiptir. Taş kapılı girişler yapı girişlerini belirginleştirip estetik görünümler kazandırmıştır. Çift kanatlı ahşap kapılar üzerine yapılan metal işlemeler kapı tokmakları da cephe elemanı durumundadır. (Resim 91)

Az sayıda evde kullanılan yarı açık mekanlar yapının görünümünü güzelleştirmektedir. (Resim 84,86) Evlerin çatı katlarında düşünülen köşk odalarda yapı cephesini hareketlendiren unsurlardır. (Resim 82)

ELAZIĞ EVLERİNDE BULUNAN ÖZELLİKLER

İNCELENEN EVLER	KAT SAYISI			İÇ SOFALI	DIŞ SOFALI	HAREKLIK SELAMLIK	ŞATINŞIK	YAZLIK KÖŞK	KÖŞKODA	BAŞODA	ÇİLETANE	ÇİFTEZ ODASI	MUTFAK	KİLER -MAHZEN	KAHVE OCAĞI	AYLU	EYVAN	TAVUZ	ÇEŞME	BAHÇE	TAKDIR
	1	2	3																		
1. ÖMER ABİĞ EVİ		●		●			●			●			●			●		●	●	●	
2. HARPUT KÜÇÜK EFENDİ KONAĞI			●	●	●	●	●			●		●	●			●			●		
3. HARPUT SARAHATUN EVİ		●		●			●						●						●		
4. HARPUT HACI KERİMLERİN EVİ		●			●		●			●			●					●			
5. ALTINDİŞLİNİN EVİ		●		●			●			●			●							●	
6. MEHMET ALKIŞ EVİ		●		●									●							●	
7. MEMİŞOĞLU KONAĞI		●		●		●	●			●			●			●			●		
8. MUHİTTİN NARLIKAYA EVİ			●	●			●						●	●						●	●
9. TURSUN ÇELİK EVİ		●		●									●						●	●	
10. VAHDETTİN EFENDİNİN EVİ			●	●	●	●	●			●			●	●						●	
11. DİŞÇİ HAYRİ SAYTIN EVİ		●		●			●		●				●							●	
12. ÖZCANLARIN EVİ		●		●									●			●			●	●	
13. SELAHATTİN YILDIZ EVİ		●			●					●			●					●	●		
14. FAİK BEYİN KONAĞI		●			●	●	●		●	●			●			●		●	●		
15. RESÜL ÇİÇEK EVİ		●		●			●			●			●	●							
16. SANDALCININ EVİ		●		●			●			●			●					●	●	●	
17. SADETTİN BİLİCİ EVİ		●		●	●	●	●	●			●		●	●		●		●	●	●	

Şekil 99 Elazığ evlerinin özellikleri

6. SONUÇ

Birçok medeniyetin izlerine rastladığımız Elazığ'da; 19 y.y başlarına kadar birçok sivil mimari eser inşa edilmiştir. Her gelen toplum bir taş koyarak Elazığ mimari kültürüne katkıda bulunmuştur. Toplumsal birikimlerin binlerce yılda oluşturduğu tecrübenin sonunda, sivil mimari yapılar ortaya çıkmıştır. 20 y.y.'lın ikinci yarısına kadar geleneksel yapım tekniği ile inşa edilen yapılar, bu tarihten sonra farklı sistemlerle inşa edilmeye başlanmıştır. Eski yapı sisteminin kısa sürede tamamen bırakılması; geleneksel konut üretimini bir anda durdurmuştur. Her detayın en ince ayrıntısına kadar düşünülerek yapıldığı; süslemeleri, estetik yapısı ve sanatsal değeri ile geleneksel konut bir anda kenara itilerek, daha sade, estetik ve sanat değeri taşımayan yeni konut tipi benimsenmiştir. Olağanüstü bir hızla Türkiye'nin birçok ilinde olduğu gibi Elazığ'da da 1950'li yıllardan itibaren eski konutlar terk edilmiş veya şehir merkezinde kalan geleneksel yapılar yıkılarak yok edilmiştir. Yerlerine yüksek katlı betonarme yapılar inşa edilerek, geleneksel boyutta düşünülen sokaklar güneşe hasret hale getirilmiştir.

Geleneksel Elazığ evlerinin oluşumunda ailelerin sosyal ve ekonomik seviyeleri belirleyici olmuştur. Orta ve dar gelirli aileler için; küçük evler yapılmıştır. Bu evler basit ve sade tutulmuş, insan ihtiyaçların giderebilecek minimum boyutlara sahiptir. Ekonomik ve sosyal seviyeye paralel olarak büyük evler, konaklar ortaya çıkmıştır. Konakların plan şemaları oluşturulurken haremlik-selamlık şeklinde bölümler ile daha büyük alanlar kullanılmıştır.

Elazığ evine dervaze denilen büyük bir cümle kapısı ile girilir. Ortada bir geçiş mekanı ve bunun etrafında bulunan ahır, samanlık gibi servis mekanları yer alır. Evin büyüklüğüne bağlı olarak büyük, küçük hayvanlar için farklı mekanlar ayrılmış kümesler yapılmıştır, binek hayvanlara ayrı ayrı bölümlerde yer verilmiştir. Hatta doğum yapacak veya hasta olan hayvanları gözetmek amacıyla ahır ile ev arasında ara bir kot oluşturarak küçük bir oda tertip edilmiştir. Alt katlarda geniş taş veya kerpiç duvarlar kullanılmıştır. Bu duvarların dışarı ile bağlantısını sağlayan; ışığın etkisinin artması için içe şevli şafak pencereleri kullanılmıştır. Tavana yakın noktada bulunan bu pencerelerden iç taraf gözükmezken, tek amaç aydınlatmadır. Evlerin alt katlarında bölümler arası geçişin sağlandığı ara kapılar bulunmaktadır.

Eğimli arazilerde evlerin alt katlarında ; topografyaya uygun çözümler ortaya çıkmıştır. Farklı kotlarda bulunan mekanlara basamaklarla girilmektedir. Bu

çözümleme üst katlara da yansımıştır. Bazı mekanlar arasında kot farkları bulunmaktadır. Harput, Hüseynik evlerinde farklı kotlardaki çözümler; özgün plan şemalarının ortaya çıkışına neden olmuştur. Kayalık zeminden dolayı alt katlarda mekanların bir yüzü kayalık ile bitmektedir. Bu yüzey traşlanarak doğal halde bırakılmıştır. Zemin ise mümkün mertebe ıslah edilmiş olsa da; yer yer kayalık yüzeyler kendini hissettirmektedir. Zeminin düzenlenmesi sırasında kayalık yüzeylerin arasında oluşan mekanlar kullanılarak kümes haline getirilmiştir. Bazı evlerin alt katlarında ise kaya içerisine oyuklar yapılarak depo, kiler, mahzen gibi kullanımların oluşmasını sağlamıştır.

Tuvalet için evin alt kısmı kullanılmış bazen de dışarıda; bahçede çözümlenmiştir. Haremlik selamlık olan konaklarda iki ayrı tuvalet kullanılmıştır. Evin servis mekanlarından biri olan mutfak ise bazen alt bazen de üst katta planlanmıştır.

İki kat arasında kullanılan merdiven basamaklarında taş ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Üst katın sofasına çıkan merdivenin üstüne seki yapılarak; evin yatak ve bazı eşyaların konulduğu bir bölüm haline getirilmiştir.

İkinci katlarda ise günlük yaşamın geçtiği bütün mekanlar mevcuttur. Bir sofanın etrafına dizilen odalar; mutfak, oturma odası, misafir odası şeklinde belirlenmiştir. Alt katta ahşap bir merdivenle üst katın sofasına çıkılır. Sofanın dış cepheye doğru tarafı genellikle şahnişin ile dışarı çıkmaktadır. Üç tarafı pencereli olan şahnişinin önünde bir seki yer alır. Günlük yaşamın büyük bir kısmının geçtiği sofalar; oturma odası, yatma odası, salon olarak kullanılmaktadır. Eve gelen misafirler bu bölümde ağırlanır. Bu bölümden diğer odalara geçilir. Mutfakta ve bazen de bir oda içinde ocak bulunur. Bu hem yemek yapma hem de ısınma amaçlı kullanılmaktadır.

Sofanın dışında özellikle büyük konaklarda şahnişin bulunan büyük bir oda daha vardır ki bu bölüm cephesi, süslemeleri ve manzarası ile evin en gösterişli odasıdır. Zenginliğin belirtisi durumundadır ve evin başodasıdır. Bunun dışında en az iki oda vardır. Güneye bakan odalar daha çok kışın kullanılmaktadır.

Sokağa bakan cumbası (şahnişin) ile evin sokaktaki varlığı ortaya koyar. Üç yönlü pencereleri ile şahnişin sokağa hakimdir. Şahnişin önünde oturan insanın üç yönde sokağı görme imkanı sayesinde evin en ferah mekanını oluşturur.

Sofa ve diğer mekanların pencere alt ve üstünden başlayarak evleri saran ahşap pervazlar, duvarlarda farklı renk ve doku oluşturarak evin içine farklı bir ritim

oluşturur. Döşemesi ahşap kaplama olan odaların iç kısımları oldukça sıcaktır. Tavan döşemesi ahşap kirişler (cisirler) kullanılarak iki duvara oturtulmuştur. Cisirlerin üst kısımlarına gelen tahta kaplamalar üzerine çoğunlukla yakma tekniği kullanarak; ayeti kerimeler, evin tarihini belirten detaylara yer verilmiştir. Tavanlarda renkli süslemelerde kullanılmıştır. Geniş taşıyıcı duvarların üzerine gelen üst katlardaki duvarlara gömme dolaplar, nişler yapılarak bu bölümler kullanılmıştır. Cumbalarda ve bazı ara duvarlarda daha ince duvarlar kullanılmıştır. Özellikle şahnişinde ahşap çatkı arası dolgu (hımış) tekniği ile yapılan duvarlar konsol üzerindeki yükün azaltması amacıyla düşünülen orijinal detaylardan biridir. Dış ve iç sofalı plan şemasına sahip evlerde; sofanın uzun olması halinde bu bölümün aydınlatılabilmesi için kapı üzerinden ışık sağlayan küçük pencereler bulunmaktadır. Cepheye gelen pencereler ise içe şevli olup ışığın mekana daha fazla girmesini sağlamaktadır. Evlerin üst kısımları cisirlerin üzerine ahşap kirişleme üzerine çalı, killi toprak kullanılarak dam oluşturulmuştur. Bu damların loğlanarak bakımı yapılmaktadır. 19. yy.'ın ikici yarında geleneksel konutlarda ise çatı yapılmıştır. Eski yapılara ise çoğuna çatı eklenerek bugüne gelmeleri sağlanmıştır.

Genellikle iç sofalı plan tipinin oluşmasına soğuk iklimin etkili olduğunu söylememiz mümkündür. Bunun dışında dış sofalı plan tipleri vardır. Mekânlar planlanırken komşuluk ilişkilerine dikkat edilmiş yapılan yeni yapının başkasını rahatsız etmeyecek şeklinde düzenlenmesi esas alınmıştır. Evlerin birbirinin bakış açısını, manzarasını, güneşini kesmeden tasarlanması toplumsal duyarlılığın ileri düzeyde olduğunu gösteren bir örnektir.

Evler iki veya üç katlıdır. Alt katlar ahır, samanlık, ambar şeklinde kullanılırken; özellikle yaz aylarında kullanılmak üzerine alt katlarda bir oda yapılmıştır. Bu tip evlerde yazlık-kışlık uygulamasına göre evin mekanları değişmektedir. Yaz aylarında bahçe ile iç içe olan yaşam şekline bağlı olarak alt katların daha serin olmasıyla alt katlarda oluşan odalar daha çok kullanılmıştır.

Alt katlarda hayvan geçişlerinin rahatça sağlanabilmesi için duvarlar yerine ahşap direkler kullanılmıştır. Her yönüyle ergonomik olan Elazığ evlerinde bu kullanım sayesinde alt katlarda daha rahat kullanılan mekanlar oluşmuştur. Zamanla kentin yer değiştirmesi ve mezraya taşınması ile alt katların insan kullanımları için daha fazla rol aldıkları gözlenmektedir. Bunun alt yapısında toplumsal değişimler yatmaktadır. Tarım toplumu yavaş yavaş sanayi toplumuna dönüşmeye başlamıştır.

Bu değişim plan şemalarına da yansımış ve bu dönemden sonra birçok yapının alt katında servis mekanları yerine yaşama mekanları planlanmaya başlanmıştır.

Sosyal açıdan içe dönük bir yaşamın geçtiği konutlarda avlu, bahçe ve havuzbaşı gibi mekânlar önemli yere sahiptir. Ayrıca içerisinde havuzbaşı bulunan evler, özellikle yaz aylarında bir dinlenme mekânı olarak kullanılmıştır..

Mahremiyet ve geleneksel yaşamın etkisiyle evlerin büyük olanlarında haremlik- selamlık uygulamaları mevcuttur. Bu ayrımın belirgin olmadığı evlerde ise alt katta bir oda selamlık odası olarak ayrılmıştır. Üst kat ise haremlik şeklinde kullanılmıştır.

Geleneksel Elazığ evlerinde hemen hemen her noktada fonksiyonel çözümler aranarak; gerekli detaylandırmalara gidilmiştir. Kullanıcının istek ve talepleri doğrultusunda farklı mekanlar ortaya çıkmıştır. Farlı özelliklerde yapılmış şahnişinler, köşk oda türleri ve cephede kullanılan birçok detay ile yapılara özgün kimlikler kazandırılmıştır.

Anadolu yerleşmelerinde örneğine pek rastlanmayan çilehanesi, yazlık köşkü, kahve ocağı, çerez odası, gibi özgün mekanları ve plan şemaları ile Elazığ evleri; geleneksel Türk evleri içinde son derece önemli detaylara sahiptir.

Farklı birçok kültürün etkisinde kalarak günümüze ulaşan sivil mimari örneklerinden olan geleneksel Elazığ evleri de yüzlerce yıllık toplumsal birikimleri taşınarak inşa edildiği yapılardandır. Onları korumak ve geçmiş kültürlere saygı duymak, onları gelecek kuşaklara taşımakla olacaktır. Elazığ'da konut kültürünü ve konut içinde geçen yaşamı anlatmaya çalıştığımız bu çalışmanın, kalan az sayıdaki geleneksel Elazığ evinin tanıtılması ve yok olmaktan kurtarılabilmesine araç olması temennisiyle bu konuda düşüncelerinde hemfikir olduğum Prof. Dr. Metin Sözen'in şu ümitvar ifadeleriyle çalışmamı tamamlıyorum.

"Ülkemiz, doğasının özelliği, kültürel varlıkların yoğunluğu ve zenginliği nedeniyle, baskıyı üzerinde daha farklı hisseden ülkeler arasındaydı. Olumsuz gelişmelerin hızından dolayı, zaman zaman bilinçli insanlarımızın kaygıları, umutsuzluk boyutlarına bile ulaştı. Bu ortamdan sıyrılıp umut ışığının sınırlı alanından önümüzde duran gündeme baktığımızda, sözün henüz bitmediği, alınacak önlemlerin henüz tükenmediği görülecektir."

KAYNAKÇA

Aksın, A: ”19. Yüzyılda Harput”, Ceren Ofset ve Matbaacılık, Elazığ , **(1999)** 144-210.

Alptekin, Coşkun; “Selçuklular Zamanında Harput.”, Tarih İçinde Harput, Elazığ, **(1992)**, FHAM yayınları, s.45-51.

Anonim; “Harput-Elazığ Rehberi.”, Yeni Fırat 27**,** Elazığ, **(1966),** s.1-12.

Ardıçoğlu, Nurettin; “Harput Kelimesinin Menşei Üzerinde.”, Altan 6-7,Elazığ, **(1934),** (Sayfa no’ları yok)

Ardıçoğlu, Nurettin; “Harput Artukoğullarına Ait Kitabeler.”, Türkiyat Mecmuası VI, **(1939)**, s.41-48.

Ardıçoğlu, Nurettin; Harput Tarihi, Harput Turizm Derneği Yayınları, İstanbul, **(1964),**

Ardıçoğlu, Ü.: “Elazığ Ev Mimarisinin Ana Hatları ”, Fırat Havzası Sanat Tarihi Sempozyumu , Fırat Üniversitesi , Fırat Havzası Araştırma Merkezi Yayınları, Elazığ, **(1987)** 201-202.

Ardıçoğlu, Ülker; “Harput’un Prehistoryası.”, Tarih İçinde Harput, FHAM Yayınları, Elazığ**, (1992),** , s.11-17

Açıkgöz, N; Minyatürlerle Doğu ve Güneydoğu Anadolu”, Sanat tarihi, Fırat Üniversitesi,Fırat Havzası Araştırma Merkezi Yayınları ,Elazığ, **(1992)** 38.

Açıkgöz, N; “Harput ve Civarı Taş Süslemeciliği , Sanat tarihi,Fırat Üniversitesi,Fırat Havzası Araştırma Merkezi Yayınları ,Elazığ**, (1992)** 204-205.

Aytaç, İ: “Harput, Elazığ Evleri ”, Harput ve Elazığ Evleri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Elazığ , **(2004)** 15.

Alioğlu E.F: ”Geleneksel Mardin Şehir Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Deneme ”, Doktora Tezi,İstanbul Tekbik Ünv. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, **(1989)** 59-77.

Alioğlu E.F; ”Geleneksel Mardin Şehir Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Deneme ”, Doktora Tezi,İstanbul Teknik Ünv. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, **(1989)** 82-86.

Alper,B; ” Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri ”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul , **(1990)** 79-90.

Balaban , M: “Harput Sivil Mimarisinin Korunmasında Önceliklerimiz”, Harput ve Elazığ Evleri, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Elazığ , **(2004)** 15.

Balaban, M- Danık, E; Harput Gezi Rehberi, Elazığ, **(2004)** 141-143.

Balaban, M; ”Harput’un Görsel Tarihi Üzerine Bir Deneme, Kebikeç 14, Ankara, **(2002)**

Balaban, M; ”Harput’tan Elazığ’a Fotoğrafın Tarihi Serüveni”, Bizim Külliye Dergisi 5, Elazığ, **(2000)**

Büyükmıhçı, G: “Kayseri’de Yaşam Ve Konut Kültürü”, Ankara, (**2005)** 41.

Bozer, B: “Kula Evleri”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:892, Ankara, **(1987).**

Cahen, C; “Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler” (Çev.Yıldız Moran), Ankara **(1979),**

Çakırca, D” Bir Tarihsel Doku İnceleme ve Değerlendirilmesi Harput Örneği ”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara , **(1997)** 40-143.

Çelikmen, M.F; Ünsal ,G: “Kemaliye kent rehberi”, maket matbaacılık, Türkiye, **(2007)** 34.

Çelikbilekli,Z.; Enson,A.: “ 1967 İl Yıllığı “, Elazığ, **(1970)**118-128.

Danık, Ertuğrul. ;“Harput Kalesi”, Vakıflar Dergisi XXVI, Ankara, **(1997),** s.313-334.

Danık, E; “Ortaçağda Harput”, Ankara, **(2001).**

Darkot, B.; “El’aziz.”, İslam Ansiklopedisi IV, MEB Yayınları, İstanbul, **(1945),** 221-223.

Darkot, B.; “Harput.”, İslam Ansiklopedisi V, MEB Yayınları, İstanbul, **(1950),**.296-299.

Demirkol, A.:"Geleneksel Harput Evlerinin Korunması ve Yaşatılması", Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi,Elazığ, **(2005)** 339-348.

Eldem, S.H; "Türk Evi Plan Tipleri" İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, **(1968)**

Eriç ,M.:"Fırat Havzasının Geleneksel Mimari Özellikler ve Koruma Örnekleri", Sanat tarihi, Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası Araştırma Merkezi Yayınları, Elazığ, **(1992)** 17.

Erginbaş, D: "Diyarbakır Evleri ",İstanbul Teknik Üniversitesi .,Pulhan Matbaası.,İstanbul,Türkiye, **(1954)** 11-13.

Hayli, S :"Tarihi Coğrafya Açısından Harput Şehrinin Fonksiyonları ve Etki Sahası", Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi, Elazığ, **(2005)** 291-292.

Karpuz, H.: "Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri", Kültür Turizm Bakanlığı, Ankara, Türkiye, Ağustos 562 **,(1984)** 13-23-25-36.

Köroğlu, Kemalettin.; Urartu Krallığı Döneminde Elazığ (Alzi) ve Çevresi, Arkeoloji ve Sanat Yayınları İstanbul, **(1996),**

Kuran, A.:"Geleneksel Kayseri Evleri",Ankara, **(1992)** 17-51.

Memişoğlu, F; Elazığ Kılavuzu, Gençlik Basımevi, Elazığ, **(1977**),

Memişoğlu, F; "Harput Bakırcılığı", Türk Etnografya Dergisi XIII, **(1973)** 33-54.

Mengüşoğlu , M.Ö: "Harput Şehregezi", Beyan Yayınları, İstanbul, **(2000)** 25-60.

Öztürk, M: "Arşiv Vesikalarına Göre Harput ve Civarındaki Eserler, Sanat tarihi,Fırat Üniversitesi,Fırat Havzası Araştırma Merkezi Yayınları ,Elazığ, **(1992)** 90.

Sayan,Y.; Öztürk,Ş.: "Bitlis Evleri", T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, Türkiye, 2716 **(2001)** 28-29-30.

Sevin, V; "Malatya-Elazığ-Bingöl İlleri Yüzey Araştırması 1985.", IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı EEMGM Yayınları, Ankara**, (1987)** 279-300.

Sözen, M: "Koruma Politikalında Yeni Yaklaşımlar", Elazığ Ticaret Odası Fuar Özel Sayısı, Elazığ, Türkiye, Eylül 1 **(2003)** 49.

Sunguroğlu, İ.: "Harput yollarında", İstanbul, 4, **(1968)** 204-205.

Tuncer, O.C: "Diyarbakır Evleri ", Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları ,Diyarbakır,Türkiye, **(1999)**21-49.

Ünal, M. A; "XVI. Yüzyılda Harput Sancağı" (1518-1566), TTK Yayınları, Ankara, **(1989).**

Ünal, M.A; "Şer'iyye Sicillerine Göre Harput'taki Eserlerin Korunması Hususunda Halkın ve İdarenin Tutumu" , Sanat tarihi ,Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası Araştırma Merkezi Yayınları ,Elazığ, **(1992**) 52.

Ünlen, C: "Terkedilmiş Tarihi Bir Kent Olan Harput'un Canlandırılması", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ünv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, **(1997)** 45-68.

Yaşar, R: "Harpu Evleri, Sanat tarihi, Fırat Üniversitesi, Fırat Havzası Araştırma Merkezi Yayınları ,Elazığ, **(1992)** 187-191.

Yünkül, A: "Elazığ Evleri ",Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Türk İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı,Yüksek lisans Tezi , Elazığ,Türkiye, **(2005)** 76-92.